**T.C.**
**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**
**PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

# KADINLARDAKİ GERÇEK VE STRATEJİK SAHTEKÂR FENOMENİNİN BAŞARI ve BAŞARISIZLIK SOSYAL TEMSİLLERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

**(DOKTORA TEZİ)**

**GAMZE ÖZDEMİR PLANALI**

**BURSA**
**2023**

**T.C.**
**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**
**PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

# KADINLARDAKİ GERÇEK VE STRATEJİK SAHTEKÂR FENOMENİNİN BAŞARI ve BAŞARISIZLIK SOSYAL TEMSİLLERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

**(DOKTORA TEZİ)**

**GAMZE ÖZDEMİR PLANALI**

**Danışman:**
**PROF. DR. M. ERSİN KUŞDİL**

**BURSA-2023**

**T. C.**

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545001 numaralı Gamze ÖZDEMİR PLANALI'nın hazırladığı *"Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Başarı ve Başarısızlık Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi"* başlıklı doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 17/02/2023 günü 10.00 – 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL
Bursa Uludağ Üniversitesi

**T. C.**

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545001 numaralı Gamze ÖZDEMİR PLANALI'nın hazırladığı *"Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Başarı ve Başarısızlık Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi"* başlıklı doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 17/02/2023 günü 10.00 – 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye
Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN
Bursa Uludağ Üniversitesi

**T. C.**

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545001 numaralı Gamze ÖZDEMİR PLANALI'nın hazırladığı *"Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Başarı ve Başarısızlık Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi"* başlıklı doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 17/02/2023 günü 10.00 – 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye
Prof. Dr. Rıza SAM
Bursa Uludağ Üniversitesi

**T. C.**

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545001 numaralı Gamze ÖZDEMİR PLANALI'nın hazırladığı *"Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Başarı ve Başarısızlık Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi"* başlıklı doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 17/02/2023 günü 10.00 – 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye
Prof. Dr. Sevim CESUR
İstanbul Üniversitesi

**T. C.**

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545001 numaralı Gamze ÖZDEMİR PLANALI'nın hazırladığı *"Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Başarı ve Başarısızlık Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi"* başlıklı doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 17/02/2023 günü 10.00 – 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Nuri AKDOĞAN
Dicle Üniversitesi

## Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum *"Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Başarı ve Başarısızlık Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi"* başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

17/02/2023

| | |
|---|---|
| **Adı Soyadı:** | Gamze ÖZDEMİR PLANALI |
| **Öğrenci No:** | 711545001 |
| **Anabilim Dalı:** | Psikoloji Anabilim Dalı |
| **Programı:** | Psikoloji Doktora Programı |
| **Statüsü:** | ☐ Y.Lisans ☒ Doktora |

**DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU**
**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Tez Başlığı: Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Başarı ve Başarısızlık Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 265 sayfalık kısmına ilişkin, 01/02/2023 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar dahil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

01/02/2023

| | |
|---|---|
| **Adı Soyadı:** | Gamze ÖZDEMİR PLANALI |
| **Öğrenci No:** | 711545001 |
| **Anabilim Dalı:** | Psikoloji Anabilim Dalı |
| **Programı:** | Psikoloji Doktora Programı |
| **Statüsü:** | ☐ Y.Lisans ☒ Doktora |

**Danışman**
**Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL**
**01/02/ 2023**

# ÖZET



| | |
|---|---|
| **Yazar adı soyadı** | Gamze ÖZDEMİR PLANALI |
| **Üniversite** | Bursa Uludağ Üniversitesi |
| **Enstitü** | Sosyal Bilimler Enstitüsü |
| **Anabilim dalı** | Psikoloji |
| **Bilim dalı** | Psikoloji |
| **Tezin niteliği** | Doktora |
| **Mezuniyet tarihi** | 17/02/2023 |
| **Tez danışmanı** | Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL |



**Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Başarı ve Başarısızlık Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi**


**Sahtekâr Fenomeni (SF) kişilerin başarılarını içselleştiremeyerek kendilerinin birer sahtekâr olduklarına inanmaları olarak tanımlanır. İki türü olduğu ileri sürülmektedir: Gerçek SF (GSF) ve Stratejik SF (SSF). İki çalışmadan oluşan bu araştırma 3 amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiştir: SF'nin (1) Türkiye'deki kadınlardaki yaygınlığının ve demografik risk faktörlerinin belirlenmesi, (2) türlerinin incelenmesi ve (3) "başarı" ve "başarısızlık" sosyal temsilleri (ST) ile ilişkisinin keşfedilmesi. Her iki çalışmada da Clance SF Ölçeği, Hiyerarşik Çağrışımlar Testi, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği, Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. ST'lerle ilişkili veriler hem nitel (Prototip Analizi) hem de nicel analizlerin bir arada kullanılmasıyla incelenmiştir. Birinci çalışmaya Türkiye'nin dört büyükşehrinden (Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir) birinde çalışan ya da lisans/lisansüstü öğrencisi olan 677 kadın ($Ort._{yaş}$ = 31. 36, $SS$ = 9.67) katılmıştır. Bulgular, katılımcıların %65.73'ünün en az orta düzeyde sahtelik hisleri deneyimlediğini göstermiştir. SF'nin yaş, meslekteki süre, sosyo-ekonomik durum ve eğitim durumu ile ilişkili olduğu görülmüştür. Temsillere yönelik nicel analizler "çalışmak", "kariyer", "azim" ve "inanmak" ifadelerinin kullanım sıklığı ve/veya önem düzeyleri açısından GSF, SSF ve SF olmayanlar arasında farklılıklar olduğunu ortaya çıkarmıştır. İlk çalışmanın tekrarlanabilirliğini test etmek ve kadınların sosyal temsillerini erkeklerinkiyle karşılaştırmak için ikinci çalışma yapılmıştır. İkinci çalışmaya 204'ü (%52.7) kadın toplam 387 akademisyen ($Ort._{yaş}$ = 39.29, $SS$ = 9.05) katılmıştır. Bulgular akademisyen kadınların %68.63'ünün en az orta düzeyde SF'ye sahip olduğunu göstermiştir. Temsillere yönelik nicel analizler, "emek", "mutluluk", "tatmin" ("başarı" ST'leri), "mutsuzluk", "üzüntü" ve "hayal kırıklığı" ("başarısızlık" ST'leri) ifadelerinin frekansı ve/veya önem düzeyleri açısından gruplar arasında farklılıklar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Nitel ve nicel analizlerden elde edilen bulgular bir arada değerlendirilmiş ve literatür ışığında tartışılmıştır.**



**Anahtar kelimeler: Sahtekâr Fenomeni, Başarı, Başarısızlık, Sosyal Temsiller, Prototip Analizi, Yaygınlık, Demografik özellikler**

## ABSTRACT



| | |
|---|---|
| **Name & Surname** | Gamze ÖZDEMİR PLANALI |
| **University** | Bursa Uludag University |
| **Institute** | Institute of Social Sciences |
| **Field** | Psychology |
| **Subfield** | Social Psychology |
| **Degree awarded** | PhD. |
| **Date of degree awarded** | 17/02/2023 |
| **Supervisor** | Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL |



**Investigation of True and Strategic Imposter Phenomenon in Women Through Social Representations of Success and Failure**


**The Imposter Phenomenon (IP) is characterized by an individual's belief of being a fraud by not internalizing their success. Two types of the IP have been proposed: True IP (TIP) and Strategic IP (SIP). This research, consisting of two studies, was carried out with 3 purposes: (1) to determine the prevalence and demographic risk factors of IP in women in Turkey, (2) to examine its types, and (3) to explore its relationship with social representations (SRs) of "success" and "failure". In both studies, the Clance IP Scale, Hierarchical Evocations Test, Rosenberg Self-Esteem Scale, Self-Debilitation Scale, Depression Anxiety Stress Scale, and Demographic Information Form were used. Data related to SRs were analyzed using a combination of both qualitative (Prototypical Analysis) and quantitative analysis. In the first study, 677 women who were either working or studying at the undergraduate or graduate level in one of four major cities in Turkey (Ankara, Bursa, İstanbul, and İzmir) participated ($M_{age}$ = 31.36, $SD$ = 9.67). The findings showed that 65.73% of the participants experienced at least a moderate level of impostor feelings. IP was found to be associated with age, duration in occupation, socio-economic status, and educational status. Quantitative analyses of representations showed differences in the frequency of usage and/or significance levels of the expressions "working", "career", "perseverance" and "to believe" among participants with TIP, SIP, and non-IP. The second study was conducted to test the first study's reproducibility and compare the social representations of women with those of men. A total of 387 academics ($M_{age}$ = 39.29, $SD$ = 9.05), 204 (52.7%) of whom were women, participated in the second study. The findings showed that 68.63% of the female academics had at least a moderate level of IP. Quantitative analyses of representations showed differences in the frequency and/or significance levels of the expressions "effort", "happiness", "satisfaction" (SRs of "success"), "unhappiness", "sadness", and "disappointment" (SRs of "failure") among the groups. The findings obtained from qualitative and quantitative analyses were evaluated together and discussed in the light of the literature.**



**Keywords: Impostor Phenomenon, Success, Failure, Social representations, Prototypical Analysis, Prevalence, Demographic characteristics**

# ÖNSÖZ

"Irmak bitti, devrildi dağ, büyüdüm."[1]

Yüksek lisans tezimin önsözünde, "o olmasaydı bu tezin çalışılması da tamamlanması da mümkün olmazdı" demiştim. Bugün ise kendisinin danışmanlığında bir başka tez çalışmasının sonuna geldim. Aradan geçen yıllardan sonra söyleyebilirim ki o yalnızca bu çalışmaları mümkün kılmadı. Aynı zamanda, uzun ve karanlık bir koridorun sonundaki her daim kapısı açık odasından süzülen ışık gibi, hem bir araştırmacı hem de bir insan olarak kendi yolumu bulmamı sağladı. Doğrularımı ve amaçlarımı ona borçluyum. Bugünümü ve yarınımı ona borçluyum. Danışmanım Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL'e tüm emekleri, zamanı, çabası, desteği ve güveni için sonsuz minnetimi sunarım. Daima öğrencisi olacağım ve bu, hayatımın en önemli gururu...

Tez önerimi sunduğum günden beri, bıkmadan usanmadan bu çalışmanın bugünkü haline ulaşması için zaman ve çaba harcayan, her tez izleme oturumunda motivasyonumu yenileyen, dahası iyi günlerde olduğu kadar kötü günlerde de desteklerini benden hiç esirgemeyen Değerli Tez İzleme Komitesi ve Savunma Sınavı Jüri Üyeleri Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN ve Prof. Dr. Rıza SAM'a tüm süreç için ne kadar teşekkür etsem az. Tez savunma sınavımda bulunmayı kabul ederek beni onurlandıran, bu tez çalışmasının son haline ulaşması için emeklerini esirgemeyen Değerli Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri Prof. Dr. Sevim CESUR ve Dr. Öğr. Üyesi Nuri AKDOĞAN'a değerli zamanları ve katkıları için teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca Tez Savunma Sınavı Yedek Jüri Üyesi olarak sağlamış olduğu destek ve katkıları için Doç. Dr. Ahu ÖZTÜRK'e de çok teşekkür ederim.

Son beş yıldır bana ikinci bir ev olan ÇOMÜ Psikoloji Bölümüne de ayrıca teşekkür etmek isterim. Başta, her daim yanımda olduğunu bildiğim Doç. Dr. Gözde KIRAL UÇAR olmak üzere, ÇOMÜ Psikoloji bölümü akademisyenlerine tez çalışmam boyunca sağladıkları manevi destek ve anlayışları için müteşekkirim.

Ailem... Tüm başarılarımın gerçek sahipleri... Başta, bir temmuz ayazında okumamı vasiyet eden babam Doğan ÖZDEMİR'e minnettar olduğumu belirtmek isterim. Gideli yirmi yıl olsa da hayatımdaki etkisi hiçbir zaman azalmadı, azalmayacak. Ama asıl, ona beni okutacağının sözünü vererek bugünlere ulaşmam için hem benimle hem hayatla mücadele etmekten asla vazgeçmeyen, sadece çalışmalarımın değil varlığımın da yegâne sahibi olan annem Nihal ÖZDEMİR'e sonsuz minnetimi gönderiyorum. Koşulsuz iyiliğin ve koşulsuz sevginin gerçek başarı olduğunu ben ondan öğrendim. Bugünüm onun sabrı, sevgisi ve gücünün eseridir. Onun kızı olmak, bu hayatta başıma gelen en güzel şeydi ve sonsuza dek öyle kalacak.

Ayrıca tüm savaşlarda el ele mücadele ettiğimiz, bana her daim örnek bir akıl ve yedek bir kalp olan ablam Hilal ALTINTAŞ'a, tüm desteği için abim Beytullah ALTINTAŞ'a ve geleceğe umutla bakmamı sağlayan yeğenim Çınar ALTINTAŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Çocukluğumuzdan bu yana, bıkmadan usanmadan, dostluğu ve şefkati ile beni; entelektüel birikimi ve becerisiyle akademik yaşamımı iyileştiren kız kardeşim Betül SARI'ya müteşekkirim.

[1] Birhan Keskin'in "Bir Mevsim Yok Anne Gibi" isimli şiirinden alıntıdır.

Son olarak, kendi yaşamını ikinci plana atmak pahasına, hem hayatın hem de akademinin dönemeçli yollarında bir an olsun elimi bırakmayan, gözyaşlarım dinmezken tebessümüm, bitmek bilmez kaygılarımda huzurum olan ve beni her gün biraz daha iyi bir insan yapan eşim Samet PLANALI'ya her şey için çok teşekkür ederim. Biliyorum ki "daha gidilecek yollarımız var."[2]

Ve bu tez çalışmasını iki muhteşem kadına adıyorum: Bu hayatta tanışma şerefine nail olamadığım Prof. Dr. Neslihan SAM'a ve tanıdığım en gerçek, en güçlü kadın annem Nihal ÖZDEMİR'e. Kelimelerle ifadesi mümkün olmayan bir sevgi ve kor gibi yanan bir hasretle...

Gamze ÖZDEMİR PLANALI
Bursa/2023

[2] Özdemir Asaf'ın "Kalmak Türküsü" isimli şiirinden alıntıdır.

## İçindekiler

**Yemin Metni** ..... **vi**
**ÖZET**..... **viii**
**ABSTRACT**..... **ix**
**ÖNSÖZ**..... **x**
**TABLOLAR**..... **xv**
**ŞEKİLLER**..... **xvii**
**KISALTMALAR ve SEMBOLLER**..... **xviii**
**1.GİRİŞ**..... **1**
1.1.Farklı Analiz Düzeylerinden Öncülleriyle Sahtekâr Fenomeni..... 4
1.2.Sahtekâr Fenomeninin Ölçümü..... 9
1.2.1.Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği..... 9
1.2.2.Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği..... 10
1.2.3.Algılanan Sahtekârlık Ölçeği..... 14
1.2.4.7-Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği..... 14
1.2.5.Durumluk Sahtekâr Fenomeni Ölçeği..... 15
1.2.6.Genç Sahtekâr Fenomeni Testi..... 16
1.2.7.31 Madde Sahtekâr Profili Ölçeği..... 16
1.2.8.Yeni Sahtekâr Fenomeni Ölçeği..... 17
1.3.Sahtekâr Fenomeninin Sonuçları..... 18
1.4.Sahtekâr Fenomeninin Yaygınlığı..... 19
1.5.Sahtekâr Fenomeni, Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet..... 22
1.6.Sahtekâr Fenomeninin Demografik Değişkenlerle İlişkisi..... 25
1.7.Sahtekâr Fenomeni ve "Başarı" Kavramı..... 27
1.8.Sahtekâr Fenomeninin Türleri: Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni..... 30
1.9.Kuramsal Çerçeve..... 33
1.9.1.Sosyal Temsil Kuramı..... 34
1.9.2.Sosyal Temsil Süreçleri..... 36
1.9.3.Sosyal Temsil Kuramının Yapısal Yaklaşımı..... 37
1.9.4.Sosyal Temsillerin Yapısal Yaklaşımında Kullanılan Araçlar..... 39
1.9.4.1.Sözel Çağrışım Görevi..... 42
1.9.4.1.1.Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri..... 44
1.9.4.1.2.Prototip Analizi..... 45
1.9.4.1.3.Benzerlik Analizi..... 51
1.9.4.1.4.Azalan Hiyerarşik Kümeleme Analizi..... 52
1.9.4.1.5.Uyum Analizi..... 53
1.9.4.1.6.Sosyal Temsile Yönelik Olumluluk Düzeylerinin Analizi..... 53
1.9.4.2.Diğer Araçlar..... 55
1.9.5.Sosyal Temsil Kuramı Perspektifinden Sosyal Kimlik ve Toplumsal Cinsiyet..... 56
1.9.6.Sosyal Temsiller Kuramı Perspektifinden Duygular..... 60
1.9.6.1.Sosyal Temsillerin Oluşum Sürecinde Duyguların Rolü..... 60
1.9.6.2.Sosyal Temsillerin Yapısında Duyguların Rolü..... 63
1.9.7.Sosyal Temsiller ve Objeye Mesafe Kavramı..... 64
1.9.8."Başarı" Kavramına Yönelik Sosyal Temsiller..... 68
**2.BİRİNCİ ÇALIŞMA**..... **72**
2.1.Çalışmanın Amacı, Araştırma Soruları ve Denenceleri..... 72
2.1.1.Araştırmanın Kapsamı ve Amaçları..... 72
2.1.2.Araştırmanın Denence ve Soruları..... 75
2.2.Yöntem..... 79
2.2.1.Örneklem..... 79
2.2.2.Veri Toplama Araçları..... 85
2.2.2.1.Hiyerarşik Çağrışım Testi..... 85
2.2.2.2.Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği..... 85
2.2.2.3.Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği..... 86
2.2.2.4.Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği..... 86
2.2.2.5.Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği..... 87
2.2.2.6.Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği..... 87
2.2.2.7.Demografik Bilgi Formu..... 88
2.2.3.İşlem..... 88
2.2.4.Veri Analizi..... 88
2.3.Bulgular..... 90
2.3.1.Veri Temizliği ve Ön Analizler..... 90
2.3.2.Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri..... 92
2.3.2.1.Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğine Yönelik Yapı Geçerliliği ve Güvenirlik Analizleri.....92
2.3.2.2.Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeğine Yönelik Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi.....96

2.3.2.3.Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi ..... 97
2.3.2.4.Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi ..... 98
2.3.2.5.Depresyon Anksiyete Stres Ölçeğinin Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi ..... 99
2.3.3.Değişkenler Arası Korelasyon Analizleri ..... 100
2.3.4.Sahtekâr Fenomeninin Türkiye'deki Kadınlarda Yaygınlığı ..... 101
2.3.5.Sahtekâr Fenomenin Demografik Değişkenlerle İlişkisi ..... 102
2.3.5.1.Sahtekâr Fenomeni ile Sürekli Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler..... 102
2.3.5.2.Sahtekâr Fenomeni ile Kategorik Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler ..... 103
2.3.6.Sahtekâr Fenomeni Grupların Oluşturulması ve Ayrıştırılması..... 108
2.3.7.Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Karşılaştırılması ..... 112
2.3.8.Başarı Kavramına Yönelik Sosyal Temsillerin İncelenmesi ..... 115
2.3.8.1.Genel Örneklemin Başarı Sosyal Temsillerinin İncelenmesi ..... 115
2.3.8.1.1.Genel Örnekleme Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri..... 116
2.3.8.1.2.Genel Örnekleme Yönelik Prototip Analizi ve Bulguları ..... 116
2.3.8.1.3.Genel Örnekleme Yönelik Benzerlik Analizi ve Bulguları ..... 120
2.3.8.2.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması……..... 122
2.3.8.2.1.Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri..... 122
2.3.8.2.2.Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Prototip Analizi ve Bulguları ..... 123
2.3.8.2.3.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Sosyal Temsil İçeriklerinin Nicel Analizler Aracılığıyla Karşılaştırılması ..... 130
2.3.8.2.4.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Temsil İçeriklerinin Olumluluk Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması: Kutupluluk İndeksi ve Varyans Analizi Bulguları ..... 135
2.4.Sonuç ve Tartışma..... 137
2.4.1.Yaygınlık ve Demografik Risk Faktörleri ..... 137
2.4.2.Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Oluşturulması ve Nicel Değerler Üzerinden Ayrıştırılması..... 142
2.4.3.Başarı Sosyal Temsilleri ..... 144
2.4.3.1.Kadınların Başarı Sosyal Temsilleri ..... 144
2.4.3.2.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsilleri..... 146
**3.İKİNCİ ÇALIŞMA ..... 151**
3.1.Çalışmanın Amacı, Araştırma Soruları ve Denenceleri..... 151
3.1.1.Araştırmanın Kapsamı ve Amaçları..... 151
3.1.2.Araştırmanın Denence ve Soruları..... 153
3.2.Yöntem..... 159
3.2.1.Örneklem..... 159
3.2.2.Veri Toplama Araçları ..... 165
3.2.2.1.Hiyerarşik Çağrışım Testi ..... 165
3.2.2.2.Demografik Bilgi Formu..... 165
3.2.3.İşlem……..... 166
3.2.4.Veri Analizi..... 166
3.3.Bulgular..... 168
3.3.1.Veri Temizliği ve Ön Analizler ..... 168
3.3.2.Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri ..... 171
3.3.2.1.Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğine Yönelik Yapı Geçerliliği ve Güvenirlik Analizleri……171
3.3.2.2.Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi..... 174
3.3.2.3.Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizleri ..... 175
3.3.2.4.Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizleri ..... 176
3.3.2.5.Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi ..... 177
3.3.3.Değişkenler Arası Korelasyon Analizleri ..... 178
3.3.4.Sahtekâr Fenomeninin Akademisyen Kadınlarda Yaygınlığı..... 180
3.3.5.Sahtekâr Fenomenin Demografik Değişkenlerle İlişkisi ..... 181
3.3.6.Sahtekâr Fenomeni ve Cinsiyet..... 182
3.3.7.Sahtekâr Fenomeni ile Çalışılan Birimin Cinsiyet Dağılımı Arasındaki İlişkiler..... 183
3.3.8.Sahtekâr Fenomeni Grupların Oluşturulması ve Ayrıştırılması..... 184
3.3.9.Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Nicel Veriler Üzerinden Karşılaştırılması... 189
3.3.10.Başarı Kavramına Yönelik Sosyal Temsillerin İncelenmesi ..... 190
3.3.10.1.Kadın ve Erkek Katılımcıların Başarı Sosyal Temsillerinin İncelenmesi..... 191
3.3.10.1.1.Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri ..... 191
3.3.10.1.2.Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Prototip Analizi ve Bulguları ..... 192
3.3.10.1.3.Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Benzerlik Analizi ve Bulguları..... 198
3.3.10.2.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması…….. ..... 201
3.3.10.2.1.Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri..... 201
3.3.10.2.2.Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Prototip Analizi Sonuçları..... 202

3.3.10.2.3.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Sosyal Temsil İçeriklerinin Nicel Analizler Aracılığıyla Karşılaştırılması ..... 212
3.3.10.2.4.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Temsil İçeriklerinin Olumluluk Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması…….. ..... 217
3.3.11.Başarısızlık Kavramına Yönelik Sosyal Temsillerinin İncelenmesi ..... 220
3.3.11.1.Kadın ve Erkek Katılımcıların Başarısızlık Sosyal Temsillerinin İncelenmesi ..... 220
3.3.11.1.1.Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri ..... 220
3.3.11.1.2.Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Prototip Analizi ve Bulguları ..... 221
3.3.11.1.3.Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Benzerlik Analizi ve Bulguları ..... 226
3.3.11.2.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarısızlık Sosyal Temsillerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması……. ..... 229
3.3.11.2.1.Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri ..... 230
3.3.11.2.2.Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Prototip Analizi Sonuçları ..... 231
3.3.11.2.3.Sosyal Temsil İçeriklerinin Nicel Analizler Aracılığıyla Karşılaştırılması ..... 238
3.4.Tartışma ve Sonuç ..... 246
3.4.1.Yaygınlık ve Demografik Risk Faktörleri ..... 246
3.4.2.Sahtekâr Fenomeni ve Cinsiyet ..... 247
3.4.3.Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Nicel Değerler Üzerinden Oluşturulması ve Ayrıştırılması ..... 250
3.4.4.Başarı Sosyal Temsilleri ..... 251
3.4.4.1.Kadın ve Erkeklerin Başarı Sosyal Temsilleri ..... 251
3.4.4.2.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsilleri ..... 253
3.4.5.Başarısızlık Sosyal Temsilleri ..... 256
3.4.5.1.Kadın ve Erkeklerin Başarısızlık Sosyal Temsilleri ..... 256
3.4.5.2.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarısızlık Sosyal Temsilleri ..... 257
**4.GENEL DEĞERLENDİRME ..... 261**
**KAYNAKÇA ..... 271**
**EKLER…… ..... 291**
EK-1: Birinci Çalışma Anket Formu ..... 291
EK.1.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu ..... 291
EK-1.2. Başarıya Yönelik Hiyerarşik Çağrışımlar ..... 292
EK-1.3. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği ..... 293
EK-1.4. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği (Öz Değerlendirmeler) ..... 294
EK-1.5. Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği ..... 295
EK-1.6. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ..... 296
EK-1.7. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği (Yansıtmalı Değerlendirmeler) ..... 297
EK-1.8. Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği ..... 298
EK-1.9. Demografik Bilgi Formu ..... 300
EK-1.10. Katılım Sonrası Bilgi Formu ..... 302
EK-2: Birinci Çalışma Etik Kurul İzni ..... 303
EK-3: İkinci Çalışma Anket Formu ..... 304
EK-3.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu ..... 304
EK-3.2. Hiyerarşik Çağrışım Testi (Başarı) ..... 305
EK-3.3. Hiyerarşik Çağrışım Testi (Başarısızlık) ..... 306
EK-3.4. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği ..... 307
EK-3.5. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği (Öz Değerlendirmeler) ..... 308
EK-3.6. Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği ..... 309
EK-3.7. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ..... 310
EK-3.8. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği (Yansıtmalı Değerlendirmeler) ..... 311
EK-3.9. Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği ..... 312
EK-3.10. Demografik Bilgi Formu ..... 314
EK-3.11. Katılım Sonrası Bilgi Formu ..... 315
EK-4: İkinci Çalışma Etik Kurul İzni ..... 316
EK-5: Dijital Ekler ..... 317
EK-6: Özgeçmiş ..... 318

# TABLOLAR

Tablo 1. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin Yapı Geçerliğine Yönelik Araştırmalar ve Bulguları ..... 12
Tablo 2. Katılımcıların Bölümlerine Göre Dağılımlarının Türkiye'deki Kadın Öğrencilerin Bölümlere Göre Dağılımları ile Karşılaştırılması (n = 321) ..... 82
Tablo 3. Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımları (n = 506) ..... 84
Tablo 4. Ölçeklerden Alınan Ortalama Puanlar, Standart Sapma Puanları ve Normal Dağılıma Yönelik Değerler (N = 677) ..... 92
Tablo 5. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğinin (CSFÖ) Faktör Analizi Bulguları ..... 95
Tablo 6. Araştırmanın Sürekli Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları (N = 677) .... 100
Tablo 7. Kategorik Demografik Değişkenlere Göre Göre Sahtekâr Fenomeni Puanlarının Dağılımları ..... 104
Tablo 8. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Araştırma Değişkenlerinden Aldıkları Puanlar ve Betimleyici İstatistikleri (N = 677) ..... 110
Tablo 9. Ayrılık Analizi Bulguları (N = 677) ..... 112
Tablo 10. Tüm Örneklemin Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri (N = 677) ..... 116
Tablo 11. Tüm Örneklemin Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (N = 677) ..... 118
Tablo 12. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri ..... 123
Tablo 13. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (N =677) ..... 124
Tablo 14. Başarı Sosyal Temsillerinde Merkezi Çekirdek ve Birinci Çevresel Alanda Yer Alan Unsurların Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Göre Frekansları ve Önem Ortalamaları ..... 132
Tablo 15. Başarı Sosyal Temsilleri Kapsamında Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Prototipiklik Puan Dağılımları (N = 677) ..... 134
Tablo 16. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Kutupluluk İndeksleri ..... 135
Tablo 17. Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Olumluluk Düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Göre Dağılımı ..... 136
Tablo 18. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Demografik Özellikleri (N = 387) ..... 160
Tablo 19. Katılımcıların Bölümlerine Göre Dağılımlarının Türkiye'deki Akademisyenlerin Bölümlere Göre Dağılımları ile Karşılaştırılması ..... 162
Tablo 20. Ölçeklerden Alınan Ortalama Puanlar, Standart Sapma Puanları ve Normal Dağılıma Yönelik Değerler (*N* = 387) ..... 170
Tablo 21. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğinin (CSFÖ) Faktör Analizi Bulguları ..... 173
Tablo 22. Araştırmanın Sürekli Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları (N = 387) .. 179
Tablo 23. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Araştırma Değişkenlerinden Aldıkları Puanlar ve Betimleyici İstatistikleri (N = 677) ..... 186
Tablo 24. Ayrılık Analizi Bulguları (n = 204) ..... 188
Tablo 25. Kadın ve Erkeklerin Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri (N = 387) ..... 191
Tablo 26. Kadın ve Erkek Katılımcıların Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (N = 387) ..... 194

Tablo 27. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri (n = 204) ..... 202
Tablo 28. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (n = 204)..... 204
Tablo 29. Başarı Sosyal Temsillerinde Merkezi Çekirdek ve Birinci Çevresel Alanda Yer Alan Unsurların Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkek Katılımcılar İçin Frekansları ve Önem Ortalamaları (N = 387)..... 214
Tablo 30. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Kadın ve Erkeklerin Başarı Sosyal Temsilleri Baz Alınarak Hesaplanan Prototipiklik Puanlarına Yönelik Betimleyici İstatistikleri (n = 204) .... 216
Tablo 31. Başarı Sosyal Temsilleri İçin Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkeklere Yönelik Kutupluluk İndeksleri (N = 387)..... 218
Tablo 32. Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Olumluluk Düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkekler İçin Dağılımı (N = 387) ..... 219
Tablo 33. Kadın ve Erkeklerin Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri (N = 387)..... 221
Tablo 34. Kadın ve Erkek Katılımcıların Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (N = 387)..... 223
Tablo 35. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri (n = 204) ..... 230
Tablo 36. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (n = 204)..... 232
Tablo 37. Başarısızlık Sosyal Temsillerinde Merkezi Çekirdek ve Birinci Çevresel Alanda Yer Alan Unsurların Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkek Katılımcılar İçin Frekansları ve Önem Ortalamaları (N = 387)..... 240
Tablo 38. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Kadın ve Erkeklerin Başarısızlık Sosyal Temsilleri Baz Alınarak Hesaplanan Prototipiklik Puanları (n = 204) ..... 242
Tablo 39. Başarısızlık Sosyal Temsilleri İçin Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkeklere Yönelik Kutupluluk İndeksleri (N = 387)..... 244
Tablo 40. Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Olumluluk Düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkekler İçin Dağılımı (N = 387) ..... 245

# ŞEKİLLER

Şekil 1. Araçlara Yönelik Karar Ağacı ..... 41
Şekil 2. Prototip Analizi Sonucunda Elde Edilen Yapı..... 46
Şekil 3. Objeye Mesafe Kavramının Şematik Temsili..... 66
Şekil 4. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğinin Kırılma Grafiği (N = 677)..... 93
Şekil 5. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin (CSFÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi ..... 96
Şekil 6. Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Dağılım Grafiği (N = 677)..... 111
Şekil 7. Tüm Örneklemin Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Analizi Grafiği (N = 677)..... 121
Şekil 8. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğinin Kırılma Grafiği (N = 387)..... 172
Şekil 9. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (CSFÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi..... 174
Şekil 10. Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Dağılım Grafiği (n = 204)..... 187
Şekil 11. Kadın Katılımcıların Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Analizi Grafiği (n = 204)..... 199
Şekil 12. Erkek Katılımcıların Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Analizi Grafiği 200
Şekil 13. Kadın Katılımcıların Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Grafiği... 227
Şekil 14. Kadınların Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Analizi Grafiği (n = 204)..... 227
Şekil 15. Erkeklerin Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Analiz Grafiği (n = 183)..... 228

## KISALTMALAR ve SEMBOLLER

| | | |
|---|---|---|
| α | : | Alfa |
| *f* | : | Frekans (Sıklık) Değeri |
| *F* | : | F Değeri |
| *N veya n* | : | Örneklem Büyüklüğü/ Katılımcı Sayısı |
| $\chi^2$ | : | Ki Kare |
| $\eta 2$ | : | Etki Büyüklüğü Değeri (Eta Kare) |
| *P* | : | P (Olasılık) Değeri |
| *r* | : | Korelasyon Katsayısı |
| < | : | Küçüktür |
| > | : | Büyüktür |
| = | : | Eşittir |
| % | : | Yüzde |
| ASÖ | : | Algılanan Sahtekârlık Ölçeği |
| BBT | : | Bağlam Bağımsızlığı Testi |
| BS | : | Benlik Saygısı |
| CFI | : | Comparative Fit Index |
| CSFÖ | : | Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği |
| D | : | Diversity Index (Çeşitlilik İndeksi) |
| DAS | : | Depresyoın Anksiyete Stres Ölçeği |
| DSFÖ | : | Durumluk Sahtekâr Fenomeni Ölçeği |
| GFI | : | Goodness of Fit Index |
| GSF | : | Gerçek Sahtekâr Fenomeni |
| H | : | Hapax Index (Nadirlik İndeksi) |
| HÇG | : | Hiyerarşik Çağrışım Görevi |
| HSFÖ | : | Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği |
| KA | : | Karakterizasyon Anketi |
| Kİ | : | Kutupluluk İndeksi |
| KZD | : | Kendini Zayıflatma Davranışları |
| KZDÖ | : | Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği |
| Maks. | : | Maksimum |
| Min. | : | Minumum |
| Ort. | : | Ortalama |
| ÖDÖ | : | Öz Değerlendirme Ölçeği |
| ÖRT | : | Özellik Reddetme Tekniği |
| Öz Değ. | : | Öz Değerlendirmeler |
| Ö-Y Farkı | : | Öz Değerlendirmeler ile Yansıtmalı Değerlendirmeler Farkı |
| RBSÖ | : | Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği |
| RMSEA | : | Root Mean Squared Error of Approximation |
| SÇG | : | Serbest Çağrışım Görevleri |
| Sd | : | Serbestlik Derecesi |
| SF | : | Sahtekâr Fenomeni |
| SF olmayanlar | : | Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar |
| SRMR | : | Standardized Root Mean Square Residual |

| | | |
|---|---|---|
| SS | : | Standart Sapma |
| SSF | : | Stratejik Sahtekâr Fenomeni |
| TBŞY | : | Temel Bilişsel Şemalar Yöntemi |
| vd. | : | Ve diğerleri |
| Yansıtmalı Değ. | : | Yansıtmalı Değerlendirmeler |
| YDÖ | : | Yansıtmalı Değerlendirme Ölçeği |

# 1. GİRİŞ

Orta çağdan post modern zamanlara, dış dünyada zaman aksa da kadınlar adeta bir zaman döngüsü içinde mahsur kalmış gibidir. Cinsiyetler arası eşitsizlik, her defasında yalnızca küçük yara bantlarıyla kapatılmaya çalışılan derin bir yara gibi kadınları etkilemeyi sürdürmektedir. İstatistikler, bu eşitsizliğin günümüzdeki durumunu gözler önüne serer. Örneğin Türkiye'nin de dâhil olduğu 146 ülkenin verilerine odaklanan Güncel Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği İndeksi (World Economic Forum, 2022) mevcut ilerleme hızı korunursa ekonomik katılım, sağlık, eğitim ve siyaset alanlarında kadınların aleyhine olan cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi için daha 132 yıla ihtiyaç olduğuna işaret etmiştir. Söz konusu rapor detaylı incelendiğinde kadınlar ve erkekler arasındaki en büyük uçurumun ekonomik ve siyasi katılım alanlarında olduğu görülmüştür.

Türkiye istatistikleri incelendiğinde bu durumun ülkemiz için de geçerli olduğu anlaşılır. Türkiye İstatistik Kurumu ([TUİK]; 2022) istihdam oranının erkekler için %65.3, kadınlar için ise %30.8 olduğunu raporlamıştır. Buna ek olarak, kadınların Türkiye Büyük Millet Meclisindeki temsil oranı %17.4, belediye meclislerindeki temsil oranı ise %11'dir (TUİK, 2022). Bu veriler, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de kadınların işgücü ve siyaset alanlarına katılımının hâlâ oldukça kısıtlı olduğunu kanıtlamaktadır.

Öte yandan cinsiyet eşitsizliği yalnızca imkânlara erişimdeki eşitsizlikten kaynaklanmaz. Aksine, hiyerarşik bir yapılanmada eşitsiz sistemin devamlılığını sağlayan en önemli unsurlardan biri de dezavantajlı grup üyelerinin bu eşitsizliği çeşitli mekanizmaların etkisiyle içselleştirmesidir (bkz., Jost vd., 2004; Sidanius ve Pratto, 1999). Kadınlar söz konusu olduğunda bu duruma yol açan mekanizmaların belki de en önemlisinin toplumsal cinsiyet pratikleri olduğu düşünülebilir. Bu pratikler doğrultusunda, içine doğdukları dünyada kadınlara "sevecenlik", "sıcaklık", "fedakârlık" gibi özellikler ve bu özelliklere paralel roller atanırken; erkeklere ise "zekâ", "atılganlık", "üstünlük" gibi özellikler ve bunların getireceği roller uygun görülür. Bu pratiklerin tanıdıklığı, doğallığı ve kaçınılmaz olarak yansıtılması kadınların kendilerini, çevrelerini ve isteklerini kendi varlıklarından çok önce oluşum göstermiş ve eşitsizliğe hizmet eden bu mekanizmalar üzerinden inşa etmelerini ve böylece

cinsiyetler arası güç eşitsizliğini yeniden üretmelerini sağlar (Flores-Palacios ve Oswald, 2019; Pratto ve Walker, 2004).

İçselleştirilmiş toplumsal cinsiyet pratikleri, kapanması için hâlâ bir yüzyıldan fazla bir zamanın gerektiği öngörülen cinsiyet uçurumuna pek çok sosyal psikolojik fenomen aracılığıyla hizmet eder. Kadınların kariyer yaşantılarında bariyer görevi görenler bunların en bilinenleri ve onların işgücü ya da siyaset alanlarına katılımını veya bu alanlarda ilerlemelerini doğrudan etkileyenleridir. Kadınların yükselmeleri önündeki görünmez engelleri ifade eden "cam tavan sendromu" (*glass ceiling syndrome*; bkz., Taparia ve Lenka, 2022), ilerlemenin mümkün olmadığı işlerde çalışma olarak açıklanan "yapışkan zemin sendromu" *(sticky floor syndrome),* kadınların kariyerlerinden vazgeçişlerini kavramsallaştıran "sızdıran boru sendromu" *(leaky pipeline syndrome),* hak edilen ödülü isteyememe ile karakterize "tiara sendromu" *(tiara syndrome)* ve aynı iş için kadınların kendilerinin erkeklere kıyasla daha az ödemeyi hak ettiklerine inanmalarını ifade eden "bastırılmış hak sahipliği etkisi" (*depressed entitlement effect*; Jost, 1997) bunlardan bazılarıdır (derleme çalışmaları için bkz., Ambri vd., 2019; Kıroğlu Bayat ve Baykal Parıldar, 2021). Bu kavramlar, sadece cinsiyet ayrımcılığının bir sonucu olarak kadınların karşılaştığı dışsal bariyerlerin değil, aynı zamanda kadınların başarıya ulaşmalarının önündeki kanıksanmış engellerin de bir sonucudur.

Bu kavramlarla birlikte ele anılabilecek (bkz., Kıroğlu Bayat ve Baykal Parıldar, 2021) ancak doğrudan içsel bir bariyer olmasıyla diğer kavramsallaştırmalardan farklılaşan ve giderek artan bir bilimsel ilginin objesi haline dönüşen (bkz., Stone-Sabali vd., 2023) bir başka sosyal psikolojik yapı "Sahtekâr Fenomeni" *(Impostor Phenomenon)* olarak isimlendirilir. Sahtekâr Fenomeni kısaca kişilerin başarılarını kabullenemeyerek kendilerini sahtekâr gibi hissetmeleri anlamına gelir (Clance ve Imes, 1978). Bazı araştırmalar (örn., Leary vd., 2000) bu sahtelik hislerinin kimileri tarafından bir tür benlik sunumu stratejisi olarak kullanıldığına işaret etmişse de bu stratejilerin önemli bir bölümünün toplumsal cinsiyet rolleriyle bağlantılı olduğu ve bu nedenle onların da cinsiyet ayrımcılığına hizmet edebileceği ileri sürülebilir (bkz., Deaux ve Major, 1987).

Bilimsel mecrada karşılaşılan en büyük tehlikelerden biri ise bu fenomenin çoğu zaman içsel ve bireysel birtakım özelliklerle açıklanmasına yönelik çabadır. Bilimsel söylemin gerçeğin inşasındaki gücü göz önünde bulundurulduğunda, kurbanı suçlamaya karşılık gelecek bu yönelimin eşitsizliği artıran mekanizmaları güçlendirebileceğini ileri sürmek mümkündür (Feenstra vd., 2020; Özdemir ve Kuşdil, 2016). Üstelik yalnızca dezavantajlı grupların değil, bağlamın koşulları neticesinde -belki çok daha az yıkıcı sonuçlara sebep olmakla birlikte- yaygın olarak da deneyimlenebileceği görüldüğünden, hem Sahtekâr Fenomenini anlamak hem de kadınları bu hisler karşısında güçlendirmek için bu olgunun özcü olmayan bir perspektifle çalışılmasına ihtiyaç vardır.

Böyle bir ihtiyacın ürünü olan bu tez çalışmasında Sahtekâr Fenomeni, insanın inanç ve davranışlarını gelenekler tarafından belirlenmiş, kararlı ancak dinamik yapılar merkezinde açıklayan Sosyal Temsil Kuramı (*Social Representation Theory*, Moscovici, 1984; 2000) ve onun yapısal yaklaşımı (Abric, 1993) perspektifinden araştırılmıştır. Bu tez çalışmasının içerdiği birinci araştırmanın temel amacı, kadınların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin gerçek yahut stratejik Sahtekâr Fenomeni ile ilişkisini incelemektir. İkinci görgül araştırma ise bu defa hem "başarı" hem de "başarısızlık" sosyal temsillerini merkezine almıştır. Bu tez çalışması vasıtasıyla hedeflenen, bu tür psikolojik olgulara karşı geliştirilecek önleyici uygulamalara katkı sağlamaktır.

Dört bölümden oluşan bu tez çalışmasının ilk bölümü kendi içinde iki alt bölüme ayrılmıştır. İlk alt bölümde Sahtekâr Fenomeni ile ilgili literatür tanıtılırken, ikinci alt bölümde Sosyal Temsil Kuramı ve onun yapısal yaklaşımı açıklanmıştır. İlgili literatür ışığında, Sosyal Temsil Kuramı çerçevesinden geliştirilen denencelerin sınanmasına yönelik birinci çalışma ikinci bölümde; ikinci çalışma ise üçüncü bölümde aktarılmıştır. Son bölümde ise çalışmalardan elde edilen bulgular, ilgili literatür ışığında tartışılmış ve gelecek çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

## 1.1. Farklı Analiz Düzeylerinden Öncülleriyle Sahtekâr Fenomeni

Klinik Psikoloji alanında çalışan Clance ve Imes (1978), farklı sosyo-ekonomik art alanlardan gelen, farklı meslek kollarında uzmanlaşmış ve kariyerlerinde farklı basamaklarda bulunan kadın danışanlarının bazı ortak özellikleri olduğunu keşfetmişlerdir. Bu kadınlar, başarılarını kendi özellikleriyle açıklamakta güçlük çekiyor, onun yerine ulaştıkları başarılı konumu şans, doğru zamanda doğru yerde olmak ya da çok çalışmak gibi dışsal ve geçici birtakım durumlara atfediyorlardı. Üstelik bu başarıları takdir gördüğünde çevrelerindeki insanları kandırdıklarını düşünüyor ve bu nedenle de kendilerinin aslında birer sahtekâr olduklarına inanıyorlardı. Bu sahtekârlıklarının açığa çıkması ise en büyük korkularıydı. Clance ve Imes (1978) karşılaştıkları bu ortak özelliklerin henüz tanımlanmamış psikolojik bir yapıyı yansıttığını düşünmüş ve "Sahtekâr Fenomeni" kavramını ileri sürmüşlerdir. Sahtekâr Fenomeni, kişilerin sahip oldukları başarıları içselleştiremeyerek onları dışsal birtakım değişkenlerle açıklamaları, bunun sonucunda da kendilerinin aslında entelektüel birer sahtekâr olduklarına inanmaları ve bu gerçek dışı durumun açığa çıkacağına yönelik derin bir korku yaşamaları olarak tanımlanır (Clance ve Imes, 1978).

Bu gerçek dışı inanç ve korkuların altında hangi mekanizmalar yatıyor olabilir? Bu soruyu cevaplamaya çalışan öncü araştırmacılar Sahtekâr Fenomenine toplum ve ailenin yol açtığını ileri sürmüştür (Clance vd., 1995; Clance ve Imes, 1978; Clance ve O'Toole, 1987). Onlara göre, küçük yaşlardan itibaren toplumdan ve aileden alınan hatalı mesajlar, eğitim ve kariyer hayatında kadınların yaşadıkları sahtelik hislerinin nedeni olarak görülebilir. Bu hatalı mesajların kaynağında ise toplum tarafından sunulan roller ve beklentiler vardır. Toplum, üyelerinden onlara sunduğu rollere uygun özelliklere sahip olmasını bekler. Aksi halde, üyeler gruptan dışlanma tehlikesiyle karşılaşabilirler. Benzer şekilde, toplumun en küçük yapı taşını oluşturan aile, çocuklarının bu rollere uygun özelliklerini pekiştirirken, onlarla çelişen özelliklerini göz ardı eder. Kişiler ise benliklerini onay gören özellikler üzerine inşa ederken, göz ardı edilen özelliklerinin farkına bile varmazlar. Ancak bu rollerin cinsiyetlere göre durumu incelendiğinde, özellikle eğitim ve kariyer başarısı açısından oldukça asimetrik olduğu görülebilir. Erkeklerin desteklenen özellikleri bu tür başarılarla yakından ilişkiliyken, kadınlar için durum böyle değildir. Bu nedenle, kadınlar eğitim ve kariyer hayatlarında

başarılı olduklarında bunu kendi özellikleriyle açıklayamazlar. Dolayısıyla kadınlar başarının kaynağını kendilerinde değil, dışsal birtakım sebeplerde ararlar (Clance vd., 1995; Clance ve Imes, 1978; Clance ve O'Toole, 1987).

Öte yandan fenomenin öncüllerini irdeleyen araştırmacılar çoğunlukla bu açıklamaları göz ardı etmiş ve klinik gözlemler ardından yapılan görgül araştırmalarda erkekler tarafından da deneyimlendiği tespit edilen (bkz., Bravata vd., 2020) sahtelik hislerini açıklamak için bireysel birtakım özelliklere yönelmişlerdir. Bu araştırmacıların önemli bir kısmı benlik saygısı üzerine eğilerek iki psikolojik yapı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğuna işaret etmişlerdir (örn., Mascarenhas vd., 2019; Schubert ve Bowker, 2019; Naser vd., 2022; Peteet vd., 2015; Sonnak ve Towell, 2001; Topping ve Kimmel, 1985). Schubert ve Bowker (2019), bu araştırmaların bir adım önüne geçerek, yüksek benlik saygısına sahip olsalar dahi, benlik saygısı istikrarsızlığı *(self-esteem instability)* eğilimi yüksek olanların Sahtekâr Fenomeni karşısında daha savunmasız olduğunu göstermiştir.

Sahtekâr Fenomenini araştıran bireysel perspektifli çalışmaların bir kısmı ise kişilik özelliklerine odaklanmıştır. Bu çalışmalara göre, Sahtekâr Fenomeni beş büyük kişilik özelliğinden nevrotizm ile pozitif yönde ilişkilidir (Bernard vd., 2002; Chae vd., 1995; Ross vd., 2001; Vergauwe vd., 2015). Aynı zamanda dürüstlük (Bernard vd., 2002), uyumluluk (Chae vd., 1995), sorumluluk ve dışa dönüklük (Chae vd., 1995; Ross vd., 2001) özelliklerinin sahtelik hislerini azalttığı gözlemlenmiştir. Hayes ve Davis (1993) ise Sahtekâr Fenomeni ile A tipi kişilik özelliği arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu çalışmada kadınlar için A tipi kişiliğin sahtelik hislerini azalttığı ancak erkekler için artırdığı bulunmuştur.

Sahtekâr Fenomeninin kökenlerini, bireyin içsel süreçlerinde arayan araştırmacıların yanı sıra, görece az olmakla birlikte, kişilerarası bağlama odaklananlar da mevcuttur. Bazıları, Clance (1985) tarafından da önerildiği gibi, aile içi süreçleri incelemiştir. Ancak aileyi hedef alan kişilerarası perspektifli bu çalışmalar çoğunlukla aile yaşamındaki sorunlara odaklanır. Elde edilen sonuçlar alkol bağımlısı ebeveyne sahip olmanın (Robinson ve Goodpaster, 1991), aşırı korumacı ebeveyn davranışlarının (Sonnak ve Towell, 2001; Want ve Kleitman, 2006) ve çocuğun ebeveyn rolünü

üstlenmesinin (Castro vd., 2004) sahtelik hislerini artırabileceğini göstermiştir. Sahtelik hislerine yol açan ya da onları tetikleyen kişilerarası süreçlere odaklanan diğer araştırmalar ise yetişkinlik dönemindeki sosyal ilişkilerle ilgilenmiştir. Bu çalışmalardan yetişkinlikteki bağlanma stillerini inceleyenler kaygılı bağlanma (*anxious attachment*; Gibson-Beverly ve Schwartz, 2008) ve kaçıngan bağlanmanın (*avoidant attachment*; Jensen ve Deemer, 2020) sahtelik hislerini yordayabildiğini açığa çıkarmıştır. Ayrıca sosyal karşılaştırma eğiliminin *(social comparison orientation)* sahtelik hislerine yol açabildiği görülmüştür (Chayer ve Bouffard, 2010; Fassl vd., 2020; Hutchins ve Rainbolt, 2017; Jensen ve Deemer, 2020; Lane, 2015).

Fenomeni daha toplumsal bir analiz düzeyinden inceleyen araştırmalar ise oldukça kısıtlıdır. Bu araştırmaların bir kısmı, toplumsal cinsiyet rollerine odaklanmıştır.[3] Söz konusu çalışmalar, kadınsı cinsiyet kalıpyargılarının sahtelik hislerinin öncülü olabildiği sonucunu elde etmiştir (örn., Fassl vd., 2020; Patzak vd., 2017). Toplumsal perspektifli çalışmaların diğer kısmı ise etnik kimliği nedeniyle dezavantajlı bir grubun üyesi olanların yaşadıkları sahtelik hislerinin altındaki mekanizmaları araştırmıştır. Bu yöndeki çalışmaları başlatan Ewing ve arkadaşları (1996), Afro-Amerikan dünya görüşü önyargı ve ayrımcılığa karşı reaktif biçimde gelişen kişilerin, etnik kimlikleriyle ilişkili tutarlı ve bütüncül bir dünya görüşüne sahip olanlara kıyasla daha fazla sahtelik hisleri deneyimlediğini bulmuşlarıdır. Bu ilk çalışmanın ardından yapılan araştırmalar Sahtekâr Fenomeninin, düşük kolektif benlik saygısı (Lin, 2007), düşük etnik kimlik saygısı (Bernard, 2015), etnik kimlikle düşük düzeyde özdeşleşme (Lige vd., 2017; Peteet vd., 2015), yüksek düzeyde algılanan etnik ayrımcılık (Bernard, 2015) ve artan azınlık stresi (Cokley vd., 2013) ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Son yıllarda Sahtekâr Fenomeninin deneyimlendiği bağlam ve durumun özellikleri de araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamıştır. Örneğin, Ivie ve Ephraim (2009) araştırmalarında, erkek egemen olarak değerlendirilen astronomi alanındaki kadınların erkeklere göre daha fazla sahtelik hisleri deneyimlediklerini bulmuşlardır. Araştırmacılara göre kadınların sahtelik hislerinin temelinde, astronomi alanında hoş karşılanmamaları ve sağlıklı bir akıl hocalığı görmemeleri vardır.

[3] Sahtekâr Fenomeni ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiye yönelik araştırmaların bulguları "Sahtekâr Fenomeni, Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet" (bkz., sf. 22) başlığı altında detaylı olarak aktarılmıştır.

McElwee ve Yurak (2010) ise Sahtekâr Fenomeninin sabit bir kişilik özelliğinden ziyade belirli koşullarda herkes tarafından deneyimlenebilecek bir olgu olduğunu ileri sürmüştür. Fenomenolojik yöntemi kullandıkları araştırmalarında McElwee ve Yurak (2010) katılımcıların tamamının sahtelik hisleri yaşadıkları bir anıyı kolayca yazabildiklerini gözlemlemişlerdir. Bu hisler, çoğunlukla kişilerin karşısında eşit veya kendilerinden daha yüksek statüye sahip ancak kendilerinden daha yetenekli, güvenilir ve fikrine önem verilen biri olduğunda deneyimlenmiştir. Ayrıca araştırmada, baskı yaratması gibi nedenlerle başkaları tarafından övülmenin negatif duygular yaratabildiği bulunmuştur.

Görece daha yeni çalışmalar ise eğitim programlarının ortamlarına odaklanmıştır. Örneğin Canning ve arkadaşları (2020) fen, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarında eğitimine devam eden lisans öğrencileriyle yürüttükleri boylamsal bir çalışmada, sınıf içinde algılanan rekabetin tüm öğrencilerin sahtelik hislerini artırdığını bulmuşlardır. Lisansüstü programlarının özellikleri ve sahtelik hisleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Cohen ve McConnel (2019), akıl hocalığının kalitesindeki düşüşün, artan finansal rekabetin ve kişilerin kendilerini izole olarak algılamasının yüksek Sahtekâr Fenomeni düzeylerini yordadığını göstermiştir. Grubb ve Grubb (2021) ise eğitim kurumunun etik iklimi ile sahtelik hisleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacılar, standartları yüksek, güçlü bir etik iklimin varlığında kişisel standartlar ile sahtelik hisleri arasında artan bir pozitif ilişki olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Son olarak Chakraverty ve Rishi (2021), doktora öğrencileriyle yaptıkları nitel yöntemli çalışmalarında akademik şiddet davranışlarının (nezaketsizlik, fiziksel ya da fiziksel olmayan taciz, mikro saldırganlıklar vb.) kadınların sahtelik hislerine katkısını araştırmışlardır. Araştırmacılar kadınlardaki sahtelik hislerine yol açan akademik şiddetin failinin yalnızca bu kadınların erkek akranları ve üstleri olmadığını göstermişlerdir. Aynı zamanda üst statüdeki kadınlar da bu tür bir şiddetin faili olabilmektedir. Nitekim yalnızca erkeklerin çoğunlukta olduğu değil, kadınların çoğunlukta olduğu bölümlerde okuyan kadınlar da daha yoğun sahtelik hisleri deneyimlemiştir. Özellikle kadın danışmanların sergiledikleri zorbalık, *gaslighting* ve empati eksikliği gösteren küçümseyici davranışların kadın öğrencilerin sahtelik hislerini tetiklediği açığa çıkarılmıştır.

Özetle, Sahtekâr Fenomeninin öncülleri konusunda farklı analiz düzeylerinden açıklamalar getiren araştırmalar yürütülmüşse de literatür incelendiğinde ağırlıkla bireysel düzeydeki değişkenlerle sahtelik hisleri arasındaki ilişkiye odaklanıldığı görülmektedir. Bunun temel nedeninin, Clance ve Imes (1978) tarafından düşünüldüğü gibi fenomenin yalnızca kadınlar tarafından değil, erkekler tarafından da deneyimlenebildiğinin keşfedilmesi[4] ve ana akım psikolojide bireye yapılan vurgu olduğu ileri sürülebilir. Bunun bir sonucu olarak, kişilerarası ve toplumsal süreçler oldukça az araştırılırken, durumsal ve bağlamsal özellikler ise yeni yeni araştırılmaya başlanmıştır.

Oysa Sahtekâr Fenomeninin kişinin konumunu içselleştirememesi ile ilişkili olduğu dikkate alındığında, bireysel açıklamaların bu fenomenin nedenlerini kapsamlı biçimde kavramak için yeterli olmayacağı açık bir biçimde anlaşılabilir. Üstelik cinsiyet ve etnik kimlik açısından dezavantajlı grupların deneyimledikleri sahtelik hislerinin temelinde toplumsal düzeydeki mekanizmaların rol alabildiği görülmektedir. Sahtelik hislerinin temelinde grup üyeliğine bağlı bu farklılaşmalar bazı bireysel perspektifli çalışmalarda dahi açığa çıkabilmektedir (örn., Hayes ve Davis, 1993). Bu bulgular, toplumsal faktörlerin daha belirleyici olabileceğinin bir işareti olarak değerlendirilebilir. Öte yandan kişilerarası ve toplumsal perspektifli araştırmaların dahi bağlanma stilleri (örn., Jensen ve Deemer, 2020) sosyal karşılaştırma eğilimi (örn., Fassl vd., 2020) ya da kolektif (Lin, 2007) ve etnik benlik saygısı (Bernard, 2015) gibi çoğunlukla bireylere içsel ve kalıcı olarak atfedilen birtakım özelliklerle ilgilendiği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla fenomenin öncüllerini araştıran çalışmaların büyük bir kısmının özcü olduğunu ileri sürmek mümkündür. Sahtekâr Fenomeninin herkes tarafından deneyimlenebilecek bir olgu olduğunu ileri süren ve onun öncüllerini içinde bulunulan bağlam ve koşullarda arayan araştırmalar ise toplumsal süreçleri ve anlamı inşa eden özneleri göz ardı etmektedirler.

Sahtekâr Fenomenine yönelik araştırmaların kurbanı suçlamayı beraberinde getirmesi kaçınılmaz olan bu aşırı düzeyde bireyselleştirilmiş yönleri bazı araştırmacılar tarafından da eleştirilmiştir (örn., Feenstra vd., 2020; Özdemir ve Kuşdil, 2016).

[4] Sahtekâr Fenomeni ile cinsiyet arasındaki ilişkinin detayları "Sahtekâr Fenomeni, Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet" (bkz., sf. 22) başlığı altında aktarılmıştır.

Özdemir ve Kuşdil (2016), fenomeninin daha iyi anlaşılabilmesi ve etkili çözümler üretilebilmesi için toplumsal düzeydeki açıklamalara odaklanmak gerektiğini ileri sürerken, Feenstra ve arkadaşları (2020), toplum ve kültürün, kurumsal yapıların, günlük etkileşimlerin ve kişilerarası ilişkilerin sahtelik hislerinin şekillenmesinde nasıl kritik roller oynayabileceğinin araştırılması gerektiğini vurgulamışlardır. Buna karşın, sahtelik hislerini özcü açıklamalardan uzaklaşarak farklı analiz düzeyleri üzerinden anlamaya ve açıklamaya çalışan araştırmaların hâlâ oldukça kısıtlı sayıda olması dikkat çekicidir.

## 1.2. Sahtekâr Fenomeninin Ölçümü

Clance ve Imes'ın (1978) Sahtekâr Fenomenini psikolojik bir olgu olarak tanımlamalarından günümüze dek gelen süre içerisinde fenomeninin ölçümüne yönelik sekiz farklı ölçüm aracı geliştirilmiştir. Bu ölçüm araçlarının bazılarının kullanım alanı yalnızca tek bir çalışmayla sınırlı kalmışken, bazıları hâlâ hem bilimsel araştırmalarda hem de klinik uygulama alanlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ölçüm araçları (kronolojik bir sırayla) "Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği" (Harvey, 1982), "Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği" (Clance, 1985), "Algılanan Sahtekârlık Ölçeği" (Kolligian ve Sternberg, 1991), "7-Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği" (Leary vd., 2000), "Durumluluk Sahtekâr Fenomeni Ölçeği" (Fujie, 2010), "Genç Sahtekâr Fenomeni Testi" (Villwock vd., 2016), "31 Madde-Sahtekâr Profili Ölçeği" (Ibrahim vd., 2020) ve "Yeni Sahtekâr Fenomeni Ölçeği" (Walker ve Saklofske, 2023) olarak isimlendirilmiştir. Bu bölümde söz konusu ölçüm araçları ayrıntılı olarak tanıtılmıştır (Sistematik bir inceleme için bkz., Mak vd., 2019).

### *1.2.1. Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği*

Harvey (1982) tarafından geliştirilmiş olan Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (*Harvey Impostor Phenomenon Scale;* [HSFÖ]) 14 maddeden oluşan ve 7'li Likert tipi (1 = Hiçbir zaman, 7 = Her zaman) değerlendirme ile sunulan bir ölçüm aracıdır. Orijinal ölçüm aracının dili İngilizcedir. Ölçek yüksek puan almanın yüksek düzeydeki Sahtekâr Fenomenine işaret ettiği 7 maddeyi (örnek madde: "İnsanlar gerçekte olduğumdan daha yetkin biri olduğuma inanma eğilimindedir.") ve 7 adet ters kodlanmış maddeyi (örnek madde: "Gelecekte başarılı olacağımdan eminim.") içermektedir. Orijinal çalışmada

güvenirliğinin yüksek olduğu rapor edilmiştir (Cronbach α = .85). Fakat bazı araştırmalar bunun aksine işaret etmiştir (Cronbach α = .34 -.64; Edwards vd., 1987; Kolligian ve Sternberg, 1991). HSFÖ'nün yapı geçerliği orijinal versiyonun kullanıldığı az sayıdaki araştırmayla ve Açımlayıcı Faktör Analizi *(Exploratory Factor Analysis)* ile incelenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi *(Confirmatory Factor Analysis)* ile sınandığı bir çalışmaya ise ulaşılamamıştır. Elde edilen bulgular birbiri ile farklılık göstermektedir. Buna göre, Fried-Buchalter (1992) ölçeğin dört alt ölçekten oluştuğu sonucuna ulaşırken; Edwards ve arkadaşları (1987) üç, Hellman ve Caselman (2004) ise iki faktörlü bir yapı önermişlerdir. Psikometrik özelliklerine yönelik bu tutarsız bulgular nedeniyle HSFÖ'nün ilgili literatürde görece nadir kullanıldığı görülmektedir.

### *1.2.2. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği*

Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (*Clance Impostor Phenomenon Scale;* [CSFÖ]), söz konusu psikolojik kavramın temellerini atan Clance (1985) tarafından klinik gözlemlerden hareketle geliştirilmiş, 20 maddeden oluşan, 5'li Likert tipi (1= Hiçbir zaman; 5 = Her zaman) bir ölçüm aracıdır. Ölçekte ters kodlanmış madde yer almamaktadır (örnek madde: "Bazen elde etmiş olduğum konumun ya da kazandığım bir başarının aslında doğru zamanda doğru yerde bulunmaktan ya da doğru insanları tanımaktan başka bir nedeni olmadığını düşünürüm."). Orijinal dili İngilizce olmakla birlikte farklı dillere yönelik uyarlama çalışmaları bulunmaktadır (örn., Brauer ve Wolf, 2016; Özdemir ve Kuşdil, 2016). Ölçeğin güvenirliğinin incelendiği çalışmalar, tutarlı bir biçimde iç tutarlılığının yüksek olduğuna işaret etmektedir (Cronbach α = .85-96; Holmes vd., 1993; Prince, 1989; akt., Chrisman vd., 1995; ayrıca bkz., Mak vd., 2019).

CSFÖ'nün faktör yapısı da hem Açımlayıcı Faktör Analizi hem de Doğrulayıcı Faktör Analizi ile çok sayıda araştırmacı tarafından test edilmiştir. Bu araştırmaların ayrıntıları, kronolojik bir sırayla Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde, CSFÖ'nün yapı geçerliğinin ilk kez Chrisman ve arkadaşları (1995) tarafından incelendiği görülmektedir. Bu araştırmada, orijinal ölçeğin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu faktörler, "Sahtelik" *(Fake)*, "Önemini Azaltma" *(Discount)* ve "Şans" *(Luck)* olarak isimlendirilmiştir (Chrisman vd., 1995).

Brauer ve Wolf (2016) tarafından ölçeğin Almanca versiyonu için yapılan geçerlik çalışması da orijinal çalışmayla paralel sonuçlar üreterek ölçeğin üç faktörlü yapısına işaret etmiştir. Öte yandan hem orijinal ölçek hem de farklı dillerdeki versiyonları için yapılan araştırmalarda ölçeğin faktör sayısına ilişkin farklı sonuçlar da ortaya çıkmıştır. Bazı araştırmacılar CSFÖ'nün dört faktörlü (Yaffe, 2020) ya da iki faktörlü (French vd., 2008; Meurer ve Costa, 2021) bir ölçüm aracı olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bazıları ise CSFÖ'nün tek boyutlu olarak kullanılması gerektiğini önermiştir (Erekson vd., 2022; Freeman vd., 2022; Jöstl vd., 2012; Özdemir ve Kuşdil, 2016; Simon ve Choi, 2018; Şahin ve Uslu Gülşen, 2022). Simon ve Choi (2018) yaptıkları araştırmada bir, iki ve üç boyutlu olmak üzere ölçeğin farklı modellerini test etmiş ve en geçerli sonuçların tek boyutlu yapıda elde edildiğini ortaya çıkarmışlardır. Ayrıca Wang ve arkadaşları (2022), ölçeğin 10 maddelik kısa versiyonunu geliştirmiş ve CSFÖ-10'un da tek boyutlu olarak kullanılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

CSFÖ'nün Türkçeye adaptasyon çalışması ise Özdemir ve Kuşdil (2016) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Türkçe ölçeğin 18 maddelik tek boyutlu bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceği ortaya çıkarılmıştır. Türkçe CSFÖ'nün güvenirlik katsayısının .84 ve .86; test-tekrar test güvenirliğinin ise .81 olduğu tespit edilmiştir.

CSFÖ'nün yapısına yönelik bulgular arasında bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Ancak ölçeğin araştırmalar arasında farklılaşan boyut sayısına karşın çalışmaların çoğunda yapı geçerliğine yönelik tatmin edici sonuçlar elde edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca ölçekte yer alan maddelerinin, Sahtekâr Fenomeninden muzdarip olanlarla olmayanları ayrıştırmada etkili olduğu ortaya çıkarılmıştır (French vd., 2008; Holmes vd., 1993). Psikometrik özelliklerinin tatmin edici olması, madde sayısının uygulama açısından elverişliliği ve maddelerin ayırt ediciliği gibi sebepler doğrultusunda, CSFÖ'nün ilgili literatürde en sık kullanılan ve üzerine en çok çalışılan Sahtekâr Fenomeni ölçeği olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin Yapı Geçerliğine Yönelik Araştırmalar ve Bulguları

| Referans | Toplam Madde Sayısı | Faktörler | Birinci Faktör | İkinci Faktör | Üçüncü Faktör | Dördüncü Faktör | Uyum İndeksleri |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Chrisman vd. (1995)[a] | 18 (çıkarılan maddeler: 1 ve 2) | 3 faktör<br>-Sahtelik<br>-Önemini azaltma<br>-Şans | Sahtelik: 3, 4, 6, 7, 8,12, 13, 14, 17, 18, 20 (Açıklanan varyans: %45.2) | Şans: 5, 9, 11, 15 (Açıklanan varyans: %6.6) | Önemini Azaltma: 10, 16, 19 (Açıklanan varyans: %6.1) | - | - |
| French vd. (2008)[a] | 16 (çıkarılan maddeler: 17, 18, 19, 20) | 2 faktör<br>-Sahtelik/Önemini azaltma<br>-Şans | Şahtelik/ Önemini azaltma: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, | Şans: 14, 15, 16 | - | - | $\chi^2_{(61)} = 1472.85$, $p < 0.05$, *SRMR* = 0.057, *TLI* = 0.963, *CFI* = 0.796, *WRMR* = 3.06 |
| McElwee ve Yurak (2010)[a] | 20 | 3 faktör<br>-Başarısızlık Korkusu<br>-Şans<br>- Önemini azaltma | Başarısızlık Korkusu:* (Açıklanan varyans: %26.78) | Şans: (Açıklanan varyans: %19.59) | Önemini azaltma: (Açıklanan varyans: %14.87) | | |
| Jöstl vd. (2012)[b] | 16 (çıkarılan maddeler: 2, 7, 8, 19) | 1 faktör | - | - | - | - | $\chi^2_{(101)} = 429.85$, $p < .001$; *CFI* = .92, *RMSEA* = .07, *SRMR* = .05 |
| Brauer ve Wolf (2016)[b] | 16 (çıkarılan maddeler: 1, 2, 8, 13) | 3 faktör<br>-Sahtelik<br>-Önemini azaltma<br>-Şans | Sahtelik: 6, 14, 15, 18, 7, 12, 17, 20 (Açıklanan varyans: %34.1) | Onemini Azaltma: 3, 4, 10, 16 (Açıklanan varyans: %5.29) | Şans: 5, 9, 11, 19 (Açıklanan varyans: %4.53) | - | $\chi^2_{(100)} = 225.23$, $p < .001$; *RMSEA* = .09, *CFI* = .92, *TLI* = .90 |
| Özdemir ve Kuşdil (2016)[c] | 18 (çıkarılan maddeler: 1, 2) | 1 faktör | (Açıklanan varyans: %28. 84) | - | - | - | - |
| Simon ve Choi (2018)[a] | 20 | 1 faktör | - | - | - | - | *GFI* = 0.99, *AGFI* = 0.99, *NFI* = 0.99, *SRMR* = 0.04 |
| Lee vd. (2020)[a] | 17 (çıkarılan maddeler: 1, 3, 9) | 3 faktör<br>-Öz şüphe<br>-Korku<br>-Şans<br>(Açıklanan toplam varyans: %52) | Öz şüphe 2, 6, 7, 8, 10, 17 | Korku: 4, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 16 | Şans: 18, 19, 20 | - | $\chi^2_{(114)} = 268.287$, *CFI* = .95,*TLI* = .94, *RMSEA* = .06, *SRMR* = .04 |

| Referans | Toplam Madde Sayısı | Faktörler | Birinci Faktör | İkinci Faktör | Üçüncü Faktör | Dördüncü Faktör | Uyum İndeksleri |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Yaffe (2020)[d] | 19 (çıkarılan maddeler: 2) | 4 faktör<br>-Önemini azaltma<br>-Sahtelik<br>-Şans<br>-Korku | Onemini azaltma: 3, 4, 10, 16 (Açıklanan varyans: %16.28) | Sahtelik: 6, 7, 13, 17, 19, 20 (Açıklanan varyans: %14.29) | Şans: 5, 8, 9, 11, 15 (Açıklanan varyans: %13.43) | Korku: 1, 12, 14, 18 (Açıklanan varyans: %10.80) | - |
| Meurer ve Costa (2021)[e] | 16 (çıkarılan maddeler: 1, 2, 19, 20) | 2 faktör<br>-Sahtelik<br>-Şans | Sahtelik: 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 (Açıklanan varyans: %48.58) | Şans: 5, 9, 11 (Açıklanan varyans: %9.39) | - | - | $\chi^2$ = 390.09, $p$ < .001; *CFI* = .94, *PCFI* = 0.81, *GFI* = .91, *PGFI* = .69, *RMSEA* = .07, *MECVI* = .90 |
| Bezerra vd. (2021)[e] | 20 | 1 faktör | Açıklanan varyans: %46.3 (Birinci çalışma); %57 (İkinci çalışma) | | | | |
| Şahin ve Uslu Gülşen (2022)[c] | 17 (çıkarılan maddeler: 1, 2, 5) | 1 faktör | - | - | - | - | $\chi^{2}_{(117)}$ = 378.11, $p$ < .001; $\chi^2$ /*sd* =3.23 *CFI* = .96, *GFI* = .90, *RMSEA* = .07, *NNFI* = .96, *SRMR* = .06 |
| Freeman vd. (2022)[a] | 20 | 1 faktör | - | - | - | - | - |
| Erekson vd. (2022)[a] | 16 (çıkarılan maddeler: 1, 2, 18**, 19) | 1 faktör | - | - | - | - | *RMSEA* = .07, *CFI* = .91, *TLI* = .89, *SRMR* = .05 |

*[a] Orijinal (İngilizce) versiyon, [b] Almanca versiyon, [c] Türkçe versiyon, [d] İbranice versiyon, [e] Portekizce versiyon*

** McElwee ve Yurak (2010) tarafından yapılan çalışmada faktörlere yüklenen madde numaraları belirtilmemiştir.*

*** Erekson ve arkadaşları (2022), ölçek yapısının cinsiyetler arası değişmezliğini (invariance) sağlamak için 18. maddenin çıkarılmasını önermişlerdir.*

### *1.2.3. Algılanan Sahtekârlık Ölçeği*

Kolligian ve Sternberg (1991) tarafından geliştirilen Algılanan Sahtekârlık Ölçeği (*Perceived Fraudulence Scale;* [ASÖ]), 51 maddeden oluşan 7'li Likert tipi (1 = Kesinlikle katılmıyorum; 7 = Tamamen katılıyorum) bir ölçüm aracıdır. Ölçek, alınan puanlar arttıkça Sahtekâr Fenomeni düzeyinin arttığına işaret eden 41 maddeyi (örnek madde: "Kendimle ilgili özel hislerim ve algılarım bazen, kamusal eylemlerim veya davranışlarım aracılığıyla başkalarına verdiğim izlenimlerle çatışır.") ve ters kodlanmış 10 maddeyi (örnek madde: "Akademik veya mesleki uğraşlarımla ilgili olarak elde ettiğim her türlü onur, tanınırlık veya övgüyü hak ettiğimi düşünüyorum.") içermektedir. Ölçeğin orijinal dili İngilizcedir. Orijinal çalışmada ölçeğin hayli yüksek bir güvenirliğe sahip olduğu gösterilmiştir (Cronbach α = .95 ve .85; Kolligian ve Sternberg, 1991).

Aynı çalışmada uygulanan Açımlayıcı Faktör Analizi bulguları, ASÖ'nün iki faktörlü bir yapıya sahip olduğunu açığa çıkmıştır. Bu iki faktör, içerdiği maddeler doğrultusunda "Özgün olmama" *(Inauthenticity)* ve "Kendini küçük görme" *(Self-deprecation)* olarak isimlendirilmiştir. Ek olarak, ASÖ'den alınan puanlar ile CSFÖ'den ($r$ = .86, $p$ < .001) ve HSFÖ'den ($r$ = .76 ve .83, $p$ < .001) elde edilen puanlar arasında pozitif yönde yüksek korelasyonlar olduğu saptanmıştır (Kolligian ve Sternberg, 1991; Leary vd., 2000).

Bu bulgular ölçeğin geçerli ve güvenilir bir araç olduğuna işaret etse de psikometrik özelliklerini inceleyen farklı çalışmaların bulunmadığı ve bu ölçüm aracının nadiren kullanıldığı (örn., Jannetti, 1997; Striegel-Moore vd., 1993) görülmüştür. Ölçeğin çok sayıda madde içermesi ve bunun uygulamada bazı zorluklara yol açması, ölçeğin az kullanılmış olmasının nedeni olabilir.

### *1.2.4. 7-Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği*

Leary ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilen 7-Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği *(7-Item Imposter Scale)* 7 maddeden oluşan, 5'li Likert tipi (1 = Bana hiç uygun değil; 5 = Bana tamamen uygun) bir ölçüm aracıdır. Araştırmacılar tarafından Sahtekâr Fenomeninin özü olduğu iddia edilen "gerçek olmama hissini" değerlendirmesi için oluşturulmuştur. Ölçeğin orijinal dili İngilizcedir ve ters kodlanmış madde

içermemektedir (örnek madde: “Bazı zamanlar diğer insanların ne kadar bilgisiz ve beceriksiz olduğumu anlamalarından korkuyorum.”). Araştırmalar ölçeğin güvenirliğinin oldukça yüksek olduğuna işaret etmektedir (Cronbach α = .87 - .94; Freeman vd., 2022; Leary vd., 2000).

Freeman ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda orijinal ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Ek olarak, 7-Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği’nden elde edilen puanların diğer üç ölçekten elde edilen puanlarla .60 ile .83 arasında değişen düzeylerde pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür (Freeman vd., 2022; Leary vd., 2000; McElwee ve Yurak, 2007). Ölçeğin Türkçeye adaptasyonu Akın ve arkadaşları (2015) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada gerçekleştirilen Doğrulayıcı Faktör Analizi bulguları ölçeğin tek boyutlu bir yapıya sahip olduğunu kanıtlamıştır. Türkiye örneklemlerinde gerçekleştirilen az sayıdaki çalışma ölçeğin Türkçe versiyonunun da güvenilir bir ölçüm aracı olduğuna işaret etmiştir (Cronbach α = .89 - .93; Akın vd., 2015; Mirel ve Ögel-Balaban, 2021). Öte yandan ölçeğin Sahtekâr Fenomenini kapsamlı bir biçimde ele almaması nedeniyle görece az sayıda araştırmada kullanıldığı görülmektedir.

### *1.2.5. Durumluk Sahtekâr Fenomeni Ölçeği*

Fujie (2010), Sahtekâr Fenomenini deneyimlenme ihtimalinin belirli koşullara bağlı olarak artacağı görüşünden (Harvey ve Katz, 1985) hareketle, fenomeni duruma özgü olarak değerlendirmenin daha uygun olacağını savunmuştur. Bu amaçla üç farklı koşul yapılandırmıştır. Bu koşullar, “yeni deneyim” (örn., uzmanlık alanı dışındaki bir konuda makale yazma), “değerlendirme almak” (örn., ders notunu önemli şekilde etkileyen bir sınava girmek) ve “beklenmeyen başarı” (örn., zor olduğu düşünülen bir dersten çok iyi bir not almak) olarak isimlendirilmiştir. Fujie (2010), kişilerin bu farklı koşullar karşısında Sahtekâr Fenomenini ne düzeyde deneyimlediklerini ölçebilmek için 16 maddelik Japonca CSFÖ’yü (Clance, 1985), koşullara uygun olacak şekilde yeniden düzenlemiş ve bu halini “Durumluk Sahtekâr Fenomeni Ölçeği” (*State Impostor Phenomenon Scale;* [DSFÖ]) olarak isimlendirmiştir. Farklı koşullar için ayrı ayrı uygulanan Japonca ölçeğin güvenirliğinin ise .79 ile.86 arasında değiştiği görülmüştür.

Orijinal çalışmada, ayrı koşullar için ayrı Açımlayıcı Faktör Analizleri yapılarak DSFÖ'nün yapı geçerliği de incelenmiştir. Ölçeğin tüm koşullarda iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu faktörler "Diğerlerini Kandırma Hissi" *(Feelings of Fraudulence toward Others)* ve "Öznel Yetersizlik" *(Subjective Incompetence)* olarak isimlendirilmiştir (Fujie, 2010).

Orijinal çalışmada elde edilen bulgular ölçeğin psikometrik ölçütleri sağladığına işaret etmişse de ulaşılabildiği kadarıyla, literatürde DSFÖ'nün kullanıldığı bir başka araştırma bulunmamaktadır. Bu durumun iki sebebinin olduğu ileri sürülebilir. Bunlardan ilki ölçeğin dilidir. Araştırmacılar, başta İngilizce olmak üzere, pek çok dilde hâlihazırda geçerlik ve güvenirliği test edilmiş olan CSFÖ'yü (Clance, 1985) kullanmayı, Japonca bu ölçeği kendi dillerine uyarlayarak kullanmaktan daha pratik buluyor olabilirler. İkinci sebebin ise ana akım psikoloji kapsamında gerçekleştirilen pek çok araştırmanın özcü bakış açısına sahip olmasıdır (Burr, 2012). Nitekim ilgili literatürde Sahtekâr Fenomenini duruma bağlı olarak inceleyen çok az sayıda çalışma mevcuttur (ayrıntılı bilgi için bkz., sf. 4).

### *1.2.6. Genç Sahtekâr Fenomeni Testi*

Villwock ve arkadaşları (2016) tarafından Sahtekâr Fenomeninin var olup olmadığını değerlendirmek amacıyla geliştirilen Genç Sahtekâr Fenomeni Testi *(Young Imposter Phenomenon Test)* 8 maddeden oluşmakta ve her bir madde "evet" ya da "hayır" biçiminde iki uçlu cevapları gerektirmektedir. Ölçeğin orijinal dili İngilizcedir ve ters kodlanmış madde içermez (örnek madde: "Bazen kendinizden şüphe duymanız nedeniyle zorluklardan kaçınıyor musunuz?"). Araştırmacılar maddelerin en az 5 tanesine "evet" yanıtı verenlerin Sahtekâr Fenomeni olarak değerlendirilmesini önermişlerdir (Villwock vd., 2016). Söz konusu testin alandaki çok az çalışmada kullanıldığı görülmektedir (örn., Khan vd., 2022). Testin dikotomik yapısı nedeniyle tercih edilmediğini ileri sürmek mümkündür.

### *1.2.7. 31 Madde Sahtekâr Profili Ölçeği*

Ibrahim ve arkadaşları (2020), tek boyutlu ölçeklerin fenomenin temel özelliklerini ayırt etmede yetersiz kalacağını ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle, fenomenin farklı yönlerini yansıttığı öne sürülen maddelerden oluşan 31 Madde Sahtekâr Profili Ölçeği'ni *(31-*

*Impostor-Profile)* geliştirmişlerdir. Orijinal ölçeğin dili Almancadır. Ölçekte, yüksek puan almanın yüksek Sahtekâr Fenomenine işaret ettiği 25 maddenin (örnek madde: "Çoğu zaman gerçek kişiliğimi saklıyormuşum gibi hissediyorum.") yanı sıra 6 adet de ters kodlanmış madde (örnek madde: "Başarısızlık, yeteneklerimden şüphe etmem için bir sebep değildir.") mevcuttur. Katılımcılar değerlendirmelerini %0 ("Hiçbir açıdan geçerli değildir") ile %100 ("Tamamen geçerlidir") arasında değişen bir görsel analog skalası üzerinden yaparlar. Orijinal çalışmada ölçeğin yeterli güvenirliğe sahip olduğu bulunmuştur (Cronbach α = .79).

Ibrahim ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan orijinal araştırmada Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinden elde edilen bulgular ölçeğin 6 alt ölçekten oluştuğuna işaret etmiştir. Bu alt ölçekler, "Yetkinlik Şüphesi" *(Competence Doubt)*, "Çalışma Tarzı" *(Working Style)*, "Yabancılaşma" *(Alienation)*, "Ben-Diğerleri Ayrımı" *(Other-Self Divergence)*, "Kanaatkârlık" *(Frugality)* ve "Sempati İhtiyacı" *(Need for Sympathy)* olarak isimlendirilmiştir.

Ulaşılabildiği kadarıyla, 31 Madde Sahtekâr Profili Ölçeği henüz yalnızca bir araştırmada kullanılmıştır (bkz., Koshy vd., 2022). Ölçeğin yakın zamanda geliştirilmiş olması bu durumun bir nedeni olarak görülebilir. Öte yandan CSFÖ'nün (Clance, 1985) aksine yalnızca Almanca versiyonunun olması, çok sayıda madde içermesi ve psikometrik özelliklerine ilişkin bulguların henüz yeterli olmaması gibi sebepler, bu ölçeğin araştırmacılar tarafından tercih edilmemesine yol açıyor olabilir.

### *1.2.8. Yeni Sahtekâr Fenomeni Ölçeği*

Çok güncel bir araştırmayla Walker ve Saklofske (2023), Yeni Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'ni *(Novel Imposter Phenomenon Scale)* tanıtmışlardır. Araştırmacıların temel motivasyonu, bilişsel, duygusal ve davranışsal faktörlerin ölçümünü içeren kapsamlı bir ölçüm aracı geliştirmektir. Yeni Sahtekâr Fenomeni Ölçeği, 54 maddeden oluşan (örnek madde: "Başkalarının beni başarılı mı yoksa başarısız mı olarak göreceği konusunda sık sık endişelenirim."), 6'lı Likert tipi (1 = Kesinlikle katılmıyorum; 6 = Tamamen katılıyorum) bir ölçektir. Ölçekte 2 adet ters madde yer almaktadır (örnek madde: "Çoğunlukla, kendim için belirlediğim standartları karşıladığımı görüyorum."). Orijinal ölçeğin dili İngilizcedir. Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri ölçeğin 3 alt

boyutu olduğuna işaret etmiştir. Bunlar, "Başarı Hakkında Şüpheler" *(Doubts About Achievement)*, "Kişisel Uyuşmazlık" *(Personal Discrepancy)* ve "Kendini Sabotaj Davranışları" *(Self-Handicapping Behaviors)* olarak isimlendirilmiştir. Orijinal çalışmada ölçeğin güvenirliğinin yüksek olduğu bulunmuştur (Cronbach α = .95).

Özetle, Sahtekâr Fenomeninin ölçümüne yönelik arayışların, fenomenin kavramsallaştırılması ile başladığı ve günümüzde hâlâ sürdüğü görülmektedir. Öte yandan, literatürde çok sayıda ölçüm aracı olmasına karşın, hem bilimsel araştırmalarda hem de klinik uygulamalarda en çok kullanılan ve psikometrik özellikleri açısından en tatmin edici bulunan ölçüm aracının hâlâ CSFÖ (Clance, 1985) olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir.

### 1.3. Sahtekâr Fenomeninin Sonuçları

Sonuçları açısından ele alındığında Sahtekâr Fenomeninin, ondan muzdarip olan kişiler için olumsuz sonuçları olabileceğini tahmin etmek güç değildir. Klinik gözlemler ve görgül araştırmaların bulguları doğrultusunda Sahtekâr Fenomenin olumsuz sonuçlarını, kariyer yaşantısına ve psikolojik sağlığa etkileri olarak ayrı ayrı incelemek mümkündür.

Klinik gözlemler, yaşanılan sahtelik hislerinin bir yandan kişinin gerçek potansiyelini sergilemesini engellediğini göstermiştir (Clance ve O'Toole, 1987). Görgül araştırmalar da fenomenin kariyer yaşantısı açısından olumsuz birtakım sonuçlarına işaret etmektedir. Örneğin Neureiter ve Traut-Mattausch (2016), Sahtekâr Fenomeni ile kariyer öz-yönetimi *(career self-management)* arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmada iş ile ilişkili rol ve değişimlere uyum sağlama *(career adaptability)* ve iş piyasası hakkındaki bilgi birikimi de dâhil olmak üzere, Sahtekâr Fenomeni düzeyleri yüksek olan bireylerin kariyer öz yönetimi başarılarının düşük olduğu bulunmuştur. Neureiter ve Traut-Mattausch (2017) bir başka çalışmalarında sahtelik hislerinden muzdarip olanların aynı zamanda oldukça düşük düzeyde mesleki öz yeterlilik *(occupational self-efficacy)* inançlarına sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu kişilerin kariyerleri hakkında karar vermekte daha fazla zorlandıkları tespit edilmiştir. Hudson ve González-Gómez (2021) ise yaptıkları görgül araştırmada (çalışma 4) Sahtekâr Fenomeni ile iş bulabilmeye yönelik inanç olarak açıklanabilecek algılanan dışsal istihdam edilebilirlik *(perceived external employability)* arasında negatif yönlü ilişkiler

olduğunu açığa çıkarmışlardır. Ek olarak bu çalışmada Sahtekâr Fenomeninin nesnel kariyer başarısı ile doğrudan ve negatif yönde bir ilişkisi olduğu da kanıtlanmıştır. Buna göre, Sahtekâr Fenomeni düzeyleri arttıkça alınan terfi ve olumlu değerlendirme sayısı azalmıştır.

Psikolojik sağlık üzerindeki etkileri açısından incelendiğinde ise en genel haliyle Sahtekâr Fenomeni düzeyleri arttıkça bireylerin psikolojik iyi oluşlarının azaldığı söylenebilir (September vd., 2001). Ayrıca yüksek düzeydeki Sahtekâr Fenomeninin depresyon (Fimiani vd., 2021; Maftei vd., 2021; McGregor vd., 2008; Mirel ve Ögel-Balaban, 2021; Oriel vd., 2004; Tigranyan vd., 2021; Wang vd., 2019), psikolojik stres (Holden vd., 2021; Levant vd., 2020), anksiyete (Badawy vd., 2018; Fimiani vd., 2021; Fraenza, 2016; Liu vd., 2022; Maftei vd., 2021; Wang vd., 2019) ve tükenmişlik sendromu (Alrayyes vd., 2020; Clark vd., 2022; Liu vd., 2022; Villwock vd., 2016) düzeylerindeki artışla ilişkili olduğu bilinmektedir. Brennan-Wydra ve arkadaşları (2021) ise Sahtekâr Fenomeni ile intihar düşünceleri arasındaki pozitif yönlü ilişkiyi ortaya çıkararak sahtelik hislerinin göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğunu bir kez daha vurgulamışlardır.

Özetle, Sahtekâr Fenomeninin hem kariyer hem de psikolojik sağlık üzerindeki olumsuz etkileri çok sayıda araştırma ile ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuçlar fenomenin araştırılmasının ve etkili çözüm önerileri geliştirilmesinin gerekliliğini kanıtlar niteliktedir.

### 1.4. Sahtekâr Fenomeninin Yaygınlığı

Gazeteci John Gravious (2007), Sahtekâr Fenomeni üzerine çok sayıda araştırma yürütmüş olan Clance ve Matthews ile yaptığı röportajda, şu şaşırtıcı bilgiyi edinmiştir: Araştırmacıların 1980'li yıllarda yaptıkları çalışmalardan elde ettikleri sonuçlar Amerika'daki insanların yaklaşık %70'inin, hayatlarının bir döneminde kendilerini sahtekâr gibi hissettiklerine işaret etmektedir. Matthews verdiği röportajda bu bulgu karşısındaki hayretini "Bu kadar yaygın olduğunu bilmiyorduk" sözleriyle belirtmiştir.

Sahtekâr Fenomeninin genel yaygınlığına yönelik sistematik bir çalışma Bravata ve arkadaşları (2020) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bravata ve arkadaşları (2020) yaptıkları bu çalışmada, hakem incelemesinden geçerek yayınlanmış 284 makale

belirlemiş; aynı katılımcılardan elde edilen verileri birleştirdikten sonra, 14.161 katılımcının verisini içeren ve 1990 ile 2018 yılları arasında yayınlanmış 66 makaleyi ele almışlardır. Araştırmacıların üzerine eğildikleri bu çalışmaların çoğu Amerika ve Kanada'da yapılmış olmakla birlikte, yaklaşık %32'si Avusturya, Avusturalya/Yeni Zelanda, Almanya, İran, İngiltere, Belçika ve Kore örneklemlerini içermektedir. Çoğunda CSFÖ'nün kullanıldığı bu araştırmaların yarısı öğrenci örneklemi, yarısı ise çalışan örneklemler üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Bravata ve arkadaşları (2020) katılımcıların genel olarak sahtelik hislerine sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Örneğin, CSFÖ'nün kullanıldığı ve ölçekten alınan toplam puanların sunulduğu çalışmalarda (22 çalışma), ortalama toplam puanın 50 ile 73.05 arasında değiştiği kaydedilmiştir. CSFÖ'deki maddelerden alınan ortalama puanların kullanıldığı araştırmalarda (5 çalışma) ise bu puan 2.55 ile 3.95 arasında değişim göstermiştir. Bununla birlikte, yaygınlığın incelendiği araştırmalarda (19 çalışma) sahtelik hislerinin araştırmadaki örneklemlerin %9'u ile %82'si arasında deneyimlenebildiği görülmüştür.

Araştırmacılar, ortaya çıkan bu geniş yaygınlık ranjının, Sahtekâr Fenomeni olanlarla olmayanları ayırt etmekte izlenen yolların araştırmalar arasında farklılaşmasından kaynaklandığına dikkat çekmişlerdir (Bravata vd., 2020; Thomas ve Bigatti 2020). İlgili literatür incelendiğinde Sahtekâr Fenomeninden muzdarip olanlarla olmayanları ayırt edebilmek için temel olarak üç farklı yola başvurulduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi Clance (1985) tarafından önerilen sınıflandırma sisteminin kullanılmasıdır. Bu sistemde, 20 maddelik CSFÖ'den 40 ve altında puan alanların nadiren, 41-60 arasında puan alanların orta derecede, 61-80 arası puan alanların ise sıklıkla sahtelik hisleri deneyimlediği varsayılır. Bu ölçekten 80 puanın üzerinde bir puana sahip olanların ise yoğun sahtelik hislerinden muzdarip olduğu kabul edilir. Literatürdeki çoğu araştırmada Clance (1985) tarafından önerilen bu sınıflandırmanın kullanıldığı görülmektedir (örn., Castro vd., 2004; Christensen vd., 2016; Egwurugwu vd., 2018; Holliday vd., 2020; Landry vd., 2022; Mascarenhas vd., 2019; Patzak vd., 2017; Shreffler vd., 2020; Yousef Jeledan, 2019).

Yaygınlık incelemelerinde izlenen ikinci yol ise kullanılan ölçek için önceden bir kesme puanının belirlenmesidir. Örneğin Holmes ve arkadaşları (1993), Sahtekâr Fenomeninden muzdarip olanlarla olmayanları birbirinden ayırmak için hem CSFÖ'nün hem de HSFÖ'nün kesme puanının 62 olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Literatür incelendiğinde, yine çok sayıda araştırmacının Sahtekâr Fenomeninden muzdarip olanlarla olmayanları belirlemek için bu kesme puanını kullandığı anlaşılmaktadır (örn., Castro vd., 2004; Chae vd., 1995; Christensen vd., 2016; Henning vd., 1998; Ikbaal ve Salim Musa, 2018; Landry vd., 2022; Leach vd., 2019; Legassie vd., 2008; Oriel vd., 2004; September vd., 2001; Thompson vd., 1998). Yapı geçerliği analizleri sonucunda, bazı ölçek maddelerinin araştırmadan çıkarılması gerektiği durumlarda ise 62 kesme puanı madde sayısına göre yeniden hesaplanarak kullanılmıştır (örn., Vergauwe vd., 2015).

Yaygınlığın incelenmesinde kullanılan üçüncü yol ise, kullanılan ölçüm aracı için araştırmaya özel bir kesme puanının belirlenmesidir. Bu kesme puanları genellikle, Sahtekâr Fenomenini ölçmek için kullanılan ölçüm aracından elde edilen puanların medyan ya da ortalama ve standart sapma değerlerinin hesaplanmasıyla belirlenmektedir (örn., Cozzarelli ve Major, 1990; Ferrari, 2005; Leary vd., 2000; McElwee ve Yurak, 2007).

Bravata ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan çalışmanın bulguları, Sahtekâr Fenomeninin yaygınlığı konusundaki literatüre önemli bir katkı sağlamıştır. Ancak bu çalışmada ele alınan araştırmaların çoğu Batı ülkelerinde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla Sahtekâr Fenomeninin Batı dışı kültürlerde ne derece yoğun ve yaygın olarak deneyimlendiği hakkındaki bilgi birikimi henüz oldukça kısıtlıdır. Örneğin Sahtekâr Fenomeninin yaygınlığı açısından görece kapsamlı bir çalışma gerçekleştiren Thomas ve Bigatti (2020), Malezya ve Hindistan'da okuyan tıp öğrencilerini içeren 8 farklı araştırmayı incelemişlerdir. Bu çalışmada, sahtelik hislerinin yaygınlığının %22.5 ile %46.6 arasında değiştiği bulunmuştur. Türkiye'de ise Sahtekâr Fenomenine yönelik araştırmalar oldukça yenidir (örn., Akın vd., 2015; Mirel ve Ögel-Balaban, 2021; Özdemir ve Kuşdil, 2016; Şahin ve Gülşen, 2022) ve ulaşılabildiği kadarıyla fenomenin ülkemizdeki yaygınlığı henüz incelenmemiştir.

Özetle, literatürde yer alan araştırmaların çoğu Amerikan örneklemlerinde gerçekleştirilmiş ve 1980'li yıllardan itibaren bu coğrafyada yaşayan insanların yaklaşık %70'inin hayatlarının belirli dönemlerinde sahtelik hislerini deneyimlediğini göstermiştir (akt., Gravious, 2007). Çoğu Batı kaynaklı olan Sahtekâr Fenomeni araştırmalarının bir arada ele alındığı sistematik bir inceleme (Bravata vd., 2020), sahtelik hislerinin görülme ranjının oldukça geniş olduğuna işaret etmiştir. Tekil çalışmalardan elde edilen oranların bu denli farklılaşmasında rol oynayan temel etken Sahtekâr Fenomeninden muzdarip olanları ayırt etmek amacıyla kullanılan ölçüm araçlarının ve kategorilendirme yollarının araştırmalar arasında çeşitlilik göstermesidir (Bravata vd., 2020; Thomas ve Bigatti 2020). Öte yandan Batı dışı ülkelerde sahtelik hislerinin ne derece yaygın olduğunun daha fazla araştırılmasına ihtiyaç vardır.

### 1.5. Sahtekâr Fenomeni, Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Clance ve Imes (1978), kadın danışanlarıyla yaptıkları klinik gözlemler sonucunda, Sahtekâr Fenomeninin ekseriyetle kadınlar tarafından deneyimlediğini düşünmüşlerdir. Fakat erkek danışanlar ile çalışmadan bu sonuca varmış olmaları araştırmacıların bir eksiği olarak dikkat çekmiştir (Clance ve O'Toole, 1987). İlerleyen yıllarda Sahtekâr Fenomeninin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen araştırmaların bir kısmı, fenomenin kadınlarda daha sık gözlemlendiği sonucuna ulaşmıştır (örn., Alsaleem vd., 2021; Cokley vd., 2015; Cusack vd., 2013; Ghorbanshirodi, 2012; Hayes ve Davis, 1993; Henning vd., 1998; Holliday vd., 2020; Hutchins vd., 2018; Jöstl vd., 2012; Legassie vd., 2008; Oriel vd., 2004; Patzak vd., 2017). Buna karşın, sahtelik hislerinin cinsiyete göre anlamlı bir biçimde değişmediğini gösteren araştırmalar da mevcuttur (örn., Chae vd., 1995; Cozzarelli ve Major, 1990; Kamarzarrin vd., 2013; Kumar vd., 2022; Leary vd., 2000; Mascarenhas vd., 2019; Rohrmann vd., 2016; September vd., 2001; Vergauwe vd., 2015). Bravata ve arkadaşları (2020) tarafından 1990 ile 2018 yılları arasında yayınlanmış 66 makalenin incelendiği sistematik derleme çalışmasında, odaklanılan makalelerin 33'ünün cinsiyete ilişkin sonuçlar ürettiği tespit edilmiştir. Bu araştırmaların 16'sı kadınların erkeklere kıyasla daha fazla sahtelik hisleri deneyimlediğine işaret ederken; kalan 17'si cinsiyet ile Sahtekâr Fenomeni arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştı. Derleme çalışmasını gerçekleştiren araştırmacılar (Bravata vd., 2000: 1271) tespit ettikleri bu bulguları, Sahtekâr Fenomeninin erkekleri

de etkileyebilen ancak kadınlarda daha yaygın gözlenebilen bir yapı olduğu şeklinde yorumlamışlardır.

Fenomenin biyolojik cinsiyet ile ilişkisine yönelik tutarsız bulgular, bazı araştırmacıları toplumsal cinsiyet rollerini incelemeye yöneltmiştir. Bu araştırmacılar Sahtekâr Fenomeninin toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ile ilişkisini gösteren bulgular elde etmişlerdir (örn., Fassl vd., 2020; Özdemir ve Kuşdil, 2016; Patzak vd., 2017; September vd., 2001). Fenomenin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkisi ilk kez September ve arkadaşları (2001) tarafından incelenmiştir. Bu çalışmada, Sahtekâr Fenomeninin erkeksi cinsiyet rolleri ile negatif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ancak elde edilen bu bulgulara karşın, uzun yıllar toplumsal cinsiyet rolleri ve sahtelik hisleri arasındaki ilişki göz ardı edilmiştir. Patzak ve arkadaşları (2017) ise yalnızca erkeksi cinsiyet rollerinin azalan sahtelik hisleriyle ilişkili olduğu bulgusunu desteklemekle kalmamış, aynı zamanda kadınsı cinsiyet rollerine sahip olan kişilerin Sahtekâr Fenomeni puanlarının da arttığını göstermiştir. Fassl ve arkadaşları (2020) ise erkeksi ve kadınsı cinsiyet rollerinin olumlu ve olumsuz yönlerini içeren cinsiyet tiplemelerinin fenomen ile ilişkisini araştırmışlardır. Elde edilen bulgular, Sahtekâr Fenomeninin olumlu erkeklik özellikleriyle düşük düzeyde ve negatif yönde ilişkili olduğuna işaret ederken, olumsuz kadınlık özellikleriyle güçlü ve pozitif yönde bir ilişki içinde olduğunu açığa çıkarmıştır. Diğer bir ifadeyle, olumlu görülen erkeklik özelliklerini benimsemek sahtelik hislerini azaltırken, olumsuz görülen kadınlık özelliklerini benimsemek sahtelik hislerini güçlü bir şekilde artırmıştır. Olumsuz erkeklik ve olumlu kadınlık özelliklerinin ise sahtelik hisleriyle anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır. Cokley ve arkadaşları (2015) ise bireyin kendi cinsiyetinin toplumsal olarak damgalanmış durumunun farkında olması biçiminde açıklanabilecek toplumsal cinsiyet damgası bilinci *(gender stigma consciousness)* ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Araştırmacılar, cinsiyet damgası bilincinin Sahtekâr Fenomenini artırdığına işaret etmiştir. Bu bulgulara ek olarak Özdemir ve Kuşdil (2016) tarafından yapılan araştırmada, Sahtekâr Fenomeninin, üyesi olunan mesleki birimin prototipinden mesleki ve erkeksi kalıpyargısal özellikler açısından uzaklaşmanın ve erkeksi özellikleri daha olumlu bulmanın kadınların sahtelik hislerini pozitif yönde yordadığı saptanmıştır. Bu bulgular birlikte ele alındığında, toplumsal cinsiyetin sahtelik hislerindeki önemli rolü anlaşılmaktadır.

Öte yandan Sahtekâr Fenomeninin yalnızca deneyimlenme sıklığı açısından değil, sonuçları açısından da kadınlar için daha büyük öneme sahip olduğu ileri sürülebilir. Clance ve O'Toole (1987), Sahtekâr Fenomeninin kadınları erkeklerden daha çok etkilediğini ileri sürmüşlerdir. Araştırmacılara göre, sahtelik hisleri kadınları daha çok sınırlamakta ve sahip oldukları potansiyeli ortaya koymalarını daha çok engellemektedir. Clance ve O'Toole (1987) bunun, erkeklerin yaşadıkları olumsuz duygular karşısında toplumsal yapı tarafından ilerlemek yönünde cesaretlendirilmelerine karşın kadınlara böyle bir destek sağlanmamasından kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Az sayıda olmakla birlikte, fenomenin kadınlar için daha olumsuz sonuçlara yol açabildiğine ilişkin görgül araştırma bulguları da mevcuttur. Örneğin, Cokley ve arkadaşları (2015), daha yüksek düzeydeki sahtelik hislerinin erkekler için değil, fakat kadınlar için düşük not ortalamalarıyla ilişkili olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

Bireysel düzeydeki olumsuz sonuçlarının yanı sıra, kadınların yaşadıkları sahtelik hislerinin, erkeklerin aksine, tüm kadınlar için dezavantaja yol açabileceğini ileri sürmek de mümkündür. Çünkü hali hazırda toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle dezavantajlı grup olan kadınlar için en büyük cinsiyet uçurumlarından birinin ekonomik katılımla ilişkili olduğu bilinmektedir (World Economic Forum, 2022). Eğitim hayatı ve kariyer üzerindeki olumsuz sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, kadınların deneyimledikleri sahtelik hislerinin, kendini gerçekleştiren kehanet gibi kadınları eğitim, ekonomik ve siyasal katılımdan daha fazla uzaklaştırması ve cinsiyet nedeniyle kadınların içinde bulundukları dezavantajlı konumu güçlendiren bir olguya dönüşmesi ihtimali de söz konusudur.

Özetle, sahtelik hislerinin kadınlarda daha yaygın görüldüğü sonucuna ulaşan çalışmalar ve kadınsı cinsiyet rollerinin sahtelik hislerini artırdığına ilişkin bulgular, kadınların fenomen karşısında daha savunmasız olduğunu göstermektedir. Üstelik klinik gözlemler ve görgül araştırmalar Sahtekâr Fenomeninin erkeklere kıyasla kadınlar için daha olumsuz sonuçlara yol açabileceğine işaret etmiştir. Kadınların deneyimledikleri sahtelik hislerinin, onların yaşadıkları dezavantajlı konumu güçlendireceğini düşünmek de mümkündür. Dolayısıyla Sahtekâr Fenomeninin kadınlar için daha büyük öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

## 1.6. Sahtekâr Fenomeninin Demografik Değişkenlerle İlişkisi

İlgili literatür incelendiğinde, Sahtekâr Fenomeninin demografik değişkenlerle ilişkisini inceleyen az sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Sahtekâr Fenomeni ile ilişkisi en sık araştırılmış olan demografik özelliklerden biri yaş değişkenidir. Bu araştırmaların bazıları yaşın artmasıyla birlikte sahtelik hislerinin azaldığına işaret etmiştir (örn., Barr-Walker vd., 2019; Chae vd., 1995; Clark vd., 2022; Egwurugwu vd., 2018; Holliday vd., 2020; Landry vd., 2022; McClean ve Avella, 2016; Pannhausen vd., 2022; Thompson vd., 1998). McClean ve Avella (2016), yaş ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki bu ilişkiyi, kişilerin olgunlaştıkça ve aile kurmak gibi farklı yaşam evrelerinde ilerledikçe kendi benliklerine yönelik algılarının değişmesiyle açıklamıştır. Diğer bir ifadeyle, yaşla birlikte sosyal rolleri çoğalan kişiler kendi benliklerini eğitim veya kariyer başarısı dışında farklı rollerle daha dengeli bir biçimde inşa etmeye yöneliyor olabilirler (McClean ve Avella, 2016). Öte yandan, fenomen ile yaş arasında anlamlı bir ilişkinin saptanamadığı araştırmalar da mevcuttur (örn., Camara vd., 2022; Grubb ve Grubb, 2021; Maftei vd., 2021; Naser vd., 2022; Oriel vd., 2004; Sonnak ve Towell, 2001; Vergauwe vd., 2015; Want ve Kleitman, 2006).

Yaşla yakından ilişkili olabilecek bir başka demografik değişken meslekteki süredir. Çünkü mesleki tecrübenin çoğunlukla yaşla birlikte artması beklenir. Üstelik Clance (1985) klinik gözlemlerine dayanarak, Sahtekâr Fenomeninin sıklıkla yeni bir işe veya bir projeye başlanıldığında ortaya çıktığını ifade etmiştir. Dolayısıyla fenomenin tecrübe düzeyiyle ilişkili olması da beklenen bir durumdur. Araştırmaların bazıları Clance'in (1985) gözlemleriyle tutarlı bulgulara işaret etmektedir. Bu araştırmalarda meslekteki süre azaldıkça sahtelik hislerinin arttığı bulunmuştur (örn., Barr-Walker vd., 2019; Clark vd., 2022; Clark vd., 2014; Kumar vd., 2022; Shreffler vd., 2020; Urwin, 2018). Ayrıca meslekte bulunma süresi ile sahtelik hisleri arasındaki ilişkinin cinsiyetlere göre farklılaşacağına işaret eden araştırma bulguları da mevcuttur (örn., Özdemir ve Kuşdil, 2016). Özdemir ve Kuşdil (2016) tarafından yapılan çalışmada meslekte ve kurumda bulunma süresi azaldıkça erkeklerin Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin arttığı; ancak kadınlar için böyle bir durumun geçerli olmadığı görülmüştür. Öte yandan literatürde bu ilişkinin hiç bulunamadığı araştırmalar da yer almaktadır (örn., Paladugu vd., 2021).

Sahtekâr Fenomeni ile ilişkisi araştırılan bir diğer demografik özellik ise medeni durumdur. Egwurugwu ve arkadaşları (2018) tarafından Nijerya'daki tıp öğrencileriyle yapılan bir araştırmada bekâr katılımcıların Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin, evlilere kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Üniversite öğrencileriyle yürütülen daha güncel bir çalışmada Erekson ve arkadaşları (2022), bekâr olmanın artan sahtelik hisleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu bulgular genellikle evli kişilerin sosyal destek kaynaklarına daha erişebilir olmalarıyla açıklanmıştır. Ancak literatürde söz konusu ilişkiyi desteklemeyen araştırma bulguları da mevcuttur (Kimball vd., 2021; Oriel vd., 2004; Sullivan ve Ryba, 2020).

Başarılı kişilerde görülmesinden hareketle, Sahtekâr Fenomeninin yüksek eğitim düzeyi ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip kişiler için bir risk olduğu düşünülebilir. Ancak araştırmalar bu öngörüyü çoğunlukla desteklememiştir. Örneğin, Landry ve arkadaşları (2022) lisans mezunu olan beslenme uzmanlarının doktora mezunu olan beslenme uzmanlarına kıyasla daha yüksek Sahtekâr Fenomeni düzeylerine sahip olduğunu bulmuştur. Literatürdeki diğer bulgular ise eğitim düzeyi ile Sahtekâr Fenomeni arasında bir ilişki olmadığına işaret etmektedir (Maftei vd., 2021; McClean ve Avella, 2016). Buna karşın, güncel bir çalışmada Pervez ve arkadaşları (2021), doktora öğrencilerinin Sahtekâr Fenomeni riskinin genel popülasyona göre çok daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Tigranyan ve arkadaşları (2021) tarafından doktora öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, bu öğrencilerin %88'inin orta ve daha yoğun sahtelik hisleri yaşadığı tespit edilmiştir.

Öte yandan beklentinin aksine, yüksek değil, düşük sosyo-ekonomik durumun artan sahtelik hisleriyle ilişkili olabileceği gösterilmiştir (Erekson vd., 2022; MacInnis vd., 2019). Araştırmacılar bu bulgunun finansal ayrıcalığın kişileri Sahtekâr Fenomeninden koruması ve daha az finansal ayrıcalığa sahip olanların yetenekleri hakkında daha fazla şüphe duymalarından kaynaklanabileceğini ileri sürmüşlerdir (Erekson vd., 2022). Buna karşın, Mascarenhas ve arkadaşları (2019) hane geliri ya da sosyo-ekonomik statüden bağımsız bir biçimde sahtelik hislerinin yaygın olabileceğine işaret etmiştir.

Son olarak sahtelik hisleri ve çalışılan sektör arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıdaki çalışmanın bulgularından da söz edilebilir. Leonhardt ve arkadaşları (2017), kamu

sektörü çalışanlarının özel sektör çalışanlarına kıyasla daha yoğun sahtelik hislerine sahip olabileceğine işaret etmiştir. Araştırmacılar bu bulguyu, kamu sektörünün özel sektöre göre daha kısıtlı imkânlar sunmasıyla açıklamışlardır. Ayrıca sektör ve sahtelik hisleri arasında ortaya çıkan bu ilişkinin, personel alımı aşamasındaki yöntemlerden kaynaklanacağı da düşünülebilir. Örneğin Türkiye'de kamu sektörüne yönelik personel alımlarında değerlendirme sistemini oluşturan merkezi sınavlar ve tek aşamalı mülakatlar, çoğunlukla temel bilimsel bilgi ve genel kültür birikimini ölçmeye yöneliktir. Özel sektör alımlarındaki değerlendirme sistemi ise doğrudan ilgili çalışma alanına yönelik uzmanlığın sınanması amacıyla adayların özgeçmişlerinin detaylı şekilde incelenmesini ve genellikle birden çok mülakatı içerir. Dolayısıyla, alım aşamasında uzmanlık alanındaki başarıya yönelik değerlendirmelerin görece arka planda bırakılması, kamu çalışanlarının zaman içinde kendi yeteneklerini ve mesleğe uygunluklarını daha fazla sorgulamalarına yol açıyor olabilir. Öte yandan, ilgili literatürde Sahtekâr Fenomeni ile çalışılan sektör arasında anlamlı bir ilişkinin tespit edilemediği çalışmalar da mevcuttur (Haar ve de Jong, 2022).

Özetle literatürde yaş, medeni durum, eğitim durumu, sosyo-ekonomik durum, mesleki süre ve çalışılan sektörün Sahtekâr Fenomeni ile ilişkisinin araştırıldığı çalışmaların mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu çalışmaların bulguları birbiriyle tutarsızdır. Söz konusu tutarsızlıkların bir nedeni, Sahtekâr Fenomeni çalışmalarının çoğunlukla lisans öğrencilerinden oluşan görece genç yaştaki örneklemler üzerinde araştırılmış olması olabilir (Bravata vd., 2020). Dolayısıyla Sahtekâr Fenomeninin demografik özellikler ile ilişkisini ortaya çıkarabilmek için yaş ranjı geniş örneklemler ile çalışılmasına ihtiyaç olduğu ileri sürülebilir.

### 1.7. Sahtekâr Fenomeni ve "Başarı" Kavramı

Tanımı göz önünde bulundurulduğunda, Sahtekâr Fenomeninin "başarı" kavramı ile yakından ilişkili olması beklenir. Nitekim Clance (1985) tarafından Sahtekâr Fenomeni için ileri sürülen özelliklerin de dolaylı olarak başarı ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu özelliklerin başlıca olanı "sahtelik döngüsü" *(the impostor cycle)* olarak isimlendirilir. Sahtelik döngüsü, başarı gerektiren bir görevle karşılaşmanın ardından duyulan kaygı ve bu kaygının beraberinde getirdiği erteleme ya da çok çalışma davranışları ile karakterizedir. Clance'e (1985) göre, son ana kadar erteleme ya da çok

çalışma davranışı neticesinde başarı içselleştirilemeyecek, yeni bir görev yine üstesinden gelinmesi güç bir kaygıya neden olacak ve bu döngüden çıkmak neredeyse imkânsızlaşacaktır. Clance (1985) tarafından fenomenin özellikleri olarak listelenen diğer maddeler ise şunlardır: başarı ve başarısızlık korkusu, başarı suçluluğu, başarılarını reddetme ya da en azından başarının önemini azaltma, "özel" ya da "en iyi" olmaya duyulan istek ve mükemmel olma arzusu.

Clance (1985) tarafından ileri sürülen bu özelliklerin çoğu görgül çalışmalarla da desteklenmiştir. Örneğin, sahtelik hislerinden muzdarip olanların istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha fazla erteleme davranışı sergilediği bulunmuştur (Maftei vd., 2021; Rohrmann vd., 2016). Sahtekâr Fenomeni ile bir iş için harcanan süre ve elde edilen performans arasında negatif yönlü ilişkilere işaret eden bulgular da mevcuttur (Badawy vd., 2018; [ikinci çalışma]). Yine bu bağlamda ele alınabilecek bir başka kavram kendini sabotaj davranışları olarak adlandırılır. Erteleme davranışı da dâhil olmak üzere, kişilerin kendi başarılarını engelleyecek davranışlar olarak ifade edilebilecek kendini sabotaj davranışlarıyla sahtelik hisleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu açığa çıkarılmıştır (Ferrari ve Thompson, 2006; Jensen ve Deemer, 2020; McElwee ve Yurak, 2007; Ross vd., 2001; Want ve Kleitman, 2006). Ayrıca araştırmalarda sahtelik hislerinin hem başarı korkusu (Fried-Buchalter, 1992; Jöstl vd., 2012) hem de başarısızlık korkusu (Fried-Buchalter, 1992; Jensen ve Deemer, 2020; Jöstl vd., 2012; Koshy vd., 2022; Ross vd., 2001) ile pozitif yönde ilişkili olduğunu destekleyen bulgular elde edilmiştir. Buna ek olarak, doktora öğrencileriyle gerçekleştirilen güncel bir çalışmada Tigranyan ve arkadaşları (2021), Sahtekâr Fenomeni ile başarı motivasyonları arasında negatif yönde ilişki bulmuşlardır. Diğer bir ifadeyle bu çalışmada, sahtelik hislerinden muzdarip olanların başarı motivasyonlarının görece daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Hudson ve González-Gómez (2021) ise Sahtekâr Fenomeninin artan utanç duygusuyla ilişkili olduğunu, başarısızlık durumunun ve sahtelik hislerinin etkileşerek utancı artırdığını göstermiştir.

Clance'in (1985) Sahtekâr Fenomeninden muzdarip olanlarda gözlemlediği mükemmel olma arzusu da görgül araştırmalar tarafından ele alınmıştır. Bulgular özellikle uyumsuz *(maladaptive)* ve sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik ile Sahtekâr Fenomeni arasında pozitif yönde ilişkilerin olduğunu göstermiştir (Brennan-Wydra vd., 2021;

Fraenza, 2016; Holden vd., 2021; Koshy vd., 2022; Mirel ve Ögel-Balaban, 2021; Pannhausen vd., 2022; Rohrmann vd., 2016; Tigranyan vd., 2021; Vergauwe vd., 2015; Wang vd., 2019). Ayrıca Cowie ve arkadaşları (2018) Sahtekâr Fenomeni arttıkça, mükemmel bir portre sunma ve kusurları saklama eğilimi ile karakterize olan mükemmeliyetçi benlik sunumu düzeylerinin de *(perfectionistic self-presentation)* artabileceğine işaret etmiştir.

Sahtekâr Fenomeninin beklenildiği gibi "başarı" ile bu derece ilişkili olmasına karşın, sahtelik hisleri yaşayanların "başarı" kavramına yönelik anlayışlarının araştırılmamış olması dikkat çekicidir. Bu yönde ipuçları sunabilecek bir araştırma, Ross ve arkadaşları (2001) tarafından yapılmıştır. Ross ve arkadaşları (2001), kişilerin başarıyı bir kişisel gelişim olarak görmekten ziyade "kazan-kaybet" durumu ile sonuçlanan bir yarışma olarak görme ihtimalleri arttıkça sahtelik hislerinin de arttığını tespit etmişlerdir. Ayrıca bu çalışmada, Sahtekâr Fenomeni düzeyi yüksek olanların başarıyı bir işbirliğinin sonucunda elde ettiklerinde daha az memnuniyet duydukları görülmüştür. Buna ek olarak, Kumar ve Jagacinski (2006), Sahtekâr Fenomeninin başarı yönelimleri ve zekâya yönelik inançlarla ilişkisini incelemiştir. Çalışma bulguları, görevi öğrenmeye yönelik motivasyonları az ve iyi performans sergilemeye yönelik motivasyonları yüksek olan kadınların daha fazla sahtelik hisleri deneyimlediğini göstermiştir. Erkeklerin Sahtekâr Fenomeni düzeyleri ise yalnızca performans sergilemekten kaçınma motivasyonları yüksek olduğunda artmıştır. Çalışmada ayrıca, yalnızca kadınlar için, zekânın sabitliği inancı ile Sahtekâr Fenomeni arasında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Sahtekâr Fenomeninin "başarı" kavramıyla ilişkisine yönelik bu çalışmalar fenomen hakkındaki anlayışa önemli katkılar sağlamaktadır. Bununla birlikte, fenomenin öncüllerine yönelik araştırmalara benzer biçimde (bkz., sf. 4), bu çalışmalarda da "başarı" kavramının bireysel düzeyde ve özcü bir bakış açısıyla ele alındığı ve sahtelik hisleriyle bu tür bir "başarı" kavramı arasındaki olası ilişkilerin çalışıldığı görülmektedir. Sahtekâr Fenomeninin belirli gruplarda daha fazla deneyimlendiği (örn., kadınlar); toplumsal, kişilerarası, bireysel ve durumsal açıklamalarla ilişkili olabildiği göz önünde bulundurulduğunda, fenomen ile "başarı" arasındaki ilişkinin özcü olmayan ve farklı analiz düzeylerindeki değişimleri ele alabilen araştırmalarla incelenmesine

ihtiyaç olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, sahtelik hislerinin temelinde, "başarı" kavramına yönelik anlayışın toplumsal, kişilerarası, bireysel veya bağlamsal sebeplerle farklılaşması yatıyor olabilir. Buna ek olarak, başarısızlık korkusu ve mükemmeliyetçilik ile ilişkisi de göz önünde bulundurulduğunda, Sahtekâr Fenomeninin "başarısızlık" kavramının inşasındaki farklılaşmalarla ilişkili olabileceğini ileri sürmek de mümkündür. Ancak ulaşılabildiği kadarıyla, bu perspektif ışığında Sahtekâr Fenomenine odaklanan bir araştırma henüz gerçekleştirilmemiştir.

### 1.8. Sahtekâr Fenomeninin Türleri: Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni

Aktarılmış olduğu üzere, araştırmalar bir yandan Sahtekâr Fenomenin başarı değişkenleri ile ilişkili olduğunu (bkz., sf. 27), diğer taraftan da psikolojik ve akademik anlamda oldukça olumsuz sonuçlara yol açabildiğini (bkz., sf. 18) ortaya koymuştur. Öte yandan bazı araştırmacılar, Sahtekâr Fenomeninin özelliklerini yansıtan herkesin, "gerçekten" sahtelik hislerinden muzdarip olmayabileceğini ileri sürerek, fenomene başka bir açıdan da bakılmasının önünü açmışlardır.

Sahtekâr Fenomeni tanımı gereği, kişinin diğerleri tarafından hakkı olandan çok daha olumlu görüldüğüne inanmasını içerir. Ancak ilk kez Leary ve arkadaşları (2000) sahtelik özellikleri gösterenlerin bir kısmının böyle düşünmediğini fark etmişlerdir. Araştırmacılar bu çalışmalarında bazı katılımcıların yansıtmalı değerlendirme *(reflected evaluation)* puanlarının -kişinin diğerleri tarafından nasıl değerlendirildiğine dair inancı- öz değerlendirme *(self-evaluation)* puanlarından yüksek olabildiğini tespit etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle, Sahtekâr Fenomeni düzeyi yüksek bazı katılımcılar kendilerini, diğerlerinin kendilerini nasıl değerlendirdiklerine olan inançlarından daha olumlu görmektedirler. Üstelik Sahtekâr Fenomeni için alınan puanlar hem öz değerlendirme hem de yansıtmalı değerlendirmeler ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca araştırmacılar, Sahtekâr Fenomeni düzeyi yüksek olan kişilerin yalnızca kimliklerinin bilineceğini düşündükleri durumda daha düşük başarı beklentisi belirttiklerini gözlemlemişlerdir.

Leary ve arkadaşları (2000) bu bulgulardan hareketle, Sahtekâr Fenomeninin bir çeşit benlik sunum stratejisi olarak da kullanabileceği düşünmüşlerdir. Araştırmacılar bu denencelerini sınayabilmek için, kişilerin öz değerlendirme puanlarından yansıtmalı

değerlendirme puanlarını çıkarmış ve Sahtekâr Fenomeni puanları yüksek olan katılımcıları iki gruba ayırmışlardır. Buna göre, iki değerlendirme arasındaki fark puanının negatif olması, kişinin başkaları tarafından hak etmediği düzeyde olumlu değerlendirildiğine inandığını gösterir. Bu nedenle fark puanı negatif olan kişiler "Gerçek Sahtekâr Fenomeni" grubunu oluşturmuştur. İki değerlendirme arasındaki farkın pozitif olması ise aksine kişinin yansıtmalı değerlendirme puanlarının öz değerlendirme puanlarından yüksek olduğunun göstergesidir. Bu nedenle pozitif fark puanına sahip olanlar "Stratejik Sahtekâr Fenomeni" olarak isimlendirilmiştir.

Leary ve arkadaşları (2000), Gerçek Sahtekâr Fenomeninin Clance ve Imes (1978) tarafından önerilen Sahtekâr Fenomeni kavramına karşılık geldiğini belirtmişlerdir. Stratejik Sahtekâr Fenomenini ise daha mütevazı görünmek ve diğerlerinin beklentilerini olabildiğince düşük tutmak için kullanılan stratejik bir benlik sunumu biçimi olarak tarif etmişlerdir. Bu ayrım doğrultusunda yapılan çalışmada araştırmacılar, anonimlik ve kimliğin açık olması durumlarına göre Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni arasında bir farklılaşma bulamamış olmalarına karşın; düşük benlik saygısı ile sahtelik hisleri arasındaki ilişkinin yalnızca Gerçek Sahtekâr Fenomeninden muzdarip olan kişiler için geçerli olduğunu gösterebilmişlerdir. Araştırmacılar elde ettikleri bu bulguları, fenomenin iki türü olabileceğinin bir göstergesi olarak değerlendirmişlerdir.

Stratejik Sahtekâr Fenomenini incelemek amacıyla yapılan bir diğer araştırma McElwee ve Yurak (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. McElwee ve Yurak (2007) yine öz değerlendirme puanları ile yansıtmalı değerlendirme puanları arasındaki fark puanını kullanarak hem gerçek hem de stratejik türleri açısından Sahtekâr Fenomeninin benlik sunumu stratejileri ile ilişkisine odaklanmıştır. Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki bireylerin görece daha düşük benlik saygısı ve daha fazla olumsuz duygulanıma sahip olmaları araştırmada öne çıkan bulgulardır. Araştırmada, kişilerin kendileri hakkındaki görüşleri bilinçli olarak manipüle etmek amacıyla kullanabildikleri "kontrollü benlik stratejileri" *(controlled strategies)* açısından fenomenin iki türü arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Öte yandan, Stratejik Sahtekâr Fenomenine sahip olanların, kişilerin kendi benliklerini korumak amacıyla bilinçsiz bir biçimde sundukları tavırlar

olarak açıklanabilecek "otomatik benlik stratejilerini" *(automatic strategies)* kullanma düzeylerinin diğerlerine göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sahtekâr Fenomeninin iki türü arasındaki farklılıkları inceleyen daha yakın tarihli bir araştırma ise Leonhardt ve arkadaşları (2017) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada öz değerlendirme ve yansıtmalı değerlendirme puanları kullanılmadan, fenomenin çeşitli değişkenlerle ilişkisi üzerinden bir dizi Kümeleme Analizi *(Cluster Analysis)* gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları fenomene sahip bireylerin iki ayrı kümeye ayrılabildiğini göstermiştir. Grup 1 olarak isimlendirilen Gerçek Sahtekâr Fenomeninin stratejik türü ifade eden Grup 2'den yüksek düzeyde kaygı hissetme, büyük ölçüde olumsuz ancak daha az sayıda olumlu duyguya sahip olma, yüksek düzeyde olumsuz öz değerlendirmede bulunma, yüksek mükemmeliyetçilik, erteleme yöneliminde olma ve daha yoğun iş stresi yaşama açısından farklılaştığı görülmüştür.

Kısacası, bu üç çalışma fenomenin gerçek ve stratejik olmak üzere iki türü olabileceğine işaret etmektedir. Gerçek olarak isimlendirilen tür, fenomenin orijinal anlamını taşırken, stratejik olarak isimlendirilen tür, kişilerin kullandığı bir benlik sunumu stratejisi olarak açıklanmaktadır. Öte yandan Gerçek Sahtekâr Fenomeninin stratejik olana göre olumsuz olarak değerlendirilebilecek pek çok psikolojik durumla daha yakından ilişkili olabileceği görülmüştür. Ancak Sahtekâr Fenomeninin türlerine yönelik araştırmalar henüz oldukça kısıtlı sayıdadır. Sahtekâr Fenomeninin iki türünün benlik saygısı (Leary vd., 2000; McElwee ve Yurak, 2007) ve olumsuz psikolojik çıktılarla (Leonhardt vd., 2017) ilişkileri dışında birbirilerinden nasıl farklılaştığı henüz tam olarak bilinmemektedir.

Sahtekâr Fenomeninin birtakım toplumsal süreçlerle ilişkili olduğuna yönelik gözlemler (Clance, 1985) ve bulgular (örn., Patzak vd., 2017) daha önce aktırılmıştır (bkz., sf. 4). Buna ek olarak, geleneksel Sosyal Psikolojiye göre benlik stratejileri kişilerarası-durumsal ilişkiler temelinde ele alınmaktadır (Arkonaç, 2008). Hatta toplumsal düzeydeki açıklamaların da bu sürece dâhil olabildiği görülmektedir. Örneğin Deaux ve Major (1987) geliştirdikleri Cinsiyete Bağlı Davranışın Sosyal Etkileşim Modeli *(Model of Social Interaction for Gender-related Behavior)* çerçevesinde kişilerin kamuya açık koşulda erkekler ve kadınlar için uygun görülen davranışlarla ilgili sosyal normları

yansıtacak şekilde benlik sunumunda bulunacağını ileri sürmüşlerdir. Kadınsı cinsiyet rollerine uygun olan alçak gönüllü davranışları da bu bağlamda değerlendirmek mümkündür (Deaux ve Major, 1987). Dahası, özellikle kadınlar benliklerini kadınsı toplumsal cinsiyet rollerine uygun olmayacak şekilde sunduklarında, başarı şansını kaybetme ihtimalleri artmaktadır. Örneğin He ve Kang (2021), erkek egemen bir alanda iş başvurusunda bulunan kadınların kadınsı ifadeler kullandıklarında, bu ifadeleri daha az kullananlara göre geri aranma ihtimallerinin arttığını göstermiştir. Dolayısıyla, bu tür stratejiler uzun vadede kadınların dezavantajlı konumunu pekiştirse de kısa vadede bireysel olarak ödül sağladığından sıklıkla kullanıldığı düşünülebilir. Ek olarak, toplumsal cinsiyet rollerinin doğal ve zorunlu görülen inşası (Flores Palacios ve Oswald, 2019), benliğin icrasında bu yapıların sıklıkla kullanılmasına yol açıyor olabilir. Tüm bunlara karşın, Sahtekâr Fenomeni araştırmalarında benlik sunumu stratejilerinin de bireysel düzeyde bir özellik gibi ele alındığı, toplumsal açıdan henüz incelenmemiş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Stratejik Sahtekâr Fenomeninin de daha kapsamlı ve özcü olmayan bir perspektifle araştırılmasına ihtiyaç vardır.

## 1.9. Kuramsal Çerçeve

Sahtekâr Fenomenine yönelik araştırmalar onun Sosyal Psikolojinin farklı analiz düzeyleriyle ilişkili karmaşık bir yapısı olduğuna işaret etmektedir. Ancak literatürdeki araştırmaların bazı eksiklikleri olduğu da göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, fenomenin sıklıkla bu karmaşık yapısının göz ardı edilmesi ve onun aşırı bireyselleştirilmesidir. İkincisi kişilerarası ve toplumsal düzeydeki açıklamaların dahi, fenomeni sıklıkla içsel ve kalıcı birtakım özelliklerle açıklamaya yönelmesi, yani özcü olmasıdır. Fark edilen üçüncü bir eksiklik, oldukça yakından ilişkili olması beklenmesine karşın, fenomenin "başarı" ve "başarısızlık" kavramlarına yönelik anlamların içerikleriyle bağlantısının incelenmemiş olmasıdır. Son olarak, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin birbirinden nasıl farklılaştığının daha detaylı ve özcü olmayan bir perspektifle incelemesine ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Yukarıda aktarılan eksikliklerin giderilebilmesi için bu araştırmada Sahtekâr Fenomeninin Sosyal Temsil Kuramı (Moscovici, 1984; 2000) ve onun yapısal yaklaşımı (Abric, 1993) aracılığıyla incelenebileceği düşünülmüştür. Bu bölümde söz konusu kuramsal çerçeve ayrıntılı biçimde tanıtılmıştır.

### *1.9.1. Sosyal Temsil Kuramı*

> "Bu inanç ağında her iplik diğer her ipe bağlıdır ve bir Zande bildiği tek dünya olduğu için ağlarından kurtulamaz. Ağ, içine kapatıldığı bir dış yapı değildir. Düşüncesinin dokusudur ve düşüncesinin yanlış olduğunu düşünemez" (Evans-Pritchard, 1937; akt., Moscovici, 1984: 8).

Modern bilim, doğanın insandan bağımsız bir şekilde var olduğu; insanın ise bu dünyayı çevreden gelen uyaranlar doğrultusunda, olduğu gibi algıladığı temeline dayanır. Buradan hareketle ana akım Sosyal Psikoloji de benzer bir anlayışa sahip olagelmiştir (Moscovici, 1984). Oysa Moscovici (1984) bu temele üç nedenle karşı çıkmıştır. Birincisi, insanın önceden belirlenmiş bir tasnif nedeniyle var olan her şeyi olduğu gibi görememesidir. İkincisi, gerçek olduğu kabul edilen bilgilerin dönüşebilmesidir. Üçüncüsü ise davranışların bir topluluk veya grubun üyeleri için ortak olan belirli bir tanımla ilişkili olması ve bunun gruplar arasında değişim gösterebilmesidir (Moscovici, 1984).

Moscovici (1984, 2000) bu görüşleri doğrultusunda, modern bilimin ve ana akım Sosyal Psikolojinin dayandığı temel görüşe muhalif olarak konumlandırılabilecek Sosyal Temsiller Kuramını *(Social Representation Theory)* geliştirmiştir. Bu kuramsal çerçeve içinde yukarıda sözü edilen üç durumda da bazı yapıların müdahalesi olduğu ileri sürülür. Bu yapılar "sosyal temsiler" olarak isimlendirilmiştir (Moscovici, 1984, 2000). Moscovici (1984) gerçeklik söz konusu olduğunda insanların sahip olduğu tek şeyin algısal ve bilişsel sistemleri düzenleyen bu temsiller olduğunu ifade eder. Ona göre, hem fiziksel hem de toplumsal çevre bu temsillerde sabitlenmişken, insan da kendisini onlara göre şekillendirmektedir.

Sosyal temsiller, "sosyal ortamdaki objelerle ilgili olarak bir kültüre, sosyal bir kategoriye veya bir gruba özgü görüş, bilgi ve inanç sistemleri" olarak tanımlamaktadır (Rateau vd., 2012: 478). Sosyal temsil kavramını, ana akım bilişsel Sosyal Psikoloji kapsamındaki diğer kavramlardan ayıran ise onların objektif bir gerçekliğin ürünü değil; bir grubun değerlerinden, tarihinden, sosyal yapısından, ideolojik bağlamdan, kısacası kolektif hafızasını oluşturan her bir detaydan etkilenerek ortaya çıkan sübjektif sosyal yapılar olmalarıdır. Diğer bir ifadeyle, sosyal temsiller "sosyal psikolojik fenomenlerin

ve süreçlerin ancak tarihsel, kültürel ve makro sosyal koşullara gömülü olarak görüldükleri takdirde doğru bir şekilde anlaşılabileceği" görüşünün Sosyal Temsil Kuramı çerçevesindeki yapı taşını oluşturur (Wagner vd., 1999: 95-96). Bu aynı zamanda, aynı sosyal objeye yönelik sosyal temsillerin kolektif hafızası açısından farklılaşan gruplar arasında birbirinden farklı olabileceğinin göstergesidir (Abric, 1994; akt., Prost vd., 2022: 2).

Ancak aynı zamanda sosyal temsilleri canlı varlıklar olarak düşünmek mümkündür. Bir canlı varlığın doğumuna benzer şekilde, sosyal temsillerin de var olabilmesi için bir üretim veya yaratım süreci gerekir. Moscovici (1984, 2000) sosyal temsillerin, bir grup içinde iletişim ve iş birliği ile üretildiğini ifade eder. Bu oluşum süreci aynı zamanda temsillerin kolektif kökenine işaret etmektedir. Dolayısıyla bir toplumdaki veya gruptaki bireylerin sosyal temsillerini araştırma objesi haline getirmek, yapısı gereği toplumsal olana yönelmek anlamını taşır. Öte yandan Moscovici'ye (1984; 2000) göre, her bir sosyal temsil bir kez üretildikten sonra sosyal bağlam içinde yayılır, birbirleriyle ilişki kurar ve çatışırlar. Onların bu yaşayan yapısı bizzat kendilerinin de kolektif yapılar olduğunun göstergesidir. Buradan hareketle, sosyal temsillerin Durkheim'ın çok daha stabil yapılar olarak ele aldığı "kolektif temsiller" *(collective representations)* olgusundan farklı olduğu görülebilir.[5] Sosyal temsiller, görece daha esnek; değişim ve dönüşümü olası kılabilen fenomenlerdir (Moscovici, 1984; 2000). Sosyal temsillere atfedilen bu özellik doğrultusunda sosyal temsiller üzerine eğilmenin, olası değişimleri baştan kabul etmek anlamını taşıdığı; dolayısıyla içsel ve kalıcılık özelliği ile karakterize olan özcülük anlayışından uzaklaşmaya imkân sunduğunu düşünmek mümkün gözükmektedir.

Sosyal Temsiller Kuramı için önemli bir konu, sosyal temsillerin niçin üretildiğidir. Moscovici'ye (1984; 2000) göre sosyal temsillerin üretilmesinin altında yatan asıl neden, tanıdık olmayanı tanıdık ve gerçek hale getirme motivasyonudur. Çünkü tanıdık olmayanın varlığından söz edilemez ve bu durum her zaman bir gerilime ve bir tehdide neden olur (Moscovici, 1984; 2000; bir eleştirisi için bkz., de-Graft Aikins, 2012).

[5] Durkheim (1898/1924) iki tür temsilden söz etmektedir. Bunlar "bireysel" ve "kolektif" temsiller olarak isimlendirilir. Bireysel temsiller zihinsel durumlardır. Bu temsiller diğer kişilerle paylaşılamazlar. Onların iletilebilmeleri için sözcükler, imgeler ve semboller gibi kolektif bilincin biçimleri aracılığıyla dönüştürülmeleri ve onlar içinde erimeleri gerekir. Kolektif temsiller ise kolektif bilincin bir sonucu olarak meydana gelir. Mecburi ve büyük ölçüde katı bir yapıya sahiptirler (akt., Pickering, 2000: 14-18).

### *1.9.2. Sosyal Temsil Süreçleri*

Sosyal Temsil Kuramına göre, tanıdık olmayanı tanıdık hale getirme süreci, kolektif hafızadan yararlanan ikili bir mekanizma ile gerçekleşmektedir. Bu mekanizmalar "demir atma" *(anchoring)* ve "nesneleştirme" *(objectifying)* olarak isimlendirilir (Moscovici, 1984; 2000).

Demir atma, yeni ve yabancı olanın, eski ve tanıdık olan kategoriler içinden en uygun olduğu düşünülene yerleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç sınıflandırma *(classify)* ve isimlendirilme *(name)* olarak kavramsallaştırılan, birbirine bağlı iki faaliyet üzerinden gerçekleştirilir. Sınıflandırma aşamasında, tanıdık olmayan olgu, kategorilerin prototipleriyle karşılaştırılır. Bu karşılaştırma sonucunda, prototipe en yakın olduğu düşünülen kategori içinde konumlandırma gerçekleştirilir. Sınıflandırma aşamasının gerçekleşmesinde ise genelleme *(generalizing)* ve tikelleme *(particularizing)* olmak üzere birbirini izleyen iki yöntem kullanılmaktadır. Genelleme, tanıdık olmayanın kategorizasyonunu sağlarken, tikelleme onun konumlandırıldığı kategorinin diğer üyelerinden farklılıklarının tanımlanmasını sağlar. Öte yandan, isimlendirme faaliyeti olmaksızın sınıflandırma sürecinin gerçekleşmesi beklenemez. İsimlendirme, tanıdık olmayanın tanımlanmasını, özellikleri doğrultusunda onun diğerlerinden ayırt edilmesini ve aynı toplumun üyeleri arasında ortak kabulün bir objesi haline dönüşmesini sağlar. Böylece tanıdık olmayan düşünce, obje veya olay ilgili kültürün "kimlik matrisinde" konumlandırılabilir (Moscovici, 1984; 2000).

Süreç tamamlandığında, demir atma mekanizması yeni olan hakkında yalnızca bir gerçeğin ifadesini mümkün kılmaz; aynı zamanda bu yeni olguyu, konumlandırıldığı kategori paralelinde dilsel, mekânsal ve davranışsal bir dizi kısıtlılıklara hapseder ve ona olumlu veya olumsuz bir değer atfedilebilmesini sağlar. Böylece ilgili olgu hakkında fikir üretmek ve bir tutuma sahip olmak mümkün hale gelir. Diğer bir ifadeyle tanıdık olmayan, bilindik bir bağlama konumlandırılıp isimlendirilerek, önceden kurulmuş olan gerçekliğe entegre bir biçimde, üzerine düşünülebilecek ve konuşulabilecek tanıdık bir varlık formu haline dönüştürülür ve yarattığı tehdit ortadan kaldırılmış olur (Moscovici, 1984; 2000).

Nesneleştirme mekanizması ise, demir atma mekanizmasından sonra devreye girerek, tanıdık olmayan bir olgunun veya ilişkilerin bir imaj içinde yeniden üretilmesini ve böylece soyut olanın somut hale dönüştürülmesini sağlar. Bu sürecin sonucunda ilk bakışta algılanamaz, görülemez ve uzak gelen olgular tanıdık, görülebilir ve ulaşılabilir hale gelir (Moscovici, 1984; 2000). Diğer bir ifadeyle nesneleştirme, yeni olanı, deneyimlenebilecek hale getiren mekanizmadır (Höijer, 2011: 718-719).

Özetle, tanınmayanı tanıdık hale getirme motivasyonu doğrultusunda demir atma ve nesneleştirme mekanizmaları işler. Böylece geleneklere (örn., toplumsal cinsiyet; bkz., Flores-Palacios ve Oswald, 2019) ve önceden üretilmiş sosyal temsillere uyum sağlamış yeni bir temsil meydana getirilir. Ancak bu mekanizmaların işleyişlerini ve ayrıntılarını görgül olarak çalışmak güç olduğundan ilişkili bilgi birikimi henüz oldukça kısıtlıdır. Veltri (2015: 235) tarafından da ifade edildiği üzere, "Demir atma ve nesneleşme oldukça önemlidir; ancak hâlâ sosyal anlamın 'kara kutuları' gibidirler."

### *1.9.3. Sosyal Temsil Kuramının Yapısal Yaklaşımı*

Merkezi Çekirdek Kuramını *(Central Core Theory)* geliştiren Abric (1993) Sosyal Temsil Kuramının (Moscovici, 1984; 2000) yapısal yaklaşımının öncüsü olarak bilinmektedir. Merkezi Çekirdek Kuramı, bir sosyal temsilin ikili bir sistem aracılığıyla organize edildiği fikri üzerine kurulmuştur. Bu ikili sistemin temel görevi, bir grup içindeki mevcut sosyal temsilin istikrarını sağlamaktır. Diğer bir ifadeyle, sistem grup üyelerinin temsil objesine yönelik anlamlarını sabit tutmak için çalışır (Moliner ve Abric, 2015).

Bu ikili sistemlerden ilki "merkezi sistem" *(central system)* olarak isimlendirilir (Abric, 1993: 75-76). Merkezi sistem bir grubun tarihsel, sosyolojik ve ideolojik yaşantısıyla ilişkilidir ve bu yaşantılar tarafından belirlenir. Kolektif hafıza ve normlar aracılığıyla, grup tarafından bir temsil objesine yönelik fikir birliğine varılmış, ortak olarak paylaşılan temel anlamı oluşturur. Diğer bir ifadeyle merkezi sistem, bir grubun bir objeye yönelik olmazsa olmaz unsurlarını içerir. Buna ek olarak bir sosyal temsil içinde yer alan tüm unsurların bu anlam doğrultusunda organize olmasını sağlar. Bu, bir unsurun merkezi sistem içinde yer almasının, bir başka alanda yer almasından farklı bir anlama yol açacağının da göstergesidir (Abric, 1993). Bir başka ifadeyle, unsurların

konumlarının değişkenliği farklı durumlara işaret edebilir (Montiel vd., 2013; Rodrigues vd., 2015). Merkezi sistem ise kendi içinde tutarlıdır, değişim karşısında dirençlidir ve günlük bağlamdan kolay kolay etkilenmez (Abric, 1993).

Sosyal temsilin organize edildiği ikinci sistem ise "çevresel sistem" *(peripheral system)* olarak adlandırılmıştır (Abric, 1993: 75-76). Çevresel sistemin temel görevi, içinde bulunulan gerçeklik ile merkezi sistem arasında durmak ve merkezi sistemin tutarlı ve sabit olarak kalmasını sağlamaktır (Abric, 1993). Diğer bir ifadeyle çevresel sistem, merkezi sistemin içerdiği unsurların dönüştürülmesine gerek kalmadan yeni bilgilerin temsilin anlamına uyum sağlamasını mümkün kılar (Moliner ve Abric, 2015). Merkezi sistemin aksine çevresel sistem çok daha esnektir. Bireysel özellikler nedeniyle kişiler arasında farklılıklar gösterebilir ve içinde bulunulan günlük bağlamın etkilerine karşı açıktır. Bu özellikler her ne kadar çevresel sistemin temel olarak merkezi sistemi koruyacak bir tampon görevi görmesini sağlasa da aynı zamanda merkezi sistemin zamanla değişim ve dönüşümüne de yol açabilir (Abric, 1993).

Merkezi Çekirdek Kuramı, bu sistemler doğrultusunda hem bir grubun bir objeye yönelik ortaklaştığı anlamın hem de bu grup içindeki kişilerarası farklılıklar nedeniyle fikir birliğinden uzaklaşan anlamların bir sosyal temsil içinde nasıl bir arada var olduğuna ilişkin bir açıklama sunmuş olur. Diğer bir ifadeyle sosyal temsillerin hem istikrarlı hem de dinamik yapısını açıklamaya katkı sağlar. Buna ek olarak, sosyal temsile yönelik içeriğin ve bu içeriği oluşturan unsurların özelliklerinin görgül olarak çalışılabilmesini mümkün kılar. Bu nedenlerle sosyal temsillerinin yapısal özellikleri, üretilme süreçlerine kıyasla çok daha fazla keşfedilmiş bir alan haline gelmiştir (Moliner ve Abric, 2015).

İlgili literatür incelendiğinde çok farklı alanlarda sürdürülen sosyal temsil çalışmalarının temelinde yapısal yaklaşım olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda toplumsal, kişilerarası veya bireysel; canlı, cansız ya da eylemsel olmak üzere pratik edilebilecek her şeyin sosyal temsil objesi olarak ele alınabildiği görülmektedir. **Toplumsal meseleler** (örn., savaş ve barış [Özkan Demir, 2022; Sarrica ve Wachelke, 2010], ekonomik kriz [Fasanelli vd., 2016; Gangl vd., 2012], iklim değişikliği [Moloney vd., 2014], COVID-19 [Idoiaga vd., 2020] vb.), **sosyal gruplar** (örn., yaşlılar ve yaşlılık

[Gaymard, 2006; Kuşdil vd., 2022; Wachelke, 2008a; Wachelke ve Contarello, 2011], üstün zekalı çocuklar [Tavani vd., 2009], kadın ve erkek sürücüler [Degraeve vd., 2014], namuslu kadın ve namuslu erkekler [Kaşdarma, 2020] vb.), **davranışlar** (itaat ve itaatsizlik [Fattori vd., 2015; Pozzi vd., 2014], yurttaşlık [Marzana vd., 2016], intihar [Dvoryanchikov vd., 2014] vb.), **kurumlar** (Avrupa Birliği [Curelaru vd., 2010] vb.), **teknolojik gelişmeler** (örn., klonlama [Curelaru vd., 2012], e-cüzdan [Penz vd., 2004] vb.), **insan sağlığı** (örn., sağlık [Aim vd., 2018], işitme kaybı [Manchaiah vd., 2015a], organ bağışı [Moloney vd., 2019], ağrı [Lin vd., 2013], obezite [de Sousa Bezerra de Menezes vd., 2021], kanser [Dany vd., 2015] vb.), **eğitim ve mesleki yaşantı** (örn., başarı [Dany vd., 2015; Joia ve Melon, 2020], rekabet ve dolandırıcılık [Orosz ve Roland-Lévy, 2013], değerlendirilme [Schultes vd., 2018], kariyer [Sabadini ve Martins-Silva, 2023], iş [Gaymard, 2014] vb.), **kişilerarası ilişkiler** (örn., romantik ilişkiler [de Andrade ve Wachelke, 2011], aile [Maura vd., 2022], terapötik ilişki [Gelo vd., 2016] vb.), **faaliyetler** (spor [Lins vd., 2019], futbol [Wachelke, 2008a; 2008b], yemek pişirmek [Boussoco vd., 2015] vb.) ve **objeler** (örn., işitme cihazı [Manchaiah vd., 2015b], şarap [Mouret vd.; 2013; Rodrigues vd., 2015; Urdapilleta vd., 2021], bakliyat [Melendrez-Ruiz vd., 2020], spor malzemeleri [Lebrun vd., 2013] vb.) temsil objesi olarak çalışılan konulara örnek olarak verilebilir.

### *1.9.4. Sosyal Temsillerin Yapısal Yaklaşımında Kullanılan Araçlar*

Sosyal Temsil Kuramına getirilen yapısal yaklaşım hem ana akım psikolojide daha bilindik olan hem de temsilleri bir süreç olarak inceleyen yöntem ve araçların (yarı yapılandırılmış görüşmeler, odak grupları, etnografik incelemeler, var olan metin ve kayıtların incelenmesi vb.) dışındaki birtakım araçları kullanma gerekliliği doğurmuştur (Rateau vd., 2012: 490; sosyal temsil süreçlerinin araştırılmasında kullanılan bazı yöntemler için bkz., Wagner vd., 1999). Ortaya çıkan yöntemleri temel olarak iki şekilde kategorize etmek mümkündür. Bunlardan ilki, merkezi unsurları tespit etme amacına yönelik "keşifsel" yöntemler, diğeri ise bu unsurları tanımlamayı ve aralarındaki bağlantıları incelemeyi mümkün kılan "doğrulayıcı" yöntemlerdir (Moliner ve Abric, 2015). Bu perspektiften hareketle, Lo Monaco ve arkadaşları (2017) sosyal temsillerin yapısal yaklaşımı perspektifine sahip araştırmaların kullanabileceği beş farklı aracı tanıtmışlardır. Bu araçlar "sözel çağrışım görevleri", "karakterizasyon

anketi", "temel bilişsel şemalar yöntemi", "özellik reddetme tekniği" ve "bağlam bağımsızlığı testi" olarak isimlendirilmektedir. Araştırmacıların hangi koşulda hangi aracın kullanılması gerektiği konusunda oluşturdukları şema Şekil 1'deki gibidir. Bu bölümde söz konusu araçlar kısaca tanıtılmıştır.

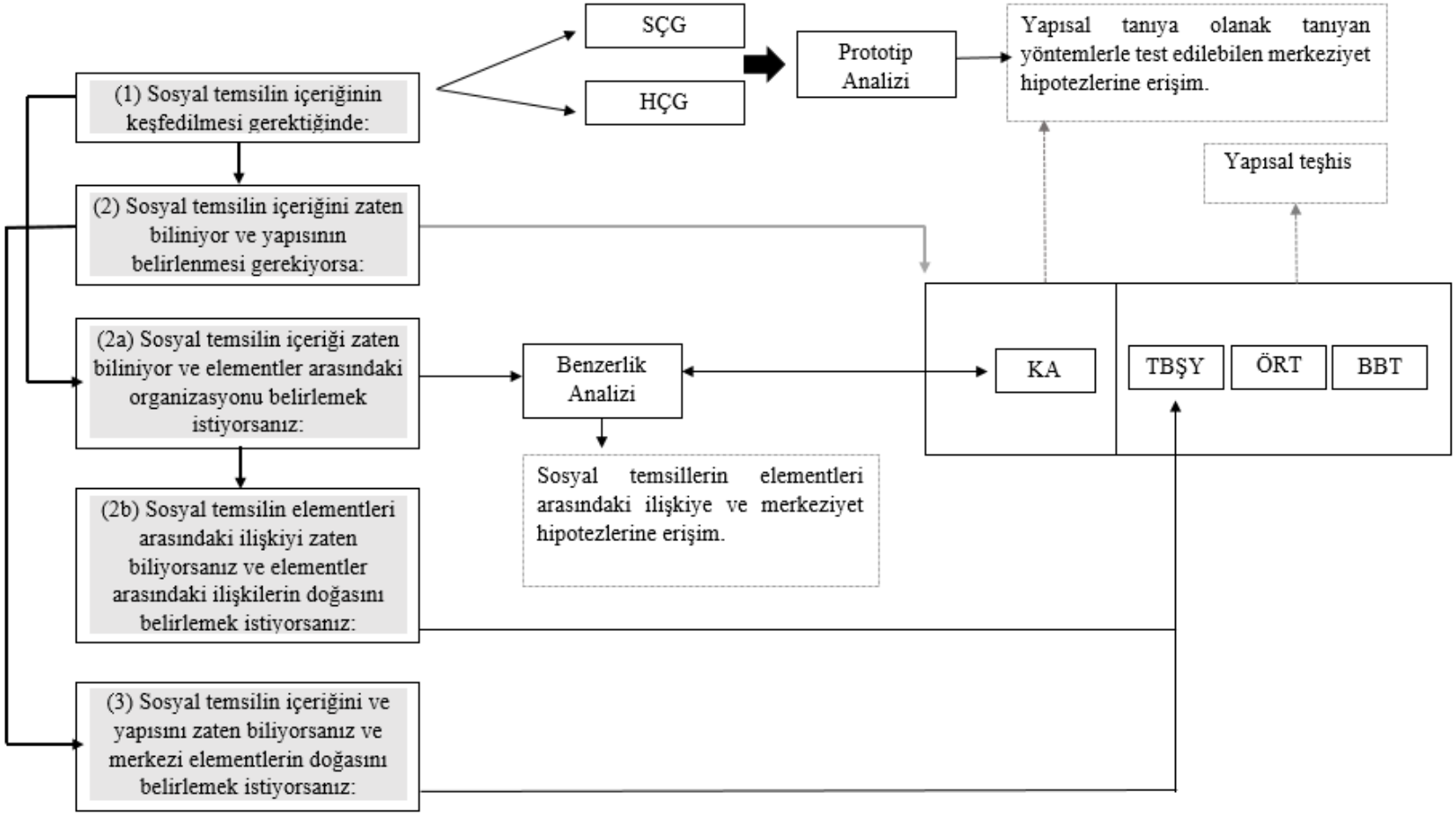


Şekil 1. Araçlara Yönelik Karar Ağacı

*Not.* SÇG: Serbest Çağrışım Görevi, HÇG: Hiyerarşik Çağrışım Görevi, KA: Karakterizasyon Anketi, TBŞY: Temel Bilişsel Şemalar Yöntemi, ÖRT: Özellik Reddetme Tekniği, BBT: Bağlam Bağımsızlığı Testi.

(Lo Monaco vd., 2017: 321)

#### *1.9.4.1. Sözel Çağrışım Görevi*

Başta bireyci bir perspektifle geliştirilen serbest çağrışım görevleri *(verbal association tasks)*, bazı sosyal psikologlar tarafından kavramların ortak tanımlarının keşfedilmesinin bir aracı olarak uyarlanmıştır (Doise vd., 1993). Flament ve Rouquette (2003) tarafından önerilmiş olduğu kullanımıyla sözel çağrışım görevleri bir temsil objesine yönelik sosyal temsilin içeriğinin ve yapısının keşfedilmesi için kullanılan temel araçlardan biri olarak açıklanabilir (akt., Dany vd., 2015: 490). Bu araç ile söz konusu temsil objesine yönelik çağrışımsal kelimeler ya da cümleler toplanır (Lo Monaco vd., 2017). İstenilen bu unsurların sayısı (örn., 3, 5 veya 7 kelime) sıklıkla araştırmacı tarafından sınırlanır (Dany vd., 2015). Merkezi çekirdek unsurlarının diğerlerinden daha belirgin olduğu görüşünden hareketle (Vergès, 1994), sunulan unsurların sıklığı, uyarılma sırası (veya çağrışım sırası: unsurların yazılışında kendiliğinden ortaya çıkan sıralamalar) ve önem sırası üzerinden sosyal temsilin içeriği ve yapısı keşfedilir (akt., Lo Monaco vd., 2017: 310). Diğer bir ifadeyle bu görevler, kolektif hafızaya ulaşılmasını sağlayarak temsilin içeriğini ortaya çıkarır ve yapısı hakkında akıl yürütebilmeyi mümkün kılar (Flament ve Rouquette 2003; akt. Dany vd., 2015: 490).

Sözel çağrışım görevleri belirginliğin tespitinde uyarılma sırası ya da önem sırasının kullanılmasına göre iki farklı şekilde uygulanabilmektedir. Bunlardan birincisi "serbest çağrışımlar" *(free associations)* olarak isimlendirilmiştir. Serbest çağrışımlar uygulamasında bir temsil objesinin yapısını ortaya çıkarmak için unsurun ne sıklıkla ifade edildiği ve uyarılma sırası kullanılır. En sık ifade edilen ve görece önce uyarılanların temsilin merkezi çekirdeğini oluşturduğu varsayılır. İkincisi ise "hiyerarşik çağrışımlar" *(hierarchical evocations)* olarak isimlendirilmiştir. Hiyerarşik çağrışımlar uygulamasında çağrışım neticesinde ortaya çıkan unsurların önemi açısından gözden geçirilerek yeniden sıralanması istenir. Temsilin yapısını ortaya çıkarmak için, bu defa, ifade sıklığı ile birlikte bu önem sırası kullanılır. İfade edilme sıklığı yüksek ve önem sıralaması düşük olan (yani daha önemli görülen) unsurların temsil objesinin merkezi çekirdeğini oluşturduğu varsayılır. Diğer bir ifadeyle, serbest çağrışımdaki uyarılma sıralamasının yerini, hiyerarşik çağrışımlarda önem sıralaması almaktadır (Lo Monaco vd., 2017).

Bu iki yöntemden elde edilen bulguların birbirinden nasıl farklılaştığı üzerine çalışan Dany ve arkadaşları (2015), 3 farklı objenin (kanser, bakım ve akademik başarı) temsil içeriğini hem serbest çağrışım hem de hiyerarşik çağrışım uygulaması ile incelemiştir. Araştırma bulguları, katılımcıların yaklaşık %90'ının önem sıralaması esnasında en az 1 kez değişiklik yaptığını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla her ne kadar iki yöntem de temsilin içeriği açısından ortak sonuçlar veriyorsa da ortaya çıkardıkları temsil yapısı birbirinden farklı olabilmektedir. Araştırmacılara göre bu farklılaşmanın nedeni, uyarılma sırasının temsil yapısını unsurların bilişte hazır oluş durumuna bağlı olarak ortaya çıkarması, önem sırasının ise unsurun yeniden bağlamsallaştırılmasına yol açmasıdır. Araştırmacılar ikinci uygulamanın merkeziliği göstereceğini ve bunun da sosyal temsillere yaklaşımda sosyalliğin vurgusunu ortaya çıkaracağını ileri sürmüşlerdir (Dany vd., 2015).

Literatürde, Sosyal Temsil Kuramının yapısal perspektifi doğrultusunda yürütülen araştırmalarda sözel çağrışım görevlerinin en sık kullanılan araç olduğu görülmektedir (örn., Aim vd., 2018; Curelaru vd., 2010; de Andrade ve Wachelke, 2011; Fasanelli vd.; 2016; Fattori vd., 2015; Gaymard, 2006; Gelo vd., 2016; Joia ve Melon, 2020; Lins vd., 2019; Orosz ve Roland-Lévy, 2013; Rodrigues vd., 2015; Sabadini ve Martins-Silva, 2023; Urdapilleta vd., 2021; Wachelke ve Contarello, 2011). Öte yandan sözel çağrışım görevlerinin en önemli dezavantajı, bir sosyal temsilin içeriğini keşfetmek için oldukça elverişliyse de onun yapısı konusunda kesin bir görüş sağlamamasıdır. Diğer bir ifadeyle, bir temsil objesi, bir grubun ya da topluluğun üyelerinin çoğu tarafından ve öncelikli olarak aynı unsurları çağrıştırabilir; ancak bu o unsurun söz konusu obje için olmazsa olmaz bir anlama karşılık geldiğine işaret etmez (Lo Monaco vd., 2017; Moliner ve Abric, 2015). Önem sırasının bu kısıtlılığı telafi edebileceği düşünülse de Moliner ve Abric'e (2015) göre, hiyerarşik çağrışımlar bir temsilin merkeziyet unsurları hakkında yalnızca denencelerin oluşturulmasını sağlar. Yapının daha derinlemesine incelenmesi gerektiği durumlarda ek araçlara ihtiyaç vardır (ayrıca bkz., Şekil 1).

Ayrıca sözel çağrışım görevlerine verilen yanıtların dilsel materyalleri içermesi, verileri işlemek için kullanılan istatistiksel ve kuramsal yöntemlerin uygunluğu konusunda da bazı tartışmalara yol açmıştır (Doise vd., 1993). Dolayısıyla, sözel çağrışım görevlerinden elde edilen verilerin incelenmesi ana akım psikolojide sıklıkla

karşılaşılmayan bazı indekslerin ve analizlerin geliştirilmesini ve uyarlanmasını gerektirmiştir. Bu indeksler ve analizlerin bazıları aşağıda tanıtılmıştır.

*1.9.4.1.1.Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri*

Sözel çağrışım görevleri ile elde edilen bir *corpus*tan[6] ilgili temsil içeriği hakkındaki ilk bilgiler Çeşitlilik İndeksi *(Diversity Index)* ve Nadirlik İndeksinin (*Rarity Index*/*Hapax*) hesaplanmasıyla elde edilmektedir. Çeşitlilik, bir toplumun ya da daha küçük bir grubun bir sosyal temsile yönelik fikir birliğini gösterir (Flament ve Roquette, 2003; akt., Orosz ve Roland-Lévy, 2013: 161-162). Çeşitlilik İndeksi ise bir temsil objesi hakkında sunulmuş farklı unsurların sayısının tüm çağrışımların sayısına bölünmesi ile hesaplanır. Bu işlemin sonucunda 1 sayısının elde edilmesi temsil içeriğinin maksimum düzeyde çeşitli olduğunu gösterirken, sonuç küçüldükçe çeşitliliğin azaldığı söylenebilir (Rouquette ve Flament, 2003; akt., Rodrigues vd., 2015: 168). Yani, Çeşitlilik İndeksi ne kadar küçükse, söz konusu objeye yönelik fikir birliği o kadar büyüktür (Flament ve Roquette, 2003; akt., Orosz ve Roland-Lévy, 2013: 161-162). Nadirlik ise bir temsilin bilişsel organizasyonu hakkında bilgi verir (Flament ve Roquette, 2003; akt., Orosz ve Roland-Lévy, 2013: 161-162). Nadirlik İndeksi hesaplanırken yalnızca bir kez ifade edilmiş unsurların sayısı, temsil objesine yönelik belirtilmiş farklı unsurların sayısına bölünür. Elde edilen değerin 1'e yaklaşması sosyal temsil içeriğinde nadir unsurların sıklıkla bulunduğuna işaret eder (Rouquette ve Flament, 2003; akt., Rodrigues vd., 2015: 168). Diğer bir ifadeyle, Nadirlik İndeksi ne kadar küçükse, objeye yönelik bilişsel organizasyon o kadar yapılandırılmıştır (Flament ve Roquette, 2003; akt., Orosz ve Roland-Lévy, 2013: 161-162). Öte yandan her iki indeks birlikte, bir objenin sosyal temsilinin ne derece yoğun olduğunu gösterir. Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksi düşük olan yoğun temsiller tutarlı ve yerleşik iken, Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksi yüksek olan daha az yoğunluktaki temsiller ise daha az tutarlı ve daha az yerleşiktir (Flament ve Roquette, 2003; akt., Orosz ve Roland-Lévy, 2013: 161-162). Orosz ve Roland-Lévy'e (2013) göre, bir sosyal temsilin yoğunluğu, o temsilin gizli yapısına işaret etmektedir.

[6] *"Corpus"* sözcüğü, dilbilimi çalışmalarında dil ile ilişkili içeriklerden oluşan bir külliyatın tamamını ifade eder. Sosyal Temsil Kuramı perspektifli araştırmalarda, dilbiliminden alınan bu sözcük, metin, cümle ya da kelimelerden oluşan ve üzerinde çalışılacak olan yapının tamamından söz etmek için kullanılmaktadır.

Uygulama aşamasında, bu indekslerin ham veriler üzerinden hesaplanması önerilmiştir (Flament ve Roquette, 2003; akt., Rodrigues vd., 2015). Bu doğrultuda, bir sosyal temsilin yapısını keşfetmeye yönelik araştırmalarda öncelikle bu değerlerden yararlanıldığı görülmektedir (örn., Orosz ve Roland-Lévy, 2013; Rodrigues vd., 2015).

*1.9.4.1.2.Prototip Analizi*

Flament ve Rouquette'in (2003) sözel çağrışım görevlerini Vergès (1992) tarafından önerilen Prototip Analizi *(Prototypical Analysis)* tamamlar (Orosz ve Roland-Lévy, 2013). Prototip Analizi, bir temsil objesine yönelik sunulan unsurların frekansını ve uyarılma/önem sıralarını kullanarak sosyal temsilin içeriğini ortaya çıkarır ve yapısı hakkında ipuçları sunar (Lo Monaco vd., 2017). Bu analiz sonucunda yatay ve dikey iki eksenle kesilmiş dört bölümden oluşan bir tablo elde edilir. Bu tablo Şekil 2'deki gibidir.

Şekil 2'de görüldüğü üzere, her bir hücre sosyal temsilin farklı bir yapısal boyutuna işaret eder. Sol üst hücre frekansı yüksek ve uyarılma/önem sıra ortalaması düşük (yani görece daha önce çağrışmış ya da daha önemli görülmüş) unsurları içerir (Abric, 2003; Vergès, 1994; akt., Dany vd., 2015). Bu hücre, temsilin "merkezi çekirdek alanı" *(central zone)* olarak tanımlanır. Merkezi çekirdek alanının, Abric (1993) tarafından önerilen merkezi sisteme karşılık gelen ögeleri içerme ihtimalinin yüksek olduğu düşünülür. Sağ üst hücrede hem frekansı hem de uyarılma/önem sıra ortalaması yüksek (diğer bir ifadeyle, görece daha geç çağrışmış ya da daha az önemli olarak değerlendirilmiş) unsurlar yer alır. Bu hücre "birinci çevresel alan" *(first periphery)* olarak isimlendirilir. Hem frekansı hem de uyarılma/önem sıra ortalaması düşük unsurlar ise "çelişen unsurlar alanı" *(contrasting elements zone)* olarak kavramsallaştırılır ve tablonun sol alt hücresinde konumlanır. Bu alanın çelişen unsurlar olarak isimlendirilmesinin temelinde, içeriğindeki unsurların popülasyondaki az kişi tarafından ifade edilmesi ancak merkezi önemde görülmesi yatmaktadır (Abric, 2003; akt., Dany vd., 2015: 492-493).

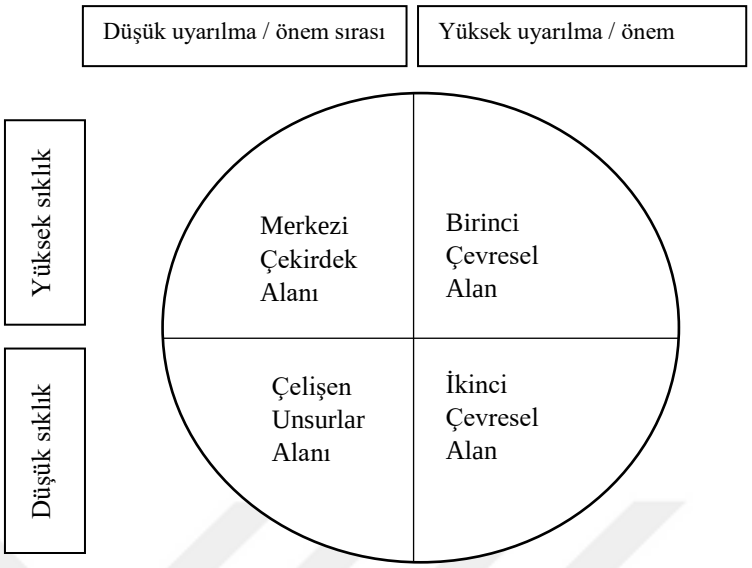


Şekil 2. Prototip Analizi Sonucunda Elde Edilen Yapı

(Abric, 2003; akt., Rodrigues vd., 2015: 168)

Çelişen unsurlar alanının iki işlevi olabileceği düşünülmüştür. Bu işlevlerden birincisi, birinci çevresel alanın tamamlayıcısı olmasıdır. İkincisi ise söz konusu objeye yönelik sosyal temsilleri genel popülasyondan farklı olan bir alt grubun varlığına işaret etmesidir. İkincisi durumunda, olası alt grubun sosyal temsilinin merkezi çekirdeğini çelişen unsurlar alanı yansıtmaktadır (Abric, 2003; akt., Wachelke ve Wolter, 2011: 523). Ayrıca, birinci çevresel alan ve çelişen unsurlar alanları gerekçeli argümanları içererek merkezi çekirdeği koruyacak ya da dönüştürecek alanlar olarak da görülebilir (Vergès, 2005; akt., Dany vd., 2015: 492).

Son olarak, frekansı düşük ve uyarılma/önem sırası ortalaması yüksek unsurların konumlandığı bölüm "ikinci çevresel alan" *(second periphery)* olarak isimlendirilir ve tablonun sağ alt hücresi olarak somutlaştırılır (Abric, 2003; Vergès, 1994; akt., Dany vd., 2015: 492-493). Sözü edilen bu üç alan birlikte Abric (1993) tarafından önerilen sistemde sosyal temsillerin yapısını etkileyen çevresel sistemlere karşılık gelmektedir.

Prototip Analizinden elde edilen çapraz kesişimli tablo göz önünde bulundurulduğunda, bu analizin temel olarak bir grup ya da topluluğun belirli bir objeye yönelik sosyal temsilinin içeriğini ve yapısını keşfetmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Kolay kullanımı, temsil içeriğinin keşfedilmesini sağlaması ve temsilin yapısı hakkında denenceler oluşturulmasına imkân tanıması nedeniyle sözel çağrışım görevlerinin kullanıldığı hemen her çalışmada Prototip Analizine başvurulduğu görülmektedir (örn., Aim vd., 2018; Curelaru vd., 2010; Fasanelli vd., 2016; Fattori vd., 2015; Gaymard, 2006; Gelo vd., 2016; Lins vd., 2019; Sabadini ve Martins-Silva, 2023; Wachelke ve Contarello, 2011). Bununla birlikte, söz konusu analiz ek analizlerin eşliğinde birden çok grup veya topluluğun aynı objeye yönelik sosyal temsil içeriklerinin karşılaştırılması amacıyla da kullanılabilmektedir.

Bu amaçla izlenen bir yol, Prototip Analizi ile aynı objeye yönelik farklı gruplar için elde edilen ortak unsurların frekans değerlerinin gruplar arasında farklılaşıp farklılaşmadığının Ki Kare Analizi *(Chi-square Analysis)* ile incelenmesidir (örn., Gaymard, 2006; Orosz ve Roland-Lévy, 2013). Örneğin Gaymard (2006), yaşlılara yönelik sosyal temsilleri incelediği araştırmasında, öncelikle Prototip Analizinden yararlanmış ve hemşireler ile öğrencilerin temsillerinin içerik ve yapısını ayrı ayrı açığa çıkarmıştır. Ardından gruplar için merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanda konumlanmış olan unsurların frekans değerlerini Ki Kare Analizi ile karşılaştırmıştır. Elde edilen bulgular, öğrencilerin yaşlılara yönelik sosyal temsillerinde "bilgelik", "emeklilik", "büyükanne/büyükbaba", "hastalık" ve "ölüm" unsurlarının, hemşirelerin sosyal temsillerinde ise "yalnızlık" unsurunun daha önemli bir role sahip olduğunu göstermiştir.

Prototip Analizinden elde edilen bulguları gruplar arasında karşılaştırmak amacıyla izlenen bir diğer yol, bir örneklem içinde yer alan farklı grupların sosyal temsillerinin prototipiklik açısından kıyaslanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda iki grubun aynı objeye yönelik sosyal temsillerinin tüm örneklemin sosyal temsillerine ne düzeyde benzediklerini gösteren değerler hesaplanır ve bu değerler üzerinden iki grup birbiriyle karşılaştırılır. Bu yöntemin kullanıldığı henüz az sayıda görgül çalışma mevcuttur (örn., Çavuşoğlu vd., 2021; Sire vd., 2018). Çavuşoğlu ve arkadaşları (2021), Türkiye'de 2016 yılında gerçekleştirilen darbe girişimine yönelik flaş anıları incelendikleri

çalışmalarında, öncelikle tüm katılımcıların sosyal temsil içeriklerini ve yapısını Prototip Analizinden yararlanarak ortaya çıkarmışlardır. Ardından, flaş anıları zayıf ve güçlü olan katılımcılar iki gruba ayırılmış ve her iki grubun sosyal temsillerinin, genel örneklemin sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğinde ve birinci çevresel alanında beliren kaç unsuru içerdiği incelenmiştir. Buna ek olarak, her iki grup için hem merkezi çekirdek hem de birinci çevresel alan açısından genel örneklemin sosyal temsilleriyle örtüşme düzeyini gösteren bir toplam puan hesaplamıştır. Son olarak iki grup hesaplanan bu üç değer açısından bir dizi Varyans Analizi *(Variance Analysis)* aracılığıyla karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular, darbe girişimi ile ilişkili güçlü flaş anıları olan grubun, genel örneklemin merkezi çekirdeğine daha benzer temsil unsurları ürettiğine işaret etmiştir.

Özetle, Prototip Analizinin hem bir temsilin yapısını açığa çıkarmak hem de söz konusu temsilin içeriğinin ve yapısının gruplar arasında nasıl farklılaştığını incelemek için sıklıkla kullanılan bir analiz yöntemi olduğu görülmektedir. Ancak bu analizin kullanımında ortak kriterlerin eksikliği bazı dezavantajlara da yol açmaktadır (Dany vd., 2015; Lo Monaco vd., 2017). Sözel çağrışım görevlerinde kullanılan Prototip Analizinin uygulanabilmesi için öncelikle ham verinin söz birimleştirme *(lemmatization)* denilen bir işleme tabi tutulması gerekmektedir. Bu işlem kısaca toplanan unsurların eklerinden ayrıştırılarak ortak bir kökende birleştirilmesi olarak açıklanabilir. Bu işlem, ifadelerin temel anlamlarını değiştirmeksizin *corpus*un homojenleştirilmesini mümkün kılar (Wachelke ve Wolter, 2011). Ayrıca söz birimleştirmenin yanı sıra bazı çalışmalarda unsurların belirli kategoriler altında toplandığı görülmektedir (örn., Gelo vd., 2016; Rodrigues vd., 2015; Wachelke, 2008b). Örneğin Wachelke (2008b) "futbol" üzerine yaptığı araştırmada, 411'i farklı olmak üzere toplam 2456 kelimeden oluşan araştırma *corpus*unu analizlere geçmeden önce 32 kategori altında birleştirmiştir. Prototip Analizi, bu söz birimleştirme ve kategorizasyon işlemleri ardından gerçekleştirilir. Bu işlemler, temsile yönelik ortak unsurların keşfedilmesini mümkün kılar (Wachelke ve Wolter, 2011). Öte yandan Vergès'in (1992) Prototip Analizini sosyal temsilin yapısını inceleyebilmek için geliştirdiğinde dayandığı bir noktanın Zipf yasası *(Zipf's law)* olduğu bilinmektedir. Bu yasaya göre sıralama ile ilgili değerin büyüklüğü arasında çok net ve doğrusal bir ilişki olması beklenir (akt., Wachelke ve Wolter, 2011: 523). Dolayısıyla söz birimleştirme ve kategorizasyon işlemleri esnasında aşırı

homojenleştirme bu dağılımı yanlı hale getirebilmektedir (Wachelke ve Wolter, 2011). Buna ek olarak literatür incelendiğinde uygulanan bu işlemlere ilişkin süreçlerin yeterince açık verilmediği, bu nedenle de elde edilen bulguların birikimli olarak ilerlemesinde güçlük yaşandığı görülmüştür (Lo Monaco vd., 2017).

Ayrıca, Prototip Analizi bazı eşik ve kesme puanlarının kullanılmasını gerektirir. Bunlar, "minimum frekans eşiği", "uyarılma/önem sırası kesme puanı" ve "frekans kesme puanı" olarak kavramsallaştırılmıştır (Wachelke ve Wolter, 2011). Prototip Analizinin uygulanmasına yönelik bir diğer eleştiri de bu değerlerin belirlenmesinde fikir birliğine varılmış bir stratejinin bulunmamasıdır. Bu durum, elde edilen bulgulara yönelik güvenirliği etkilemekte ve araştırmaların bir arada değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır (Dany vd., 2015; Lo Monaco vd., 2017). Söz konusu değerler ve bu değerlerin hesaplanmasında kullanılan stratejiler aşağıda açıklanmıştır.

*1.9.4.1.2.1. Minimum Frekans Eşiği*

Minimum frekans eşiği, analize dâhil edilecek unsurların minimum ifade edilme sıklığı olarak açıklanabilir. Minimum frekans eşiği kullanımının temel amacı bir objeye yönelik sosyal temsilin içeriğinde rastlantısal olarak bulunabilecek unsurları, temsilin yapısı dışında bırakmaktır (Wachelke ve Wolter, 2011). Doise ve Palmonari (1986) bir unsurun iki kişi tarafından paylaşılmasının, onun sosyal temsilin bir parçası olması için gerekli ve yeterli olacağını ileri sürmüşlerdir (akt., Lebrun vd., 2013: 364).

Öte yandan Wachelke ve Wolter (2011) yaptıkları derleme çalışmasında, ilgili literatürde minimum frekansın belirlenmesi konusunda kullanılan belirli bir yöntemin olmadığını ifade etmişlerdir. Araştırmacılara göre, bu eşik değeri eldeki verinin özelliklerine göre (örneklem sayısı, kelime sayısı, temsilin özellikleri vb.) araştırmacı tarafından esnek bir biçimde belirlenebilir. Alandaki araştırmalar incelendiğinde, minimum frekans eşiğinin çoğunlukla örneklemin %2 ile %10'u arasına denk gelen bir sayı olarak belirlendiği görülmektedir (örn., Curelaru vd., 2010; de Andrade ve Wachelke, 2011; Wachelke, 2008b, Wachelke ve Wolter, 2011). Bu ranj, yalnızca çalışmalar arasında değil, aynı çalışma içinde dahi ortaya çıkabilmektedir (örn., Curelaru vd., 2010).

*1.9.4.1.2.2. Uyarılma/Önem Sırası Kesme Puanı*

Prototip Analizinde kullanılan ikinci değer, serbest çağrışımlar için uyarılma sırası, hiyerarşik çağrışımlar için önem sırası değerleri için hesaplanan kesme puanıdır. Prototip Analizi sonucunda ortaya çıkan dikey düzlem araştırmacılar tarafından belirlenen bu uyarılma/önem sırası kesme puanına bağlı olarak düzenlenir. Belirlenen puanın altındaki uyarılma/önem düzeyi düzlemin sol tarafını, bu puanın üstündeki uyarılma/önem düzeyi ise düzlemin sağ tarafını oluşturur. Bu kesme puanı sıklıkla temsil objesine yönelik talep edilen unsur sayısının medyanı ya da ortalaması olarak hesaplanmaktadır (Wachelke ve Wolter, 2011).

Uyarılma/önem sırası kesme puanının belirlenmesinde kullanılan bir diğer yöntem ise minimum frekans eşiğinin altında kalan unsurların veriden çıkarılmasının ardından, ortalama uyarılma/önem derecesini sadece analize dâhil edilen unsurları hesaba katarak hesaplamaktır. Bu yöntemle elde edilen uyarılma/önem sırası kesme puanının medyan veya ortalama ile elde edilen eşik değerinden bir miktar farklı olması beklenir (Wachelke ve Wolter, 2011). Prototip Analizlerinde sıklıkla kullanılan bilgisayar yazılımları (örn., Evoc 2000, IRaMuTeQ vb.), uyarılma/önem sırası kesme puanını otomatik olarak bu yöntemle hesaplayabilmektedir. Dolayısıyla bilgisayar yazılımlarının kullanıldığı araştırmalarda bu tekniğin daha fazla kullanıldığı görülmüştür (örn., Curelaru vd., 2010; Fattori vd., 2015; Gelo vd., 2016).

*1.9.4.1.2.3. Frekans Kesme Puanı*

Prototip analizinde kullanılan son değer, temsil objesine yönelik unsurların bir popülasyon tarafından ifade edilme sıklığını gösteren frekans değerine yönelik kesme puanıdır. Belirlenen frekans kesme puanı, Prototip Analizinden elde edilen grafiğin yatay düzleminin düzenlenmesini sağlar. Minimum frekans eşiğinden çok, ancak frekans kesme puanından az ifade edilen unsurlar grafiğin altında, bu kesme puanından daha sık ifade edilen unsurlar ise grafiğin üstünde konumlanır (Wachelke ve Wolter, 2011).

Literatürde, frekans kesme puanının hesaplanması için her araştırmacı tarafından benimsenmiş tek bir yöntem olmadığı; farklı stratejiler geliştirildiği ve kullanıldığı görülmektedir (Wachelke ve Wolter, 2011). Frekans kesme puanının hesaplanmasında

kullanılan ilk yöntem, Vergès (1992) tarafından önerilmiş orijinal prosedürdür (akt., Wachelke ve Wolter, 2011: 523). Vergès'e (1992) göre, frekans kesme puanları, minimum frekans eşiği altında kalan unsurlar çıkarıldıktan sonra, veri setinde kalan unsurların ortalama frekansının hesaplanmasıyla elde edilir. Bu strateji doğrultusunda, elde edilen ortalama frekans değeri üzerinde kalan unsurlar "yüksek frekanslı", altında kalanlar ise "düşük frekanslı" unsurlar olarak kategorilendirilir (akt., Wachelke ve Wolter, 2011: 523). Frekans kesme puanının hesaplanmasında kullanılan bir diğer yöntem ise Wolter (2008) tarafından önerilmiştir. Wolter (2008) minimum frekans eşiği altında kalan unsurlar çıkarıldıktan sonra, Vergès'in (1992) önerdiğinden farklı olarak, ortalamanın değil medyan değerinin kullanılmasının daha bütüncül sonuçlar ortaya çıkaracağını ileri sürmüştür (akt., Wachelke ve Wolter, 2011: 524). Üçüncü bir yöntem ise eldeki verinin özelliklerini ve içeriğini dikkate alarak yüksek frekans bölgesi içinde belirlenen bir orana (örneğin %30) karşılık gelen değeri frekans kesme puanı olarak almaktır. Böylece en yüksek frekansa sahip %30'luk dilim yüksek frekans kategorisini oluştururken, geri kalanları düşük frekans kategorisini oluşturur. Bu kesme puanının hesaplanması için önerilen dördüncü yöntem unsurların frekanslarına yönelik dağılımları incelemek ve iki değer arasında sıçrama olan noktayı kesme puanı olarak belirlemektir. Son bir yöntem ise en sık kullanılan unsurun sıklığının yarısının kesme puanı olarak kullanılmasıdır (Wachelke ve Wolter, 2011).

Özetle, Prototip Analizinde kullanılan değerler konusunda literatürde bir çeşitlilik söz konusudur. Ancak buna karşın sözel çağrışım görevleri doğrultusunda sosyal temsilin içeriğini ve yapısını ortaya çıkarmak için en sık kullanılan analiz olduğu görülmektedir.

*1.9.4.1.3.Benzerlik Analizi*

Benzerlik Analizi *(Similarities Analysis/ Co-occurrence Analysis/ Maximum Tree),* matematiksel grafik teorisine dayanan bir analiz yöntemidir (Flament, 1965; akt., Manchaiah vd., 2017: 26). Sosyal Temsil Kuramına göre, çok sayıda insan tarafından objeye yönelik iki unsur birlikte kullanılıyorsa bu iki uyaranın temsil içinde birbirine daha yakın olduğu kabul edilir (Flament, 1986; akt., Doise vd., 1993: 32-33). Bu yakınlığı ortaya çıkaran Benzerlik Analizi, sözel çağrışım görevlerinden elde edilen sosyal temsil objesine yönelik unsurların bir arada ifade edilme frekanslarının hesaplanması ile oluşturulan bir grafik sunar. Grafikteki en merkezi öğeler, Prototip

Analizinden elde edilen merkezi ögeler ile aynıysa merkeziyet konusunda kesinlik sağlanmış olur (Tavani vd., 2009). Diğer bir ifadeyle, Benzerlik Analizi, çağrışımsal ilişkiler aracılığıyla temsilin yapısı, merkezi ögeleri ve onlar arasındaki ilişkiler hakkında bilgi sağlar. Bu nedenle, bir temsilin içeriğini ve yapısını keşfetmeye yönelik çalışmalarda, sözel çağrışım görevlerinden elde edilen verilerin sıklıkla Benzerlik Analiziyle de incelendiği görülmektedir (örn., Aim vd., 2018; Lins vd., 2019; Manchaiah vd., 2015a; Manchaiah vd., 2015b; Manchaiah vd., 2017; Maura vd., 2022; Orosz ve Roland-Lévy, 2013; Tavani vd., 2009).

*1.9.4.1.4. Azalan Hiyerarşik Kümeleme Analizi*

Azalan Hiyerarşik Kümeleme Analizi *(Descending Hierarchical Classification)* Reinert (1987) tarafından, istatistiksel, şeffaf ve tekrarlanabilir nitelikte nitel bulguların ortaya çıkarılabilmesi amacıyla geliştirilmiştir (akt., Schonhardt-Bailey, 2013: 1). Azalan Hiyerarşik Kümeleme Analizi, temelde yinelemeli bir algoritmadır. Birinci küme, tüm *corpus*u içerir. Daha sonra bu küme, her biri olabildiğince homojen ve birbirinden mümkün olduğunca farklı olan iki alt kümeye ayırılır. Amaç, iki küme arasında yer alan unsurların bulunma sıklığı açısından $\chi 2$ değerini maksimuma çıkarmak için arama yapmaktır. Yinelemeli algoritma sayesinde, Azalan Hiyerarşik Kümeleme Analizi daha fazla başarılı ayrım sağlayamayıncaya kadar tekrarlanır (Schonhardt-Bailey, 2013). Ayrıca, her bir küme içindeki unsurlar için hesaplanan $\chi 2$ değerleri, bu unsurların içinde bulundukları kümeyi temsil etme gücünü yansıtır (Chaves vd., 2017). Sosyal Temsil Kuramı perspektifine göre, bir temsil objesi için elde edilen her bir unsurun diğerleriyle karşılaştırılması, söz konusu temsil alanını ve onun yakın olduğu alanlarla ilişkilerinin belirlenmesini sağlar. Dolayısıyla Kümeleme Analizleri, kelime çağrışımlarından temsil yapısını keşfetme sürecinde kullanışlıdır (Doise vd., 1993). İlgili literatür incelendiğinde, sözel çağrışım görevleriyle birlikte Azalan Hiyerarşik Kümeleme Analizinin kullanıldığı görece az sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Örneğin Idoiaga ve arkadaşları (2020), çocukların COVID-19'a yönelik sosyal temsillerini araştırdıkları çalışmalarında bu analizden yararlanmışlardır.

*1.9.4.1.5.Uyum Analizi*

Uyum Analizi *(Correspondence Analyses),* farklı amaçlarla kullanılabilen bir analiz yöntemi olmakla birlikte, sosyal temsillere yönelik araştırmalarda ilk kez Le Bouedec'in (1984) "katılım" temsilinin yapısını ortaya çıkarmaya yönelik çalışmasında yararlanılmıştır (akt., Doise vd., 1993: 50-51). Bir temsilin içerdiği unsurların frekans düzeylerinden, onların kategorik özelliklerinden ve $\chi 2$ değerlerinden yararlanarak, söz konusu unsurların birbirilerine olan yakınlık ve uzaklıklarının iki boyutlu grafikler üzerinden yorumlanmasını sağlar (Doise vd., 1993). Günümüzde de sözel çağrışım görevlerinin kullanıldığı sosyal temsil çalışmalarının bazılarında, ilgili temsilin yapısını ortaya çıkarmak için bu analizin kullanılabildiği görülmektedir (örn., Boussoco vd., 2015; Castel vd., 2012; Degraeve vd., 2014; Mouret vd.; 2013; Olsen vd., 2017).

*1.9.4.1.6.Sosyal Temsile Yönelik Olumluluk Düzeylerinin Analizi*

Sosyal Temsil Kuramına göre sosyal bir objenin temsili, bu objeye yönelik tutumlarla da güçlü bir şekilde ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle, temsil edilen herhangi bir obje aynı zamanda bir tutumun da objesi olarak görülmelidir (Moliner ve Tafani, 1997). Bu perspektiften, bir temsilin yapısal olarak incelenmesi aynı zamanda söz konusu objeye yönelik tutum hakkında da bilgi sağlayabilir (Moliner ve Tafani, 1997). Sözel çağrışım görevlerinde bu amaçla bir sosyal temsili oluşturan unsurların ne derece olumlu değerlendirildiği bilgisi de toplanabilmektedir (Rateau vd., 2012). Böylece bir objeye yönelik sosyal temsilin içeriğinin genel olarak olumlu mu yoksa olumsuz değerlendirilen unsurlardan mı oluştuğu ortaya çıkarılmış olur (örn., Boussoco vd., 2015; Curelaru vd., 2012; Gangl vd., 2012; Kuşdil vd., 2022; Lins vd., 2019; Manchaiah vd., 2015a; Melendrez-Ruiz vd., 2020; Olsen vd., 2017; Penz vd., 2004, Rodrigues vd., 2015; Urdapilleta vd., 2021; Wachelke ve Contarello, 2011).

İlgili literatür incelendiğinde, sözel çağrışım görevlerinden elde edilen olumluluk düzeylerinin üç şekilde incelenebildiği görülmüştür. Bunlardan birincisi de Rosa (1995) tarafından önerilmiş "Kutupluluk İndeksi" *(Polarity Index)* olarak isimlendirilen değerin hesaplanması ile gerçekleştirilir (akt., Melendrez-Ruiz vd., 2020: 2, 4). Bu indeks olumlu değerlendirilen unsurlar ile olumsuz değerlendirilen unsurların sayısal farkının toplam unsur sayısına oranı olarak açıklanabilir. Elde edilen değer -1 ile -.01

arasında ise temsil unsurlarının olumsuz "duyusal değere" *(emotional valence),* +1 ile .01 arasında ise olumlu duygusal değere sahip olduğu anlaşılır. Kutupluluk İndeksi bu iki değer arasındaysa sosyal temsilin nötr duygusal değere sahip olduğu kabul edilir (de Rosa, 1995; akt., Melendrez-Ruiz vd., 2020). Örneğin Melendrez-Ruiz ve arkadaşları (2020) üretici ve tüketicilerin "bakliyat" yiyeceğine yönelik sosyal temsillerini incelerken, hem unsur bazında hem de kişiler üzerinden gruplar bazında Kutupluluk İndekslerini hesaplamışlardır. Elde edilen bulgular "sindirim", "olumsuz imaj" ve "uzun pişirme" unsurlarının Kutupluluk İndeksi düşük, yani olumsuz unsurlar olduğuna işaret etmiştir. Öte yandan "bakliyat" yiyeceğine yönelik sosyal temsillerin genelinin her iki grup için de olumlu olduğu görülmüştür.

Olumluluk değerlendirmelerinde izlenen ikinci yol, söz konusu değerlendirmelerin kategorik değişkenler olarak ele alınmasıdır. Örneğin Manchaiah ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan ve "müzik" kavramının beş farklı ülkedeki (Hindistan, İran, Portekiz, İngiltere ve Amerika) sosyal temsillerinin karşılaştırıldığı bir araştırmada, sözel çağrışım görevlerinde uyarılan unsurların olumluluk düzeyinin 3'lü bir derecelendirme üzerinden (-1 = Olumsuz, 0 = Nötr, +1 = Olumlu) değerlendirilmesi gerekmiştir. Araştırmacılar elde ettikleri bu olumluluk değerlendirmelerinden yararlanarak, beş ülke için "müzik" kavramının olumlu, nötr ve olumsuz değerlendirilme sıklıklarını incelemiş ve ardından Ki Kare Analizi kullanarak ülkeleri karşılaştırmışlardır. Bulgular, "müzik" kavramına yönelik sosyal temsillerin İran için en olumlu, Hindistan için ise en olumsuz içeriklere sahip olduğunu göstermiştir.

Olumluluk düzeylerinin değerlendirilmesinde izlenen üçüncü yol ise bu değerlendirmelerin sürekli değişkenler olarak ele alınmasıdır. Örneğin Lins ve arkadaşları (2019) "spor" kavramına yönelik hazırladıkları sözel çağrışım görevinde, uyarılan her bir unsur için 5'li derecelendirme üzerinden (1 = Çok olumsuz, 5 = Çok olumlu) bir olumluluk değerlendirmesi talep etmişlerdir. Elde edilen sonuçlar, "spor" kavramına yönelik sosyal temsilin çok olumlu olduğuna (*Ort.* = 4.70, *SS* = 0.41) işaret etmiştir. Ayrıca araştırmacılar olumluluk ortalamalarının cinsiyet ve yapılan spora göre farklılaşıp farklılaşmadığını Varyans Analizleri ile incelemiş ve gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır (Lins vd., 2019).

*1.9.4.2. Diğer Araçlar*

Literatürde, sosyal temsillerin yapısını incelemek amacıyla geliştirilmiş farklı araçlar da yer almaktadır. Bunların en bilinenleri "kategorizasyon anketi", temel bilişsel şemalar yöntemi", "özellik-reddetme tekniği" ve "bağlam bağımsızlığı testi" olarak isimlendirilmiştir (ayrıntılı bir derleme çalışması için bkz., Lo Monaco vd., 2017).

Karakterizasyon anketi *(Q. sort questionnaire/questionnaire of characterization),* temsil objesine ilişkin belirli sayıda unsurun sunulması ve bu unsurların söz konusu objeyle ilişkisinin ne düzeyde olduğunun sorulması yöntemidir. Objeyle en ilişkili olanlar (+1), en ilişkisiz olanlar (-1) ve atanamayanlar da (0) olarak değerlendirilir. Bu yöntem, kolay kullanımı ile temsil yapısı içindeki karakteristik unsurları ortaya çıkarması açısından avantajlıdır; ancak sadece merkeziyet unsurlarının sınanmasına katkı sağlar (Lo Monaco vd., 2017). Sosyal temsillerin yapısal olarak incelenmesi amacıyla kullanılan bir başka araç temel bilişsel şemalar yöntemi *(Basic cognitive schemes)* olarak isimlendirilmiştir. Bu aracı kullanmak için, öncelikle sözel çağrışım görevlerindekine benzer şekilde, bir sosyal temsil objesine yönelik belirli sayıda çağrışım talep edilir. Ardından, ifade edilen her bir unsurun 28 ilişki tipi (nedeni, sonucu, eş anlamlısı, zıt anlamlısı vb.) açısından 3'lü bir puanlama sistemi ile (hayır, belki, evet) değerlendirilmesi beklenir. Böylece unsurlar arasındaki niteliksel ilişkiler incelenebilir. Bu yöntemin en büyük avantajı, temsilin yapısı hakkında çok miktarda bilgi edinmeye imkân tanıması iken en büyük dezavantajı çok fazla veri gerektirmesidir (Lo Monaco vd., 2017). Bir başka araç olan özellik-reddetme tekniği *(attribute-challenge technique)*, bağlamdan bağlama tartışmaya açık olmayan merkezi unsurların ortaya çıkarılmasını sağlayan, böylece temsilin yapısını sistematik bir biçimde teşhis etmeyi hedefleyen bir yöntemdir. İlgili unsur ve temsil objesi arasındaki ilişkinin yokluğu, katılımcıların çoğu tarafından kabul edilemez bir durum ise, bu unsurun temsil objesi için merkezi olduğu söylenir (Lo Monaco vd., 2017). Temsil yapısının ortaya çıkarılmasını sağlaması, temel bilişsel şemalar yöntemi ve bağlam bağımsızlığı testi ile çapraz doğrulma amaçlı kullanılıyor olabilmesi tekniğin avantajları iken; katılımcıları algısal açıdan zorlaması ve her türlü temsil objesi için uygulanamaması ise olumsuz yönleri olarak değerlendirilmektedir (Lo Monaco vd., 2017). Son olarak, bağlam bağımsızlığı testinden *(test of context independence)* söz edilebilir. Bu test, bağlam gözetmeksizin temsil unsurunun temsil

objesi ile her zaman, her yerde ve her koşulda ilişkili olup olmadığını sorarak, temsili alanın tartışmaya kapalı özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Bir araştırmada çoğu kişinin ilgili temsil unsurunu her şartta temsil objesiyle ilişkili görmesi, o unsurun merkezi bir konumda olduğunun göstergesi olarak alınmaktadır. Özellik-reddetme tekniği ile benzer sonuçları vermesi; buna karşın algılanmasının daha kolay olması ve her tür temsil objesi için uygulanabilmesi, bu yöntemin olumlu yönleri olarak değerlendirilebilir (Lo Monaco vd., 2017).

Özetlemek gerekirse, farklı araçların farklı kullanım amaçları, avantajları ve dezavantajları bulunmakla birlikte, bir sosyal temsilin tüm içeriğini keşfetmek ve yapısını inceleyebilmek için öncelikle sözel çağrışım görevlerinden yararlanmak gerekir. Bu nedenle sözel çağrışım görevlerinin, Sosyal Temsil Kuramının yapısal perspektifini benimseyen çalışmalarda en sık kullanılan araç olduğu görülmüştür.

### *1.9.5. Sosyal Temsil Kuramı Perspektifinden Sosyal Kimlik ve Toplumsal Cinsiyet*

"Sosyal kimlik" *(social identity)* kavramını merkezine alan Sosyal Kimlik Kuramı *(Social Identity Theory),* gruplar arasında gerçekleşen sosyal davranışları anlamak ve açıklamak hedefiyle Tajfel ve Turner (1979) tarafından geliştirilmiştir. Bu kuramcılara göre bireyler kendilerini ve içine doğdukları dünyayı "sosyal kategorizasyon" denilen bilişsel bir işlem aracılığıyla anlamlandırırlar. Ancak sosyal kategorizasyon, objektif bir bilgi işlemleme sürecinin sonucu değildir. Aksine, bu süreç toplumsal yapıların ve süreçlerin etkisi altındadır. Sosyal kategorizasyon ile kendisinin de dâhil olduğu sosyal dünyayı kategorilere ayıran birey, kendisini içinde konumlandırdığı kategoriden hareketle bir sosyal kimlik edinir. Sosyal kimlik kavramını basitçe üyelik olarak ele almak mümkün değildir. Kurama göre sosyal kimlik, ilgili grupla aidiyet sağlayan herkes için belirli bir inanç, değer ve davranış repertuarı sunar. Yani sosyal kimliğin bir grubun sosyal gerçekliğini belirleyeceğini ve davranışlarını yönlendireceğini söylemek mümkündür (Tajfel ve Turner, 1979).

Sosyal kimlik ile sosyal temsiller, köken olarak farklı paradigmalar içinde yer alan kavramlardır. Buna karşın her iki yapının birbiri ile ilişkili olduğu ve ikisinin birbirine eklemlenmesinin sosyal davranışı anlama ve açıklamada sağlayacağı katkıların önemli olabileceği bilinmektedir (Breakwell, 1993). İki ayrı paradigmanın önemli bu iki

kavramını bir araya getirmeye yönelen araştırmacılar sosyal kimlik ile sosyal temsil arasında var olan ilişkinin diyalektik bir yapıya sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir. Diğer bir ifadeyle söz konusu bu iki yapının birbirleri üzerindeki etkilerinin karşılıklı iki yolla gerçekleşeceği düşünülmektedir (Breakwell, 1993; Prost vd., 2022).

Söz konusu yollardan ilki, sosyal temsillerin bir sosyal kimliğin sınırlarını çizerek onun oluşumuna olan etkisini ifade eder (Breakwell, 1993; Prost vd., 2022). Moscovici (1976; akt., Zouhri ve Rateau, 2015: 669) sosyal temsillerin, sosyal kimlikleri inşa etmek için yararlanılan imaj depoları olduğunu belirtmiştir. Bu perspektiften bakıldığında sosyal kimliği sosyal temsillerin ortaya çıkardığı bir sonuç olarak ele almanın mümkün olduğu görülmektedir (Wagner vd., 1999).

İkincisi ise, bir sosyal kimliğin, oluşumu sürecinde –yani demir atma ve nesneleştirme mekanizmalarının işlemesi esnasında– bir sosyal temsili etkilemesi olarak açıklanabilir. Çünkü kimlik süreçlerinin de bireyin hangi sosyal temsilleri üreteceğini ve benimseyeceğini belirleyeceği düşünülmektedir (Breakwell, 1993; Elejabarrieta, 1994; Wagner vd., 1999). Diğer bir ifadeyle, temsillerin oluşumu kimliklerin önceden var oluşuna bağlı olarak ortaya çıkar (Elejabarrieta, 1994). Bu perspektiften bakıldığında sosyal kimliğin, grup üyelerinin hangi objeye yöneleceklerini, o objenin sosyal temsilinin hangi yönlerine odaklanacaklarını, hangi içerikleri kabulleneceklerini ya da reddedeceklerini belirleyen yapı olduğu varsayılmaktadır. Buna ek olarak, bir sosyal temsilin ne düzeyde kullanılacağının (örneğin, sosyal olarak paylaşılma sıklığı, karar verme, değerlendirme, özümseme gibi süreçlerde referans olarak kullanılması sıklığı ya da yeni temsillerin demir atma süreçlerinde kullanılması sıklığı vb.) yine sosyal kimlik tarafından belirleneceği öngörülür (Breakwell, 1993). Üstelik sosyal kimliğin sosyal temsiller üzerindeki bu belirleyiciliğinin oldukça geniş olduğunu düşünmek mümkündür. Breakwell (1993) tarafından belirtildiği gibi, bir sosyal temsil bir grup için özellikle önemli olabilir. Ancak bu, söz konusu sosyal temsil grup kimliğinin sınırlarını tanımladığı veya grup tarafından üretildiği için değil; sadece belirli bir zamanda veya belirli bir durumda grup için önemli olan bir objeyi hedef aldığı için de gerçekleşebilir. Sonuç olarak, sosyal temsil hangi objeyle ilişkili olursa olsun sosyal kimlikler ile arasında bir tutarlılık olacağı varsayılmaktadır (Elejabarrieta, 1994).

Sosyal kimlik ve sosyal temsiller arasında tanımlanan iki ana yolun yanı sıra kendileri tarafından "kavşak" olarak isimlendirilen bir diğer yol Prost ve arkadaşları (2022) tarafından önerilmiştir. Prost ve arkadaşları (2022), önceki teorik bilgi ve öngörüleri derleyerek gruplar arası ilişkilerin önemli bir kısmının bir iç grubun bir dış gruba yönelik bir obje hakkında "temsili yakıştırma" *(representational imputation)* yapmasından kaynaklanabileceğini ileri sürmüşlerdir. Araştırmacılara göre dış gruba yüklenmiş bu temsil ile iç grubun temsili arasındaki algılanan fark gruplar arası ilişkilerin yönünü belirleyebilir. Aslında bu yakıştırmalar dış grubun sosyal temsilinin gerçekliğini yansıtmayabilir ancak iç grubun davranışlarına rehberlik ederler. Temsili yakıştırmanın bir kavşak noktası oluşturmasının nedeni ise söz konusu sürecin gruplar arası farklılaşmanın bir ürünü olmaktan ziyade farklılaşma sürecinin bizzat içinde yer almasından kaynaklanır.

Toplumsal cinsiyet kavramı ise sosyal temsiller ve sosyal kimlik arasındaki diyalektik ilişki üzerinden anlaşılabilir. Sosyal temsillerin sosyal kimliğin üzerindeki belirleyiciliğinden hareketle, tüm insanların sosyal temsillerle yapılandırılmış bir dünyanın içine doğduğunu düşünmek mümkündür. Bir sosyal kimlik inşa etme sürecinde, böyle bir dünyanın içine doğmuş çocuklar kendilerine sunulan sosyal temsillerden yararlanırlar. Böylece hem kendilerini konumlandırır hem de çevrelerini anlamlandırabilirler. Diğer temsiller gibi, bu dünyada var olan toplumsal cinsiyet sosyal temsilleri de bireylerin buna karşılık gelen bir sosyal kimlik inşa etmesi yönünde bir mecburiyete yol açar. Bu mecburiyet, yetkin sosyal aktörler olmak için herkesin cinsiyet kimliğine sahip olması gerektiğini ifade eder. Böylece toplumsal cinsiyetin sosyal temsilleri, çocuklara çeşitli olası cinsiyet kimlikleri sunar ve onların kendilerini kolektif anlam ağı içerisinde belirli bir pozisyonda konumlandırmasına imkân sağlar. Üstelik bu konumlar büyük ölçüde sabit kalır (Duveen, 1993).

Toplumsal cinsiyete yönelik sosyal temsilleri dünyayı kuşatan diğer sosyal temsillerden farklı kılan –diğer bir ifadeyle onlar karşısında üstün olmasını sağlayan– birkaç sebep vardır. Öncelikle bu sosyal temsiller çocukların sahip oldukları ilk toplumsal kimlik biçimlerinden birinin temelini oluşturmaktadır (Wagner vd., 1999). Bu yalnızca söz konusu temsillerle doğdukları andan itibaren karşılaştıkları ve çepeçevre sarıldıkları için değil; aynı zamanda toplumsal cinsiyet temsillerinin oldukça basit dişilik ve erillik

imajına dayanmasından kaynaklanır (Duveen, 1993). Buna ek olarak, toplumsal cinsiyet sosyal temsilleri bireysel kimliklerden kültürel pratiklere kadar nüfus etmiştir. Bunun sonucunda tanıdık hale gelmiş; doğal, zorunlu ve kaçınılmaz olarak inşa edilmeleri sağlanmıştır. Bu nedenle cinsiyet ayrımcılığına yol açsa dahi arzu edilirler (Flores-Palacios ve Oswald, 2019).

Sosyal kimliğin sosyal temsil üzerindeki etkisini ifade eden yol üzerinden düşünüldüğünde ise cinsiyet kimliklerinin üyelerin hangi objeye yöneleceklerini, o objenin sosyal temsilinin hangi yönlerine odaklanacaklarını, hangi içerikleri kabulleneceklerini ya da reddedeceklerini belirlemesi beklenir (bkz., Breakwell, 1993). Nitekim Wagner ve arkadaşları (1999) çocukların içine doğdukları dünyayla ilgili bilgilerin çoğunu demirlemek için sosyal kimlikleri ile uyumlu toplumsal cinsiyet sosyal temsillerini kullandıklarını belirterek bu sürece atıfta bulunmuştur. Okul öncesi çocukların kendi cinsiyet kimliklerine uygun olarak konumlandırılan oyuncakları tercih etmeleri (Lloyd ve Duveen, 1989; akt., Wagner vd., 1999: 101-102), bu sürecin en basit örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Son olarak, her ne kadar henüz ele alınmamışsa da sosyal kimlik ve sosyal temsiller arasındaki ilişkide Prost ve arkadaşları (2022) tarafından önerilen kavşak noktasının da toplumsal cinsiyet sistemini anlamada katkı sağlayabileceğini düşünmek mümkündür.

Özetle, sosyal kimlik ve sosyal temsil her ne kadar farklı paradigmalar kökeninde önerilmiş kavramlarsa da Sosyal Psikoloji alanının en önemli unsurlarıdır. Bu iki anlayışın birbirine eklemlenmesinin sosyal olana yönelik anlayışa yeri doldurulamaz katkılar sağlayabileceği uzun yıllardır önerilmektedir. Bu bağlamdan hareketle, sosyal kimlik ve sosyal temsiller arasındaki karşılıklı ilişkilerin toplumsal cinsiyeti ve onun ürettiği cinsiyet ayrımcılığının anlaşılmasında ve açıklanmasında katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Üstelik bu yaklaşımın yalnızca var olan "sosyal gerçekliği" açıklamaya değil aynı zamanda onu yeniden inşa etmeye de imkân sağlayabileceği ileri sürülmektedir. Çünkü sosyal temsil, yapısı itibariyle değişim ve dönüşüme açıktır (Abric, 1993). Dolayısıyla bu, toplumsal cinsiyet ile ilişkili sosyal temsillerin de değişip dönüştürülebileceğini ifade eder ve bu nedenle umut vericidir (Flores-Palacios ve Oswald, 2019). Öte yandan, farklı bir açıdan bakarak, toplumsal cinsiyet temelinde gelişen sosyal kimlik rehberliğinde, dezavantajlı grup tarafından üretilen ve cinsiyetler

arası eşitsizliğe yol açabilecek sosyal temsillerin incelenmesinin de hem teorik hem de cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi yönündeki çalışmalara katkı sağlayacağını düşünmek mümkündür. Çünkü cinsiyet kimliklerine ya da bu kimliklerin yol açtığı olumsuz durumlara göre farklılaşan sosyal temsilleri tespit etmek ve nihayetinde dönüşümlerine odaklanmak, anlam ağı içinde kişilere pozisyon sağlamak konusunda güçlü olan, makro yapılar tarafından belirlenen ve günlük yaşantıda yeniden inşa edilen toplumsal cinsiyet temsillerinin dönüşümüne kıyasla daha hızlı bir çözümü mümkün kılabilir.

### *1.9.6. Sosyal Temsiller Kuramı Perspektifinden Duygular*

Piermattéo (2022), sosyal temsiller ve duygular arasındaki ilişkinin iki yol üzerinden gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Bunlardan birincisi kendi içinde iki alt başlığa ayrılmaktadır: Sosyal temsillerin oluşum süreçlerinde duyguların rolü ve sosyal temsillerin yapısında duyguların rolü. İkinci yol ise duyguların oluşumunda sosyal temsillerin etkisiyle ilişkilidir. Bouriche (2022) birinci yolu "aşağıdan yukarıya" doğru ikincisini ise "yukarıdan aşağıya" doğru süreçler olarak tarif eder. Duyguların temsiller üzerindeki etkisinin, tersi yöndeki ilişkiye kıyasla görece daha fazla ilgi gördüğü bilinmektedir (Bouriche 2022; Piermattéo, 2022). Bu bölümde de sosyal temsillerin oluşum sürecinde ve yapısında duyguların nasıl ele alındığı incelenmiştir (bir derleme çalışması için bkz., Piermattéo, 2022).

#### *1.9.6.1. Sosyal Temsillerin Oluşum Sürecinde Duyguların Rolü*

Sosyal Temsil Kuramcıları duygu kavramına sık sık atıfta bulunmuş ve temsillerle duygular arasındaki olası karşılıklı ilişkiler üzerine fikirler geliştirmişlerse de duyguların sosyal temsillerin oluşumu sürecindeki rolü oldukça sınırlı bir biçimde incelenmiştir (de-Graft Aikins, 2012; Piermattéo, 2022). Markovà ve Wilkie (1987) duyguların sosyal temsil araştırmalarında göz ardı edilmesinin, bilgi üretimi ve kullanımının tam olarak anlaşılmasının önünde engel oluşturduğunu iddia etmiş ve sosyal temsillerin bilişsel-duygusal süreçler olarak kavramsallaştırılmasının gerekliliğini savunmuşlardır. de-Graft Aikins (2012) hem sosyal bilginin üretiminde hem de düşünce, iletişim ve davranışa ilişkin bilişsel dinamiklerin gelişmesinde duyguların rolünü vurgulamıştır. Buradan hareketle sosyal temsillerin üretilmesine yol açan aşinalık sürecindeki motivasyonların bilişsel olduğu kadar duygusal gerilimlerden

de kaynaklandığını ve bu bilişsel-duygusal yapıların sistematik olarak incelenmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bouriche (2022) ise önceki önerilerden hareketle bir objeye yönelik sosyal temsilin oluşumu sürecindeki bilişsel-duygusal süreçlerin dört aşamalı bir modelini önermiştir. Bu modelde birinci aşama anlamlandırmaya karşı beklentinin karşılanamamasından kaynaklanan duygusal gerilimdir *(emotional tension)*. Bu gerilim, bireyleri anlamlandırma için gerekli olan bilişsel kaynakları harekete geçirmeye yöneltir. İkinci aşama psikolojik gerilimdir *(psychological tension)*. Bu aşama, objeye yönelik açıklama ve konumlandırmayı gerektiren bilişsel faaliyeti beraberinde getirir. Üçüncü aşama diyalojik gerilimdir *(dialogical tension)*. Bu aşamada uyumsuzluğu azaltmayı amaçlayan bir doğrulama yöntemi olarak bireyler arası veya kolektif düzeyde sosyal paylaşım gerçekleştirilmesi beklenmiştir. Son aşama ise duyguların sosyal paylaşımına paralel olarak ortaya çıkması beklenen psiko-sosyal gerilimdir *(psychosocial tension)*. Modelde ilk iki aşamanın psikolojik demir atma *(psychological anchoring)*, son aşamanın ise psiko-sosyal demir atma *(psychosocial anchoring)* mekanizması ile tamamlanacağı öngörülmüştür.

Kuramsal boyutta geliştirilen bu kapsamlı önerilere karşın sosyal temsil süreçlerinde duyguların rolüne ilişkin görgül araştırmalar sınırlılığını korumaya devam etmektedir. Örneğin sosyal temsillerin oluşmasında duyguların rolünü görgül olarak incelemeyi amaçlayan Höijer (2010; 2011) sosyal temsil süreçlerinde rol oynayan mekanizmalara iki tanesinin daha eklenmesi gerektiğini öne sürerek "duygusal demir atma" *(emotion anchoring)* ve "duygusal nesneleştirme" *(emotion objectifying)* kavramlarını incelemiştir. Duygusal demir atma yeni karşılaşılan fikir, birey, olay, kavram ya da objelerin iyi bilinen duygulara bağlandığı bir sürece atıfta bulunur. Duygusal nesneleştirme ise yeni karşılaşılan sosyal objenin somutlaştırılmasının, duygusal yükü olan çıktılar aracılığı ile gerçekleştirilmesidir. Soyut bir olgunun, merhamet uyandıracak hayvan ya da çocuk görselleri veya sevilen bir ünlü ile somutlaştırılması duygusal nesneleştirmenin önerilen örneklerindendir (Hoijer, 2011). Bu çerçeveden hareketle Hoijer (2010), iklim değişikliğine yönelik sosyal temsillerin oluşum süreçlerinde duygusal demir atma ve duygusal nesneleştirme süreçlerini ele almıştır. Çalışma, İsveç medyasında iklim değişikliğiyle ilgili iki haber kanalının nitel bir analizini içermiştir. Elde edilen sonuçlar, medyanın iklim değişikliğini iyi bilinen korku, umut, suçluluk,

merhamet ve nostalji duygularının bir karışımı ile sosyal temsil haline dönüştürdüğüne işaret etmiştir.

Vidrio (2019) ise, duygusal demir atma kavramının yanı sıra, sosyal temsillerin oluşumunda duyguların rolünün görgül olarak analiz edilebileceği bir kavramı daha ele almıştır. Bu kavram "duygusal atmosfer" *(emotional atmosphere)* kavramıdır. Duygusal atmosfer, bir topluluğun ortak bir olaya odaklandığında sergileyebileceği kolektif davranışı ifade eder, bağlamın nesnel bir boyutunu oluşturur ve var olan koşullara yanıt olarak kişilerarası ilişkilerde baskın olan duygusal bağların türüne işaret eder. Diğer bir ifadeyle, bir sosyal temsilin oluşumunda, o sosyal temsilin içeriğini ve meydana getireceği davranışları belirlemeye yardımcı olacak duygu yüklü bir bağlamın ve ortamın yaratılmasını ifade eder. Vidrio (2019) sosyal temsillerin oluşumunda duygusal atmosferi incelediği araştırmasında, Donald Trump'ın yasadışı göç konusunun merkezi olduğu dört konuşmasını incelemiştir. Bulgular, Donald Trump'ın göçmenlere yönelik olumsuz duygusal atmosferin oluşmasını üç şekilde sağladığına işaret etmiştir. Bunlardan birincisi, kitlesiyle arasında duygusal bağlantı kurmak ve bunun için de duygu ifade eden belirli unsurları kullanmaktır: korkunç suçlar, kaos, kanunsuzluk vb. Diğer bir tema, göçmenlerle Amerika arasına inşa edilecek duvardan söz ederek, korumayı ve güveni çağrıştırmaktır. Bu yöntem aynı zamanda göçmenlerin teröristler olarak kavramsallaştırılmasını da tetikler. Son tema ise belgesiz göçmenler tarafından işlenen suçlardır. İşlenen suçlar arasından seçici davranıp göçmenlerin fail olduğu olayları öyküleme yolu ile yasadışı göçmenlere karşı olumsuz bir duygusal atmosfer oluşmasını sağlamıştır (Vidrio, 2019). Buna ek olarak, Vidrio (2019) Trump'ın öfke ve kırgınlık duygularına atıfta bulunarak duygusal demir atma mekanizmasına da sıklıkla başvurmuş olduğuna işaret eder.

Özetle, sosyal temsillerin üretim motivasyonu da dâhil olmak üzere, tüm süreçlerinde duyguların önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kısıtlı sayıdaki araştırma bulgularından hareketle, bir sosyal temsilin oluşturulması sürecinde özellikle ikna edici konumdaki kişi veya kurumların duygusal süreçlere başvurduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, sosyal temsillerin üretimi sürecinde duyguları inceleyebilecek yöntemlerin geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

*1.9.6.2. Sosyal Temsillerin Yapısında Duyguların Rolü*

Sosyal temsillerin üretiminde ve dönüşümündeki rollerinin bir sonucu olarak, duygular, sosyal temsil yapısı içinde yer alan unsurlar olarak da ortaya çıkabilirler (Piermattéo, 2022). Öte yandan, Sosyal Temsil Kuramı çerçevesinde sosyal temsilleri birer süreç olarak ele alan araştırmacılar duyguların rolü hakkında önerilerde bulunmuşlarsa da yapısal perspektife yakın temsil araştırmacıları için bu geçerli değildir. Buna paralel olarak Sosyal Temsil Kuramına getirilen yapısal yaklaşım perspektifinden duygularla bağlantılı oldukça az sayıda çalışmanın mevcut olduğu görülmüştür.

Örneğin Kirchler ve de Rosa (1996) ile Ravenna ve arkadaşları (1998) tarafından *Benetton* reklamları ve hayvanlara yönelik sosyal temsillerin incelendiği iki araştırmada, bireylerin çağrışım süreçlerinin duygu unsurlarıyla başladığı, bilişsel unsurlarla devam ettiği ve davranışsal unsurlarla tamamlandığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmalarda incelenen objelerin şok edici yönleri olduğunda (örneğin *Benetton* reklamları), çağrışımların çok daha fazla duygu içerdiği gösterilmiştir (akt., Gangl vd., 2012: 604).

Bazı araştırmacılar ise bir sosyal temsilin içeriğinin ne ölçüde olumlu, olumsuz ya da nötr olarak değerlendirildiğini ölçerek temsilin duygusal değerini ortaya çıkarmakta ve bu değere göre bireyleri gruplandırmaktadır (bkz., sf. 53). Bu araştırmalarda duygusal değerin, sosyal temsil objesi ile ilişkili hissedilen duygularla bağlantı olduğu düşünülür (Piermattéo, 2022). Örneğin, Curelaru ve arkadaşları (2012) tarafından yürütülen araştırmada "klonlama" kavramına yönelik sosyal temsillerin içeriği ile bu sosyal objeye yönelik duygular ve dindarlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Prototip Analizi bulguları, "klonlama" kavramına yönelik benzer olumsuz unsurların hem dindar hem de dindar olmayan grupların sosyal temsillerinde de yer aldığını göstermiştir (örn., korku). Ancak bu unsurların sıklığı, dindar katılımcılar için daha yüksektir. Araştırmacılar ek olarak serbest çağrışım testinde kullanılan değerlendirme ölçeğinden (olumlu, olumsuz ve nötr) yararlanarak katılımcıları temsillere atfettikleri duygusal değere göre kategorilendirmişlerdir. Olumlu duygusal değer grubunda yer alanların olumsuz grubundakilere ve nötrlere göre "klonlama" hakkında daha olumlu duygulara sahip olduğu gösterilmiştir. Ayrıca olumsuz duygusal değer grubunda bulunan katılımcıların "klonlama" kavramına yönelik sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğinin sıklıkla bilgi boyutuna yönelik olduğu tespit edilmiştir (örn., kopyalama, özdeş, çiftleme, benzerlik,

Dolly). Elde edilen bulgular, katılımcıların sosyal temsillerinin duygularına göre organize olabileceği şeklinde yorumlanmıştır.

Idoiaga ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan yakın tarihli bir araştırmada ise çocukların "COVID-19" hakkındaki çağrışımları alınarak koronavirüse yönelik sosyal temsilleri analiz edilmiştir. Bulgular çocukların sosyal temsillerinin içeriğinde duyguların önemli bir yer kapladığını göstermiştir. Buna göre, bu salgına yönelik sosyal temsiller bir yandan korku, endişe, üzüntü, sinirlilik, korku gibi olumsuz duyguları içerirken, diğer taraftan evde güvenli hissetmek ve aile ile mutlu olmak gibi olumlu duyguları da içermiştir. Dolayısıyla bir objeye yönelik sosyal temsillerin yapısında çelişik duyguların bir arada yer alabileceği ortaya çıkarılmıştır (Idoiaga vd., 2020).

Özetlemek gerekirse, Sosyal Temsil Kuramına getirilen yapısal yaklaşım perspektifinden duygularla bağlantılı az sayıda araştırmanın mevcut olduğu söylenebilir. Bu araştırmalarda duygular, sosyal temsil yapısının içeriğini oluşturan unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Bir sosyal temsilin merkezi çekirdeğinde duyguların rol alabildiği, bu duyguların temsilin içindeki diğer unsurları organize edebildiği ve temsil yapısı içinde çelişkili duyguların bir arada bulunabildiği de tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak Piermattéo (2022) yaptığı sistematik derleme çalışmasında, bir temsil içinde bu rollere sahip olabilecek duygu unsurlarının bir grup içindeki sosyal paylaşımdan kaynaklanabileceğine ve nihayetinde temsilin duygu boyutunun davranışa rehberlik edebileceğine işaret etmiştir. Buradan hareketle, bazı sosyal temsillerin gruplar arasında farklılaşmasının bir nedeninin de duygularla ilişkili olabileceğini ileri sürmek mümkün gözükmektedir. Hepsi birlikte ele alındığında, duyguların sosyal temsil yapısında önemli bir rolü olabileceği anlaşılmaktadır.

### *1.9.7. Sosyal Temsiller ve Objeye Mesafe Kavramı*

"Objeye Mesafe" *(Distance to the Object)* kavramından ilk kez Abric (2001) görece daha erken bir tarihte söz etmişse de (akt., Dany, 2016: 6.7), kendi başına bir kavram olarak geliştirilmesi ve çalışılması daha yakın bir zamana dayanmaktadır (kavramla ilgili ilk görgül çalışma için bkz., Dany ve Abric, 2007; kavramın tanıtım makalesi için bkz., Dany, 2016). Dany (2016), objeye mesafe kavramını bir kişi ya da grubu, psiko-sosyal bağlam içinde bir sosyal objeye göre konumlandıran bir araç olarak tanımlar. Bu

kavram, her bireyin ya da grubun sosyal obje ile mesafesine göre konumlandırılabileceğini varsayar. Ayrıca her bir konumun psiko-sosyal değişkenler tarafından etkileşimli bir biçimde düzenlenebileceğini vurgular. Üstelik temsil objesiyle olan ilişkiyi bağlamsallaştırarak değişimin nasıl gerçekleşebileceği konusunda ipuçları sağlar; çünkü grubun objeye mesafesi statik olduğu kadar dinamiktir de (Dany vd., 2014). Ek olarak "sosyal temsillerin incelenmesi için uygun sosyal kesimleri *(social segments)*[7] nasıl belirleyebiliriz?" sorusuna da cevap sağladığı düşünülür (Dany, 2016: 6.14; Dany vd., 2014: 2). Çünkü belirli bir objeye belirli mesafedeki birey ve grupların objeye yönelik temsil profillerinin birbirine benzer olması beklenir. Diğer bir ifadeyle, objeye mesafe, objeye yönelik düşünce, inanç, tutum, davranış ve beklentiyi belirler. Benzer konumdakiler bu yapılar açısından da benzerdirler. Dany (2016) tarafından objeye mesafe kavramına yönelik bu özellikleri tanımlayan şema Şekil 3'te sunulmuştur.

[7] Bauer ve Gaskell (1999), sosyal çevreyi "güçlü" ve "zayıf" olmak üzere iki ayrı form olarak tanımlamışlardır. Güçlü formlar, ortak bir kolektif hafızaya sahip kişilerin kendilerini tanımladığı sosyal kimlikleri (örn., cinsiyet grubu); zayıf formlar ise ortak bir kolektif hafıza ve öz kimliklendirme süreci gerektirmeyen, ortak ilgi, ihtiyaç ve beklentiler doğrultusunda oluşan insan gruplarını ifade eder (örn., bir televizyon kanalı müdavimleri). Buradan hareketle Bauer ve Gaskell (1999) sosyal kesim kavramını bu iki yapıdan oluşan sosyal çevre içinde, bir temsil objesine yönelik belirli bir pozisyonda bulunan insan topluluklarını ifade etmek için kullanmaktadır. Objeye mesafe kavramı üzerine çalışan araştırmacılar (Dany, 2016; Dany vd., 2014) sosyal kesim kavramını Bauer ve Gaskell (1999) tarafından sunulan anlamıyla kullanmışlardır.

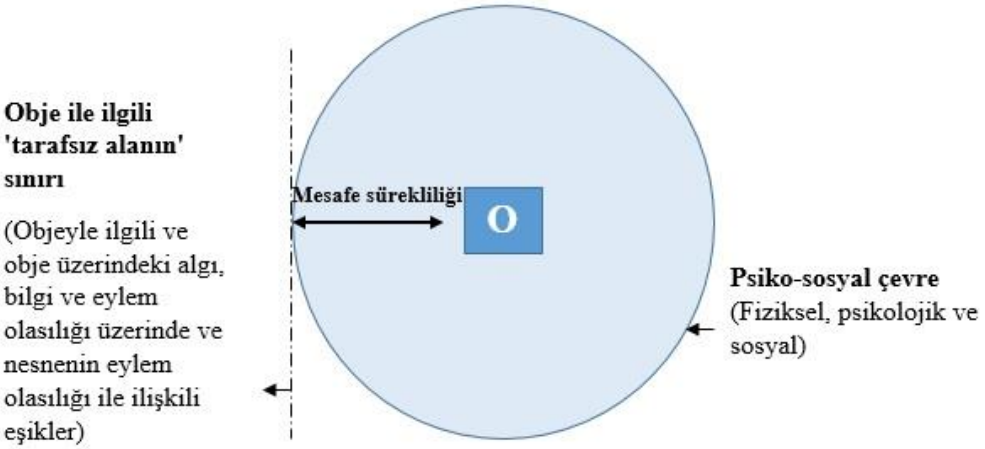


Şekil 3. Objeye Mesafe Kavramının Şematik Temsili
(Dany, 2016: 6.11)

Objeye mesafe kavramı üç bileşenli bir değişken olarak tanımlanmıştır. Bunlar: "bilgi" *(knowledge)*, "katılım" *(involvement)* ve "sosyal uygulamalar" *(social practices)* olarak isimlendirilir. (Dany, 2016; Dany vd., 2014). Bilgi, söz konusu sosyal objenin tanımlanma derecesi ile ilgilidir. Diğer bir ifadeyle sosyal objeye yönelik bilginin az ya da çok olması, birey ya da grup ile sosyal obje arasındaki mesafeyi belirler. Bilginin artması, mesafenin kısalması anlamını taşır (Dany, 2016; Dany vd., 2014). Öte yandan literatürde bilgi ile kast edilenin ne olduğu konusunda çeşitlilik söz konusudur. Bazı çalışmalarda yalnızca kişinin kendi algıladığı bilgi seviyesi sorulmuştur. Diğer bir ifadeyle, kişinin sosyal objeyle ilgili olarak kendisini ne derece bilgili gördüğü veya kendisini çevresiyle kıyaslandığında söz konusu sosyal objeyle ilgili ne derece bilgili olduğunu düşündüğü bilginin karşılığı olarak görülmüştür (örn., Dany vd., 2014; Urdapilleta vd., 2021). Dahası, nesnel bilgi seviyesi ile sosyal temsil mantığının örtüşmediği ifade edilmiştir (Dany vd., 2014). Bununla birlikte, bazı çalışmalarda ise nesnel bilgi seviyesinin ölçülerek, algılanan seviyesiyle birlikte bir bileşen olarak ele alındığı da görülmektedir (örn., Urdapilleta vd., 2016).

Objeye mesafenin diğer bir bileşeni olan katılım ise literatürde sosyal katılım yoluyla sosyal objeye yönelik ilgi düzeyi olarak tanımlanmakta olup üç madde olarak kavramsallaştırılmaktadır: "önem", "kişisel kimlik" ve "algılanan yetenek düzeyleri" (Dany, 2016; Dany vd., 2014). Örneğin, bağımlılık yapan zararlı maddelere yönelik

sosyal temsillerin araştırıldığı çalışmalarda "bu maddeleri tüketenleri tanımak", "bu maddelerle ilgili yasal sistem ile ilişki" ve "bu maddeleri tüketmeyi planlamak" maddeleri katılım bileşenini değerlendirmek için kullanılmıştır (Dany vd., 2014). Mutfak kültürüne yönelik yapılan bir başka çalışmada, "yemek pişirmenin kişi için önemi", "yemek pişirmeyle kişisel olarak ilgisi" ve "yemek yapmakta algıladığı kabiliyeti" üzerinden, katılımcıların sosyal objeye katılımlarının incelendiği görülmüştür (Urdapilleta vd., 2016). Şaraba yönelik sosyal temsillerin kültürlerarası olarak araştırıldığı bir çalışmada ise kişisel kimlik ve algılanan yeteneğe yönelik soru yapıları benzerken, önemin kültürel atıflarda bulunularak sorulduğu dikkat çekmektedir (Urdapilleta vd., 2021).

Objeye mesafenin son bileşeni olan sosyal uygulamalar ise sosyal objeye yönelik ya da onun üzerindeki davranışlar olarak tanımlanır (Dany, 2016; Dany vd., 2014). Madde kullanımına yönelik araştırmalarda "maddenin tüketimi" (Dany vd., 2014), mutfak kültürüne ilişkin araştırmada "yemek pişirmek" (Urdapilleta vd., 2016) ve şarabın sosyal temsillerinin incelenmesi esnasında "şarap tadımı yapmak" ya da "çeşitli kaynaklardan şarap hakkında bilgi edinmek" gibi farklı eylem türlerinin (Urdapilleta vd., 2021) derecelendirilmesi ile objeye yönelik sosyal uygulama düzeyleri ölçülmüştür.

Objeye mesafenin, kişilerin bu objeye yönelik sosyal temsillerinin içeriğini ve yapısını değiştireceği düşünülmektedir. Sosyal objelere yönelik mesafe kısa olduğunda temsilin "işlevsel" unsurlarının; uzak olduğunda ise temsilin "normatif" unsurlarının ortaya çıkması beklenir (Dany, 2016; Dany vd., 2014). Örneğin, bağımlılığa yol açan zararlı maddeler üzerine yapılan araştırmada objeye yakın olan kişilerin bu maddelerle ilgili sosyal temsillerinin merkezine kişisel deneyimler ve sosyallik ile ilgili unsurlar demirlenmiştir. Öte yandan söz konusu maddelere mesafesi uzak olan kişiler, bu maddelerin farmakolojik özellikleri ve sosyal tehlikesiyle ilişkili unsurları daha büyük ölçüde harekete geçirmişlerdir (Dany vd., 2014). Araştırmacılar, mesafeye bağlı olarak ortaya çıkan farklı türden özelliklere sahip unsurların aktivasyonlarını bir risk pazarlığı sürecinin sonucu olarak yorumlamış ve mesafenin sosyal-biliş üzerinde belirli özelliklere sahip unsurları (işlevsel ya da normatif) demirlemesinin göstergesi olarak değerlendirmişlerdir (Dany vd., 2014).

Özetlemek gerekirse, objeye mesafe kavramı perspektifinden, bir objeye yakın olan bireylerin, bu obje hakkında daha fazla bilgiye sahip olacağı, onunla daha fazla ilgileneceği ve bu objeyle ilgili daha fazla uygulamada bulunacağı düşünülmektedir. Söz konusu "yakınlık" düzeyinin ise kişilerin sosyal temsillerinin içeriğini, yapısını ya da aktive edilecek bölümlerini belirleyeceği ileri sürülmüştür. Dolayısıyla sosyal temsillerin kişilerarası ve grup bazında farklılık göstermesinde objeye mesafenin önemli olabileceğini düşünmek mümkündür.

### *1.9.8. "Başarı" Kavramına Yönelik Sosyal Temsiller*

Pek çok obje sosyal temsil araştırmalarının objesi olarak kullanılabilmektedir (bkz., sf. 37). "Başarı" kavramı da bu objelerden biridir. Ancak bu kavrama yönelik sosyal temsillerin yapısal bir perspektifle incelendiği az sayıda araştırmaya ulaşılabilmiştir.

Bu araştırmalardan bir tanesi Dany ve arkadaşları (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yöntemsel amaçlar doğrultusunda yürüttükleri çalışmalarında Dany ve arkadaşları (2015) tarafından obje olarak kullanılmış olan kavramlardan biri de "akademik başarı" kavramıdır. Araştırmacılar ortaokul öğrencilerinin ($n$ = 138) sözel çağrışım görevleri doğrultusunda belirttikleri unsurları hem uyarılma hem de önem sırasına göre Prototip Analizi ile incelemişlerdir. Uyarılma/önem sırası kesme puanı 2.5, frekans kesme puanı ise üye sayısının %25'i olarak belirlenmiştir. Elde edilen bulgular her iki analizde de öğrencilerin merkezi çekirdeğinde "çalışma" unsurunun ortaya çıktığını ve birinci çevresel alanda unsur olmadığını göstermiştir. Uyarılma sırası dikkate alındığında çelişen unsurlar alanında "diploma" unsuru belirirken, önem sırası dikkate alındığında bu alanda "meslek", "yön" ve "üniversite diploması" unsurları yer almıştır. İkincil çevresel alanda uyarılma sırasına göre beliren unsurlar "çalışmalar", "meslek", "gelecek", "iyi notlar", "yön", "para", "ciddi tavır", "zekâ", "üniversite diploması", "hayat", "öğrenme", "seviye" ve "başarı" kavramlarıdır. Önem sırasına göre ise aynı alanda "çalışmalar", "gelecek", "iyi notlar", "para", "zekâ", "ciddi tavır", "hayat", "öğrenme", "diploma", "seviye" ve "başarı" unsurları konumlanmıştır. Araştırmacılar, uyarılma ve önem sırası arasında katılımcıların %89.85'inin sıralamalarının en az bir değişiklik gösterdiğini tespit etmişlerdir. Bu değişim kendisini özellikle çelişen unsurlar alanında göstermiştir. Bağımsız Örneklemler t-Testi ile yapılan karşılaştırmalar

“çalışma” ve “diploma” unsurlarının görece geç çağrıştığını ancak daha önemli görüldüğünü ortaya çıkarmıştır. “Yön” unsuru için ise tersi bir durum söz konusudur.

Joia ve Melon (2020) ise Brezilya’daki bilgi teknolojileri alanındaki profesyonellerle (*n* = 165) “proje başarısı” kavramı üzerine çalışmışlardır. Araştırmada, serbest çağrışımlar uygulamasından elde edilen veriler Prototip Analizi ile incelenmiştir. Analiz için minimum frekans eşiği 12, uyarılma sırası kesme puanı 2.58 ve frekans kesme puanı 28 olarak belirlenmiştir. Bulgular, merkezi çekirdekte “memnuniyet” ve “kapsam” unsurlarının yer aldığını göstermiştir. Birinci çevresel alanda “zaman”, “kalite”, “maliyet” ve “takım”, çelişen unsurlar alanında “planlama”, “teslim etme”, “organizasyon” ve “beklenti” unsurları belirmiştir. İkinci çevresel alan ise “sonuç” ve “kâr” unsurlarını içermiştir.

Lahlou ve Abric (2011) sosyal temsillerin yapısal perspektifinden yürütülen incelemeleri belirli bir ölçek hesabıyla yapılan haritalandırma işlemine benzetmişlerdir. Bu benzetmeyle anlatılmak istenen, temsil içindeki unsurların temsil objesini anlamlandıran yapılar olabileceği, ancak onların temsil objesine kıyasla çok daha küçük bölünemez atomlar olmadıklarıdır. Onların çok daha küçük yapılar gibi görünmesi, araştırmanın özelliklerinin ve konumunun bir sonucudur. Buradan hareketle, araştırma objesi olarak değil, ancak sosyal temsil unsuru olarak “başarı” kavramının yer aldığı araştırmaların da “başarı” kavramının sosyal temsillerine yönelik anlayışa katkı sağlayacağını düşünmek mümkündür.

Bu bağlamda değerlendirilebilecek bir çalışmada Sabadini ve Martins-Silva (2023), genç (*n* = 174) ve yaşlı çalışanların (*n* = 105) “kariyer” kavramına yönelik sosyal temsillerini karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Araştırmada hiyerarşik çağrışımlar uygulamasından elde edilen veriler grup bazında Prototip Analizine tâbi tutulmuştur. Genç grup için minimum frekans eşiği 7 (katılımcıların yaklaşık %3’ü), yaşlı grup için minimum frekans eşiği 6 (katılımcıların yaklaşık %4’ü) olarak belirlenmiştir. Kesme puanları, minimum frekans eşiğinin altında kalan unsurların çıkarılması ardından önem (Gençler için 2.83; Yaşlılar için 2.89) ve frekans (Gençler için 19.96; Yaşlılar için 10.25) ortalamalarının alınması yöntemiyle hesaplanmıştır. Bulgular, gençler için “kariyer” kavramına yönelik sosyal temsillerin merkezi çekirdeğinde “istikrar”

unsurunun olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yaşlılar için ise bu alanda "başarma" *(achievement)*, "sorumluluk" ve "memnuniyet" unsurları yer almıştır. Birinci çevresel alanda gençler için "başarı" *(success)*, "para", "çalışma" ve "gelecek" unsurları belirirken yaşlılar için "başarı", "istikrar" ve "çalışma" unsurları konumlanmıştır. Unsurlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için yapılan Benzerlik Analizi sonuçları ise, gençlerin çağrışımlarının merkezinde "başarı" kavramının olduğunu ve bu unsurla bir aradalığı yüksek olan en önemli unsurların "para", "istikrar" ve "çalışma" olduğunu açığa çıkarmıştır. Yaşlı çalışanlar için de "başarı", unsurunun merkezi role sahip olduğu; ancak bu unsurla bir aradalığı en yüksek unsurların "başarma" ve "istikrar" olduğu anlaşılmıştır. Araştırmacılar "kariyer" kavramına yönelik temsil içeriklerinin iki grupta da benzer olmasını, grupların aynı sosyo-tarihsel bağlamı deneyimlemeleri ile açıklamışlardır. İçeriklerin ilişkisel ve konumsal farklılıkları ise geleneksel/çağdaş kariyer anlayışlarının etkileri ve gençlerin karşı karşıya olduğu işsizlik riski bağlamında yorumlanmıştır.

Özetlemek gerekirse, temsil objesi yahut unsuru olarak "başarı" kavramının yer aldığı araştırmalar, farklı gruplar ve farklı durumlar için "başarı" kavramına yönelik sosyal temsil içeriğinin ve yapısının birbirinden oldukça farklılaşabildiğini göstermiştir. Ayrıca benzer sosyal ve tarihsel çevreyi paylaşanların temsil unsurlarının, temsil yapısı içindeki konumlarının farklılıklar gösterebileceği anlaşılmaktadır.

Öte yandan, "başarı", günümüz hiyerarşik yapılanmasının ve gruplar arasındaki hareketliliğin önemli kavramlarından biri olarak görülebilir. Toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının ve rollerinin cinsiyetler arasındaki asimetrik doğası ve bu geleneklerin tanıdık, doğal ve kaçınılmaz olarak aksettirilmesiyle sosyal temsillerin üzerindeki göz ardı edilemez gücü bağlamında (Flores-Palacios ve Oswald, 2019) "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerin kadınlar ve erkekler için farklı olacağını düşünmek de mümkündür. Buna ek olarak, sosyalizasyon süreçleri ve "başarı" ile aralarındaki mesafe nedeniyle kadınların "başarı" ile ilişkili sosyal temsillerinin kendi aralarında da farklılaşması beklenebilir. Hatta bu farklılaşma kadınların eğitim, ekonomik ve siyaset alanına katılımlarını engelleyen ya da bu alanlarda ilerlemelerinin önüne geçen sosyal psikolojik yapıların (örneğin Sahtekâr Fenomeni) deneyimlenmesinde rol oynayabilir. Bu olasılıklar göz önünde bulundurulduğunda "başarı" kavramına yönelik sosyal

temsillerin daha fazla araştırılmasına ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bunların yanı sıra, anlamların zıttı ile mümkün olacağı görüşünden hareketle "başarı" kavramının karşıtı olan "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerin araştırılmasının da önemli olacağı düşünülebilir. Ancak "başarısızlık" kavramının sosyal temsillerinin incelendiği bir araştırmaya ulaşılamamıştır.

# 2. BİRİNCİ ÇALIŞMA

Bu bölümde, öncelikle birinci çalışmanın amacı, araştırma soruları ve denencelerine yer verilmiştir. Ardından çalışmanın yöntemi ve bulguları aktarılmıştır. Son olarak, elde edilen bulgular Sahtekâr Fenomeni ve Sosyal Temsil Kuramı literatürü ışığında açıklanmış ve tartışılmıştır.

## 2.1. Çalışmanın Amacı, Araştırma Soruları ve Denenceleri

Bu bölümde birinci çalışmanın amaçları açıklanmıştır. Ardından bu amaçlar doğrultusunda oluşturulan araştırma soruları ve denencelere yer verilmiştir.

### *2.1.1. Araştırmanın Kapsamı ve Amaçları*

Sahtekâr Fenomeni ve Sosyal Temsil Kuramına dair aktarılan temel bilgiler doğrultusunda, birinci çalışmanın üç temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Türkiye'deki kadınların Sahtekâr Fenomeni ile olan ilişkisini açığa çıkarmaktır. Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye literatüründe Sahtekâr Fenomenini kendisine araştırma konusu edinmiş çok az sayıda araştırma olduğu bilinmektedir (bkz., Akın vd., 2015; Mirel ve Ögel-Balaban, 2021; Özdemir ve Kuşdil, 2016; Şahin ve Gülşen, 2022). Bazı istisnalar hariç (örn., Yousef Jeledan, 2019) fenomenin oldukça yaygın bir biçimde deneyimlendiği yönündeki bulguların çoğu Batı kaynaklıdır. Kültürel farklılıkların bir olgunun deneyimlenip deneyimlenmemesinde ve kimler tarafından deneyimleneceğinde rolü olacağını düşünmek mümkündür. Dolayısıyla, bu çalışmada Türkiye'deki kadınların bu fenomeni ne ölçüde deneyimlediklerini incelemek ilk hedeflerden biridir. Buna ek olarak Türkiye'deki kadınlar için bazı temel özellikler açısından fenomene yönelik bir risk portresi oluşturulması hedeflenmiştir.

Ancak, her ne kadar kültürel farklılıklar nedeniyle deneyimlenmesinde değişiklikler olabileceği düşünülmüşse de tespit edilebilmesi ve risk faktörlerinin daha doğru analiz edilebilmesi için söz konusu fenomenin yapısının ve deneyimlenme koşullarının göz önünde bulundurulması zorunludur. Bu nedenle çalışmada kullanılacak örneklemin belirli özelliklere sahip olması gerektiği düşünülmüştür. Sahtekâr Fenomeninin tanımı gereği başarılı kişilerde görüleceği varsayılır. Ancak sahtelik hisleri ile eğitim düzeyi ve sosyo-demografik özellikler arasındaki ilişkilere yönelik bazı bulgular (bkz., sf. 25), bu

fenomenin deneyimlenmesi için her zaman "başarılı bir konumda bulunma" zorunluluğu olmadığına işaret etmiştir. Öte yandan, Sahtekâr Fenomeni ile "başarı" arasındaki ilişkileri açığa çıkaran literatürden hareketle (bkz., sf. 27), başarı gerektiren görevlerle karşılaşmanın sahtelik hislerini tetiklediği ileri sürülebilir. Lisans/lisansüstü eğitimi alan üniversite öğrencilerinin ve/veya ekonomik kazanç sağlamak için çalışanların, başarı gerektiren görevlerle karşılaşma ihtimalinin görece fazla olduğunu düşünmek mümkündür. Nitekim ilgili literatür incelendiğinde araştırmaların sıklıkla üniversite öğrencileri ya da çalışan kişilerle gerçekleştirildiği görülmektedir (Bravata vd., 2020). Dolayısıyla Sahtekâr Fenomenini daha iyi analiz edebilmek için, bu çalışmanın örnekleminin üniversitede okuyan ve/veya bir iş alanında çalışan 18 yaş üstü kadınlardan oluşturulmasına karar verilmiştir.

Buna ek olarak rekabetin fenomeni tetikleyen bir yapısı olduğu bilinmektedir (Canning vd., 2020). Bu rekabetçi yapının elde edilebilmesi için ise büyük kentlerin merkezi önem taşıdığını ileri sürmek mümkündür. Nitekim büyük kentlerin diğerlerinden farklılaşan ve insan zihnini etkileyen rekabetçi yapısını Georg Simmel (1903) şu şekilde açıklamıştır:

> "Karşıdan karşıya caddenin her geçilmesiyle ekonomik ve sosyal yaşamının, çalışma yaşamının, temposu ve çoğulluğuyla kent, zihinsel yaşamın duygusal kurumları açısından, kasaba ve kır yaşantısıyla derin bir karşıtlık oluşturur. (…) Kent yaşamının yaşamak için doğayla yapılan mücadeleyi, doğa tarafından değil de kazanmak için diğer insanlar tarafından sağlanan insanlar arası bir mücadeleye dönüştürdüğü belirgindir." (sf. 82, 88; çev., Düzgören, 1996)

Günümüzde de büyük kentlerin rekabetçi yapısıyla diğerlerinden ayrıştığı bir gerçektir. Buradan hareketle Türkiye'nin büyükşehirlerinde, diğerlerine kıyasla rekabet olgusunun daha fazla deneyimlenebileceğini de ileri sürmek mümkün gözükmektedir. Dolayısıyla Sahtekâr Fenomeninin daha iyi gözlemlenebilmesi için, Türkiye'nin dört büyükşehrinden (Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir) birinde okuyan ya da çalışan kadınların örnekleme dâhil edilmesi kararı alınmıştır.

Çalışmanın ikinci amacı ise Gerçek Sahtekâr Fenomeninin Stratejik Sahtekâr Fenomeninden, nicel değerler ve olası sonuçları açısından farklılaşıp farklılaşmadığını açığa çıkarmaktır. Sahtekâr Fenomeni literatürü incelendiğinde, stratejik türüne yönelik çalışmaların henüz oldukça az sayıda olduğu (bkz., Leary vd., 2000; Leonhardt vd., 2017; McElwee ve Yurak, 2007) ve iki tür arasındaki ayrımın sonuçlarının net olmadığı görülmektedir. Hâlbuki bu ayrım, stratejik olanın gerçek olandan oldukça farklı bir yapıya sahip olması nedeniyle, hem bilimsel araştırmalar hem de klinik uygulamalar açısından oldukça önemli gözükmektedir. Bu nedenle çalışmanın bir diğer amacı doğrultusunda, Sahtekâr Fenomeni türlerinin, fenomenin olası bazı sonuçları açısından birbirinden farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın son ve en temel amacı ise, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninden muzdarip kadınların, "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin içeriğini keşfetmek ve bu içeriğin Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Hem deneyimlenmesi ile ilişkili ileri sürülen sebepler (bkz., Clance, 1985) hem de ilişkili olduğu değişkenler incelendiğinde (örn., Clance ve O'Toole, 1987; Fried-Buchalter, 1992; Jöstl vd., 2012) Sahtekâr Fenomeninin ontolojik olarak "başarı" kavramı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak şimdiye kadar "başarı" kavramının kendisi ile fenomen arasındaki ilişkiler doğrudan incelenmemiştir. Ayrıca Sahtekâr Fenomenine yönelik araştırmalar incelendiğinde, her ne kadar toplumsal hiyerarşik yapılanmada alt konumda yer alan grupların sahtelik hisleri açısından da daha dezavantajlı olduğuna dair görüşler ve bulgular ileri sürülmüşse de çoğunlukla fenomen ile içsel ve kalıcı değişkenler arasındaki ilişkilerin incelendiği görülmektedir. Oysa toplumdaki belirli grupların diğerlerine göre daha dezavantajlı olduğu durumlarda ilgili olgunun nedenlerini anlayabilmek için daha toplumsal bir bakış açısına sahip olmak gerekir. Buna ek olarak Sahtekâr Fenomenini, bir kişinin başarı elde ederek ulaştığı bir grupta, kendisini o gruba ait hissetmemesi şeklinde deneyimlediği psikolojik bir olgu olarak görmek de mümkündür. Dolayısıyla böyle bir olguyu toplumsal açıdan incelememek, araştırmanın objesine yönelik yeterli bilgiye ulaşılmasının önüne geçebilir. Sahtekâr Fenomenini Sosyal Temsil Kuramı perspektifinden ele almak ise ona özcü olmayan bir anlayışla, bireysel düzeyden toplumsal düzeye kadar uzanan geniş bir perspektiften bakmak anlamına gelmektedir. Böylesi geniş bir perspektiften getirilecek olası açıklamaların özellikle olumsuz sonuçları açısından kadınları erkeklere kıyasla çok

daha olumsuz etkileyebildiği bilinen bu fenomenin daha doğru bir biçimde anlaşılmasına ve çözümlenmesine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

### *2.1.2. Araştırmanın Denence ve Soruları*

Daha önce aktarıldığı üzere, Sahtekâr Fenomeninin yaygınlığına yönelik araştırmalar, istisnalar hariç (örn., Yousef Jeledan, 2019) Batı kaynaklıdır. Buna ek olarak elde edilen bulgular çok çeşitlidir: Gerçekleştirilmiş araştırmalar Sahtekâr Fenomeninin yaygınlığının toplumun %9'u ile %82'si arasında değişebileceğine işaret etmiştir (Bravata vd., 2020). Öte yandan bu psikolojik olgunun Türkiye'deki kadınlarda yaygın olup olmadığını gösteren bir araştırma bulunmamaktadır. Bu doğrultuda öncelikle, farklı mesleklerde çalışan ve/veya farklı alanlarda okuyan, farklı refah gruplarından gelen, 18 yaş üstünde olmak koşuluyla farklı yaşlarda olan kadınların Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin belirlenmesi, böylece fenomenin Türkiye'nin büyükşehirlerindeki kadınlardaki yaygınlığına yönelik bilgiler elde edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, araştırmada cevabı aranan araştırma sorusu aşağıdaki gibidir:

*S1) Sahtekâr Fenomeni Türkiye'nin büyükşehirlerindeki kadınlar tarafından yaygın olarak deneyimlenmekte midir?*

Aktarılan literatür taraması ışığında, Sahtekâr Fenomeni ile demografik değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların bazı ciddi sınırlılıklar içerdiği görülmüştür. Demografik özellik olarak genelde "yaş" (örn., Egwurugwu vd., 2018; Holliday vd., 2020; Landry vd., 2022; Oriel vd., 2004; Pannhausen vd., 2022; Thompson vd., 1998; Want ve Kleitman, 2006) ve "mesleki süre" (örn., Kumar vd., 2022; Paladugu vd., 2021) değişkenlerine odaklanılmış, diğer demografik özellikler büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Üstelik bu araştırmaların bulgularının da çoğunlukla tutarsız olduğu dikkat çekmektedir. Eğitim düzeyi (örn., Landry vd., 2022), sosyo-ekonomik düzey (örn., Mascarenhas vd., 2019), medeni durum (örn., Egwurugwu vd., 2018) ve çalışılan sektör (Leonhardt vd., 2017) gibi demografik değişkenler ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiler nadiren incelenmiş olduğundan bu ilişkilerle ilgili bilimsel bilgi birikiminde eksiklikler mevcuttur. Buradan hareketle bu çalışmada, Türkiye'deki kadınların

demografik özellikleri üzerinden bir risk profilinin oluşturulması amaçlanmış ve aşağıda yer alan araştırma sorusunun cevabı aranmıştır:

*S2) Türkiye'nin büyükşehirlerinde yaşayan kadınlarda Sahtekâr Fenomeni düzeyleri çeşitli demografik özelliklere (yaş, meslekte bulunma süresi, sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çalışılan sektör ve lisans-lisansüstü öğrencisi olma durumu) göre farklılaşır mı?*

Bir diğer husus fenomenin türlerine ilişkindir. Türkiye'de benzer bir araştırma yürütülmemiş olmasına karşın, Batı literatüründeki az sayıdaki örnek fenomenin "Gerçek" ve "Stratejik" olmak üzere iki türünün olduğuna işaret etmiştir (Leary vd., 2000; Leonhardt vd., 2017; McElwee ve Yurak, 2007). Bu araştırmalara göre, olumsuz psikolojik çıktılarla ilişkisi açısından Gerçek Sahtekâr Fenomeni ile Stratejik Sahtekâr Fenomeni birbirinden farklılaşmaktadır (Leonhardt vd., 2017). Dolayısıyla bu çalışmada da Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin bazı psikolojik değişkenlerle ilişkisinin birbirinden farklı olması beklenmiştir. Bu beklenti doğrultusunda araştırmada sınaması amaçlanmış olan denenceler şunlardır:

*D1a) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların benlik saygısı düzeyleri, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundakilere göre istatistiksel açıdan anlamlı biçimde daha düşüktür.*

*D1b) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların kendini zayıflatma davranışlarında bulunma düzeyleri Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundakilere göre istatistiksel açıdan anlamlı biçimde daha yüksektir.*

*D1c) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların depresyon düzeyleri, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundakilere göre istatistiksel açıdan anlamlı biçimde daha yüksektir.*

*D1d) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların anksiyete düzeyleri, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundakilere göre istatistiksel açıdan anlamlı biçimde daha yüksektir.*

*D1e) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların stres düzeyleri, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundakilere göre istatistiksel açıdan anlamlı biçimde daha yüksektir.*

Daha önce aktarıldığı üzere, Sosyal Temsiller Kuramına göre, bir toplum içinde sosyal temsiller açısından farklılıklar olması beklenilebilecek bir durumdur. Türkiye'de kadınların akademik anlamdaki kariyer başarısının görece kısa bir geçmişe sahip olduğu, toplumsal cinsiyet pratikleri doğrultusunda görece az desteklenirken, bazı ekonomik ve politik uygulamalar doğrultusunda "yüceltildiği", tüm bu nedenlerle birbirinden farklı kesimlerce farklı şekillerde inşa edilebileceği düşünülebilir. Dolayısıyla kadınların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin birbirinden farklı olması; yani, "başarı" sosyal temsillerinin yoğunluğunun düşük olması beklenilebilir. Buradan hareketle, araştırmaya katılan tüm kadınların "başarı" kavramına yönelik temsil içerikleri bir arada ele alındığında çeşitliliğin yüksek olacağı öngörülmüştür:

*D2) Kadınların başarıya yönelik sosyal temsil içeriklerinin çeşitliliği yüksektir.*

Öte yandan, Gerçek Sahtekâr Fenomeninden muzdarip kadınların sahtelik hislerinin temelinde "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin, dolayısıyla onları oluşturan unsurların anlamsal olarak diğer kadınlardan farklı olmasının yattığını öne sürmek mümkün gözükmektedir. Bu noktada önemli olan bir husus bu farklılıkların değerlendirilmesinde, unsurların içinde bulunduğu temsil alanların da dikkate alınmasıdır. Çünkü birbirinden farklı gruplar, toplumsal fikir birliği ile birlikte ortak birtakım temsil unsurlarına sahip olsalar bile, bu unsurların konumlarının değişkenliği (örn, merkezi çekirdek veya çevresel alanda konumlanmaları), temsil objesiyle ilgili farklı bir gerçekliğe işaret edebilir (Montiel vd., 2013; Rodrigues vd., 2015). Dolayısıyla Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun, hem merkezi çekirdek hem de çevresel alanlardaki unsurlarının anlamsal ve konumsal özellikleri açısından diğer gruplardan farklılaşacağı öne sürülmüştür. Ancak ilgili literatür doğrultusunda, Sahtekâr Fenomenini bir tür strateji olarak kullanan kadınların, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla, Sahtekâr Fenomeni olmayanlara daha benzer olduğu düşünülebilir. Buradan hareketle, "başarı" kavramına yönelik sosyal temsilleri açısından Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların merkezi çekirdeklerinin

birbirine benzer olması beklenmiştir. Öte yandan, çevresel alanlar bir yandan merkezi çekirdeği desteklerken diğer taraftan kişisel farklılıkları ve durumsal özellikleri yansıtabilirler. Dolayısıyla Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların çevresel alanlar içindeki unsurlar açısında birbirinden kısmen farklılaşabileceği de göz önünde bulundurulmuştur. Ancak bu farklılıkların, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuyla olan farklılıklar kadar belirgin olması beklenmez. Bu açıklamalar doğrultusunda oluşturulan denenceler şunlardır:

*D3a) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarı sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki ve çevresel alanlarındaki unsurlar ile Sahtekâr Fenomeni olmayanların temsil yapısındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

*D3b) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarı sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki ve çevresel alanlarındaki unsurlar ile Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapısındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

*D3c) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarı sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki unsurlar ile Sahtekâr Fenomeni olmayanların merkezi çekirdeğindeki unsurlar birbirine benzerdir.*

*D3d) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarı sosyal temsillerinin çevresel alanlarındaki unsurlar ile Sahtekâr Fenomeni olmayanların çevresel alanlarındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

Sosyal temsillerin içeriğini ortaya çıkarmak her ne kadar keşifsel bir süreci gerektirse de yukarıda öne sürülmüş olan anlamsal farklılaşmanın özellikleri hakkında da birtakım öngörülerde bulunulabilir. Sahtekâr Fenomenine yönelik literatürden hareketle, ortaya çıkacak anlamsal farklılaşmanın bir yönünün, unsurların olumluluk düzeyleri açısından gözlemlenebileceği düşünülmüştür. Günümüzde başarının küresel olarak desteklenen, diğer bir ifadeyle olumlu olarak inşa edilen bir olgu olduğu açıktır. Buna karşın, daha önce aktarıldığı üzere, Sahtekâr Fenomeni başarı ve başarısızlık korkusu (örn., Fried-Buchalter, 1992; Jensen ve Deemer, 2020; Jöstl vd., 2012), uyumsuz

mükemmeliyetçilik (örn., Brennan-Wydra vd., 2021; Cowie, vd., 2018; Mirel ve Ögel-Balaban, 2021) ve erteleme (örn., Maftei vd., 2021; Rohrmann vd., 2016) gibi, başarıya ilişkin olumsuz birtakım psikolojik yapılarla yakından ilişkilidir. Bu nedenle, Gerçek Sahtekâr Fenomenine sahip kişilerin, "başarı" kavramını üzerine inşa ettikleri unsurları tamamıyla olumlu değerlendirmeleri beklenmez. Diğer taraftan, Sahtekâr Fenomenini bir strateji olarak kullananlar için başarının daha istenir bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin diğer iki grupla kıyaslandığında görece daha olumsuz olması beklenmiştir. Öte yandan Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan farklılaşmayacağı öngörülmüştür. İlgili denenceler şu şekildedir:

*D4a) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarı sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri Sahtekâr Fenomeni olmayan gruba göre, istatistiksel açıdan anlamlı şekilde daha düşüktür.*

*D4b) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarı sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna göre, istatistiksel açıdan anlamlı şekilde daha düşüktür.*

*D4c) Başarı sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.*

## 2.2. Yöntem

Bu bölümde, öncelikle çalışmanın örneklemi tanıtılmış ve araştırmada kullanılan ölçüm araçlarının psikometrik özellikleri sunulmuştur. Ardından, veri toplama aşamasında izlenen işlemler özetlenmiştir. Son olarak, araştırmanın denencelerinin sınanabilmesi için uygulamadan elde edilen verilerin hangi analizlere tâbi tutulacağı açıklanmıştır.

### *2.2.1. Örneklem*

Araştırmaya Türkiye'nin dört büyükşehrinden (Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir ve) 18 ile 65 yaş arası (*Ort.* = 31.36, *SS* = 9.67) 677 kadın katılmıştır. Katılımcıların 350'si (%51.70) Bursa, 204'ü (%30.13) İstanbul, 72'si (%10.64) Ankara ve 51'i (%7.53) İzmir

ilinde yaşamaktadır. Bekâr olanların sayısı 427 (%63.07), evli olanların sayısı 250'dir (%36.93). Katılımcıların sosyo-ekonomik durumları, Türkiye'deki sosyo-ekonomik yapılanmayı 7 basamaklı bir merdiven olarak düşünmeleri ve kendilerinin hangi basamakta yer aldığını belirtmeleri istenerek sorulmuştur. Buna göre, katılımcıların 13'ü (%1.92) 1.basamak, 24'ü (%3.55) 2.basamak, 138'i (%20.38) 3.basamak, 285'i (%42.10) 4.basamak, 187'si (%27.62) 5.basamak, 26'sı (%3.84) 6. basamak ve 4'ü (%0.59) 7.basamakta olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcıların çoğunun orta ve orta-üstü sosyo-ekonomik düzeyden geldiğini söylemek mümkündür. Eğitim durumları açısından bakıldığında ise, 3'ünün (%0.44) ortaokul, 169'unun (%24.96) lise, 350'sinin (%51.70) üniversite, 116'sının (%17.14) yüksek lisans ve 39'unun (%5.76) doktora mezunu olduğu görülmüştür.

Katılımcıların 171'i (%25.26) öğrenci olduğunu, 356'sı (%52.58) ekonomik gelir kazanmak amacıyla çalıştığını, 150'si (%22.16) ise hem eğitim görüp hem de çalıştığını bildirmiştir. Eğitim gören tüm katılımcılar birlikte değerlendirildiğinde ($n$ = 321), katılımcıların 182'sinin (%56.70) lisans, 82'sinin (%25.55) yüksek lisans ve 57'sinin (%17.75) doktora öğrencisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu katılımcıların 243'ünün (%75.70) devlet üniversitesinde, 49'unun (%15.27) vakıf üniversitesinde ve 29'unun (%9.03) açık öğretim fakültesi veya uzaktan öğretim veren üniversitelerde eğitim gördüğü açığa çıkarılmıştır. Devlet üniversitelerine giden katılımcıların ($n$ = 243) 108'i (%44.44) Bursa (Bursa Uludağ ve Bursa Teknik Üniversiteleri), 63'ü (%25.93) İstanbul (Boğaziçi, Galatasaray, İstanbul, İstanbul Teknik, Marmara, Mimar Sinan Güzel Sanatlar, Sağlık Bilimleri ve Yıldız Teknik Üniversiteleri), 39'u (%16.05) Ankara (Ankara, Ankara Hacı Bayram Veli, Ankara Sosyal Bilimler, Gazi, Hacettepe, Orta Doğu Teknik ve Yıldırım Beyazıt Üniversiteleri) ve 31'i (%12.76) İzmir'deki (Dokuz Eylül Ege, İzmir Kâtip Çelebi Üniversiteleri ile İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü) devlet üniversitelerinden birinde eğitimlerini sürdürmektedirler. Katılımcıların 2'si (%0.82) lisansüstü eğitimlerini başka bir şehirdeki üniversitede sürdürdüklerini bildirmişlerdir. Öte yandan, vakıf üniversitelerine kayıtlı olan katılımcıların ($n$ = 49) 45'i (%91.84) İstanbul'daki (Altınbaş, Bahçeşehir, Gelişim, Haliç, Fatih Sultan Mehmet, İstanbul Aydın, İstanbul Bilgi, İstanbul Esenyurt, İstanbul Medipol, İstanbul Şehir, Koç, Maltepe, Nişantaşı, Okan, Özyeğin, Üsküdar, Yeditepe Üniversiteleri) ve 4'ü (%8.16) Ankara'daki (Başkent, Bilkent ve Ufuk Üniversiteleri) vakıf

üniversitelerinden birinde okumaktadır. Katılımcıların bölümlerine göre dağılımları ise Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından ISCED-F *(International Standard Classification of Education)*- 2013'e göre sunulmuş sınıflandırmalar ve 2019-2020 akademik yılı istatistikleri (https://istatistik.yok.gov.tr/) baz alınarak Türkiye'de lisans ve lisansüstü eğitimi alan kadınların genel dağılımıyla kıyaslamalı bir biçimde Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2 incelendiğinde, 10 lisans ve 10 lisansüstü olmak üzere toplam 20 kategoriden oluşan bölüm sınıflandırmalarından yalnızca 1'i için katılımcı sağlanamadığı görülmektedir (Bilişim ve İletişim Teknolojileri: Lisans Eğitimi). Ayrıca örneklemde yer alan öğrencilerin dağılımları ile genel dağılımın büyük ölçüde birbirine benzer olduğu anlaşılmaktadır. Ancak birkaç kategori için oranların birbirine çok yakın olmadığı söylenebilir. Buna göre, "Yönetim ve Hukuk" alanında lisans öğrencisi katılımcıların oranı genel dağılıma kıyasla bir miktar düşük; "Sosyal Bilimler, Gazetecilik ve Enformasyon" alanında lisans ve lisansüstü öğrencisi olan katılımcıların oranları ise genel dağılıma kıyasla yüksektir. Ayrıca "Doğa Bilimleri, Matematik ve İstatistik" alanında lisansüstü eğitimi alan katılımcıların oranının da genel dağılıma kıyasla düşük kaldığı gözlemlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, eğitimine devam eden katılımcıların bölüm dağılımlarının, Türkiye'deki lisans/lisansüstü öğrencilerinin genel dağılımlarını büyük ölçüde yansıttığı söylenebilir.

Çalışan katılımcıların ($n$ = 506) ise 232'si (%45.85) kamuda, 240'ı (%47.43) özel sektörde çalışmaktadır. "Diğer" seçeneğini işaretleyen katılımcıların sayısı ise 34'tür (%6.72). Katılımcıların meslekte bulunma süreleri 15 gün ile 45 yıl arasında değişmekle birlikte, ortalamaları 10.16 yıldır ($SS$ = 8.78). Öte yandan, ekonomik gelir sağlamak için çalışan kadınların Türkiye genelindeki durumlarını yansıtacak istatistiklere ulaşmak mümkün olamadığı için, eğitim alanlarının sınıflandırılmasına yakın bir sınıflandırma yapılmak suretiyle katılımcıların mesleki açıdan dağılımları betimlenmiştir. İlgili değerler Tablo 3'te aktarılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde, örneklemin meslekler açısından oldukça çeşitlilik içerdiği görülmektedir. Bununla birlikte, "Eğitim" ve "İş, Yönetim ve Hukuk" alanında çalışılan katılımcıların oranlarının diğer mesleklerde çalışan katılımcıların oranlarına kıyasla daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Bölümlerine Göre Dağılımlarının Türkiye'deki Kadın Öğrencilerin Bölümlere Göre Dağılımları ile Karşılaştırılması (n = 321)

| YÖK Sınıflandırmaları | Türkiye Lisans Kadın Dağılımı (N= 2119610) | Katılımcıların Bölümleri (Lisans) | Araştırma Lisans Dağılımı (n= 182) | Türkiye Lisansüstü Kadın Dağılım (n= 185831) | Katılımcıların Bölümleri (Lisansüstü) | Araştırma Lisansüstü Dağılımı (n= 139) |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **Bilişim ve İletişim Teknolojileri:** Veri tabanı ve ağ tasarımı yönetimi; Yazılım uygulama geliştirme | 17079 (%0.80) | - | 0 (%0) | 1401 (%0.75) | Bilişim Sistemleri | 1 (%0.72) |
| **Doğa Bilimleri, Matematik ve İstatistik** Biyokimya; Biyoloji; Doğal çevre ve yaban hayatı; Fizik; Kimya; Yer bilimleri**;** İstatistik; Matematik | 72197 (%3.41) | Moleküler Biyoloji ve Genetik | 3 (%1.65) | 19544 (%10.52) | Biyoloji | 1 (%0.72) |
| **Eğitim:** Eğitim bilimleri; Konu uzmanlığı olan öğretmen eğitimi**;** Konu uzmanlığı olmayan öğretmen eğitimi**;** Okul öncesi öğretmen eğitimi | 159532 (%7.53) | Almanca Öğretmenliği; Fransızca Öğretmenliği; Matematik Öğretmenliği Okul Öncesi Öğretmenliği; Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik; Sınıf Öğretmenliği | 25 (%13.74) | 19359 (%10.42) | Beden Eğitimi Öğretmenliği; Din Eğitimi; Eğitim Yönetimi ve Denetimi; İngilizce Öğretmenliği; Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik; Yetişkin Eğitimi | 8 (%5.76) |
| **Hizmetler:** Can ve mal güvenliği; İş sağlığı ve güvenliği; Otel, lokanta ve dışarıya yemek sunan işletmelerin hizmetleri; Seyahat, turizm ve boş zaman faaliyetleri**;** Spor**;** Ulaştırma hizmetleri | 43648 (%2.06) | Antrenörlük; İş Sağlığı ve Güvenliği | 2 (%1.10) | 5059 (%2.72) | Kriminalistik | 1 (%0.72) |
| **İş, Yönetim ve Hukuk:** Finans; Bankacılık; Sigortacılık; Muhasebe ve vergi; Pazarlama ve reklamcılık; Toptan ve perakende satış; Yönetim ve idare; İş, yönetim ve hukukla ilişkili disiplinler arası programlar | 690074 (%32.56) | Adalet; Halkla İlişkiler ve Tanıtım; Hukuk; İnsan kaynakları Yönetimi ve Kariyer Danışmanlığı; İşletme; Ticaret | 17 (%9.34) | 36096 (%19.42) | Hukuk; İnsan Kaynakları Yönetimi ve Kariyer Danışmanlığı; İşletme; Kamu Hukuku; Muhasebe ve Finansman; Reklamcılık ve Tanıtım; Uluslararası İşletmecilik; Yönetim Bilimleri | 18 (%12.95) |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **Mühendislik, İmalat ve İnşaat:** Gıda işleme; Madencilik ve maden çıkarılması; Tekstil; Malzemeler; Bina ve inşaat mühendisliği; Mimarlık ve şehir planlama; Çevre koruma teknolojileri; Elektrik ve enerji; Elektrik ve otomasyon; Kimya mühendisliği ve işlemler; Mekanik bilimler ve metal işler; Mühendislik; İmalat ve inşaatı içeren disiplinler arası programlar | 138950 (%6.55) | Bilgisayar Mühendisliği, Biyosistem Mühendisliği; Çevre Mühendisliği; Elektrik Elektronik Mühendisliği; İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı; İnşaat Mühendisliği; Kimya Mühendisliği; Makine Mühendisliği; Metalürji ve Malzeme Mühendisliği; Mimarlık; Peyzaj Mimarlığı; Şehir ve Bölge Planlama; Tekstil Mühendisliği | 22 (%12.09) | 28404 (%15.28) | Bilgisayar Mühendisliği; Çevre Mühendisliği; Elektrik Elektronik Mühendisliği; Gıda Mühendisliği; Mimarlık, Mimarlık Tarihi, Teorisi ve Eleştirisi; Şehir ve Bölge Planlama | 12 (%8.63) |
| **Sağlık ve Refah:** Sosyal çalışma ve danışmanlık; Diş ile ilgili çalışmalar; Eczacılık; Hemşirelik ve ebelik; Terapi ve rehabilitasyon; Tıbbi teşhis ve tedavi teknolojileri; Tıp; Sağlık ve refah ile ilgili disiplinler arası programlar | 287828 (%13.58) | Beslenme ve Diyetetik; Çocuk Gelişimi; Diş Hekimliği; Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon; Sağlık Yönetimi; Sosyal Hizmetler; Tıp | 16 (%8.79) | 18669 (%10.05) | Anatomi; Çocuk Gelişimi; Eczacılık; Jinekolojik Onkoloji; Kadın Sağlığı ve Hastalıkları; Psikiyatri; Sinirbilim; Sosyal Hizmetler; Tıp; Tıbbi Mikrobiyoloji | 15 (%10.79) |
| **Sanat ve Beşeri Bilimler:** Din ve din bilimleri; Felsefe ve etik; Tarih ve arkeoloji; Dil kazanımı; Edebiyat ve dilbilim; El sanatları; Görsel ve işitsel teknikler ve medya yapımcılığı; Güzel sanatlar; Moda, iç tasarım, endüstriyel tasarım; Müzik ve sahne sanatları | 338609 (%15.97) | Dramatik Yazarlık; Endüstri Ürünleri Tasarımı; Felsefe; Fotoğrafçılık ve Kameramanlık; Grafik Tasarımı; İlahiyat; Medya ve İletişim; Mütercim Tercümanlık; Radyo, Televizyon ve Sinema; Sanat Tarihi; Tarih; Türk Dili ve Edebiyatı | 23 (%12.63) | 29719 (%16.00) | Arkeoloji; Dil; İngiliz Dili ve Edebiyatı; İslam Felsefesi; Rus Dili ve Edebiyatı; Sahne Sanatları; Sanat ve Tasarım; Tarih; Türk Dili ve Edebiyatı | 18 (%12.95) |
| **Sosyal Bilimler, Gazetecilik ve Enformasyon:** Gazetecilik, habercilik, kütüphane, enformasyon ve arşiv; Sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyonla ilgili disiplinler arası programlar; Ekonomi; Psikoloji; Siyaset bilimi ve yurttaşlık; Sosyoloji ve kültürel çalışmalar | 356064 (%16.80) | Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri; İktisat; Psikoloji; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi; Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler; Sosyoloji | 73 (%40.11) | 22425 (%12.07) | Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri; Din Psikolojisi; Eğitim Psikolojisi; Eleştiri ve Kültür Çalışmalar; Endüstriyel Psikoloji; İktisat; Klinik Psikoloji; Politik İktisat; Psikoloji; Siyaset Bilimi; Sosyoloji; Uluslararası İktisat; Uluslararası İlişkiler | 60 (%43.17) |
| **Tarım, Ormancılık, Balıkçılık ve Veterinerlik:** Balıkçılık; Ormancılık; Bahçecilik; Bitkisel ve hayvansal üretim; Veterinerlik | 15629 (%0.74) | Veterinerlik | 1 (%0.55) | 5128 (%2.76) | Veterinerlik; Veterinerlik/Fizyoloji; Parazitoloji | 5 (%3.60) |

Tablo 3. Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımları (*n* = 506)

| Alana Göre Sınıflandırmalar | Katılımcıların Meslekleri | Araştırma Meslek Dağılımı (n = 506) |
|---|---|---|
| **Bilişim ve Teknoloji** | Analist; Erp danışmanı<br>Kurumsal yazılım danışmanı; Raporlama uzmanı; Yazılım geliştiricisi | 5<br>(%1.00) |
| **Doğa Bilimleri, Matematik ve İstatistik** | İstatistikçi; Kimya teknisyeni; Kimyager; Uzman biyolog | 4<br>(%0.79) |
| **Eğitim** | Anaokulu öğretmeni, Cezaevi öğretmeni; Eğitmen; Jimnastik eğitmeni; İngilizce öğretmeni; Matematik öğretmeni; Müzik öğretmeni; Okul müdürü; Okul müdür yardımcısı; Öğretmen; Özel öğretmen; Rehberlik öğretmeni; Sınıf öğretmeni; Spor eğitmeni; Stajyer öğretmenlik; Türk dili ve edebiyatı öğretmeni | 145<br>(%28.66) |
| **Hizmet** | Anketör; Antrenör; Barista; Çağrı merkezi çalışanı; Garson; Genel hizmetler; Gıda sektörü; Halkoyunları antrenörü; Hostes; İş güvenliği uzmanı; Kabin memuru; Kasiyer; Mutfak elemanı; Organizatör; Panel temsilcisi; Polis; Tenis antrenörü; Turizm | 20<br>(%3.95) |
| **İş, Yönetim ve Hukuk** | Avukat, Bankacı, Denetçi, Dış ticaret uzmanı; Ekonomist; Finans uzmanı; Finansal kontrolör; Firma temsilcisi; Halkla ilişkiler; Hukuk; İdari asistan; İdari işler müdürü; İnsan kaynakları uzmanı; İnsan kaynakları müdürü; İş yeri sahibi; İşe alım uzmanı; İşletmeci; Kalite sistem sorumlusu; Koordinatör; Mağaza müdür yardımcısı; Mali müşavir; Muhasebe elemanı; Muhasebe müdürü; Müşteri temsilcisi; Ön muhasebe, Pazarlama; Planlama; Proje koordinatörü; Satın alma yöneticisi; Satın alma lojistik müdürü; Satış danışmanı; Satış ve pazarlama müdürü; Sekreter; Sigortacı; Stajyer avukat; Ticaret; Uluslararası Lojistik; Yönetici; Yönetici asistanı; Yurtdışı müşteri temsilcisi; Zabıt kâtibi | 92<br>(%18.18) |
| **Mühendislik, İmalat ve İnşaat** | Bilgisayar Mühendisi, Çevre mühendisi; Elektrik elektronik mühendisi; Endüstri mühendisi; Enerji sektöründe uzman; Gıda mühendisi; İç mimar; İnşaat mühendisi; İnşaat teknikeri; Jeoloji mühendisi ve harita teknikeri; Kimya mühendisi; Mimar; Mimar ve inşaat mühendisi; Mühendis; Restoratör ve konservatör; Şehir plancısı; Tekstil mühendisi; Tekstil tasarımı; Varyant elemanı | 48<br>(%9.49) |
| **Sağlık ve Refah** | Beyin cerrahı; Çocuk gelişim uzmanı; Diş hekimi; Diyetisyen; Doktor; Eczacı; Hemşire; Kardiyoloji uzmanı; Kişisel gelişim uzmanı; Klinik psikolog; Optisyen; Psikiyatri asistanı; Psikiyatri uzmanı; Psikolog, Psikolojik danışman; Sağlık bakım hizmetleri müdürü; Sosyal hizmet uzmanı; sosyal çalışmacı | 61<br>(%12.06) |
| **Sanat ve Beşeri Bilimler** | Çini ve seramik zanaatçısı; Editör; Fotoğrafçı; Grafiker Kolorist; Makeup artist; Moda tasarımcısı; Müzisyen; Oyuncu; Ressam; Sanatçı; Tiyatro oyuncusu; Yazar; Yönetmen; Çevirmen; Tercümanlık | 29<br>(%5.73) |
| **Sosyal Bilimler, Gazetecilik ve Enformasyon:** | AB uzmanı; Basın-yayın; Genel yayın yönetmeni; Kütüphaneci; Muhabir; Sosyolog | 9<br>(%1.78) |
| **Akademi** | Akademisyen, Araştırma asistanı; Araştırma görevlisi; Araştırmacı; Asistan; Öğretim elemanı; Öğretim görevlisi; Öğretim üyesi | 74<br>(%14.62) |
| **Diğer** | Memur; Özel sektör; Serbest meslek; Uzman; Uzman yardımcısı; Kısmi zamanlı öğrenci çalışan; Bursiyer | 19<br>(%3.75) |

### *2.2.2. Veri Toplama Araçları*

Bu bölümde araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının psikometrik özellikleri tanıtılmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu "EK-1: Birinci Çalışma Anket Formu" başlığı içinde yer almaktadır.

#### *2.2.2.1. Hiyerarşik Çağrışım Testi*

Daha önce ayrıntılı bir biçimde tanıtılmış olduğu üzere (ayrıntılı bilgi için bkz., sf. 39) sosyal temsil çalışmalarında sıklıkla kullanılan bir araç olan sözel çağrışım görevleri bir temsil objesine yönelik sosyal temsilin içeriğini elde etmek için kullanılmaktadır. Genel olarak bireylerin, araştırmanın konusunu oluşturan bir temsil objesine yönelik, belirli sayıda kelime veya cümle yazmalarını gerektirir. Sözel çağrışım görevlerinin bir türü olan hiyerarşik çağrışım testinde ise katılımcılardan yazdıkları kelimeleri bir önem sırasına göre dizmeleri beklenir. Bu yöntemde kelimelerin çağrışım sıklığının yanında önem sırası göz önünde bulundurularak temsilin yapısal içeriği ortaya konulur (Lo Monaco vd., 2017).

Bu çalışmada katılımcılardan, öncelikle "başarı" kavramının kendilerinde çağrıştırdığı 7 adet kelimeyi yazmaları istenmiştir. Ardından yazdıkları bu kelimeleri, kelimelerin önemini gözeterek belirli bir düzende sıralamaları talep edilmiştir. Son olarak, her bir kelimenin ne derece olumlu algılandığı 5'li derecelendirme ölçeği üzerinden (-2 = Çok olumsuz, 0 = Nötr, +2 = Çok olumlu) sorulmuştur.

#### *2.2.2.2. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği*

Clance (1985) tarafından kişilerdeki Sahtekâr Fenomeni deneyimleme düzeylerini ölçmek için geliştirilmiş olan CSFÖ, 20 maddeden oluşan 5'li Likert tipi (1 = Hiç doğru değil; 5 = Çok doğru) bir ölçüm aracıdır. Ölçekten alınan ortalama puanların artması, Sahtekâr Fenomenini deneyimleme düzeyinin yüksek olduğuna işaret eder.

Chrisman (1994) tarafından CSFÖ'ye yönelik ilk kez yapılan yapı geçerliği analizinde, 1. ("Başta yetersiz kalacağımdan korkmama rağmen sınav ya da görevlerimde başarıya ulaştığım çok olmuştur.") ve 2. maddenin ("Başkaları üzerinde, gerçekte olduğumdan daha yetkin biriymişim izlenimi uyandırabilirim.") maddeler arası korelasyon değerlerinin düşük olduğu; 18 maddelik ölçeğin ise "sahtelik" *(fake)* boyutu (3., 4., 6.,

7., 8., 12., 13., 14., 17., ve 18. maddeler), "şans" *(luck)* boyutu (5., 9., 11. ve 15. maddeler) ve "önemini azaltma" *(discount)* boyutu (10., 16., ve 19. maddeler) olmak üzere 3 alt boyuta sahip olduğu bulunmuştur. Buna karşın ölçek çoğunlukla 20 madde ve tek boyutlu bir yapı olarak kullanılmaya devam edilmektedir (bkz., Mak vd., 2019). Önceki araştırmalar, ölçeğin güvenilir olduğunu ve Cronbach α katsayısının .85 ile .96 arasında değiştiğini ortaya koymuştur (Chrisman vd., 1995).

CSFÖ'nün Türkçeye uyarlanması ise Özdemir ve Kuşdil (2016) tarafından yapılmıştır. Yapı geçerliği analizleri Türkçe ölçeğin orijinal faktör yapısını karşılamadığını ve 18 maddelik versiyonu ile tek boyut olarak değerlendirilebileceğini göstermiştir. Türkçe CSFÖ'nün güvenirlik katsayısının .84 ve .86; test-tekrar test güvenirliğinin ise .81 olduğu tespit edilmiştir.

#### *2.2.2.3. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği*

Leary ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilen Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği *(Self and Reflected Appraisal Scale)*, her biri 5'er maddeyi içeren ve 5'li Likert tipi (1 = Çok olumsuz; 5 = Çok olumlu) bir derecelendirme ile sunulan iki ölçekten oluşmaktadır. Bunlar: Öz Değerlendirmeler Ölçeği (ÖDÖ) ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği'dir (YDÖ). ÖDÖ, çeşitli özellikler açısından (akademik/entelektüel başarı, fiziksel görünüş, sosyal yetenekler, sportif beceriler, genel değerlendirme) kişilerin kendilerini değerlendirmelerini; YDÖ ise aynı özellikler üzerinden kişilerin başkalarının gözünden kendilerini değerlendirmelerini gerektirir. ÖDÖ için artan ortalama puanlar, kişinin kendini olumlu değerlendirdiğini gösterirken; YDÖ için artan ortalama puanlar, kişinin başkaları tarafından olumlu değerlendirildiğine yönelik görüşüne işaret etmektedir.

#### *2.2.2.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği*

Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen Benlik Saygısı Ölçeği *(Rosenberg Self Esteem Scale)*, 12 alt ölçek ve 63 maddeyi içeren, 4'lü Likert tipi (1 = Beni hiç tanımlamıyor; 4 = Beni çok iyi tanımlıyor) bir ölçüm aracıdır. Bu alt ölçeklerden biri olan benlik saygısı alt ölçeği, 5'i olumlu ve 5'i olumsuz/ters (3., 5., 8., 9. ve 10. maddeler) ifadeyi içeren toplam 10 maddeyi kapsar. Orijinal çalışmada, alt ölçeklerin güvenirlik katsayılarının .77-.88 arasında değiştiği görülmüştür. Test-tekrar test güvenirliği ise alt ölçekler için

.82 ile .88 arasındadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. Çuhadaroğlu (1986) Türkçe ölçeğin test-tekrar test güvenirliğinin .71 olduğunu bulmuştur. Şimdiki çalışmada ölçek 5'li Likert bir derecelendirme ile sunulmuştur.

#### *2.2.2.5. Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği*

Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği, Özdemir ve Kuşdil (2016) tarafından, akademik yaşantıda özellikle kadınların toplumsal kalıpyargıları destekleyecek biçimde kendi başarılarını engelleyici davranışlarda bulunma sıklıklarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş, 5'li Likert tipi (1 = Hiçbir zaman; 5 = Her zaman) bir ölçektir. Orijinal çalışmada, 16 maddelik ölçeğin "Sosyal" (15., 4., 2., 3., 16., ve 4. maddeler), "Bireysel" (7., 1., 9., 6., 13. ve 8. maddeler) ve "Duygusal" (11., 5., 12. ve 10. maddeler) olarak isimlendirilen 3 alt ölçeğe sahip olduğu gösterilmiştir. Aynı araştırmada, ölçeğin tamamına ait güvenirlik katsayısının .75 olduğu; alt ölçeklerin güvenirlik katsayılarının ise sırasıyla .75, .70 ve .54 olduğu tespit edilmiştir.

#### *2.2.2.6. Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği*

Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından geliştirilmiş olan Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (DAS; *Depression Anxiety Stress Scales*), 42 maddeden oluşan 5'li Likert tipi (1 = Hiçbir zaman; 5 = Her zaman) bir ölçüm aracıdır. DAS Ölçeği, her biri 14'er madde içeren 3 alt boyuttan oluşur. Bunlar: "depresyon" (21., 31., 3., 37., 17., 5., 24., 42., 10., 13., 26., 16., 34. ve 38. maddeler), "anksiyete" (4., 41., 23., 9., 2., 20., 28., 40., 7., 25., 19., 30., 15. ve 36. maddeler) ve "stres" (1., 14., 35., 32., 6., 18., 8., 39., 22., 27., 33., 11., 12. ve 29. maddeler) alt ölçekleri olarak isimlendirilir. Her bir alt ölçek için alınan yüksek puanlar, o alt boyutun işaret ettiği psikolojik değişkenin görece yoğun olunduğuna işaret eder. Orijinal çalışmada depresyon, anksiyete ve stres alt ölçekleri için güvenirlik katsayıları sırayla .91, .81 ve .89 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçe uyarlaması Akın ve Çetin (2007) tarafından yapılmıştır. Faktör analizi uygulaması, orijinaline benzer şekilde, ölçeğin Türkçe formunun da 3 boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Türkçe versiyonunda iç tutarlık katsayısının depresyon için .90, anksiyete için .92 ve stres için .92; test-tekrar test puanının ise alt ölçeklerin her biri için .98 olduğu bulunmuştur.

*2.2.2.7. Demografik Bilgi Formu*

Katılımcıların genel özelliklerinin tespit edilebilmesi için sunulmuş olan Demografik Bilgi Formu; yaş, medeni durum, ikamet yeri, eğitim durumu, sosyo-ekonomik konum, çalışılan meslek, çalışma süresi, eğitim görülen üniversite ve bölüm bilgilerine yönelik soruları içermektedir.

### *2.2.3. İşlem*

Araştırmanın veri toplama sürecini başlatabilmek için öncelikle Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kuruluna başvurularak etik onay alınmıştır (bkz., EK-2: Birinci Çalışma Etik Kurul İzni). Gönüllülük esasına dayanan araştırmanın veri toplama süreci ise 22 Kasım-9 Aralık 2018 tarihleri arasında, *SurveyMonkey* isimli veri toplama platformu kullanılarak çevrimiçi biçimde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın duyurusu araştırmacının sosyal medya ve e-posta hesapları üzerinden yapılmış, örnekleme tekniği olarak kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Anket bağlantısına ulaşan kişiler öncelikle bilgilendirilmiş onam formunu okumuşlardır. Araştırmaya katılma şartlarını kabul ettiklerini belirtmeleri halinde anket formunu görüntüleyebilmişlerdir. Anketin tüm sorularının yanıtlanmasının ardından, katılım sonrası bilgi formu sunulmuş ve veri toplama aşaması sonlandırılmıştır. Anketin ortalama tamamlanma süresi yaklaşık 18 dakika olarak hesaplanmıştır.

### *2.2.4. Veri Analizi*

Bu çalışmada, karma analiz yöntemlerinden biri olan "yakınsak desen" *(convergent design)* kullanılmıştır (bkz., Creswell ve Plano Clark, 2017). Yakınsak desenin kullanım amacı, araştırma objesine yönelik kapsamlı bir anlayış geliştirebilmektir. Bu yöntemde, nicel ve nitel veriler eş zamanlı olarak toplanır ve her iki türden analizin bir araya getirilmesi beklenir (Creswell ve Plano Clark, 2017).

Araştırmanın nicel verilerinin analizleri SPSS 23 ve AMOS 16 programı ile gerçekleştirilmiştir. Analizlere geçmeden önce veri temizliği yapılmış ve normal dağılım kontrol edilmiştir. Ardından araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerliği Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri; güvenirlikleri ise Cronbach α değerinin hesaplanması ile incelenmiştir.

Sahtekâr Fenomeninin yaygınlığı ile ilişkili araştırma sorusunun (S1) cevaplanabilmesi için Frekans Analizinden yararlanılmıştır. Demografik değişkenler ile ilişkili araştırma sorusu (S2) doğrultusunda sürekli demografik değişkenler için *Pearson* Korelasyon Analizi *(Pearson Correlation Analysis)* ve Kısmi Korelasyon Analizi *(Partial Correlation Analysis)*, kategorik demografik değişkenler için Tek Yönlü Varyans Analizi *(One-Way ANOVA)* ve Kovaryans Analizi *(ANCOVA)* uygulanmıştır.

Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin nicel değerler üzerinden oluşturulması ve ayrışmasına yönelik denencelerin (D1a-D1e) sınanabilmesi amacıyla Ayırma Analizi *(Discriminant Analysis)* ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın nitel verilerinin hazırlanması sürecinden Microsoft Excel ve Open Office Calc programlarından yararlanılmıştır. Nitel verilere yönelik analizler ise IRaMuTeQ programı ile gerçekleştirilmiştir.

Kadınların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin yoğunluğunun (D2) araştırılabilmesi için Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. Bu değerlerin söz birimleştirme işlemi öncesi hesaplanması gerektiği yönündeki öneri doğrultusunda, "başarı" kavramı için belirtilen kelimeler yalnızca küçük-büyük harf kullanımı ve yazım yanlışları açısından düzenlenmiştir. Buna ek olarak geçersiz kelimeler veri setinden çıkarılmıştır (örn., "başarı" kelimesi). Böylece söz konusu değerlerin hesaplanmasında söz birimleştirme işlemine tabi tutulmamış (yani, düzenlenmemiş) kelimeler kullanılmıştır.

Gerçek Sahtekâr Fenomeni, Stratejik Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar arasında "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerin farklılaşacağına ilişkin denencelerin (D3a-D3d) sınanabilmesi için öncelikle "başarı" kavramına yönelik kelimeler söz birimleştirme işlemine tâbi tutulmuştur. Bu işlem sırasında kelimelerin anlamlarını mümkün olduğunca korumak suretiyle ortak bir kökende birleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çekim ekleri kaldırılmıştır (bkz., Wachelke ve Wolter, 2011: 523). Yapım eklerinin kaldırılması ise yalnızca önemli anlam kayıplarına yol açmayacağı tespit edilen durumlarda gerçekleştirilmiştir (örn., "bilgi" ve bilgili"). Eş anlamlı kelimeler, hangi kelimenin frekansı daha yüksek ise o kelime altında birleştirilmiştir. Son olarak bazı kelimelerin, bir durumun örnekleri olduğu fark edilmiş

ve bu örnekler ana durumu ifade eden kelimenin çatısı altında toplanmıştır. (örn., "para" ve "maaş" kelimeleri "maddi gelir" ifadesi olarak kategorilendirilmiştir). Eğer bir katılımcı aynı durumu ifade eden birden çok örnek kullanmışsa, katılımcının bu örneklerinden yalnızca en önemli olarak değerlendirdiği yanıt korunmuş, diğerleri veri setinden çıkarılmıştır. Ham kelimeler ve bu kelimelerin söz birimleştirilmiş halleri EK-5: Dijital Ekler'de yer alan bağlantıdan incelenebilmektedir.

Söz birimleştirme işleminin ardından, grupların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin yapısını ve içeriğini keşfetmek için Prototip Analizi uygulanmıştır. Ardından, merkezi ve birinci çevresel alan içindeki unsurlar frekans ve önem değerleri açısından gruplar arasında *Pearson* Ki Kare Testi *(Pearson Chi Square Test)* ve *Kruskal Wallis* Testleri ile karşılaştırılmıştır. Grupların prototipiklik açısından kıyaslanmasında Tek Yönlü Varyans Analizinden yararlanılmıştır.

Son olarak grupların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin olumlulukları ile ilişkili denencelerin (D4a-D4c) sınanabilmesi için kişiler üzerinden grupların Kutupluluk İndeksleri hesaplanmış ve bu değerler Tek Yönü Varyans Analizi ile karşılaştırılmıştır. Buna ek olarak katılımcıların olumluluk değerleri sürekli değişken olarak değerlendirilmiş ve grupların ortalamaları yine Tek Yönü Varyans Analizinden yararlanılarak birbiriyle kıyaslanmıştır.

## 2.3. Bulgular

Bu bölümde, öncelikle veri temizliği ve ölçeklerin psikometrik özelliklerinin incelenmesi süreçlerine yer verilmiştir. Ardından araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulan denenceleri sınamak ve araştırma sorularını cevaplamak için yapılan analizler ve bu analizlerden elde edilen bulgular aktarılmıştır.

### *2.3.1. Veri Temizliği ve Ön Analizler*

Araştırmanın çevrimiçi anketine 1445 kişi katılmış olup, katılanların 848'i anketi tamamlamıştır. Veri temizliği 5 aşamada gerçekleştirilmiştir. Öncelikle araştırmanın kriterleri göz önünde bulundurulmuş ve bu kriterleri karşılamayan kişilerin verisi analizlerden çıkarılmıştır. İkinci aşamada kayıp veri olup olmadığı değerlendirilmiştir. Üçüncü aşamada, katılımcıların her bir ölçeğe verdikleri yanıtların sıklıkları kontrol

edilmiş ve üç ya da daha fazla sayıdaki ölçek için aynı cevabı verme oranı %85 ve üzerinde olan katılımcıların verilerinin analizlerden çıkarılmasına karar verilmiştir. Dördüncü aşamada, ölçeklerden alınan ortalama puanlar üzerinden uç değerler incelenmiş; alt ölçeklerle birlikte, ölçeklerin %85 ve daha fazlasında uç değerlere sahip olan katılımcıların verisinin analizlerden çıkarılması kararı alınmıştır. Son olarak verilerin normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın kriterlerinin karşılanıp karşılanmadığının incelenmesi doğrultusunda, 5 katılımcı cinsiyetlerine ilişkin soruya "erkek", 29'u, öğrenim görme veya çalışma durumlarına ilişkin soruya "okumuyorum ve çalışmıyorum", 2'si ise meslek olarak "emekli" yanıtını verdikleri için örneklemden çıkarılmışlardır. Ayrıca, araştırmanın hedefi doğrultusunda Türkiye'nin 4 büyükşehrinden (İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa) veri toplanması planlanmış olduğu için, belirtilenlerden farklı şehirlerden (Adana, Afyon, Antalya, Bandırma, Batman, Bilecik, Bodrum, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Kırıkkale, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Mersin, Muğla, Sakarya, Sivas, Tekirdağ, Trabzon, Yalova, Zonguldak, New York, Londra, Sheffield, Tennessee) araştırmaya katılan 88 kişinin ve yaşadığı şehri belirtmemiş olan 42 kişinin verisi de analizlere dâhil edilmemiştir. Ek olarak, belirtilen 4 büyükşehirden birinde yaşadığını ifade etmesine karşın, farklı şehirde, örgün eğitim veren bir üniversitede lisans eğitim aldığını belirten 4 kişinin de yanıtları çıkarılmıştır. Araştırmanın kriterleri göz önüne alınarak yapılan incelemeler sonucunda 678 kadın katılımcı ile diğer veri temizleme aşamalarına geçilmiştir.

Kayıp verilere ilişkin incelemeler sonucunda, araştırma kriterlerini karşılayan tüm katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri yanıtların eksiksiz olduğu görülmüştür. Her bir ölçeğe verilen yanıtların sıklıkları incelendiğinde, üç ya da daha fazla sayıdaki ölçek için aynı cevabı verme oranı %85'in üzerinde olan 1 kişi olduğu tespit edilmiş ve bu kişinin verisi analizlerden çıkarılmıştır. Ardından, katılımcıların ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar hesaplanmış ve uç veriler incelenmiştir. Alt ölçeklerle birlikte ölçeklerin %85 ve daha fazlasından uç ortalamalara sahip katılımcının olmadığı görülmüştür.

Son olarak verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı kontrol edilmiştir (bkz., Tablo 4). Katılımcıların, ölçeklerden aldıkları ortalama değerlerin çarpıklık ve basıklık puanlarının -2 ile +2 arasında olduğu görülmüştür. Bu sonuç, verinin normal dağılım gösterdiği şeklinde yorumlanmıştır (Byrne 2010; George ve Mallery, 2010). Böylece toplamda 171 kişinin verisi çıkarılmış ve 677 kişinin verisi ile analizler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4. Ölçeklerden Alınan Ortalama Puanlar, Standart Sapma Puanları ve Normal Dağılıma Yönelik Değerler (N = 677)

| **Ölçekler** | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Çarpıklık* | *Basıklık* |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| CSFÖ[a] | 2.40 | 0.71 | 1.00 | 4.78 | 3.78 | 0.67 | 0.22 |
| ÖDÖ[b] | 3.57 | 0.61 | 1.40 | 5.00 | 3.60 | -0.55 | 0.59 |
| YDÖ[c] | 3.79 | 0.54 | 1.80 | 5.00 | 3.20 | -0.52 | 0.96 |
| RBSÖ[d] | 2.57 | 0.54 | 1.06 | 4.25 | 3.19 | 0.16 | -0.08 |
| KZDÖ[e] | 3.83 | 0.75 | 1.60 | 5.00 | 3.40 | -0.56 | -0.36 |
| DAS[f] $_{\text{Depresyon}}$ | 2.13 | 0.93 | 1.00 | 5.00 | 4.00 | 0.75 | -0.24 |
| DAS $_{\text{Anksiyete}}$ | 1.82 | 0.68 | 1.00 | 4.70 | 3.70 | 0.99 | 0.76 |
| DAS $_{\text{Stres}}$ | 2.67 | 0.81 | 1.00 | 4.71 | 3.71 | 0.12 | -0.63 |

*[a] CSFÖ: Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği, [b] ÖDÖ: Öz Değerlendirmeler Ölçeği, [c] YDÖ: Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği, [d] RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği; [e] KZDÖ: Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği; [f] DAS: Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği*

### *2.3.2. Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri*

#### *2.3.2.1. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğine Yönelik Yapı Geçerliliği ve Güvenirlik Analizleri*

CSFÖ'nün bu çalışmadaki yapı geçerliğini incelemek için öncelikle Temel Bileşenler Analizi *(Principal Component Analysis),* boyut sayısı belirtilmeden ve rotasyonsuz olarak yapılmıştır. Bu işlem sonucunda, öz değeri *(eigenvalue)* 1'den büyük olan 4 boyut belirmiştir. Bu boyutlar sırasıyla %38.28, %6.94 %5.66 ve %5.22 olmak üzere toplam varyansın %56.09'unu açıklamışlardır. Ancak çok sayıda maddenin farklı alt boyutlara yüklendiği dikkat çekmiştir. İkinci adımda, fenomenin yapısına yönelik getirilen açıklamalar (Clance, 1985) ve orijinal ölçeğin geçerlik araştırmalarından (Chrisman, 1994; Chrisman vd., 1995) hareketle, 3 faktörlü bir çözüme zorlanarak ve *Varimax* rotasyonu ile analiz tekrarlanmıştır. Üç boyut varyansın sırasıyla %28.57, %16.01 ve %6.30'unu olmak üzere, toplamda %50.88'ini açıklamıştır. Ancak yine

birden çok maddenin (faktör yükü .30'un altında kalanlar baskılandığında 11 madde) farklı alt boyutlara yüklendiği ve 3. faktörün 2'si aynı zamanda farklı faktörlere de yüklenen 3 maddeden oluştuğu görülmüştür. Üçüncü aşamada, kırılma grafiği (*scree plot*; bkz., Şekil 4) ve ölçeğin iki boyutlu olduğuna dair bulgular ortaya koyan önceki araştırmalar (örn., French Ullrich-French ve Follman, 2008; Fujie, 2010; Meurer ve Costa, 2021) göz önünde bulundurularak, 2 çözümlü bir yapı kullanılmış ve yine *Varimax* rotasyonuyla analizler yinelenmiştir.

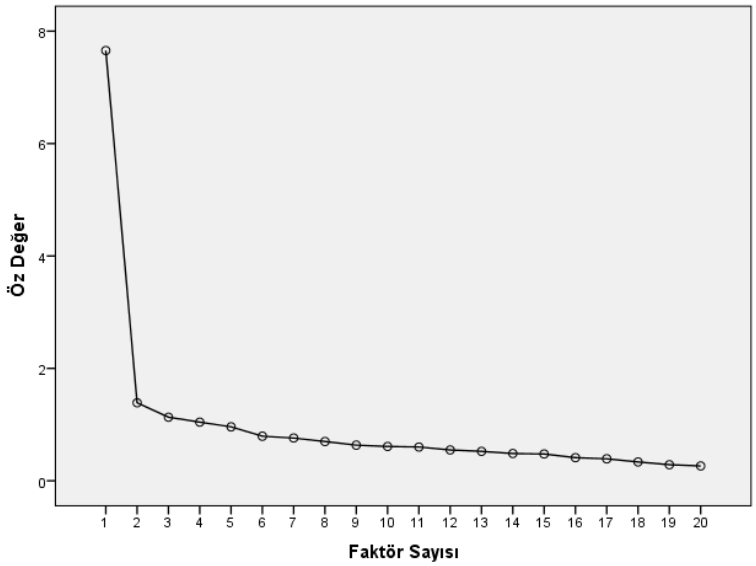


Şekil 4. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğinin Kırılma Grafiği (N = 677)

Bu çözümde, boyutlar varyansın sırasıyla %31.89 ve %13.33'ünü açıklamıştır. Açıklanan toplam varyans ise %45.22'dir. Ancak, maddelerin birden çok boyuta yüklenmeleri durumu devam etmiştir (faktör yükü .30'un altında kalanlar baskılandığında 8 madde).

Son olarak, ilk boyutun açıklama gücü ve ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması (Özdemir ve Kuşdil, 2016) göz önünde bulundurulmuş ve tek faktörlü yapıya zorlanarak, analiz yinelenmiştir. Tek boyutun açıkladığı varyans oranı %38.28'dir. Analiz sonuçları incelendiğinde, 2. maddenin ("Başkaları üzerinde, gerçekte olduğumdan daha yetkin biriymişim izlenimi uyandırabilirim.") faktör yükünün .04 ve

19. maddenin ("Bir terfi ya da takdir almam söz konusu olduğunda, her şey iyice kesinleşmeden bunu başkalarına söylemekten kaçınırım.") faktör yükünün .14 olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak, bu maddelerin düzeltilmiş madde-bütün korelasyon değerlerinin de *(corrected item-total correlations)* görece düşük olduğu anlaşılmıştır (2. madde için $r$ = .04 ve 19. madde için $r$ = .13). Aktarılan nedenler doğrultusunda 2. ve 19. maddeler analizlerden çıkarılmıştır. Tek faktörlü yapı ile 18 maddelik ölçek yeniden Temel Bileşenler Analizine tâbi tutulmuştur. Tek boyut varyansın %42.43'ünü açıklarken, 18 maddenin faktör yükleri .80 ile .40 arasında değişim göstermiştir (bkz., Tablo 5).

Elde edilen 18 maddelik CSFÖ'nün yapı geçerliliği, Doğrulayıcı Faktör Analizi ile incelenmiştir. Uyum indeksleri uyumun düşük olduğuna işaret etmiştir, [$\chi 2$ = 666.891, *sd* (serbestlik derecesi) = 135, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 4.940, *GFI* (*goodness of fit index;* uyum iyiliği indeksi) = .890, *CFI* (*comparative fit index;* karşılaştırmalı uyum indeksi) = .897, *RMSEA* (*root mean squared error of approximation*; yaklaşık hataların ortalama karekökü) = .076, *SRMR* (*standardized root mean square residual*; standartlaştırılmış ortalama hataların karekökü) = .049; uyum indeksi değerleri için bkz., Schermelleh-Engel vd., 2003]. Maddelerin aldıkları regresyon yüklerinin .36 ile .79 arasında değiştiği tespit edilmiştir.

İlk analizin ardından, düzeltme indekslerinden *(modification indices)* hareketle uyum indekslerini iyileştirmek için bazı maddelerin hata puanları arasına (6. ile 13., 5. ile 11., 14. ile 15., 9. ile 10. ve 14. ile 18. maddeler) kovaryanslar eklenmiştir. Bu işlemin sonunda model uyumunun iyileştiği tespit edilmiştir ($\chi 2$ = 452.756, *sd* = 130, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 3.483, *GFI* = .927, *CFI* = .937, *RMSEA* = .061, *SRMR* = .042). Bu modelde, standardize edilmiş katsayılara göre maddelerin aldıkları faktör yükleri .75 ile .37 arasında değişmiştir (bkz., Şekil 5). Son olarak ölçeğin güvenirlik analizi yapılmıştır. Buna göre, 18 maddelik CSFÖ için standardize edilmiş Cronbach $\alpha$ = .92'dir.

Tablo 5. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğinin (CSFÖ) Faktör Analizi Bulguları

| CSFÖ Maddeleri | Faktör Yükleri |
|---|---|
| | 1 |
| M15. Bir konuda başarılı olup da bunun için takdir gördüğümde aynı başarıyı tekrarlayabileceğimden kuşkuya düşerim. | .80 |
| M13. Zaman zaman, diğer insanların bilgi ve yeteneklerimin ne kadar sınırlı olduğunu keşfedivereceklerinden korkarım. | .78 |
| M6. Değer verdiğim kişilerin gün gelip de benim sandıkları kadar yetkin biri olmadığımı fark edeceklerinden korkuyorum. | .77 |
| M14. Genelde neye kalkışsam gayet iyi yapmama karşın yeni bir ödev ya da görev verildiğinde başarısız kalabileceğimden korkuya kapıldığım sık olur. | .77 |
| M17. Sık sık kendi yeteneğimi çevremdekilerle kıyaslar ve onların benden daha zeki olabilecekleri fikrine kapılırım. | .72 |
| M18. Bir proje üstlendiğimde ya da bir sınava girmem gerektiğinde, çevremdekiler başarılı olacağımdan emin olsalar bile başarısızlıktan endişelendiğim çok olmuştur. | .71 |
| M10. Zekâm ya da başarılarım konusunda bana yapılan iltifatları hak ettiğime inanmakta zorlanırım. | .71 |
| M4. İnsanlar beni başardığım bir şey için övdüklerinde, içten içe gelecekte onların beklentilerini karşılayamayacağımdan korkarım. | .70 |
| M7. Elimden gelenin en iyisini yaptığım zamanlardan çok, böyle davranmadığım olayları hatırlamaya daha eğilimliyimdir. | .67 |
| M9. Bazen, hayatımdaki ya da işimdeki başarımın bir hata sonucu gerçekleştiği hissine kapılıyorum. | .63 |
| M3. Başkalarının beni değerlendirmesinden çok korkar; mümkünse bu tür durumlardan kaçınmaya çalışırım. | .63 |
| M8. Bir ödev ya da görevi içime sinecek kadar iyi şekilde bitirdiğim çok nadirdir. | .62 |
| M11. Zaman zaman, başarımın asıl nedeninin şans olduğu hissine kapılırım. | .59 |
| M12. Bazen ulaştığım başarılarımdan hoşnut kalmayıp şimdiye kadar çok daha fazlasını başarmış olmam gerektiğini düşünürüm. | .57 |
| M20. Başarıyla ilgili durumlarda eğer ben "en iyi" ya da en azından "çok özel biri" konumunda değilsem kendimi kötü ve yılgın hissederim. | .54 |
| M16. Başardığım bir şey için çok fazla övgü ve takdir aldığımda, yaptığım şeyin önemini düşük göstermeye çalışırım. | .52 |
| M5. Bazen elde etmiş olduğum konumun ya da kazandığım bir başarının aslında doğru zamanda doğru yerde bulunmaktan ya da doğru insanları tanımaktan başka bir nedeni olmadığını düşünürüm. | .41 |
| M1. Başta yetersiz kalacağımdan korkmama rağmen sınav ya da görevlerimde başarıya ulaştığım çok olmuştur. | .40 |
| *Öz Değer:* | *7.64* |
| *Faktörün Açıkladığı Varyans Yüzdesi:* | *%42.43* |

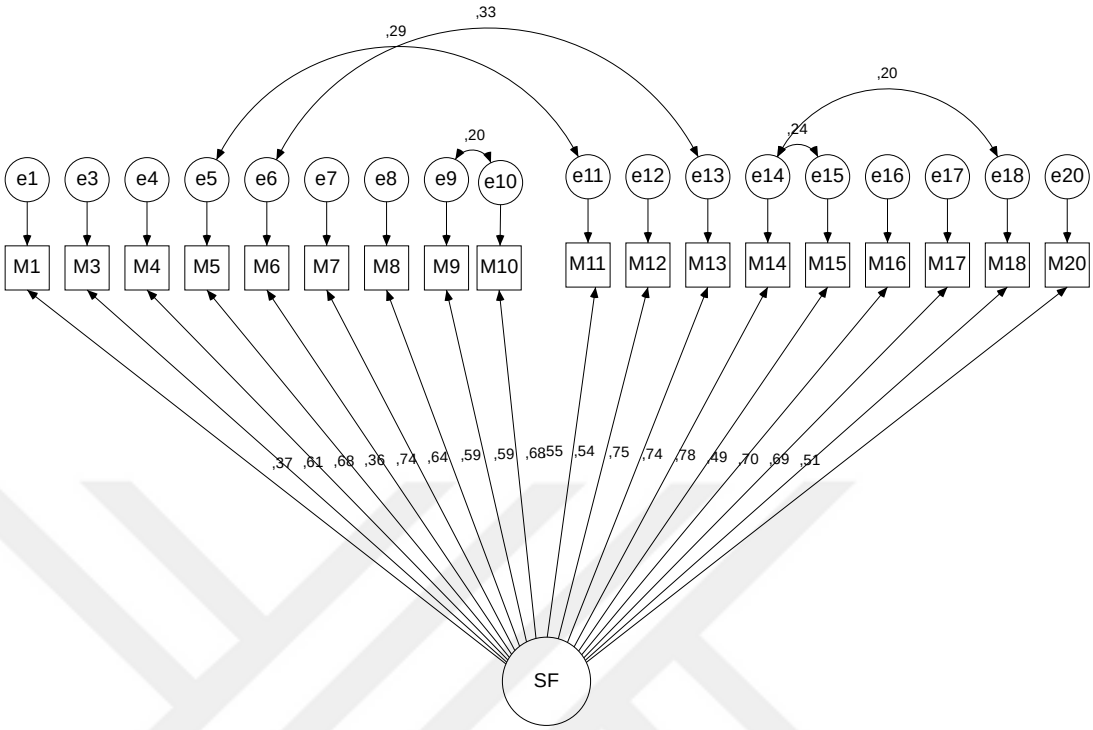


Şekil 5. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin (CSFÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi (N = 677)

*2.3.2.2. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeğine Yönelik Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi*

Öz Değerlendirmeler Ölçeğinin Yapı geçerliği Temel Bileşenler Analizi ile incelenmiştir. Rotasyonsuz ve faktör sayısının serbest olduğu analizde, varyansın %46.09'unu açıklayan tek bir boyut olduğu görülmüştür. Maddelerin aldığı faktör yüklerinin ise .74 ile .59 arasında değiştiği tespit edilmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi, maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayılarının .67 ile .46 arasında değiştiğini ortaya çıkarırken, uyum indeksleri görece düşük uyuma işaret etmiştir ($\chi 2$ = 34.494, *sd* = 5, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 6.899, *GFI* = .980, *CFI* = .946, *RMSEA* =.093, *SRMR* = .041). Düzeltme indeksleri doğrultusunda 2. ve 5. maddelerin hata puanları arasına kovaryans eklenmiştir. Gerçekleştirilen düzeltme doğrultusunda,

maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayılarının .69 ile .39 arasında değiştiği ve verinin modele iyi düzeyde uyum sağladığı görülmüştür ($\chi 2$ = 11.385, *sd* = 4, *p* = .02, $\chi 2/sd$ = 2.846, *GFI* = .993, *CFI* = .986, *RMSEA* =.052, *SRMR* = .022). Ölçeğin standardize edilmiş Cronbach α katsayısı ise .70 olarak hesaplanmıştır.

Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeğinin yapı geçerliğini incelemek için uygulanan rotasyonsuz ve faktör sayısının serbest olduğu Temel Bileşenler Analizine göre, öz değeri 1'den büyük olan bir faktör bulunmaktadır ve bu faktör varyansın %43.56'sını açıklamıştır. Maddelerin aldığı faktör yükleri ise .73 ile .56 arasında değişmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi, maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayılarının .67 ile .41 arasında değiştiğini göstermiş ve görece düşük uyuma işaret etmiştir ($\chi 2$ = 48.209, *sd* = 5, *p* < .001, $\chi 2/sd$ = 9.642, *GFI* = .972, *CFI* = .909, *RMSEA* = .113, *SRMR* = .050). Düzeltme indeksleri doğrultusunda 2. ve 5. maddelerin hata puanları arasına kovaryans eklenmiştir. Tekrarlanan analiz sonucunda standardize edilmiş regresyon katsayılarının .64 ile .32 arasında değiştiği ve verinin modele iyi düzeyde uyum sağladığı görülmüştür ($\chi 2$ = 9.315, *sd* = 4, *p* = .054, $\chi 2/sd$ = 2.329, *GFI* = .995, *CFI* = .989, *RMSE*A = .044, *SRMR* = .020). Ölçeğin standardize edilmiş Cronbach α katsayısı ise .67 olarak hesaplanmıştır.

*2.3.2.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi*

Ölçeğin ters maddelerinin (3., 5., 8., 9., ve 10. maddeler) yeniden kodlanmasının ardından yapı geçerliğinin incelenmesi için rotasyonsuz olarak Temel Bileşenler Analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, öz değeri 1'den büyük olan 2 faktör belirmiş ve bu faktörler sırasıyla varyansın %50.11 ve %14.62'sini açıklamıştır. Açıklanan toplam varyans %64.73'tür. Ölçeğin orijinal yapısı (Rosenberg, 1965) ve ilk faktörün varyansı açıklama gücü göz önünde bulundurularak tek boyutlu bir çözüm ile analiz yinelenmiştir. Açıklanan varyans oranı %50.11'dir. Maddelerin tek boyutta aldıkları faktör yükleri ise .84 ile .32 arasında değişmiştir.

Yapılan ilk Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucuna göre tek boyutlu yapıda maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları .82 ile .24 arasında değişmektedir. Fakat model uyumunun düşük olduğu saptanmıştır ($\chi 2$ = 552.013, *sd* = 35, *p* < .001, $\chi 2/sd$ = 15.772, *GFI* = .839, *CFI* = .851, *RMSEA* = .148, *SRMR* = .080). Düzeltme indeksleri

doğrultusunda sırasıyla 9. ile 10., 6. ile 7., 2 ile 4., 1. ile 2. ve 1. ile 4. maddelerin hata puanları arasına eklenen kovaryansların ardından maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayılarının .79 ile .21 arasında değiştiği ve verinin modele iyi uyum sağladığı görülmüştür ($\chi 2$ = 76.672, *sd* = 30, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 2.556, *GFI* = .978, *CFI* = .987, *RMSEA* = .048, *SRMR* = 032.). Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin standardize Cronbach α katsayısı ise .88'dir.

*2.3.2.4. Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi*

Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeğinin yapı geçerliği için yapılan rotasyonsuz Temel Bileşenler Analizi, öz değeri 1'den büyük olan 5 faktörün olduğunu göstermiştir. Bu faktörler varyansın sırasıyla %25.18, %8.93, %8.20, %6.81 ve %6.31'ini açıklamıştır. Açıklanan toplam varyans oranı %55.43'tür.

Öncelikle, ölçeğin geliştirildiği orijinal çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle (Özdemir ve Kuşdil, 2016), faktör yapısı 3'e sabitlenerek ve *Varimax* rotasyonu kullanılarak analiz yinelenmiştir. Faktörler varyansın sırasıyla %17.84, %13.70 ve %10.77'sini açıklamıştır. Açıklanan toplam varyans %42.31'dir. Ancak çok sayıda maddenin (faktör yükü .30'un altında olanlar baskılandığında 7 madde) birden çok faktöre yüklendiği, tüm maddelerin birinci faktörde yer aldığı, ikinci faktöre 6 maddeden 3 tanesinin, üçüncü faktöre yüklenen 4 maddeden ise yine 3 tanesinin negatif faktör yüküne sahip olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, orijinal faktör yapısının ortaya çıkmadığı da dikkat çekmiştir.

Yukarıda aktarılan nedenler doğrultusunda ölçek tek boyutlu bir yapıya zorlanarak yeniden analize tabi tutulmuştur. Tek boyutun açıkladığı varyans oranı %25.18'dir. Maddelerin aldığı faktör yükleri ise .63 ile .31 arasında değişmektedir.

Yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizine göre maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları .59 ile .25 arasında değişmektedir. İlk analizin sonuçları düşük uyuma işaret etmiştir ($\chi 2$ = 559.851, *sd* = 104, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 5.383, *GFI* = .903, *CFI* = .751, *RMSEA* = .081, *SRMR* = .065). Düzeltme indekslerinden hareketle, sırasıyla 14. ile 16., 5. ile 11., 2. ile 4. ve 7. ile 13. maddelerin hata puanları arasına eklenen kovaryanslar doğrultusunda, maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayılarının .59 ile .23 arasında değiştiği ve verinin modele kabul edilebilir biçimde uyum sağladığı

görülmüştür ($\chi 2$ = 247.553, *sd* = 100, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 2.476, *GFI* = .955, *CFI* = .919, *RMSEA* =.047, *SRMR* = .045). Ölçeğin standardize edilmiş Cronbach α katsayısı ise .80'dir.

*2.3.2.5. Depresyon Anksiyete Stres Ölçeğinin Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi*

Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek için rotasyonsuz olarak gerçekleştirilen Temel Bileşenler Analizi, öz değeri 1'den büyük olan 6 faktörün varlığına işaret etmiştir. Bu faktörler varyansın sırasıyla %42.32, %5.84, %4.81, %3.20, %2.79 ve %2.64'ünü olmak üzere, toplamda %61.59'unu açıklamıştır. Orijinal çalışma ve Türkçeye uyarlama çalışması göz önünde bulundurularak 3 faktörlü yapı, .30'un altındaki faktör yüklerinin baskılanması ve *Direct Oblimin* rotasyonu ile analiz yinelenmiştir. Analiz sonucunda 4 maddenin (11. 13. 22. ve 28. maddeler) birden çok faktöre yüklendiği, ve 1 maddenin (40. madde) hiçbir faktörde yer almadığı tespit edilmiştir. Bu maddelerin çıkarılmasının ardından analiz tekrarlanmıştır. Bu analize göre, faktörler varyansın sırayla %41.12, %6.37 ve %5.19'unu açıklamıştır. Elde edilen bulgular, alt ölçeklerin içeriğinin yalnızca 2 madde için (9. ve 30. madde) orijinal ve uyarlama çalışmasıyla örtüşmediğini; "Anksiyete" alt boyutunda yer aldığı belirtilmiş bu maddelerin "Stres" alt ölçeğinde konumlandığını ortaya çıkarmıştır. "Depresyon" alt boyutu içinde yer alan maddelerin (38., 31., 37., 10., 21., 24., 17., 16., 34., 3., 26., 5., 42. maddeler) faktör yükleri .91 ile .51, "Stres" alt boyutundakilerin "(27., 33., 29., 14., 32., 35., 12., 6., 18., 30., 8., 1., 39., 9. maddeler) .85 ile .37 ve "Anksiyete" alt boyutundakilerin (4., 25., 23., 41., 15., 19., 2., 7., 36., 20. maddeler) .79 ile .45 arasında değişmektedir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi bulgularına göre, maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları "Depresyon" alt ölçeği için .83 ile .62 arasında, "Stres" alt ölçeği için .86 ile .53 arasında ve "Anksiyete" alt ölçeği için .72 ile .49 arasında değişmektedir. Uyum indeksleri kötü uyuma işaret etmiştir ($\chi 2$ = 2742.375, *sd* = 626, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 4.381, *GFI* = .809, *CFI* = .858, *RMSEA* = .071, *SRMR* = .056). Düzeltme indeksleri doğrultusunda "Depresyon" alt ölçeğinde sırasıyla 17. ile 34., 21. ile 38., 37. ile 38., 16. ile 31. ve 5. ile 42. maddelerin hata puanları arasına kovaryanslar eklenmiştir. "Stres" alt ölçeğinde eklenen kovaryanslar sırasıyla 32. ile 35., 27. ile 33. ve 9. ile 30. maddelerin hata puanları arasındayken, "Anksiyete" alt ölçeği için 4. ile 25. ve 19. ile 41. maddelerin hata puanları arasındadır. Gerçekleştirilen düzeltmelerin ardından

maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları "Depresyon" alt ölçeği için .82 ile .62 arasında, "Stres" alt ölçeği için .83 ile .50 arasında ve "Anksiyete" alt ölçeği için .73 ile .47 arasında değişmiştir. Düzeltmeler doğrultusunda modele uyumun görece iyileştiği görülmüştür ($\chi 2$ = 1967.640, *sd* = 616, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 3.194, *GFI* = .858, *CFI* = .909, *RMSEA* =.057, *SRMR* = .049). Ölçeğin standardize edilmiş Cronbach α katsayısı ise "Depresyon" alt ölçeği için .95, "Stres" alt ölçeği için .91 ve Anksiyete alt ölçeği için .86'dır.

### *2.3.3. Değişkenler Arası Korelasyon Analizleri*

Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelenebilmesi için *Pearson* Korelasyon Analizinden yararlanılmıştır. Çalışmaya ait sürekli değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 6'da aktarılmıştır.

Tablo 6. Araştırmanın Sürekli Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları (N = 677)

| **Değişkenler** | **1** | **2** | **3** | **4** | **5** | **6** | **7** | **8** | **9** | **10** | **11** |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1. Yaş | 1 | .89*** | -.30*** | .32*** | .23*** | .13** | .29*** | -.23*** | -.27*** | -.25*** | -.30*** |
| 2. Meslekteki Süre | | 1 | -.30*** | .22*** | .13** | .11* | .24*** | -.27*** | -.25*** | -.19*** | -.26*** |
| 3. SF[a] | | | 1 | -.53*** | -.36*** | -.25*** | -.69*** | .66*** | .58*** | .41*** | .51*** |
| 4. Öz Değ.[b] | | | | 1 | .61*** | .55*** | .63*** | -.41*** | -.49*** | -.29*** | -.37*** |
| 5. Yansıtmalı Değ.[c] | | | | | 1 | -.33*** | .41*** | -.23*** | -.32*** | -.19*** | -.22*** |
| 6. Ö-Y Farkı[d] | | | | | | 1 | .32*** | -.24*** | -.24*** | -.15*** | -.21*** |
| 7. Benlik Saygısı | | | | | | | 1 | -.56*** | -.67*** | -.40*** | -.48*** |
| 8. KZD[e] | | | | | | | | 1 | .51*** | .40*** | .53*** |
| 9. Depresyon | | | | | | | | | 1 | .66*** | .70*** |
| 10. Anksiyete | | | | | | | | | | 1 | .67*** |
| 11. Stres | | | | | | | | | | | 1 |

*Not. "Meslekteki Süre" değişkeni için n = 503*
**p<.05, **p < .01, ***p < .01*
*[a] Sahtekâr Fenomeni, [b]Öz Değerlendirmeler; [c] Yansıtmalı Değerlendirmeler, [d]Öz Değerlendirmeler ile Yansıtmalı Değerlendirmeler Farkı; [e]Kendini Zayıflatma Davranışları.*

Tablo 6'da görüldüğü üzere, Sahtekâr Fenomeni benlik saygısı ile negatif yönde ve yüksek düzeyde bir ilişkiye sahiptir ($r$ = -.69, $p < .001$). Diğer bir ifadeyle, kişilerin Sahtekâr Fenomeni düzeyleri yükseldikçe benlik saygısı düzeyleri düşmektedir. Aynı zamanda Sahtekâr Fenomeninin kendine zayıflatma davranışları ile arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r$ = .66, $p$ <.001). Bu bulgu, Sahtekâr Fenomeni düzeyleri arttıkça kendini zayıflatma davranışlarında bulunma sıklığının arttığını

göstermektedir. Ayrıca analiz sonuçları, Sahtekâr Fenomeni ile depresyon ($r$ = .58, $p$ < .001), anksiyete ($r$ = .41, $p$ < .001) ve stres ($r$ = .51, $p$ < .001) arasında da pozitif yönde ilişkiler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu sonuç, Sahtekâr Fenomeni puanları arttıkça kişilerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin de arttığını göstermektedir.

### *2.3.4. Sahtekâr Fenomeninin Türkiye'deki Kadınlarda Yaygınlığı*

Araştırma Sorusu 1 kapsamında, Sahtekâr Fenomeninin yaygınlığı üç farklı yol izlenerek incelenmiştir. Öncelikle Clance (1985) tarafından CSFÖ için önerilen puan sistemi 18 maddelik ölçeğe uyarlanmış ve elde edilen kesme puanlarına göre katılımcıların Sahtekâr Fenomenini ne derece deneyimlediklerini belirten gruplara (nadiren, orta derece, sıkça, yoğun) dağılımları incelenmiştir. Buna göre, ölçekten toplam 36 ya da daha az puan alanlar nadiren, 37-54 puan arasında alanlar orta derecede, 55-72 puan arasında alanlar sıkça sahtelik hisleri yaşamakta olup; 72 puan üzerindekilerin yoğun derecede Sahtekâr Fenomenine sahip olduğu söylenebilir. Frekans Analizi, katılımcıların 232'sinin (%34.27) nadiren (*Ort.* = 30.31, *SS* = 4.14), 323'ünün (%47.71) orta derece (*Ort.* = 44.76, *SS* = 5.21), 102'sinin (%15.07) sıklıkla (*Ort.* = 60.75, *SS* = 4.80) ve 20'sinin (%2.95) yoğun olarak (*Ort.* = 77.55, *SS* = 4.30) Sahtekâr Fenomenini deneyimlediğini göstermiştir.

İkinci bir yol olarak, Holmes ve arkadaşları (1993) tarafından önerilen kesme puanı 18 maddelik ölçek için uyarlanmıştır. Buna göre 56 puanın altı Sahtekâr Fenomeni olmayanları, 56 puan ve üstü ise Sahtekâr Fenomeni deneyimleyenleri işaret etmektedir. Frekans Analizi sonuçlarına göre katılımcılar 563'ü (%83.16) Sahtekâr Fenomeni olmayanlar şeklinde kategorilendirilebilirken, 114'ü (%16.84) Sahtekâr Fenomenine sahiptir.

İzlenen üçüncü yol doğrultusunda CSFÖ için elde edilen ortalama puandan 1 standart sapma çıkarılarak "alt kesme puanı", bu ortalamaya 1 standart sapma puanı eklenerek "üst kesme puanı" hesaplanmıştır. Alt kesme puanının altında kalanların sahtelik hislerini deneyimlemedikleri, üst kesme puanını aşanların ise Sahtekâr Fenomeninden muzdarip oldukları varsayılmıştır. Hesaplanan alt kesme puanı 1.69 ve üst kesme puanı 3.11'dir. Frekans analizi sonuçları, katılımcıların 111'inin (%16.40) alt kesme puanının

altında (*Ort.* = 1.48, *SS* = 0.16), 100'ünün (%14.77) ise üst kesme puanının üzerinde puan aldığını (*Ort.* = 3.62, *SS* = 0.42) göstermiştir.

Ortaya çıkan bu sonuçlar, Sahtekâr Fenomeninin Türkiye'de başarılı bir statüye sahip kadınlar için deneyimlenen bir psikolojik yapı olduğuna işaret etmektedir. Araştırmada yer alan katılımcıların yaklaşık %3'ünün çok yoğun şekilde bu fenomenden muzdarip olduğu dikkat çekmiştir. Öte yandan fenomenin orta düzeyde ya da sıklıkla deneyimlenmesinin kadınlar arasında oldukça yaygın olduğunu söylemek mümkündür.

### *2.3.5. Sahtekâr Fenomenin Demografik Değişkenlerle İlişkisi*

Araştırma Sorusu 2 kapsamında, Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin demografik özelliklere göre değişip değişmediğini incelemek için fenomen ile yaş, meslekte bulunma süresi, sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çalışılan sektör ve lisans-lisansüstü öğrencisi olma durumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sahtekâr Fenomeninin süreklilik arz eden demografik özelliklerle (yaş ve meslekte bulunma süresi) ilişkisi *Pearson* Korelasyon Analizi ile; kategorik özelliğe sahip demografik değişkenlerle (sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çalışılan sektör ve lisans-lisansüstü öğrencisi olma durumu) ilişkisi Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir.

#### *2.3.5.1. Sahtekâr Fenomeni ile Sürekli Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler*

Sahtekâr Fenomeni ile katılımcıların yaşları ve meslekte bulunma süreleri arasındaki olası ilişkiyi incelemek için *Pearson* Korelasyon Analizi yapılmıştır (bkz., Tablo 6). Analiz sonuçları, Sahtekâr Fenomeni ile yaş ($r$ = -.30, $p$ < .001) ve meslekteki süre ($r$ = -.30, $p$ < .001) arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu sonuç, yaşı görece genç ve meslek hayatında tecrübesiz olan kadınların Sahtekâr Fenomeni puanlarının yaşı daha ileride ve tecrübe sahibi olanlara kıyasla daha yüksek olabildiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, yaş ve meslekte bulunma süresi arasında yüksek düzeyde anlamlı ve pozitif yönlü ($r$ = .89, $p$ < .001) bir ilişki olduğu dikkat çekmektedir (bkz., Tablo 6). Bu nedenle Sahtekâr Fenomeni ile meslekte bulunma süresi arasındaki ilişki yaş değişkeninin kontrol altına alınmasıyla tekrar incelenmiştir. Kısmi Korelasyon Analizi, katılımcıların yaşı sabit kaldığında Sahtekâr Fenomeni ile meslekte bulunma süresi arasındaki anlamlı ve negatif yönlü ilişkinin

sürdüğünü göstermiştir ($r$ = -.11, $p$ = .01). Bu bulgu, yaşı fark etmeksizin, mesleğinde görece yeni olanların, daha uzun bir zamandır mesleğini icra edenlere kıyasla sahtelik hislerini deneyimleme ihtimallerinin daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

#### *2.3.5.2. Sahtekâr Fenomeni ile Kategorik Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler*

Sahtekâr Fenomeni puanlarının katılımcıların kategorik yapıdaki demografik özelliklerine göre anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacı doğrultusunda öncelikle eğitim durumu ("lise ve altı", "üniversite" ve "lisansüstü) ve sosyo-ekonomik durum ("alt düzey", "orta düzey" ve "üst düzey") 3 kategori olacak şekilde yeniden kodlanmıştır. Eğitim durumu kategorilerinden "lise ve altı" kategorisi ortaokul ve lise mezunu olanları, "üniversite" kategorisi üniversite mezunlarını, "lisansüstü" kategorisi ise yüksek lisans ve doktora mezunlarını içerecek şekilde oluşturulmuştur. Sosyo-ekonomik durum kategorilerinden "alt düzey" kategorisi, sosyo-ekonomik statünün değerlendirildiği 7'li değerlendirme aracının 1., 2. ve 3. basamağını içerecek şekilde kodlanmıştır. "Orta düzey" kategorisi 4. basamağı; "üst düzey" kategorisi ise 5., 6. ve 7. basamakları içermektedir. Buna ek olarak çalışılan sektör için "diğer" seçeneğini işaretlemiş 34 katılımcının verisi, ilgili analize dâhil edilmemiştir. Bu işlemlerin gerçekleştirilmesinin nedeni, katılımcı sayılarının kategoriler arasında mümkün mertebe birbirine yakın olmasını sağlamaktır. Katılımcıların kategorik yapıdaki demografik özelliklerine göre Sahtekâr Fenomeni puanlarına yönelik betimleyici istatistikleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Kategorik Demografik Değişkenlere Göre Göre Sahtekâr Fenomeni Puanlarının Dağılımları

| **Medeni Durum** | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | *n* | *Ort.* | *SS.* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| Bekâr | 427 | 2.51 | 0.71 | 1.00 | 4.67 | 3.67 |
| Evli | 250 | 2.22 | 0.67 | 1.00 | 4.78 | 3.78 |
| **Sosyo-Ekonomik Düzey** | | | | | | |
| | *n* | *Ort.* | *SS.* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| Alt Düzey | 175 | 2.54 | 0.74 | 1.11 | 4.78 | 3.67 |
| Orta Düzey | 285 | 2.37 | 0.65 | 1.00 | 4.67 | 3.67 |
| Üst Düzey | 217 | 2.33 | 0.74 | 1.17 | 4.67 | 3.50 |
| **Eğitim Düzeyi** | | | | | | |
| | *n* | *Ort.* | *SS.* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| Lise ve altı | 172 | 2.50 | 0.63 | 1.00 | 4.67 | 3.67 |
| Lisans | 350 | 2.31 | 0.70 | 1.00 | 4.67 | 3.67 |
| Lisansüstü | 155 | 2.50 | 0.79 | 1.22 | 4.78 | 3.56 |
| **Çalışma Durumu** | | | | | | |
| | *n* | *Ort.* | *SS.* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| Öğrenci | 171 | 2.60 | 0.63 | 1.00 | 4.39 | 3.39 |
| Çalışan | 356 | 2.22 | 0.65 | 1.00 | 4.67 | 3.67 |
| Öğrenci ve çalışan | 150 | 2.60 | 0.80 | 1.28 | 4.78 | 3.50 |
| **Çalışılan Sektör** | | | | | | |
| | *n* | *Ort.* | *SS.* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| Kamu Sektörü | 232 | 2.27 | 0.74 | 1.11 | 4.78 | 3.67 |
| Özel Sektör | 240 | 2.39 | 0.70 | 1.00 | 4.67 | 3.67 |
| **Lisans-Lisansüstü Öğrenciliği** | | | | | | |
| | *n* | *Ort.* | *SS.* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| Lisans | 182 | 2.50 | 0.64 | 1.00 | 4.67 | 3.67 |
| Lisansüstü | 139 | 2.71 | 0.79 | 1.28 | 4.78 | 3.50 |

Demografik kategorik değişkenlere göre Sahtekâr Fenomeni puanlarının anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için bir dizi Tek Yönlü Varyans Analizi gerçekleştirilmiştir. *Levene* Testleri varyansların homojenliği varsayımının medeni durum ($F_{(1, 675)} = 3.88$, $p = .15$) ve çalışılan sektör için desteklendiğini göstermiştir ($F_{(1, 470)} = 0.01$, $p = .91$). Ancak sosyo-ekonomik düzey ($F_{(2, 674)} = 3.32$, $p = .04$), eğitim düzeyi ($F_{(2, 674)} = 3.88$, $p = .02$), çalışma durumu ($F_{(2, 674)} = 8.43$, $p < .001$) ve lisans-lisansüstü öğrenciliği ($F_{(1, 319)} = 7.62$, $p = .006$) için desteklenmemiştir. Homojenlik varsayımının desteklenmediği Tek Yönlü Varyans Analizlerinde kategoriler arasındaki

farklılıklar *Welch* ve *Brown-Forsythe* Testleri ile değerlendirilmiştir. Üç kategori içeren değişkenler için kategoriler arasında ortaya çıkan anlamlı farklılıkların karşılaştırılması ise *post-hoc* analizlerinden *Tamhane's T2* ile yapılmıştır.

Medeni durumlarına göre katılımcıların Sahtekâr Fenomeni puanları arasındaki farklılıkların tespiti için yapılan karşılaştırmalar, bekâr katılımcıların (*Ort.* = 2.51, *SS* = 0.71) Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin evli olanlara (*Ort.* = 2.22, *SS* = 0.67) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek olduğuna işaret etmiştir ($F_{(1,\ 675)}$ = 27.23, $\chi 2$ = 13.13, $p < .001$). Bir başka ifadeyle, bekâr kişilerin evlilere kıyasla sahtelik hisleri deneyimleme ihtimalinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Sosyo-ekonomik düzey için bulgular, Sahtekâr Fenomeni puanları açısından gruplar arasındaki farklılıkların anlamlı olduğunu göstermiştir (*Welch's* $F_{(2,\ 397.59)}$ = 4.19, $p$ = .02; *Brown-Forsythe's* $F_{(2,\ 580.90)}$ = 4.44, $p$ = .01). Ortaya çıkan farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu incelendiğinde "alt düzey" grubunun (*Ort.* = 2.54, *SS* = 0.74) hem "orta düzey" (*Ort.* = 2.37, *SS* = 0.65) kategorisinde yer alan katılımcılardan ($p$ = .04) hem de "üst düzey" (*Ort.* = 2.33, *SS* = 0.74) kategorisinde yer alanlardan ($p$ = .02) istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek Sahtekâr Fenomeni puanlarına sahip olduğu görülmüştür. Orta ve üst sosyo-ekonomik düzey grupları ise Sahtekâr Fenomeni puanları açısından birbirinden anlamlı şekilde farklılaşmamıştır ($p$ = .90). Bu bulgular, alt sosyo-ekonomik düzeydeki kişilerin Sahtekâr Fenomeni deneyimleme ihtimalinin diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Sahtekâr Fenomeni puanlarının kişilerin eğitim düzeylerine (en son mezun oldukları okul) göre değişip değişmediğine yönelik gerçekleştirilen analizin bulguları, gruplar arasında Sahtekâr Fenomeni puanları açısından anlamlı farklılıklar olduğuna işaret etmiştir (*Welch's* $F_{(2,\ 338.96)}$ = 6.69, $p$ = .001; *Brown-Forsythe's* $F_{(2,\ 472)}$ = 6.35, $p$ = .002). Bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu kontrol edildiğinde, lisans mezunu olan katılımcıların (*Ort.* = 2.30, *SS* = 0.70) hem lise ve altı (*Ort.* = 2.50, *SS* = 0.63, $p$ = .004) hem de lisansüstü grubundakilerden (*Ort.* = 2.50, *SS* = 0.79, $p$ = .03) istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha düşük Sahtekâr Fenomeni düzeylerine sahip olduğu görülmüştür. Elde edilen bu bulgu, lise ve daha altındaki bir eğitim kurumundan ya da lisansüstü eğitiminden mezun olanların, üniversite mezunlarına kıyasla görece daha fazla sahtelik hisleri yaşadıklarına işaret etmektedir. Çalışma durumu için yapılan analizler de gruplar

arasında Sahtekâr Fenomeni puanları açısından anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir (*Welch's* $F_{(2, 319.49)} = 26.11$, $p < .001$; *Brown-Forsythe's* $F_{(2, 432.08)} = 23.88$, $p = .001$). Buna göre, yalnızca öğrenci olan katılımcıların (*Ort.* = 2.60, *SS* = .0.63) ve hem öğrenci olup hem de çalışan katılımcıların (*Ort.* = 2.60, *SS* = 0.80) Sahtekâr Fenomeni puanları, yalnızca çalışan katılımcılara (*Ort.* = 2.22, *SS* = 0.65) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksektir (her iki karşılaştırma için $p < .001$). Diğer bir ifadeyle, yalnızca çalışan katılımcıların öğrencilere ya da hem öğrenci hem de çalışan katılımcılara kıyasla daha az sahtelik hisleri deneyimlediğini söylemek mümkündür. Ancak çalışılan sektör açısından incelendiğinde, Sahtekâr Fenomeni puanlarının kamu sektöründe çalışanlar (*Ort.* = 2.27, *SS* = .0.74) ile özel sektörde çalışanlar (*Ort.* = 2.39, *SS* = .0.70) arasında istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($F_{(1, 470)} = 3.35$, $\chi 2 = 1.74$, $p = .07$).

Son olarak okuyan katılımcıların ($n = 321$) Sahtekâr Fenomeni puanlarının lisans eğitimi veya lisansüstü eğitimi alıyor olmalarına göre anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulgular, lisans düzeyindekiler ile lisansüstü eğitimine devam eden katılımcıların Sahtekâr Fenomeni puanlarının, istatistiksel olarak anlamlı biçimde birbirinden farklılaştığını ortaya çıkarmıştır (*Welch's* $F_{(1, 261.78)} = 6.17$, $p = .014$). Bu bulgular, lisansüstü eğitimine devam eden katılımcıların (*Ort.* = 2.71, *SS* = 0.79) Sahtekâr Fenomeni puanlarının lisans eğitimine devam edenlere kıyasla (*Ort.* = 2.50, *SS* = 0.64) istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle, lisansüstü eğitimini sürdüren öğrencilerin sahtelik hisleriyle karşılaşma ihtimalleri lisans eğitimini sürdürenlere kıyasla daha yüksektir.

Bulgular Sahtekâr Fenomeninin kategorik demografik değişkenlere göre farklılaşabildiğine işaret etmiştir. Öte yandan fenomen ile yaş arasındaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda, Sahtekâr Fenomeni ile demografik özellikler arasındaki ilişkilerin bazılarında yaş değişkeninin de rolü olabileceğini düşünmek mümkündür. Bu nedenle, Tek Faktörlü Kovaryans Analizi *(ANCOVA)* ile yaş değişkenini sabit tutarak Sahtekâr Fenomeni ve kategorik demografik değişkenler arasındaki ilişki yeniden incelenmiştir. Ancak, Kovaryans Analizi için desteklenmesi gereken varyansların homojenliği varsayımı yalnızca medeni durum ($F_{(1, 675)} = 1.75$, $p = .19$), sosyo-ekonomik düzey ($F_{(2, 674)} = 2.30$, $p = .101$) ve eğitim durumu ($F_{(2, 674)} = 2.67$, $p = .070$)

için karşılanmıştır. Her üç analiz için regresyon doğrularının eğimlerinin eşit olduğu varsayımı da desteklenmiştir (Medeni durum için $F_{(1, 676)} = 0.27$, $\chi^2 = 0.12$, $p = .61$; Sosyo-ekonomik durum için $F_{(2, 671)} = 0.85$, $\chi^2 = 0.39$, $p = .43$; eğitim durumu için $F_{(2, 671)} = 2.21$, $\chi^2 = 0.99$, $p = .11$).

Analizden elde edilen bulgular, yaş farklılıkları kontrol altına alındığında medeni durum ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığını açığa çıkarmıştır ($F_{(1, 677)} = 3.11$, $\chi^2 = 0.46$, $p = .078$, $\eta^2 = .005$). Öte yandan Sahtekâr Fenomeni ile sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişki yaş farklılıkları kontrol altına alındığında da istatistiksel olarak anlamlılığını sürdürmüştür ($F_{(2, 673)} = 3.35$, $\chi^2 = 1.52$, $p = .036$, $\eta^2 = .010$). *Bonferroni* ile düzeltilmiş karşılaştırmalar, önceki bulgulara benzer şekilde alt sosyo-ekonomik düzeydekilerin Sahtekâr Fenomeni puanlarının orta sosyo-ekonomik düzeydekilerden anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, önceki bulguların aksine yaş sabit tutulduğunda alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydekiler Sahtekâr Fenomeni açısından anlamlı biçimde farklılaşmamıştır. Yaş değişkeni kontrol altına alındığında, Sahtekâr Fenomeninin eğitim durumuna göre de anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir ($F_{(2, 673)} = 7.64$, $\chi^2 = 3.42$, $p = .001$, $\eta^2 = .022$). Düzeltilmiş karşılaştırmalar incelendiğinde, lisansüstü mezunlarının hem lise ve altı eğitim kurumundan hem de üniversiteden mezun olanlara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek sahtelik hislerine sahip olduğu görülmüştür. Önceki bulguların aksine, lise ve daha altı bir eğitim kademesini tamamlamış olanlar ile üniversite mezunları ise birbirinden anlamlı şekilde farklılaşmamıştır.

Diğer kategorik demografik değişkenler ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkinin yaş değişkenini sabit tutarak incelenmesi, analizler için gerekli varsayımların desteklenmemesi nedeniyle mümkün olmamıştır. Bu nedenle bir dizi Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmış ve söz konusu demografik değişkenler ile yaş değişkeni arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Gruplar arasında yaş ve Sahtekâr Fenomeni açısından ortaya çıkan anlamlı farklılaşmaların birbirine paralel olması durumunda, Sahtekâr Fenomeni ile söz konusu demografik değişken arasındaki ilişkide yaşın rolü olabileceği düşünülmüştür.

Analizden elde edilen bulgular öğrencilerin (*Ort.* = 22.36, *SS* = 3.72) hem çalışanlara (*Ort.* = 36.01, *SS* = 9.33) hem de okuyup çalışanlara (*Ort.* = 30.59, *SS* = 7.49) göre anlamlı şekilde daha genç olduğunu, okuyup çalışanların da çalışanlara kıyasla anlamlı olarak daha düşük yaş ortalamasına sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır (*Welch's* $F_{(2, 358.29)} = 312.68$, $p < .001$; *Brown- Forsythe's* $F_{(2, 498.06)} = 227.16$, $p < .001$). Çalışanların yaş ortalamasının diğerlerine göre anlamlı biçimde daha büyük olması, çalışma durumu ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkide yaş değişkeninin rolü olabileceğini düşündürmektedir. Öte yandan, lisans öğrencilerinin (*Ort.* = 24.77, *SS* = 8.27), lisansüstü öğrencilerine (*Ort.* = 28.09, *SS* = 4.56) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha genç olduğu görülmüştür (*Welch's* $F_{(1, 261.78)} = 6.17$, $p = .014$). Lisansüstü grubunun, lisans grubuna kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek Sahtekâr Fenomeni puanlarına sahip olduğu düşünüldüğünde bu ilişkide yaş değişkeninin önemli bir rolü olmayacağı görülmektedir.

Özetle medeni durum, sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve lisans-lisansüstü öğrenciliği ile Sahtekâr Fenomeni arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan, daha genç kişilerin Sahtekâr Fenomenini deneyimleme ihtimallerinin görece yüksek olduğu bulunmuştur. Katılımcıların demografik özelliklerine göre yaş dağılımları incelendiğinde, fenomen ile demografik değişkenler arasındaki ilişkilerin bazılarında yaşın da rolü olabileceği düşünülmüştür. Yaş kontrol altına alındığında ise alt sosyo-ekonomik düzeydekilerin, lisansüstü öğrencilerinin ve lisansüstü mezuniyetine sahip olanların diğerlerine kıyasla Sahtekâr Fenomeni puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

### *2.3.6. Sahtekâr Fenomeni Grupların Oluşturulması ve Ayrıştırılması*

Sahtekâr Fenomeninin türlerine ilişkin öngörülerin sınanabilmesi amacıyla öncelikle Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının oluşturulması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda Leary ve arkadaşları (2000) tarafından izlenen yöntemden yararlanılmıştır. Öncelikle öz değerlendirme puanları ile yansıtmalı değerlendirmeleri arasındaki fark puanları (Ö-Y Fark) negatif yönde olanlar "negatif fark" grubunu oluşturacak şekilde kodlanmıştır. Bu gruptaki katılımcıların öz değerlendirmeleri yansıtmalı değerlendirmelerinden daha düşüktür. Bu da kendilerini, diğerlerinin onları nasıl değerlendirdiği üzerine olan inançlarından daha olumsuz gördüklerine işaret

etmektedir. Öte yandan Ö-Y Fark puanı sıfır ya da pozitif yönde olanlar ise "pozitif fark" grubunu oluşturacak şekilde kodlanmıştır. Bu gruptakilerin öz değerlendirmeleri yansıtmalı değerlendirmelerine eşit ya da ondan daha yüksektir. Bu durum, kendilerini, diğerlerinin onları nasıl değerlendirdiği üzerine olan inançlarına benzer ya da ondan daha olumlu gördüklerinin göstergesi olarak kabul edilir.

Ardından, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomenine yönelik yapılan önceki çalışmalardan (McElwee ve Yurak, 2007) hareketle Sahtekâr Fenomeni puanlarının medyan değeri hesaplanmış ve 2.28 sonucu elde edilmiştir. Bu değer Sahtekâr Fenomeni için kesme puanı olarak kabul edilmiştir. Sahtekâr Fenomeni puanı kesme puanının üzerinde kalanlar arasında Ö-Y Fark puanları negatif olanlar "Gerçek Sahtekâr Fenomeni" grubunu oluştururken, Ö-Y Fark puanları pozitif olanlar "Stratejik Sahtekâr Fenomeni" grubu olarak isimlendirilmiştir. Sahtekâr Fenomeni puanı kesme puanının altında kalanlar ise "Sahtekâr Fenomeni olmayanlar" olarak kategorilendirilmiştir. Oluşturulan grupların araştırmada yer alan değişkenlerden aldıkları ortalama puanlar ve standart sapma puanları, ranj değerleriyle birlikte Tablo 8'de aktarılmıştır.

Sahtekâr Fenomeni puanları ve Ö-Y Fark puanları kullanılarak oluşturulan kategorilerin, çalışmada kullanılan diğer değişkenler açısından da anlamlı biçimde ayrışıp ayrışmadığının incelenebilmesi için, Ayırma Analizi *"Enter"* yöntemiyle uygulanmıştır. *Box's M* Testi, gruplar arası varyans ve kovaryans matrislerinin birbirine eşit olduğu varsayımını desteklememiştir (*Box's M* = 47.09, $F_{(12,\ 629502.92)} = 3.89$, $p < .001$). Bu nedenle kovaryans matrislerinin gruplar için ayrı ayrı kullanımı tercih edilerek analizler tekrarlanmıştır. Ardından, bu analiz için çoklu bağlantı problemi olup olmadığını incelenmiş ve korelasyon katsayılarının hiçbirinin .70'in üzerinde olmadığı görülmüştür. Bu durum çoklu bağlantı olmaması gerekliliğinin karşılandığı şeklinde yorumlanmıştır. Analizden elde edilen dağılım grafiği *(scatter plot)* Şekil 6'daki gibidir.

Tablo 8. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Araştırma Değişkenlerinden Aldıkları Puanlar ve Betimleyici İstatistikleri (N = 677)

| | **GSF (n = 216)** | | | | | **SSF (n = 116)** | | | | | **SF Olmayanlar (n = 345)** | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **Değişkenler** | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| SF[a] | 3.03 | 0.54 | 2.33 | 4.67 | 2.33 | 2.88 | 0.48 | 2.33 | 4.78 | 2.44 | 1.84 | 0.30 | 1.00 | 2.28 | 1.28 |
| Öz Değ.[b] | 3.13 | 0.59 | 1.40 | 4.60 | 3.20 | 3.61 | 0.53 | 1.80 | 5.00 | 3.20 | 3.84 | 0.47 | 2.00 | 5.00 | 3.00 |
| Yansıtmalı Değ.[c] | 3.75 | 0.52 | 2.00 | 5.00 | 3.00 | 3.37 | 0.57 | 1.80 | 4.60 | 2.80 | 3.96 | 0.45 | 2.60 | 5.00 | 2.40 |
| Ö-Y Fark[d] | -0.62 | 0.44 | -2.20 | -0.20 | 2.00 | 0.25 | 0.31 | 0.00 | 1.40 | 1.40 | -0.12 | 0.42 | -2.00 | 1.40 | 3.40 |
| Benlik Saygısı | 3.30 | 0.71 | 1.60 | 4.90 | 3.30 | 3.54 | 0.69 | 2.00 | 5.00 | 3.00 | 4.25 | 0.51 | 1.80 | 5.00 | 3.20 |
| KZD[e] | 2.90 | 0.46 | 1.81 | 4.25 | 2.44 | 2.84 | 0.46 | 1.75 | 4.19 | 2.44 | 2.28 | 0.45 | 1.06 | 3.75 | 2.69 |
| Depresyon | 2.69 | 0.93 | 1.15 | 5.00 | 3.85 | 2.42 | 0.92 | 1.00 | 4.92 | 3.92 | 1.69 | 0.68 | 1.00 | 4.31 | 3.31 |
| Anksiyete | 2.11 | 0.76 | 1.00 | 4.70 | 3.70 | 1.96 | 0.61 | 1.00 | 3.80 | 2.80 | 1.59 | 0.56 | 1.00 | 4.20 | 3.20 |
| Stres | 3.10 | 0.69 | 1.50 | 4.71 | 3.21 | 2.82 | 0.80 | 1.00 | 4.43 | 3.43 | 2.35 | 0.73 | 1.00 | 4.71 | 3.71 |

*[a] Sahtekâr Fenomeni, [b]Öz Değerlendirmeler; [c] Yansıtmalı Değerlendirmeler, [d]Öz Değerlendirmeler ile Yansıtmalı Değerlendirmeler Farkı; [e]Kendini Zayıflatma Davranışları.*

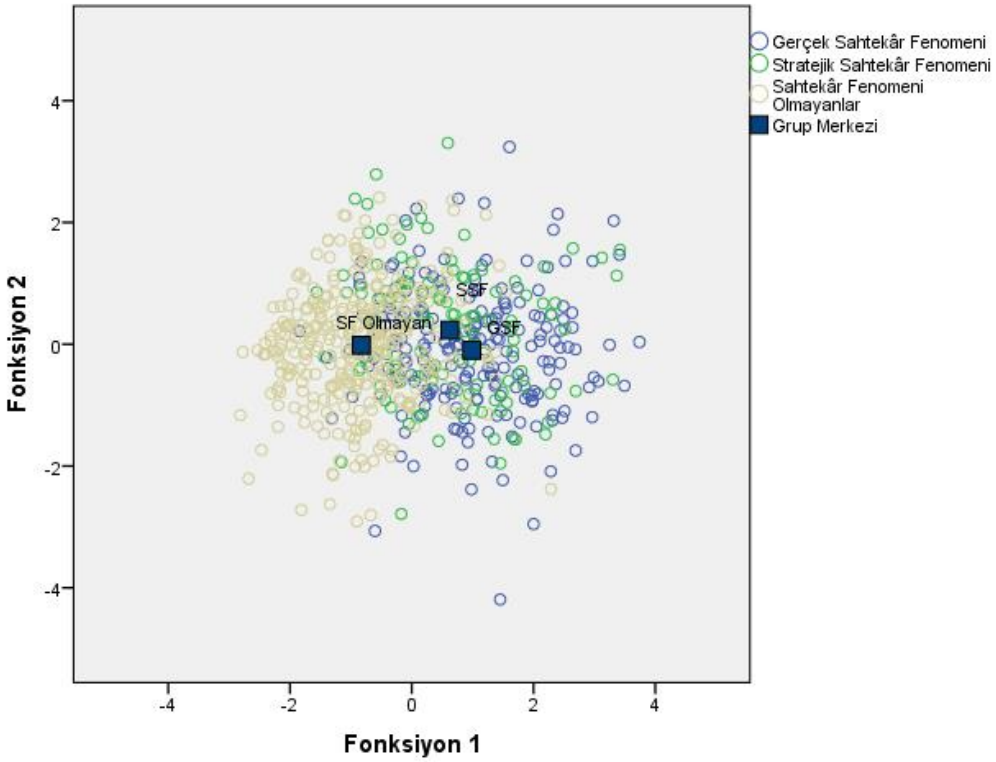


Şekil 6. Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Dağılım Grafiği (N = 677)

Bulgular istatistiksel olarak 2 fonksiyonun birlikte anlamlı olduğunu (Fonksiyon 1-2 için *Wilks' Lambada* = .57, $\chi^2$ = 373.25, *sd* = 10, *p* < .001) ancak birinci fonksiyon çıkarıldığında ikincisinin anlamlı olmadığını göstermiştir. (Fonksiyon 2 için *Wilks' Wilks' Lambada* = .99, $\chi^2$ = 8.10, *sd* = 4, *p* = .077). Bu sonuç Sahtekâr Fenomeni grupları arasında birinci ve ikinci fonksiyonun birlikte ayrım yaptığına, ancak ikinci fonksiyonun tek başına ayrım yapamadığına işaret etmektedir. Kanonik korelasyonların karesi, birinci ve ikinci fonksiyonlar için sırasıyla .42 ve .01 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler doğrultusunda, Sahtekâr Fenomeni için gruplar arası değişkenliğin %42'sinin birinci ve %1'inin ikinci fonksiyon tarafından açıklandığı anlaşılmaktadır. Araştırma değişkenlerinin diskriminant fonksiyonları ile gösterdikleri korelasyonlar (grup içi yapı katsayıları) Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Ayrılık Analizi Bulguları (N = 677)

| Değişkenler | Fonksiyon | |
|---|---|---|
| | **1** | **2** |
| Benlik Saygısı | -.84* | .27 |
| KZD[a] | .77* | .47 |
| Depresyon | .67* | -.28 |
| Anksiyete | .44* | -.20 |
| Stres | .54 | -.55* |
| *Öz Değer:* | *0.73* | *0.01* |
| *Varyans Yüzdesi:* | *%98.3* | *%1.7* |
| *Kanonik Korelasyon Katsayıları:* | *.65* | *.11* |

[a] *Kendini zayıflatma davranışları*
**p< .05*

Bulgular, birinci fonksiyon için benlik saygısı, kendini zayıflatma davranışları, depresyon ve anksiyete değişkenlerinin; ikinci fonksiyon için ise stres değişkeninin anlamlı olduğunu göstermiştir. Bu fonksiyonlar üzerinden kişilerin gruplara doğru biçimde atanma olasılığının ise %67 olduğu görülmüştür. Sınıflandırma sonuçlarına göre, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna doğru atama oranı %65.28, Sahtekâr Fenomeni olmayan gruba doğru atama oranı ise %90.14'tür. Ancak Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna doğru atama oranı yalnızca %0.86 olarak hesaplanmıştır. Bu gruptakilerin %55.17'si Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna atanırken, %43.97'si Sahtekâr Fenomeni olmayan gruba atanmıştır. Bu bulgular, Stratejik Sahtekâr Fenomenin birtakım nicel değişkenler üzerinden hem Gerçek Sahtekâr Fenomeninden hem de Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan ayrıştırılmasında güçlük olduğuna işaret etmektedir.

### *2.3.7. Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Karşılaştırılması*

Denence 1'in sınanabilmesi amacıyla Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları arasında benlik saygısı, kendini zayıflatma davranışları depresyon, anksiyete ve stres açısından anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda, Sahtekâr Fenomeni olmayanların verisi dışarıda bırakılarak bir dizi Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve iki grup birbiriyle karşılaştırılmıştır. *Levene* Testleri, Sahtekâr Fenomeni ($F_{(1,\ 330)}$ = 2.37, $p$ = .13), benlik saygısı ($F_{(1,\ 330)}$ = 0.12, $p$ = .73), kendini zayıflatma davranışları ($F_{(1,\ 330)}$ = 0.55, $p$ = .46), depresyon ($F_{(1,\ 330)}$ = 0.03, $p$ = .87) ve stres ($F_{(1,\ 330)}$

= 2.10, $p$ = .15) için varyansların homojenliği varsayımının karşılandığını göstermiştir. Ancak anksiyete değişkeni için varyansların homojen dağılımı varsayımı desteklenmemiştir (*Levene's* $F_{(1, 330)}$ = 8.29, $p$ = .004). Bu nedenle, anksiyete puanları açısından gruplar arasındaki farklılıklar *Welch* Testinin sonuçları kullanılarak değerlendirilmiştir.

Öncelikle gruplar arasında Sahtekâr Fenomeni puanları açısından anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. Bulgular Sahtekâr Fenomeni puanlarının gruplar arasında anlamlı şekilde farklılaştığına işaret etmiştir ($F_{(1, 330)}$ = 5.99, $\chi^2$ = 1.62, $p$ = .015). Bu bulgu, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun (*Ort.* = 3.03, *SS* = 0.54) Sahtekâr Fenomeni puanlarının, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna (*Ort.*= 2.88, *SS* = 0.48) göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Benlik saygısı düzeyleri karşılaştırıldığında yine gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır ($F_{(1, 330)}$ = 8.85, $\chi^2$ = 4.40, $p$ = .003). Böylece Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun (*Ort.* = 3.30, *SS* = 0.71) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna (*Ort.* = 3.54, *SS* = 0.69) kıyasla anlamlı biçimde daha düşük benlik saygısı düzeylerine sahip olduğu anlaşılmıştır.

Kendini zayıflatma davranışları karşılaştırıldığında Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu (*Ort.* = 2.90, *SS* = 0.46) ile Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun (*Ort.* = 2.84, *SS* = 0.46) istatistiksel olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($F_{(1, 330)}$ = 1.11, $\chi^2$ = 0.23, $p$ = .29). Diğer bir ifadeyle iki grubun kendini zayıflatma davranışlarında bulunma sıklığı benzerdir. Depresyon düzeyleri açısından kıyaslandığında ise grupların birbirinden anlamlı biçimde farklılaştığı anlaşılmıştır ($F_{(1, 330)}$ = 6.47, $\chi^2$ = 5.57, $p$ = .011). Bu bulgu, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun (*Ort.* = 2.69, *SS* = 0.93) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundan (*Ort.* = 2.42, *SS* = 0.92) anlamlı şekilde daha yüksek depresyon puanlarına sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan iki grubun anksiyete düzeyleri açısından birbirlerinden farklılaşmadığı açığa çıkmıştır (*Welch's* $F_{(1, 280.28)}$ = 3.47, $p$ = .064). Dolayısıyla Gerçek (*Ort.* = 2.11, *SS* = 0.76) ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni (*Ort.* = 1.96, *SS* = 0.61) gruplarının deneyimledikleri anksiyete düzeyleri açısından birbirine benzer olduğunu söylemek mümkündür. Son olarak söz konusu gruplar stres düzeyleri açısından karşılaştırılmıştır. Elde edilen değerler stres düzeyleri açısından iki grubun

birbirinden anlamlı biçimde farklılaştığına işaret etmiştir ($F_{(1, 330)}$ = 10.75, $\chi^2$ = 5.79, $p$ = .001). Bu bulgu Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun (*Ort.* = 3.10, *SS* = 0.69) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna (*Ort.* = 2.82, *SS* = 0.80) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yoğun stres yaşadığını göstermiştir.

Tek Yönlü Varyans Analizlerinden elde edilen bulgular incelendiğinde, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla anlamlı şekilde daha düşük benlik saygısına, daha yüksek depresyon ve daha yüksek stres düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Öte yandan gruplar, kendini zayıflatma davranışları ve anksiyete puanları açısından farklılaşmamışlardır. Ancak iki grup arasında Sahtekâr Fenomeni düzeyleri açısından da anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun Sahtekâr Fenomeni düzeyleri anlamlı şekilde daha yüksektir. Dolayısıyla benlik saygısı, depresyon ve stres değişkenleri açısından gruplar arasında tespit edilen anlamlı farklılıkların, Sahtekâr Fenomeni düzeylerindeki farklılıktan kaynaklanabileceği de düşünülebilir. Bu nedenle, bir dizi Tek Faktörlü Kovaryans Analizi ile Sahtekâr Fenomeninin etkisi sabit tutulmuş ve iki grup arasında görülen farklılıklar yeniden incelenmiştir. *Levene* Testleri belik saygısı ($F_{(1, 330)}$ = 0.001, $p$ = .98), depresyon ($F_{(1, 330)}$ = 0.48, $p$ = .49) ve stres ($F_{(1, 330)}$ = 2.39, $p$ = .12) değişkenleri için varyansların homojenliği varsayımının desteklendiğini göstermiştir. Ayrıca regresyon doğrularının eğimlerinin eşit olduğu hipotezi de desteklenmiştir (benlik saygısı için $F_{(1, 331)}$ = 0.23, $\chi^2$ = .08, $p$ = .63; depresyon için $F_{(1, 331)}$ = 0.28, $\chi^2$ = 0.21, $p$ = .60; stres için $F_{(1, 331)}$ = 0.60, $\chi^2$ = 0.29, $p$ = .44).

Analiz bulguları ise Sahtekâr Fenomeni düzeylerindeki farklılıklar kontrol altına alındığında, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının benlik saygısı düzeylerinin ancak marjinal düzeyde bir anlamlılıkla farklılaştığını açığa çıkarmıştır ($F_{(1, 331)}$ = 3.85, $\chi^2$ = 1.38, $p$ = .05, $\eta^2$ = .012). Diğer bir ifadeyle, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundakilerin benlik saygısı düzeyleri ile Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun benlik saygısı düzeyleri arasında Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu lehine olan farkın ancak marjinal düzeyde anlamlı olduğu söylenebilir. Öte yandan bulgular, Sahtekâr Fenomeni düzeylerindeki farklılık kontrol altına alındığında Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının depresyon düzeyleri açısından anlamlı biçimde birbirinden farklılaşmadığına işaret etmiştir ($F_{(1, 331)}$ = 2.96, $\chi^2$ = .0.74, $p$ = .09, $\eta^2$ =

.009). Son olarak gruplar arasında stres düzeyleri açısından anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. Bulgular Sahtekâr Fenomeni düzeyleri kontrol altına alındığında grupların stres düzeyleri açısından birbirlerinden anlamlı şekilde farklılaştığını açığa çıkarmıştır ($F_{(1,\ 331)}$ = 6.76, $\chi^2$ = .3.27, $p$ = .01, $\eta^2$ = .02). Diğer bir ifadeyle, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun stres puanları Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksektir.

Özetle, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları benlik saygısı açısından marjinal düzeyde farklılaşırken (D1a), kendini zayıflatma davranışları (D1b), depresyon (D1c) ve anksiyete (D1d) düzeyleri açısından anlamlı olarak farklılaşmamışlardır. Ancak Sahtekâr Fenomeni puanları sabit tutulduğunda dahi, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna göre anlamlı şekilde daha yüksek stres düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir (D1e). Bu bulgular ışığında Denence 1e için destek sağlanırken; Denence 1a'nın kısmen desteklendiği, Denence 1b, Denence 1c ve Denence 1d'nin ise desteklenmediğini söylemek mümkündür.

### *2.3.8. Başarı Kavramına Yönelik Sosyal Temsillerin İncelenmesi*

Bu bölümde, öncelikle genel örneklemin "başarı" sosyal temsillerinin yapısının ve içeriğinin keşfedilmesi amaçlanmıştır. Ardından, üç Sahtekâr Fenomeni grubunun (Gerçek Sahtekâr Fenomeni, Stratejik Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar) "başarı" sosyal temsillerinin ayrı ayrı açığa çıkarılması ve hem nitel hem de nicel yöntemlerle bu temsil içeriklerinin karşılaştırılması hedeflenmiştir.

#### *2.3.8.1. Genel Örneklemin Başarı Sosyal Temsillerinin İncelenmesi*

Bu bölümde tüm katılımcıların ($N$ = 677) "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin yapısı ve içeriği incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle söz birimleştirme yapılmamış ifadeler üzerinden Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. Böylece, kadınların "başarı" kavramına yönelik temsillerinin yapısının ne derece yapılandırılmış olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Ardından, söz birimleştirilmiş ifadeler üzerinden Prototip Analizi yapılmış ve kadınların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin içeriği ile bu içeriğin merkezi çekirdek ve çevresel alanlar içinde nasıl konumlandığı incelenmiştir. Ardından Benzerlik Analizi ile temsil unsurları arasındaki

bir aradalık frekansları incelenerek, temsilin bilişsel organizasyonuna dair daha detaylı bir anlayışın sağlanması amaçlanmıştır.

#### *2.3.8.1.1.Genel Örnekleme Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri*

D2'nin sınanabilmesi için söz birimleştirilmemiş kelimeler üzerinden genel örnekleme yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. Katılımcıların tamamı için hesaplanmış olan Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri ve bu indekslerle ilişki veriler Tablo 10'da aktarılmıştır.

Tablo 10. Tüm Örneklemin Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri (N = 677)

| | **Farklı Kelime Sayısı** | **Bir kez Yazılmış Kelime Sayısı** | **Toplam Kelime Sayısı** | **Çeşitlilik İndeksi** | **Nadirlik İndeksi** |
|---|---|---|---|---|---|
| Tüm Örneklem | 1015 | 674 | 4727 | .21 | .66 |

Değerler incelendiğinde, tüm örneklem için hesaplanan Çeşitlilik İndeksinin düşük olduğu görülmektedir ($D$ = .21). Bu sonuç, beklenilenin aksine, kadınların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin içeriğinin yapılandırılmış olduğuna işaret etmektedir. Ancak Nadirlik İndeksi incelendiğinde, katılımcıların "başarı" kavramına yönelik bilişsel organizasyonunun görece düşük olduğu anlaşılmaktadır ($H$ = .66). İki indeks bir arada ele alındığında, D2'nin kısmen desteklendiğini söylemek mümkündür.

#### *2.3.8.1.2.Genel Örnekleme Yönelik Prototip Analizi ve Bulguları*

Kadınların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin yapısını incelemek amacıyla, söz birimleştirilmiş kelimeler kullanılarak tüm örneklem ($N$ = 677) için Prototip Analizi uygulanmıştır. Söz birimleştirme işleminin ardından elde edilen ve analizde kullanılan toplam kelime sayısı 4687, farklı kelime sayısı ise 504 ve bir kez yazılmış kelime sayısı 241'dir. Prototip Analizi için minimum frekans eşiği 10 (örneklem sayısının %1.5'i) olarak belirlenmiştir. Önem ve frekans değerleri için kesme puanı, minimum frekans eşiğinin altında kalan kelimelerin veriden çıkarılmasının ardından sadece analize dâhil edilen kelimelerin önem ve frekans değerlerinin ortalamalarının alınması yöntemiyle hesaplamıştır. Analizden elde edilen sonuç

Tablo *11*'de aktarılmıştır.

Merkezi çekirdeğin bir sosyal temsile yönelik toplumsal anlaşmaya dayalı ve durumsal değişimler karşısında dirençli olan en önemli unsurları içerdiği bilinmektedir (Abric, 1993).

Tablo *11*'de görülebileceği üzere, katılımcıların "başarı" kavramının merkezi çekirdeğinde "mutluluk" unsuru ön plana çıkmıştır. Bu durum, kadınların "başarı" kavramına yönelik çağrışımları arasında en sık uyarılan ve en önemli görülen unsurun "mutluluk" olduğunu göstermiştir. Aynı alan içinde beliren "tatmin" ve "huzur" unsurları ile birlikte düşünüldüğünde, kadınların "başarı" sosyal temsillerinde duygu ifadelerinin önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Merkezi çekirdeğin bir diğer önemli unsuru "çalışma" unsurdur. Yine merkezi çekirdekteki "eğitim" ve "hedef" unsuruyla birlikte düşünüldüğünde, bu alanda başarıya yönelik akademik/mesleki araçların da yer aldığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak "özgüven" ve "özgürlük" unsurları da bu alan içinde yer almıştır. Bunların da başarı ile ilişkili görece soyut kazançları olduğu düşünülebilir. Merkezi çekirdek içinde bulunan diğer unsurlar ise "azim", "emek", "inanmak", "zekâ", "karalılık", "istek" ve "saygı", başarı için gerekli görülen içsel/soyut özellikler ve davranış örüntüleri olarak yorumlanabilir. Son olarak bu alanda yer alan "aile" unsuruyla "başarı" inşasında kişilerarası ilişkilere yönelik unsurların da önemli yere sahip olabileceği görülmüştür.

Tablo 11. Tüm Örneklemin Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (N = 677)

| | ***Onem Ort. ≤ 3.82*** | | | | | | ***Onem Ort. > 3.82*** | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | **Merkezi Çekirdek** | | | | | | **Birinci Çevresel Alan** | | | | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 44.57*** | mutluluk | 296 | 2.80 | özgürlük | 71 | 3.44 | maddi gelir | 187 | 4.91 | itibar | 65 | 4.05 |
| | çalışma | 242 | 3.30 | inanmak | 65 | 3.37 | güç | 132 | 3.92 | gurur | 64 | 4.44 |
| | özgüven | 199 | 2.93 | aile | 56 | 2.68 | hırs | 94 | 5.39 | çaba | 58 | 4.21 |
| | azim | 177 | 3.49 | zeka | 52 | 3.46 | kariyer | 93 | 4.05 | takdir | 55 | 4.18 |
| | hedef | 92 | 3.41 | saygı | 49 | 3.41 | sabır | 79 | 3.90 | statü | 52 | 4.27 |
| | tatmin | 86 | 3.67 | kararlılık | 47 | 3.57 | özveri | 72 | 4.24 | | | |
| | huzur | 78 | 3.47 | eğitim | 47 | 3.36 | | | | | | |
| | emek | 75 | 3.39 | İstek | 45 | 3.00 | | | | | | |
| | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | | | | **Ikinci Çevresel Alan** | | | | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 44.57*** | bilgi | 39 | 3.15 | mücadele | 20 | 3.70 | iş | 32 | 4.06 | | | |
| | disiplin | 39 | 3.54 | bağımsızlık | 20 | 3.20 | sevgi | 30 | 4.00 | yükselmek | 16 | 4.19 |
| | güven | 38 | 3.39 | üretim | 19 | 3.58 | ödül | 28 | 5.68 | hayal etmek | 16 | 3.88 |
| | fayda | 32 | 3.63 | sağlık | 18 | 2.61 | gelişmek | 27 | 4.26 | yetenek | 14 | 4.79 |
| | sorumluluk | 23 | 3.78 | kendini gerçekleştirmek | 16 | 2.00 | pes etmemek | 27 | 4.59 | sevinç | 14 | 4.36 |
| | cesaret | 22 | 3.68 | sonuç | 14 | 3.71 | kazanmak | 27 | 4.81 | stres | 13 | 5.62 |
| | plan | 21 | 3.76 | hayat | 13 | 3.38 | haz | 24 | 4.21 | iletişim | 13 | 5.00 |
| | amaç | 20 | 3.40 | denge | 10 | 3.50 | şans | 24 | 5.46 | rekabet | 12 | 5.67 |
| | | | | | | | okumak | 23 | 4.04 | gülmek | 12 | 4.25 |
| | | | | | | | düzen | 23 | 5.26 | beceri | 12 | 4.17 |
| | | | | | | | zaman | 21 | 4.90 | eşitlik | 12 | 4.08 |
| | | | | | | | devamlılık | 20 | 4.45 | çevre | 12 | 5.34 |
| | | | | | | | araştırma | 19 | 4.58 | onaylanmak | 11 | 5.55 |
| | | | | | | | yorgunluk | 19 | 5.89 | zafer | 11 | 5.09 |
| | | | | | | | deneyim | 18 | 4.94 | gelecek | 11 | 4.36 |
| | | | | | | | ilerlemek | 18 | 4.17 | değer | 10 | 5.00 |
| | | | | | | | destek | 17 | 4.47 | irade | 10 | 4.30 |
| | | | | | | | umut | 17 | 4.24 | sebat | 10 | 4.60 |
| | | | | | | | zorluk | 17 | 5.47 | tutku | 10 | 4.20 |
| | | | | | | | öğrenmek | 16 | 4.06 | okul | 10 | 4.80 |

Çevresel alanların en önemli görevi ise merkezi çekirdeğin içeriğini çeşitlendirerek ve somutlaştırarak onun tutarlılığını sağlamaktır (Abric, 1993). Birinci çevresel alanda "maddi gelir", "güç" ve "kariyer" belirgin olan unsurlardır. Yine bu alan içinde yer alan "itibar", "statü", "takdir" ve "gurur" ile birlikte düşünüldüğünde, birinci çevresel alanda tespit edilen unsurların çoğunlukla başarı ile ilişkili görece daha akademik amaçlarla (örn., "güç", "kariyer" vb.) ve merkezi alandaki duyguları destekleyecek farklı duygularla (örn., "gurur" vb.) ilişkili olduğu söylenebilir. Aynı zamanda, merkezi alanın destekleyicisi olan bu alanın, yine başarıya yönelik içsel/soyut araçlar olarak düşünülebilecek "hırs", "sabır", "özveri" ve "çaba" unsurlarıyla merkezi alanın içeriğine anlamsal olarak paralellik gösterdiği ve onu çeşitlendirdiği dikkat çekmektedir.

Frekansı düşük ancak önemli olarak değerlendirilen unsurları içeren çelişen unsurlar alanı incelendiğinde, "bilgi", "plan" ve "amaç" gibi akademik/mesleki araçların; "disiplin" ve "sorumluluk" gibi içsel/soyut araçların yer aldığı görülmektedir. Bu anlamda, bu alanın hem merkezi hem de birinci çevresel alanı tamamlayıcı özelliğe sahip olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte, Abric (2003) tarafından belirtildiği üzere, bu alan farklı alt gruplar için ikinci bir merkezi çekirdek görevini de üstlenebilmektedir (akt., Wachelke ve Wolter, 2011: 523). Örneğin bu alanda beliren "kendini gerçekleştirmek" unsurunun, tüm temsil yapısındaki en düşük önem ortalamasına sahip (en önemli görülen) unsur olması dikkat çekicidir. Diğer bir ifadeyle, küçük bir grup için "mutluluk" yerine "kendini gerçekleştirmek" unsurunun, "başarı" kavramı için merkezi konumda değerlendiriliyor olması mümkündür. Ayrıca, "sağlık", "hayat" ve "denge" gibi doğrudan mesleki veya akademik başarıyla ilişkili olmayan unsurların yer aldığı görülmüştür. Buna ek olarak "fayda" ve "üretim" gibi, başarının görece kişilerarası/toplumsal bağlama da değebilecek amaçları bu alanda da yer almaktadır. Bu durum, "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerin Türkiye'deki kadın popülasyonu içinde farklı şekillerde inşa edilebildiğinin bir işareti olarak değerlendirilebilir.

İkinci çevresel alan incelendiğinde, diğer alanlardan farklı olarak bu alanın "yorgunluk", "zorluk" ve "stres" gibi başarıyla ilişkili görece olumsuz unsurları da içerdiği tespit edilmiştir. Abric (1993), çevresel alanların bireysel farklılıkları da

yansıttığını ifade eder. Bu bağlamda kadınlar için "başarı" kavramına yönelik sosyal temsiller görece olumsuz unsurlar içeriyor gibi gözükmektedir.

Özetle, kadınların "başarı" kavramına yönelik inşalarında "mutluluk" başta olmak üzere, "huzur", "tatmin", "gurur" gibi çok çeşitli duyguların oldukça önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Ek olarak "çalışmak" başta olmak üzere "öğrenmek", "araştırmak", "bilgi" gibi akademik/mesleki araçlar da kadınların "başarı" sosyal temsillerinde önemli unsurlardır. "Azim", "emek", "çaba", "istemek", "kararlılık" ve "zekâ" gibi, kişisel/soyut özelliklerin ve davranış örüntülerinin ise kadınların "başarı" sosyal temsillerinin içinde duygular gibi oldukça çeşitlilik arz ettiği dikkat çekmiştir. Öte yandan, "maddi kazanç", "güç", "kariyer", "statü", "yükselmek" gibi kişisel ve görece somut kazançların ön planda olduğunu söylemek mümkündür.

*2.3.8.1.3.Genel Örnekleme Yönelik Benzerlik Analizi ve Bulguları*

"Başarı" sosyal temsillerine yönelik unsurların arasındaki çağrışımsal ilişkileri açığa çıkarabilmek için Benzerlik Analizi ile bir aradalık ilişkileri incelenmiştir. Bir aradalık için minimum frekans eşiği 10 (örneklemin yaklaşık %1.5'i) olarak belirlenmiştir Analizden elde edilen benzerlik grafiği Şekil 7'deki gibidir.

Şekil 7'de görülebileceği üzere "başarı" hakkındaki çağrışımları "mutluluk" olan katılımcıların birçoğu "maddi gelir" ($f$ = 97, %32.77), "özgüven" ($f$ = 91, %30.74) "çalışma" ($f$ = 84, %28.38), "güç" ($f$ = 67, %22.64) kelimelerini de kullanmıştır. "Çalışma" ise sıklıkla "azim" ($f$ = 104, %42.98) kavramıyla bir aradadır. "Maddi gelir", "kariyer" ($f$ = 45; %24.06), "statü" ($f$ = 37, %19.79) ve "itibar" ($f$ = 36, %19.25) kavramlarıyla bir arada kullanılmıştır. Benzerlik Analizi sonuçlarının, katılımcıların "başarı" kavramına yönelik çağrışımlarının bilişsel olarak nasıl şekillendiği konusunda bilgi sağladığını söylemek mümkündür.

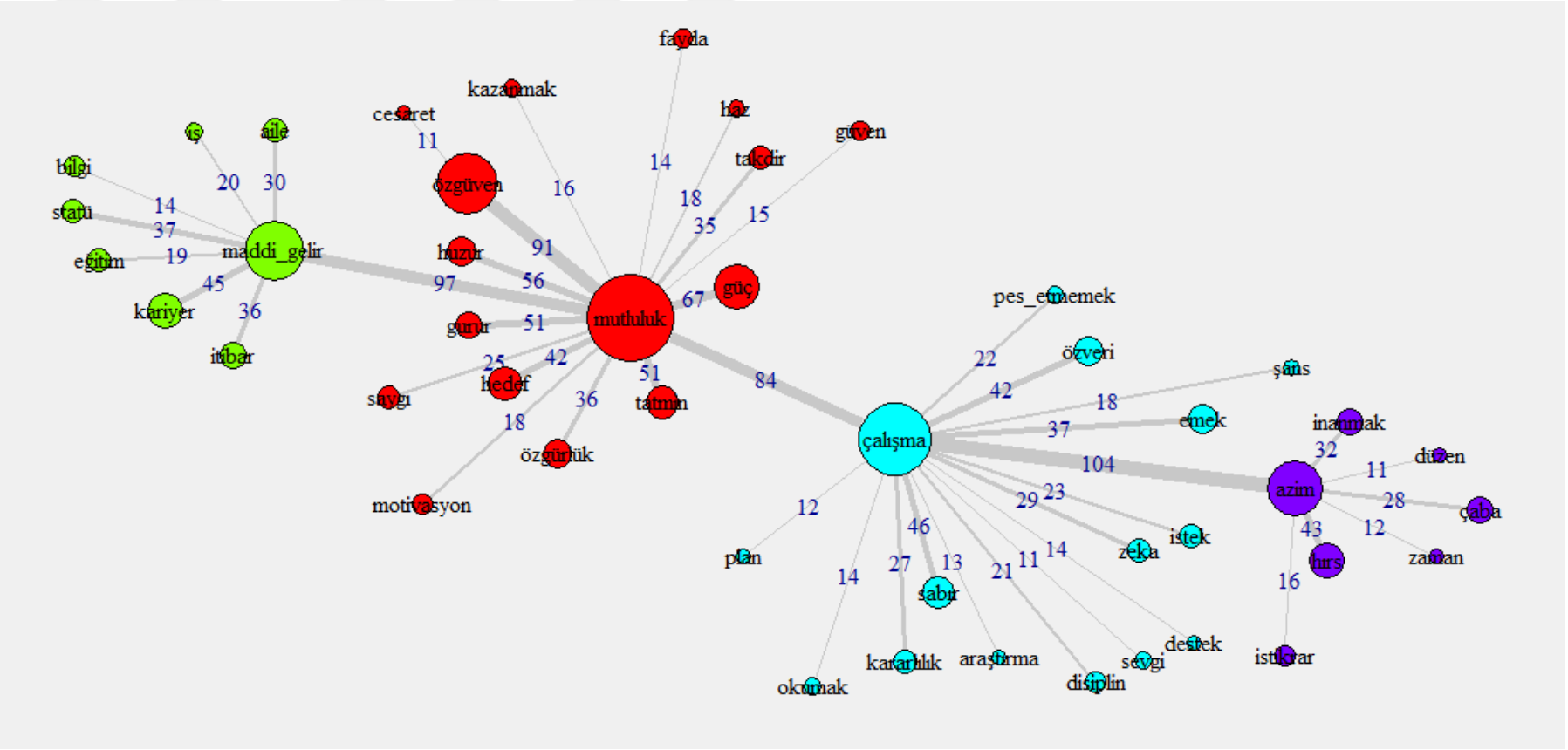


Şekil 7. Tüm Örneklemin Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Analizi Grafiği (N = 677)

#### *2.3.8.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması*

Bu bölümde, Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" olgusuna yönelik sosyal temsillerinin birbirinden farklılaşacağını ifade eden denencelerin (D3a, D3b, D3c, D3d, D4a, D4b ve D4c) sınanması amacıyla yapılmış analizlere ve bu analizlerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle söz birimleştirilmemiş kelimeler üzerinden Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. Böylece, üç Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" kavramına yönelik temsillerinin yapısının ne derece yapılandırılmış olduğunun ayrı ayrı tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ardından, söz birimleştirilmiş ifadelerle yapılan Prototip Analizi aracılığıyla grupların "başarı" sosyal temsillerinin yapısı ve içeriği incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar üç grup için karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Üçüncü adımda, Prototip Analizleri doğrultusunda tespit edilen anlamsal ve konumsal farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Ki Kare ve Varyans Analizleri ile incelenmiştir. Son olarak, Kutupluluk İndeksinin hesaplanması ve Varyans Analizleri aracılığıyla temsil içeriklerinin olumluluk düzeyleri açısından gruplar kıyaslanmışlardır.

##### *2.3.8.2.1.Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri*

Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin ne derece yapılandırılmış olduğunun incelenebilmesi için söz birimleştirilmemiş kelimeler üzerinden ayrı ayrı Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. İlgili veriler ve hesaplanan indeksler Tablo 12'de aktarıldığı gibidir.

Tablo 12. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri

| **Kategoriler** | **Farklı Kelime Sayısı** | **Bir kez Yazılmış Kelime Sayısı** | **Toplam Kelime Sayısı** | **Çeşitlilik İndeksi** | **Nadirlik İndeksi** |
|---|---|---|---|---|---|
| GSF[a] (*n* = 216) | 492 | 326 | 1509 | .33 | .66 |
| SSF[b] (*n* = 116) | 304 | 203 | 811 | .37 | .67 |
| SF Olmayanlar[c] (*n* = 345) | 641 | 431 | 2407 | .27 | .67 |

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Tablo 12'de görüldüğü üzere, grupların Çeşitlilik İndeksleri düşüktür ($D_{GSF}$ = .33, $D_{SSF}$ = .37, $D_{SF\ Olmayanlar}$ = .27). Dolayısıyla üç grup için de "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin yapılandırılmış olduğunu söylemek mümkündür. Buna karşın, temsil içerikleri en tutarlı olanın Sahtekâr Fenomeni olmayan grup, en az tutarlı olanın da Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu olduğu söylenebilir. Öte yandan, Nadirlik İndeksleri incelendiğinde, grupların benzer oranlara sahip olduğu görülmüştür ($H_{GSF}$ = .66, $H_{SSF}$ =.66, $H_{SF\ Olmayanlar}$ = .67). Elde edilen değerler, üç grubun da "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin bilişsel organizasyonunun düşük olduğuna işaret etmiştir.

*2.3.8.2.2.Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Prototip Analizi ve Bulguları*

Denence 3 kapsamında Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsil içeriklerinin keşfedilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda üç grup için ayrı ayrı Prototip Analizi yapılmıştır. Söz birimleştirme sonrası toplam kelime sayısı Gerçek Sahtekâr Fenomeni için 1502, Stratejik Sahtekâr Fenomeni için 800 ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için 2385'tir. Minimum frekans eşiği gruplar için sırasıyla 7, 4 ve 10 olarak belirlenmiştir (Tüm gruplar için örneklem sayısının yaklaşık %3'ü). Önem ve frekans değerleri için kesme puanları, minimum frekans eşiğinin altında kalan kelimelerin veriden çıkarılmasının ardından sadece analize dâhil edilen kelimelerin önem ve frekans değerlerinin ortalamalarının alınması yöntemiyle hesaplamıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 13'teki gibidir.

Tablo 13. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (N = 677)

| | GSF[a] (*n* =216) | | | | | | SSF[b] (*n* = 116) | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ***Önem Ort. ≤ 3.78*** | | | ***Önem Ort. > 3.78*** | | | ***Önem Ort.≤ 3.86*** | | | ***Önem Ort.> 3.86*** | | |
| | **Merkezi Çekirdek** | | | **Birinci Çevresel Alan** | | | **Merkezi Çekirdek** | | | **Birinci Çevresel Alan** | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 21.83*** | mutluluk | 101 | 2.70 | maddi gelir | 73 | 5.10 | mutluluk | 49 | 3.10 | maddi gelir | 34 | 4.53 |
| | çalışma | 68 | 3.40 | güç | 47 | 3.94 | azim | 39 | 3.49 | güç | 22 | 4.09 |
| | özgüven | 59 | 3.14 | hırs | 30 | 5.47 | özgüven | 34 | 2.65 | tatmin | 19 | 3.84 |
| | azim | 46 | 3.70 | tatmin | 30 | 3.90 | çalışma | 33 | 3.73 | itibar | 16 | 4.81 |
| | emek | 28 | 3.50 | kariyer | 28 | 4.32 | kariyer | 20 | 2.90 | hedef | 16 | 3.88 |
| | hedef | 27 | 3.63 | sabır | 25 | 3.96 | | | | hırs | 15 | 5.13 |
| | huzur | 26 | 3.50 | gurur | 24 | 4.75 | | | | emek | 14 | 3.79 |
| | özgürlük | 25 | 3.04 | statü | 22 | 4.45 | | | | özveri | 14 | 4.64 |
| | | | | | | | | | | takdir | 13 | 3.85 |
| | | | | | | | | | | huzur | 13 | 4.23 |
| | | | | | | | | | | gurur | 12 | 3.92 |
| | | | | | | | | | | çaba | 11 | 4.36 |
| | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | **İkinci Çevresel Alan** | | | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | **İkinci Çevresel Alan** | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 21.83*** | itibar | 20 | 3.65 | özveri | 21 | 4.14 | sabır | 10 | 3.70 | kazanmak | 9 | 4.22 |
| | aile | 20 | 2.75 | takdir | 19 | 4.10 | istek | 10 | 3.70 | motivasyon | 7 | 4.86 |
| | eğitim | 20 | 3.00 | çaba | 16 | 4.13 | statü | 9 | 3.67 | kararlılık | 7 | 4.86 |
| | zeka | 18 | 3.28 | iş | 15 | 3.93 | aile | 9 | 3.00 | gelişmek | 6 | 3.83 |
| | inanmak | 17 | 3.47 | istikrar | 10 | 4.30 | zeka | 9 | 3.56 | istikrar | 6 | 4.17 |
| | bilgi | 15 | 3.47 | fayda | 9 | 3.89 | eğitim | 9 | 3.44 | ödül | 5 | 4.00 |
| | disiplin | 14 | 3.57 | yorgunluk | 9 | 5.89 | saygı | 9 | 3.00 | inanmak | 5 | 4.00 |
| | saygı | 13 | 3.31 | stres | 8 | 5.00 | ilerlemek | 6 | 3.17 | sağlık | 4 | 3.75 |
| | kararlılık | 12 | 3.00 | devamlılık | 8 | 4.13 | özgürlük | 6 | 3.00 | iş | 4 | 3.75 |
| | üretim | 12 | 3.08 | yükselmek | 8 | 4.38 | güven | 5 | 3.00 | heyecan | 4 | 4.25 |
| | istek | 11 | 2.45 | zaman | 7 | 5.29 | fayda | 5 | 3.40 | zorluk | 4 | 5.00 |
| | gelişmek | 9 | 3.44 | haz | 7 | 4.71 | öğrenmek | 5 | 3.40 | umut | 4 | 5.50 |
| | kendini geliştirmek | 7 | 1.57 | güven | 7 | 4.29 | destek | 4 | 3.50 | pes etmemek | 4 | 5.25 |
| | | | | umut | 7 | 4.29 | sevgi | 4 | 2.00 | iletişim | 4 | 6.00 |
| | | | | rekabet | 7 | 5.29 | yetenek | 4 | 3.50 | şans | 4 | 4.75 |
| | | | | zorluk | 7 | 5.43 | bilgi | 4 | 2.25 | sonuç | 4 | 4.25 |
| | | | | okumak | 7 | 4.14 | amaç | 4 | 3.50 | düzen | 4 | 5.00 |
| | | | | düzen | 7 | 4.86 | bağımsızlık | 4 | 3.00 | | | |
| | | | | | | | hayal etmek | 4 | 3.00 | | | |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | ***SF Olmayanlar[c] (n = 345)*** | | | | | |
| | ***Önem Ort. ≤ 3.73*** | | | ***Önem Ort. > 3.73*** | | |
| | **Merkezi Çekirdek** | | | **Birinci Çevresel Alan** | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 32.70*** | mutluluk | 146 | 2.77 | maddi gelir | 80 | 4.90 |
| | çalışma | 141 | 3.15 | güç | 63 | 3.86 |
| | özgüven | 106 | 2.92 | hırs | 49 | 5.43 |
| | azim | 92 | 3.38 | kariyer | 45 | 4.40 |
| | hedef | 49 | 3.14 | sabır | 44 | 3.91 |
| | inanmak | 43 | 3.26 | özgürlük | 40 | 3.75 |
| | huzur | 39 | 3.21 | özveri | 37 | 4.14 |
| | tatmin | 37 | 3.41 | | | |
| | emek | 33 | 3.12 | | | |
| | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | **İkinci Çevresel Alan** | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 32.70*** | kararlılık | 28 | 3.50 | çaba | 31 | 4.19 |
| | aile | 27 | 2.52 | itibar | 29 | 3.90 |
| | saygı | 27 | 3.59 | gurur | 28 | 4.39 |
| | güven | 26 | 3.23 | motivasyon | 28 | 4.86 |
| | zeka | 25 | 3.56 | takdir | 23 | 4.43 |
| | istek | 24 | 2.96 | sevgi | 22 | 4.18 |
| | disiplin | 23 | 3.52 | statü | 21 | 4.33 |
| | bilgi | 20 | 3.10 | istikrar | 20 | 4.10 |
| | fayda | 18 | 3.56 | pes etmemek | 18 | 4.67 |
| | eğitim | 18 | 3.72 | ödül | 17 | 6.00 |
| | sorumluluk | 14 | 3.79 | plan | 15 | 3.80 |
| | amaç | 13 | 3.38 | kazanmak | 15 | 4.87 |
| | mücadele | 12 | 3.33 | şans | 15 | 5.40 |
| | | | | haz | 14 | 3.79 |
| | | | | okumak | 13 | 4.15 |
| | | | | iş | 13 | 4.31 |
| | | | | cesaret | 13 | 3.77 |
| | | | | araştırma | 13 | 4.77 |
| | | | | gelişmek | 12 | 5.08 |
| | | | | düzen | 12 | 5.58 |
| | | | | devamlılık | 11 | 4.64 |
| | | | | zaman | 11 | 4.45 |
| | | | | destek | 10 | 4.40 |
| | | | | bağımsızlık | 10 | 4.00 |

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Tablo 13 incelendiğinde, genel örnekleme benzer şekilde, “mutluluk” unsurunun tüm gruplar için “başarı” temsilinin en temel ve en önemli unsuru olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca “çalışma”, “özgüven” ve “azim” unsurlarının da üç grup için merkezi konuma sahip olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, birinci çevresel alandaki “maddi gelir”, “güç” ve “hırs” unsurları açısından grupların birbirine benzer olduğu tespit edilmiştir. Çelişen unsurlar alanındaki “eğitim”, “bilgi”, “istek”, “zekâ” “saygı” ve “aile” unsurları ile ikinci çevresel alandaki “iş”, “istikrar” ve “düzen” unsurları açısından da üç grup birbirine benzerdir.

“Başarı” kavramına yönelik beliren sosyal temsil unsurları anlamsal olarak büyük ölçüde birbirine benzer olsa da bu unsurların konumları açısından gruplar arasında bazı farklılıklar olduğu dikkat çekmiştir. Tablo 13 daha ayrıntılı olarak incelendiğinde, görülen konumsal farklılıkların en belirgininin, başarının kişisel amaçları olarak düşünülebilecek unsurlarla ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Örneğin “kariyer” unsurunun, diğer grupların aksine, Stratejik Sahtekâr Fenomeni için merkezi öneme sahip olduğu görülmüştür. Benzer şekilde “takdir” ifadesi de Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için önemli görülerek çelişen unsurlar alanında yer alırken, diğer gruplar için ikinci çevresel alandadır. Yine bu bağlamda değerlendirilebilecek “statü”, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu tarafından sıkça ifade edildiğinden bu grup için birinci çevresel alanda konumlanmıştır. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ise bu unsuru önemli olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle söz konusu unsur Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için çelişen unsurlar alanı içinde yer almıştır. Öte yandan Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için “statü” hem frekans hem de önem kesme puanının altında kalarak kendisine ikinci çevresel alanda yer bulmuştur. “İtibar” unsuru ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu tarafından önemli bulunurken, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu tarafından sık ifade edilmiştir. Bu nedenle bu unsur Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için çelişen unsurlar, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için de birinci çevresel alanda yer almıştır. Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için ise hem düşük öneme hem de düşük ifade edilme sıklığına sahip olduğu için ikinci çevresel alanda konumlanmıştır. Bu bağlamda değerlendirilebilecek bir başka ifade olan “yükselmek” ifadesi ise, sadece Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapısında yer almış ancak diğer iki grubun temsil yapısında yer almamıştır. Buna karşılık, “kazanmak” ve “ödül” unsurları Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için ikinci çevresel

alandayken, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için bu unsurların ifade sıklığı minimum frekans eşiğini geçememiştir.

Özetle, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" kavramına yönelik inşalarında hem "statü" hem de "itibar" unsurlarının rolünün, Sahtekâr Fenomeni olmayan gruba kıyasla daha belirgin olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir. Buna ek olarak "kariyer" ve "takdir" unsurlarının Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu, "yükselmek" unsurunun ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için daha belirgin bir rolü olduğu söylenebilir. "Kazanmak" ve "ödül" ise yalnızca Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için temsil yapısı içinde yer almaktadır. Birlikte değerlendirildiğinde Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun temsillerinin başarının kişisel amaçları olarak değerlendirilebilecek unsurlar açısından daha zengin olduğu ileri sürülebilir.

Üç sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapılarında, başarının görece daha soyut ve kişilerarası/toplumsal bağlamda da değerlendirilebilecek amaçlarıyla ilişkili unsurları açısından da bazı farklılıklar olduğu anlaşılmıştır. Örneğin, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" sosyal temsilleri içerisinde "özgürlük" unsurunun merkezi bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle hem sık ifade edilmiş hem de "başarı" için önemli olarak değerlendirilmiştir. Buna karşın bu unsur Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için frekans kesme puanının altında kalarak çelişen unsurlar alanında, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için ise önem kesme puanının altında kalarak birinci çevresel alanda konumlanmıştır. "Üretim" ifadesi de Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapısında yer almıştır; ancak diğer iki grup için bunun geçerli olmadığı görülmüştür. Buna karşılık "fayda" Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için önem kesme puanını aşamayarak ikinci çevresel alanda konumlanırken, diğer iki grup için önem kesme puanını aşarak çelişen unsurlar alanında yer almıştır. Dolayısıyla "özgürlük" ve "üretim" ifadelerinin Gerçek Sahtekâr Fenomeni, "fayda" unsurunun ise Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için daha belirgin rollere sahip olduğu ileri sürülebilir.

Grupların, bazı duygu ifadeleri açısından da farklılaştığı görülmüştür. Örneğin, "gurur" unsuru hem Gerçek hem de Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu üyeleri tarafından sık

ifade edilmiş ve birinci merkezi alanda kendisine yer bulmuştur. Öte yandan söz konusu unsur, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için frekans kesme puanını geçemeyerek ikinci çevresel alanda konumlanmıştır. Aynı zamanda "umut" ifadesinin de hem Gerçek hem de Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için örneklem sayısının %3'ününden fazlası tarafından ifade edilmiş olduğu görülmektedir. Bu unsur, her iki grup için de ikinci çevresel alanda yer almıştır. Ancak Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için "umut" unsuru, üye sayısının %3'ünden daha azı tarafından ifade edildiği için temsil yapısında konumlanamamıştır. Buna karşılık, "cesaret" ifadesi Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" sosyal temsillerinde yer bulamazken, Sahtekâr Fenomeni olmayanların temsil yapısında ikinci çevresel alanda belirmiştir. "Huzur" ifadesi açısından ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni Grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların görece benzer olduğu dikkat çekmiştir: Bu iki grup için merkezi konuma sahip olan bu unsur, Stratejik Sahtekâr Fenomeni için önem kesme puanının altında kalarak birinci çevresel alanda yer almıştır. Benzer şekilde, "haz" unsuru Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için minimum frekans eşiğini aşarak ikinci çevresel alanda yer alırken Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun %3'ünden az kişi tarafından ifade edildiğinden minimum frekans eşiğini geçememiştir. Dolayısıyla, "başarı" sosyal temsilleri içindeki duygu ifadelerinin çeşitliliği açısından gruplar arasında farklılıklar olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Başarı için kişisel/soyut araçlar olarak değerlendirilebilecek bazı unsurların ifadesi açısından da farklılıklar tespit edilmiştir. Örneğin, "emek", Gerçek Sahtekâr Fenomeni Grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar tarafından sıkça ifade edilmiş ve merkezi öneme sahip olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle her iki grubun "başarı" sosyal temsilleri için merkezi çekirdekte konumlanmıştır. Öte yandan bu unsur Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için önem kesme puanının altında kalarak birinci çevresel alanda yer almıştır. Buna karşın, "özveri" unsuru Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar tarafından sık ifade edilmiştir. Bu nedenle söz konusu unsurun bu gruplar için birinci çevresel alanda yer aldığı görülmüştür. Oysa Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için "özveri", bu grup için hesaplanan frekans kesme puanının altında kalarak ikinci çevresel alanda konumlanmıştır. Benzer bağlamda değerlendirilebilecek "pes etmemek" ve "motivasyon" ve unsurları ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için minimum frekans eşiğinin altında kalırken, diğer gruplar için

ikinci çevresel alanda konumlanmışlardır. Bu bulgular birlikte düşünüldüğünde, içsel/soyut araçların ifade çeşitliliği açısından gruplar arasında farklılaşmalar olduğu anlaşılmaktadır. Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu, görece tutarlı bir biçimde "emek" kavramını ön plana çıkarırken, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için bu araçlar daha çeşitli gibi gözükmektedir.

Son olarak, başarının görece olumsuz olarak değerlendirilebilecek çıktıları açısından da gruplar arasında bazı farklılıkların söz konusu olabileceği dikkat çekmiştir. Örneğin "zorluk" unsuru Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları için minimum frekans eşiğini geçerek ikinci çevresel alanda belirmiştir. Ancak Sahtekâr Fenomeni olmayanların %3'ünden daha azı tarafından ifade edilmiş olduğundan bu grubun "başarı" sosyal temsillerinin içeriğinde "zorluk" unsuru yer almamıştır. Dahası, "stres" ve "yorgunluk" ifadelerinin Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapısında yer almasına karşın, diğer iki grup için bu durum söz konusu değildir. Dolayısıyla Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun, Stratejik Sahtekâr Fenomeni ve Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna göre, başarının olumsuz sonuçları konusunda daha fazla çeşitlilik içeren bir temsil yapısına sahip olduğu gözükmektedir.

Sonuç olarak, "başarı" sosyal temsillerinin yapısı ve yapıların içerdiği unsurların anlamsal özellikleri açısından grupların büyük ölçüde birbirine benzer olduğu görülmüştür. Bunun en önemli örneği, üç grup için de "başarı" sosyal temsillerinin merkezinde "mutluluk", "çalışma", "azim" ve "özgüven" ifadelerinin yer almasıdır. Ancak hem merkezi çekirdekte hem de çevresel alanlardaki belirli ifadelerin konumu ve bu unsurların bir arada değerlendirilebileceği anlamsal üst kategorilerin çeşitliliği açısından gruplar arasında farklılıkların olabileceği de anlaşılmıştır. Örneğin, "özgürlük" unsuru Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun merkezi çekirdeğinde yer almasına karşın Sahtekâr Fenomeni olmayanların merkezi çekirdeğinde yer alamayan tek unsur olmuştur. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun merkezi çekirdeğinde yer alıp, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayan grubun merkezi çekirdeğinde yer alamayan tek unsurun da "kariyer" olduğu görülmüştür. Öte yandan, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için duygu yüklü ifadelerin, kişilerarası/toplumsal amaçların ve olumsuz unsurların diğer iki gruba kıyasla daha belirgin rollere sahip olduğu anlaşılmıştır. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni

olmayanlar için ise kişisel/soyut araçların daha çeşitli olduğu açığa çıkarılmıştır. Son olarak, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları için başarının kişisel amaçları olarak değerlendirilebilecek unsurların daha belirgin bir role sahip olduğu; ancak Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun bu bağlamdaki daha zengin içeriğiyle öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda Sahtekâr Fenomeni gruplarının sosyal temsilleri arasındaki ilişkileri öngören denencelerin (D3a, D3b, D3c ve D3d) kısmen desteklendiğini söylemek mümkündür.

#### *2.3.8.2.3.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Sosyal Temsil İçeriklerinin Nicel Analizler Aracılığıyla Karşılaştırılması*

"Başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerin yapısı içindeki unsurların Sahtekâr Fenomeni gruplarına göre konumsal açıdan farklılaşabildiği görülmüştür. Ancak bu farklılaşmalar, unsurların ifade sıklıkları ve önem düzeyleri açısından gruplar arasında istatistiksel farklılıklar olduğu anlamını taşımamaktadır. İstatistiksel açıdan olası farklılıkların açığa çıkarılabilmesi için Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" sosyal temsillerinin yapısında beliren unsurlara ait nicel değerlerin birbirinden farklı olup olmadığının analiz edilmesine ihtiyaç vardır.

Bu nedenle iki farklı yöntem izlenerek, Sahtekâr Fenomeni gruplarının merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanında beliren temsil unsurlarının sıklık ve önem açısından istatistiksel olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Birinci yöntem, merkezi çekirdek ve birinci çevresel alan içine yerleşen unsurlarının sıklık ve önem düzeyleri açısından üç grubun birbiriyle karşılaştırılmasıdır. Bu yöntemde *Pearson* Ki Kare Testi ve *Kruskal Wallis* Testlerinden yararlanılmıştır. İkinci yöntemde ise tüm örneklemin ($N$ = 677) "başarı" sosyal temsillerinin merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanındaki unsurlar baz alınarak, bu unsurların ifade edilme sıklıkları açısından gruplar arasında farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizleriyle değerlendirilmiştir.

##### *2.3.8.2.3.1. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Temsil Unsurlarının Sıklık ve Önem Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması: Pearson Ki Kare Analizleri ve Kruskal Wallis Testlerinin Bulguları*

Sahtekâr Fenomeni gruplarının merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanlarında beliren temsil unsurlarının sıklık ve önem açısından istatistiksel olarak anlamlı biçimde

birbirinden farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için parametrik olmayan analizlerden yararlanılmıştır. Üç grubun söz konusu unsurları ifade etme-etmeme sıklıkları bir dizi *Pearson* Ki Kare Testi ile incelenmiştir. Önem düzeylerinin gruplar arasında karşılaştırılması için ise *Kruskal Wallis* Testlerinden yararlanılmıştır.[8] Analizlere ilişkin değerler ve bulgular Tablo 14'te aktarılmıştır.

Tablo 14'te görüldüğü üzere, "çalışma" ($\chi 2_{(2)} = 8.43$, $p = .02$), "azim" ($\chi 2_{(2)} = 6.04$, $p = .05$), "inanmak" ($\chi 2_{(2)} = 7.74$, $p = .02$) ve "maddi gelir" ($\chi 2_{(2)} = 7.68$, $p = .02$) unsurlarının ifade edilme-edilmeme sıklıkları ile Sahtekâr Fenomeni grupları arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Bu ilişkinin hangi değerlerden kaynaklandığı gözlenen ve beklenen değerler arasındaki düzeltilmiş fark puanlarının *(adjusted residuals)* hesaplanması ile incelenmiştir. Bulgular, Sahtekâr Fenomeni olmayanların diğerlerine kıyasla "çalışma" unsurunu istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha sık ifade ettiğini göstermiştir ($p = .002$). Aynı zamanda bu grup "inanmak" ifadesini Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla anlamlı olarak daha sık bir biçimde ifade etmiştir ($p = .004$). Öte yandan Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" sosyal temsillerinde "azim" unsuru, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna göre anlamlı şekilde daha fazla yer almıştır ($p = .02$). Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu ise "maddi gelir" ifadesini Sahtekâr Fenomeni olmayanlara kıyasla anlamlı şekilde daha çok belirtmiştir ($p = .006$).

Üç grubun söz konusu unsurlara atfettiği önem düzeyleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde yalnızca "kariyer" unsuru için anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($\chi 2_{(2)} = 7.75$, $p = .02$). *Tamhane's T2* ile yapılan *post-hoc* analizi bu unsurun Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu tarafından (*Ort.* = 2.90, *SS* = 1.17) hem Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna (*Ort.* = 4.32, *SS* = 1.91) hem de Sahtekâr Fenomeni olmayanlara (*Ort.* = 4.40, *SS* = 2.27) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde çok daha önemli görüldüğünü açığa çıkarmıştır.

[8] Grupların örneklem büyüklükleri birbirine eşit olmadığı ve bazı karşılaştırmalar için n < 30 olduğu için Tek Yönlü Varyans Analizi yerine *Kruskal Wallis* Testi uygulanmıştır.

Tablo 14. Başarı Sosyal Temsillerinde Merkezi Çekirdek ve Birinci Çevresel Alanda Yer Alan Unsurların Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Göre Frekansları ve Önem Ortalamaları

| **Kelimeler** | **GSF[a]** | | | **SSF[b]** | | | **SF Olmayanlar[c]** | | | **Analiz Sonuçları** | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | *f* | % | *Ort.* | *F* | % | *Ort.* | *f* | % | *Ort.* | $\chi^2_{frekans}$ | *p* | $\chi^2_{önem}$ | *p* |
| mutluluk | 101 | %46.76 | 2.70 | 49 | %42.24 | 3.10 | 146 | %42.32 | 2.77 | 1.19 | .55 | 1.42 | .49 |
| çalışma | 68 | %31.48 | 3.40 | 33 | %28.45 | 3.73 | 141 | %40.87 | 3.15 | 8.43 | .02 | 3.01 | .22 |
| özgüven | 59 | %27.31 | 3.14 | 34 | %29.31 | 2.65 | 106 | %30.72 | 2.92 | 0.75 | .69 | 1.92 | .38 |
| azim | 46 | %21.30 | 3.70 | 39 | %33.62 | 3.49 | 92 | %26.67 | 3.38 | 6.04 | .05 | 0.81 | .67 |
| emek | 28 | %12.96 | 3.50 | 14 | %12.07 | 3.79 | 33 | %9.57 | 3.12 | 1.70 | .43 | 1.40 | .50 |
| hedef | 27 | %12.50 | 3.63 | 16 | %13.79 | 3.88 | 49 | %14.20 | 3.14 | 0.33 | .85 | 2.39 | .30 |
| huzur | 16 | %12.04 | 3.50 | 13 | %11.21 | 4.23 | 39 | %11.30 | 3.21 | 0.08 | .96 | 2.84 | .24 |
| özgürlük | 25 | %11.57 | 3.04 | 6 | %5.17 | 3.00 | 40 | %11.59 | 3.75 | 4.21 | .12 | 2.38 | .31 |
| kariyer | 28 | %12.96 | 4.32 | 20 | %17.24 | 2.90 | 45 | %13.04 | 4.40 | 1.45 | .48 | 7.75 | .02 |
| inanmak | 17 | %7.87 | 3.47 | 5 | %4.31 | 4.00 | 43 | %12.46 | 3.26 | 7.74 | .02 | 1.09 | .58 |
| tatmin | 30 | %13.89 | 3.90 | 19 | %16.38 | 3.84 | 37 | %10.72 | 3.41 | 2.91 | .23 | 1.18 | .56 |
| maddi gelir | 73 | %33.80[a] | 5.10 | 34 | %29.31 | 4.53 | 80 | %23.19 | 4.89 | 7.68 | .02 | 1.78 | .41 |
| güç | 47 | %21.76 | 3.94 | 22 | %18.97 | 4.09 | 63 | %18.26 | 3.86 | 1.06 | .59 | 0.28 | .87 |
| hırs | 30 | %13.89 | 5.47 | 15 | %12.93 | 5.13 | 49 | %49.00 | 5.43 | 0.12 | .94 | 0.01 | .99 |
| sabır | 25 | %11.57 | 3.96 | 10 | %8.62 | 3.70 | 44 | %12.75 | 3.91 | 1.44 | .49 | 0.05 | .98 |
| gurur | 24 | %11.11 | 4.75 | 12 | %10.34 | 3.92 | 28 | %8.12 | 4.39 | 1.52 | .47 | 0.95 | .62 |
| statü | 22 | %10.19 | 4.45 | 9 | %7.76 | 3.67 | 21 | %6.09 | 4.33 | 3.15 | .21 | 1.11 | .57 |
| itibar | 20 | %9.26 | 3.65 | 16 | %13.79 | 4.81 | 29 | %8.41 | 3.90 | 2.95 | .23 | 3.33 | .19 |
| özveri | 21 | %9.72 | 4.14 | 14 | %12.07 | 4.64 | 37 | %10.72 | 4.14 | 0.44 | .80 | 1.07 | .59 |
| takdir | 19 | %8.80 | 4.11 | 13 | %11.21 | 3.85 | 23 | %6.67 | 4.43 | 2.59 | .27 | 1.06 | .59 |
| çaba | 16 | %7.41 | 4.13 | 11 | %9.48 | 4.36 | 31 | %8.99 | 4.19 | 0.57 | .75 | 0.36 | .84 |

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

*2.3.8.2.3.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Sosyal Temsillerinin Prototipklik Açısından Karşılaştırılması: Tek Yönlü Varyans Analizi Bulguları*

Sahtekâr Fenomeni gruplarının sosyal temsil içeriklerinin birbiriyle karşılaştırılması amacıyla kullanılan ikinci yöntemde, tüm örnekleme ($N$ = 677) ait merkezi çekirdek ve birinci çevresel alan unsurları baz alınmıştır. Öncelikle grup üyelerinin genel örneklem için açığa çıkan merkezi çekirdek ve birinci çevresel alan unsurlarından toplam kaç tanesini ifade ettikleri ayrı ayrı hesaplanmıştır. Böylece her bir grup için merkezi çekirdek, birinci çevresel alan ve her iki alandaki (toplam) unsurlardan kaç tanesinin ifade edildiğini içeren üç farklı değer hesaplanmıştır. Sahtekâr Fenomeni grupları için hesaplanan bu değerler, betimleyici istatistikleriyle birlikte Tablo 15'te verilmiştir. Ardından hesaplanan bu değerler açısından gruplar arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir (Uygulanan yöntem için bkz., Çavuşoğlu vd., 2021).

*Levene* Testleri varyansların homojen dağılımı varsayımının desteklendiğini göstermiştir (Merkezi çekirdek için $F_{(2, 674)} = 0.26$, $p = .77$; Birinci çevresel alan için $F_{(2, 674)} = 0.95$, $p = .39$; Toplam için $F_{(2, 674)} = 0.22$, $p = .81$). İncelemeler sonucunda üç değer için de gruplar arasında anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir (Merkezi çekirdek için $F_{(2, 674)} = 0.82$, $\chi 2 = 1.23$, $p = .44$; Birinci çevresel alan için $F_{(2, 674)} = 3.00$, $\chi 2 = 3.55$, $p = .05$; Toplam için $F_{(2, 674)} = 0.28$, $\chi 2 = 0.62$, $p = .76$). Bu sonuç, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların, tüm örneklemin sosyal temsil içeriklerini ifade etme ortalamaları açısından kıyaslandığında birbirlerinden istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşmadığını göstermektedir.

Tablo 15. Başarı Sosyal Temsilleri Kapsamında Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Prototipiklik Puan Dağılımları (N = 677)

| | **Merkezi Çekirdek** | | | | | **Birinci Çevresel Alan** | | | | | **Toplam** | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **Gruplar** | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| GSF[a] | 2.41 | 1.26 | 0.00 | 6.00 | 6.00 | 1.50 | 1.12 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 3.92 | 1.51 | 0.00 | 7.00 | 7.00 |
| SSF[b] | 2.42 | 1.17 | 0.00 | 5.00 | 5.00 | 1.52 | 1.07 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 3.94 | 1.45 | 0.00 | 7.00 | 7.00 |
| SF Olmayanlar[c] | 2.54 | 1.23 | 0.00 | 6.00 | 6.00 | 1.30 | 1.07 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 3.84 | 1.49 | 0.00 | 7.00 | 7.00 |

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

*2.3.8.2.4.Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Temsil İçeriklerinin Olumluluk Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması: Kutupluluk İndeksi ve Varyans Analizi Bulguları*

D4a, D4b ve D4c kapsamında, Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" sosyal temsillerinin olumluluk değerleri açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç için öncelikle her bir katılımcı için Kutupluluk İndeksi (yani, olumlu değerlendirilen unsurlar ile olumsuz değerlendirilen unsurların sayısal farkının toplam unsur sayısına oranı [de Rosa, 1995; akt., Melendrez-Ruiz vd., 2020]) hesaplanmıştır. Sahtekâr Fenomeni gruplarına göre hesaplanan Kutupluluk İndeksleri ortalamaları ve bu indekslerle ilişkili değerler Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Kutupluluk İndeksleri

| **Gruplar** | ***f*** ***(< -.01)*** | ***f*** ***(-.01 < Kİ < .01)*** | ***f*** ***( > .01)*** | ***Ort.*** | ***SS.*** | ***Min.*** | ***Maks.*** | ***Ranj*** |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| GSF[a] | 5 (%2.31) | 2 (%0.93) | 209 (%96.76) | 0.74 | 0.31 | -0.43 | 1.00 | 1.43 |
| SSF[b] | 2(%1.72) | 5 (%4.31) | 111 (%93.97) | 0.78 | 0.32 | -1.00 | 1.00 | 2.00 |
| SF Olmayan[c] | 4 (%1.16) | 2 (%0.58) | 339 (%98.26) | 0.87 | 0.22 | -0.57 | 1.00 | 1.57 |

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Tablo 16 incelendiğinde, tüm grupların büyük çoğunluğunun (her bir grup için %90'dan fazla) "başarı" kavramına yönelik temsillerinin Kutupluluk İndeksinin .01'den büyük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla grupları fark etmeksizin katılımcıların çoğunun "başarı" hakkında olumlu çağrışımlara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan, olası farklılıkların tespiti için grupların Kutupluluk İndeksleri Tek Yönlü Varyans Analizi aracılığıyla karşılaştırılmıştır. Analiz için varyansların homojenliği varsayımı desteklenmemiştir (*Levene's* $F_{(2, 674)} = 23.06$, $p < .001$). Analiz bulguları ise Kutupluluk İndeks ortalamaları açısından grupların birbirinden anlamlı biçimde farklılaştığına işaret etmiştir (*Welch's* $F_{(2, 264.71)} = 15.67$, $p < .001$; *Brown- Forsythe's* $F_{(2, 13.37)} = 13.37$, $p < .001$). *Tamhane's T2* Testine göre Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun (*Ort.* = 0.74, *SS* = .31) ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun (*Ort.* = 0.77, *SS* = .32) Kutupluluk İndeksleri Sahtekâr Fenomeni olmayan grubunkinden (*Ort.* =

0.87, *SS* = .22) istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha düşüktür. Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları ise birbirinden farklılaşmamaktadır.

Son olarak, temsil içeriklerine verdikleri olumluluk değerlerinin ortalaması açısından grupların anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi ile araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda -2 ile +2 arasında yapılmış olan değerlendirmeler 1 ile 5 arasında olacak şekilde yeniden kodlanmıştır. Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" sosyal temsillerine yönelik olumluluk değerlendirmelerinin ortalamaları ve standart sapma değerleri, ranj değerleri ile birlikte ait Tablo 17'de verilmiştir. Bulgular varyansların homojen dağılımı varsayımının desteklenmediğini göstermiştir (*Levene's* $F_{(2,\ 674)} = 10.12$, $p < .001$). Tek Yönlü Varyans Analizi ile yapılan incelemeler sonucunda grupların olumluluk ortalamaları açısından anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür (*Welch's* $F_{(2,\ 271)} = 19.34$, $p < .001$; *Brown- Forsythe's* $F_{(2,\ 366.37)} = 16.80$, $p < .001$). *Tamhane's T2* Testine göre hem Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu (*Ort.* = 4.22, *SS* = 0.57) hem de Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu (*Ort.* = 4.33, *SS* = 0.60) için "başarı" temsilleri Sahtekâr Fenomeni olmayan gruba (*Ort.* = 4.49, *SS* = 0.44) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha az olumludur. Öte yandan Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu ile Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu, "başarı" sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından birbirlerinden farklılaşmamıştır.

Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, D4a'nın desteklendiği, ancak D4b ve D4c'nin desteklenmediği görülmüştür.

Tablo 17. Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Olumluluk Düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Göre Dağılımı

| **Gruplar** | *Ort.* | *SS.* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
|---|---|---|---|---|---|
| GSF[a] | 4.22 (1.22) | 0.57 (0.57) | 2.29 (-0.71) | 5.00 (2.00) | 2.71 (2.71) |
| SSF[b] | 4.33 (1.33) | 0.60 (0.60) | 1.14 (-1.86) | 5.00 (2.00) | 3.86 (3.86) |
| SF Olmayan[c] | 4.49 (1.49) | 0.44 (0.44) | 2.00 (-1.00) | 5.00 (2.00) | 3.00 (3.00) |

*Not. -2 ve +2 arasında değişen ham değerlere ait betimleyici istatistikler parantez içinde verilmiştir. [a] Gerçek Sahtekâr Fenomeni, [b] Stratejik Sahtekâr Fenomeni, [c] Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

## 2.4. Sonuç ve Tartışma

Sahtekâr Fenomeni, kişilerin içinde bulundukları başarılı konumu içselleştiremeyerek kendilerinin bir sahtekâr olduğuna inanmaları ve bu "gerçeğin" başkaları tarafından keşfedilmesine karşısında yoğun endişe duymaları olarak tanımlanmaktadır (Clance ve Imes, 1978). Özellikle kadınlar için daha olumsuz sonuçlara yol açacağı ileri sürülen (Clance ve O'Toole, 1987) bu psikolojik fenomenin, hem eğitim ve kariyer hayatını (örn., Hudson ve González-Gómez, 2021; Neureiter ve Traut-Mattausch, 2016) hem de psikolojik sağlığı olumsuz etkilediği bilinmektedir (örn., Brennan-Wydra vd., 2021; Clark vd., 2022, Mirel ve Ögel-Balaban, 2021).

Sahtekâr Fenomeni literatürü incelendiğinde, göze çarpan eksiklikler olduğu keşfedilmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen bu çalışmanın ilk amacı Türkiye'deki kadınlarda Sahtekâr Fenomeninin yaygınlığını ve onun demografik risk faktörlerini incelemektir. Çalışmanın ikinci amacı, Gerçek Sahtekâr Fenomeninin Stratejik Sahtekâr Fenomeninden nicel birtakım değerler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını açığa çıkarmak iken, son ve en temel amacı fenomenin bu türlerinin "başarı" kavramına yönelik sosyal temsiller açısından farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda oluşturulan araştırma soruları ve denenceler, cevaplanmaya ve sınanmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda başlıklar halinde açıklanmış ve ilgili literatürler ışığında tartışılmıştır.

### *2.4.1. Yaygınlık ve Demografik Risk Faktörleri*

Literatür, sahtelik hislerinin yaygınlığının farklı ölçüm araçlarının ve farklı kesme puanlarının kullanılması nedeniyle araştırmadan araştırmaya değişebildiğine işaret etmiştir (Bravata vd., 2020). Bu nedenle şimdiki çalışmada alanda en sık kullanılan Sahtekâr Fenomeni Ölçeği olan CSFÖ'nün (Clance, 1985) ve yaygınlık hesaplamalarında izlendiği tespit edilen üç farklı yolun kullanılmasıyla, Sahtekâr Fenomeninin Türkiye'nin büyük şehirlerinde yaşayan kadınlarda ne derece yaygın olabileceğinin cevabı aranmıştır. Örneklemini dört büyükşehirde okuyan ya da çalışan kadınların oluşturduğu çalışmada, Clance (1985) tarafından önerilen puanlama sistemine göre katılımcıların %47.71'isinin orta derecede, %15.07'sinin sıklıkla ve %2.95 yoğun olarak sahtelik hisleri deneyimlediği bulunmuştur. Holmes ve

arkadaşlarının (1993) önerdiği kesme puanına göre, katılımcıların %16.84'ü sahtelik hislerine sahiptir. Ortalamaların hesaplanması ile gerçekleştirilen hesaplamalar ise katılımcıların %14.77'sinin sahtelik hisleri yaşadığına işaret etmiştir.

Clance (1985) tarafından önerilen yöntem, katılımcıların %65'inden fazlasının en az orta derecede Sahtekâr Fenomeninden muzdarip olduğunu göstermiştir. Üstelik katılımcıların yaklaşık %3'ü çok yoğun sahtelik hisleriyle mücadele etmektedir. En tutucu ölçütler göz önünde bulundurulduğunda bile, katılımcıların altıda birinin sahtelik hislerinden muzdarip olduğu anlaşılmaktadır. Önceki araştırmalarda Sahtekâr Fenomeni için bulunan yaygınlık ranjı çok geniş olduğundan (bkz., Bravata ve arkadaşları, 2020), bu bulguları literatürdeki bulgularla karşılaştırmak güçtür. Ancak elde edilen değerlerin, önceki çalışmalar için gösterilen değer aralıklarında (%9 ile %82 arasında) olduğu söylenebilir.

Bu bulgular Türkiye'deki kadınlarda Sahtekâr Fenomeninin yaygın olabildiğini gösteren ilk bilgileri sağladığı için oldukça önemlidir. Sahtekâr Fenomeninin olumsuz sonuçları göz önünde bulundurulduğunda ülkemizdeki kadınların (en azından bir kesiminin) yaşadığı sahtelik hislerinin göz ardı edilmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Öte yandan, bu çalışma yalnızca dört büyükşehirde okuyan ya da çalışan kadınlarla gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla bir genelleme yapabilmek için farklı ve temsil ediciliği yüksek örneklemler üzerinden gerçekleştirilecek araştırmalara ihtiyaç vardır.

Çalışmada, kadınların Sahtekâr Fenomenine yönelik demografik risk faktörlerini belirlemek amacıyla sahtelik hisleri ile yaş, meslekte bulunma süresi, sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çalışılan sektör ve lisans/lisansüstü öğrencisi olma arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Elde edilen bulgular görece genç kadınların kendilerinden daha ileri yaştaki hemcinslerine kıyasla daha fazla sahtelik hisleri deneyimlediğini göstermiştir. Bu bulgular, Sahtekâr Fenomeni ile yaş arasındaki negatif yönlü ilişkiye işaret eden önceki araştırmaların bulgularıyla tutarlıdır (örn., Barr-Walker vd., 2019; Clark vd., 2022; Egwurugwu vd., 2018; Holliday vd., 2020; Landry vd., 2022; McClean ve Avella, 2016; Pannhausen vd., 2022). Sahtekâr Fenomeni ile yaş arasında, anlamlı bir ilişkiye yönelik değerlere ulaşamayan çalışma bulgularıyla ise çelişmekte olduğu söylenebilir (örn., Camara vd., 2022; Grubb ve Grubb, 2021; Maftei

vd., 2021; Naser vd., 2022). McClean ve Avella (2016), yaşın artmasıyla sahtelik hislerinin azalmasını, kişilerin olgunlaştıkça ve aile kurmak gibi farklı yaşam evrelerinde ilerledikçe kendi benliklerine yönelik algılarının değişmesi ile açıklamışlardır. Diğer bir ifadeyle, yaşla birlikte kişilerin sosyal rolleri de artmaktadır. Bu durum, bireylerin kendi benliklerini eğitim veya kariyer başarısı dışında farklı rollerle daha dengeli bir biçimde inşa etmelerini ve böylece daha dengeli duygular deneyimlemelerini beraberinde getiriyor olabilir (McClean ve Avella, 2016).

Ayrıca tespit edilen bu ilişkiyi toplumsal bir perspektifle ele almak da mümkün olabilir. Çünkü toplum yalnızca cinsiyet temelli hiyerarşileri değil aynı zamanda çocuk ve gençlerin daha dezavantajlı olduğu yaş sistemine dayanan hiyerarşileri de içerir (bkz., Sidanius ve Pratto, 1999). Buna göre, bir insan görece daha gençken hiyerarşinin alt basamaklarında yer alır; ancak yaşı ilerledikçe avantajlı grubun bir üyesi haline dönüşür. Dolayısıyla genç kadınların yalnızca cinsiyet eşitsizliğinin değil, aynı zamanda yaşa dayalı eşitsizliğin de hedefinde oldukları düşünülebilir. Bu eşitsizliğin içselleştirilmesi, aynı cinsiyet eşitsizliği gibi, kadınlarda daha fazla sahtelik hislerine yol açabilir ve aynı nedenle bu kişiler yaşları ilerledikçe bu tür hisleri daha az deneyimleyebilirler. Ancak bu yöndeki açıklamaların geçerliğini ortaya koymak için yaş ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkinin daha kapsamlı araştırılmasına ihtiyaç vardır.

Öte yandan Sahtekâr Fenomeni ile yaş arasında göz ardı edilemeyecek bir ilişki olduğu tespit edildiğinden, araştırmada yer alan diğer demografik değişkenler ile fenomen arasındaki olası ilişkiler yaş kontrol altına alınarak incelenmiştir. Bulgular, yaş değişkeni kontrol altına alındığında dâhi meslekteki süre ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki negatif yönlü ilişkinin sürdüğünü açığa çıkmıştır. Bu durum, Clance (1985) tarafından belirtildiği üzere, yeni bir görevle karşılaşmanın ve deneyimin önemine işaret eder. Bu sonuca göre, mesleklerine yönelik deneyim kazanmış kişilerin, yaşları görece genç olsa bile daha az sahtelik hisleri yaşamaları beklenebilir. Buradan hareketle, üniversitelerin gençleri staj konusunda daha fazla desteklemesinin, mesleğe adım atan genç kadınların sahtelik hisleri yaşama ihtimalini azaltabileceğini ileri sürmek mümkündür.

Çalışmada değerlendirilen bir diğer özellik medeni durumdur. Bulgular, yaş kontrol altına alındığında sahtelik hisleri ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki olmadığına işaret etmiştir. Bu bulgular, evli ve bekârlar arasında Sahtekâr Fenomeni düzeyleri açısından anlamlı bir fark tespit edemeyen önceki çalışmaları destekler (örn., Kimball vd., 2021; Sullivan ve Ryba, 2020). Yalnızca yüksek düzeyde kaliteli bir ilişki merkezinde süren evliliklerin çiftlerin psikolojik sağlığını olumlu yönde etkilediğini gösteren literatür ışığında (örn., Holt-Lunstad vd., 2008), evliliğin doğrudan sahtelik hislerini azaltmıyor olması daha iyi anlaşılabilir.

Sosyo-ekonomik düzey ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişki ise algılanan sosyo-ekonomik konum üzerinden araştırılmıştır. Elde edilen bulgular yaş değişkeni kontrol altına alındığında, alt sosyo-ekonomik düzeydekilerin orta düzeydekilere kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek Sahtekâr Fenomeni puanlarına sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, sahtelik hislerinin sosyo-ekonomik düzeyden bağımsız biçimde yaygın olacağını gösteren bulgularla tutarsızken (örn., Mascarenhas vd., 2019), alt sosyo-ekonomik durumun kişileri Sahtekâr Fenomeni karşısında daha savunmasız bırakacağına işaret eden bulgularla kısmen tutarlıdır (örn., Erekson vd., 2022; MacInnis vd., 2019). Buna ek olarak, söz konusu bulguların alt sosyo-ekonomik düzeyin psikolojik sağlığı olumsuz etkilediğini gösteren araştırmalarla da desteklendiğini söylemek mümkündür (örn., Freeman vd., 2016; Lorant vd., 2003; Muntaner vd., 2004). Düşük sosyo-ekonomik statü ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin, bu kişilerin daha fazla stresli olaylara maruz kalmaları ve bu stresle mücadele edecek yeterli kişisel kaynaklara sahip olmamalarından kaynaklandığı ileri sürülmüştür (Lorant vd., 2003). Benzer şekilde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki kişiler, daha fazla sorumluluğa ve bu nedenle daha yüksek stres seviyelerine sahip oldukları için daha fazla sahtelik hisleri deneyimliyor olabilirler (Ahmed vd., 2020).

Sahtekâr Fenomeninin alt sosyo-ekonomik düzeyde daha fazla deneyimlenmesinde dezavantajlı grup kimliği ile ilişkili süreçler de rol oynuyor olabilir. Düşük sosyo-ekonomik statüdeki kişiler için eğitim ve kariyerin yukarı doğru bir sosyal hareketlilik fırsatı olabileceği ileri sürülmüştür (Jetten vd., 2008). Ancak düşük sosyo-ekonomik düzeydeki grupların görece az temsil edildiği bu "başarılı" konumlarda, düşük sosyo-ekonomik arka plana sahip olmak duygusal stres, yeni kimliğe yönelik adaptasyon

zorluğu ve olumsuz kalıpyargıların hedefinde kalmak gibi psikolojik bariyerlere neden olabilir (Jury vd., 2017). Bu da alt sosyo-ekonomik düzeydeki bireylerin daha fazla sahtelik hisleri deneyimlemelerine yol açabilir. Öte yandan, şimdiki çalışmada yaş kontrol altına alındığında üst sosyo-ekonomik düzeydekilerin Sahtekâr Fenomeni puanlarının alt ve orta düzeydekilerden farklılaşmadığı da bulunmuştur. Yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip olan bazı katılımcılar, bu düzeye başarıları ve yukarı doğru sosyal hareketlilik yoluyla ulaşmış olabilirler. Üst sosyo-ekonomik gruba yükselmenin bu katılımcıların bir kısmında sahtelik hislerini tetiklemiş olabileceğini düşünmek de mümkündür. Bu durum, üst sosyo-ekonomik düzeyin ortalamalar açısından diğer gruplardan anlamlı biçimde farklılaşmamasının nedeni olabilir.

Eğitim düzeyine ilişkin bulgular ise yaş değişkeni kontrol altına alındığında, lisansüstü mezunlarının hem lise ve altı bir eğitim kurumundan mezun olanlara hem de lisans mezunlarına kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek sahtelik hislerine sahip olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak, lisans öğrencileriyle kıyaslandığında lisansüstü öğrencilerinin daha yoğun sahtelik hisleri deneyimlediği de görülmüştür. Son olarak, öğrencilerin (lisans ve lisansüstü) Sahtekâr Fenomeni puanlarının, çalışan katılımcılara kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek olduğu da tespit edilmiştir. Ancak bu son bulgu, analizler için gerekli olan varsayımlar karşılanmadığı için yaş değişkeninin kontrolü ile sınanamamıştır. Eğitim düzeyine ilişkin bu bulguların, lisansüstü öğrencilerinin sahtelik hisleri deneyimleme risklerinin genel popülasyona göre çok daha yüksek olduğunu gösteren bulgularla tutarlı olduğu söylenebilir (örn., Pervez vd., 2021). Eğitim düzeyi ile sahtelik hisleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığına (örn., Maftei vd., 2021; McClean ve Avella, 2016) ya da lisans mezunlarının lisansüstü mezunlarına kıyasla daha yüksek Sahtekâr Fenomeni puanlarına sahip olduğuna (örn., Landry vd., 2022) işaret eden araştırmalar ise desteklenmemiştir. Ortaya çıkan bu sonuçların, lisansüstü eğitiminin karakteristiği ile ilişkili olabileceğini ileri sürmek mümkündür. Rekabet, başarı baskısı, sosyal izolasyona neden olması ve iş-özel yaşam dengesini sekteye uğratması gibi nedenlerle akademinin psikolojik iyi oluşu olumsuz yönde etkilediğini ileri süren çalışmalar ışığında (bkz., Lau ve Pretorius, 2019) bu bulguların anlaşılır olduğu söylenebilir.

Araştırmada Sahtekâr Fenomeni ile ilişkisi incelenen son özellik çalışma sektörüdür. Bulgular, kamu sektörü ya da özel sektörde çalışmanın sahtelik hisleri ile ilişkili olmadığına işaret etmiştir. Bu bulgular Haar ve de Jong (2022) tarafından yapılan çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir. Ancak şimdiki çalışmada, özel sektör ve kamu sektöründe çalışan katılımcıların mesleklerinin birbirine her zaman denk olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye bağlamında, sektörün Sahtekâr Fenomeni üzerindeki etkisini daha detaylı bir biçimde inceleyebilmek için benzer mesleklerden katılımcılarla çalışılması önemli olabilir.

Özetle, elde edilen bulgular genç ve görece mesleki deneyimi az olan, alt sosyo-ekonomik düzeye sahip, lisansüstü eğitimine devam eden ya da bu eğitim basamağından mezun olmuş kadınların Sahtekâr Fenomeni karşısında daha savunmasız olabileceğine işaret etmiştir. Öte yandan, çalışmanın örneklemi belirli bir kesimi içerdiğinden, ülkemizdeki tüm kadınlara genelleme yapılması mümkün değildir. Buna karşın, elde edilen bulguların, ülkemizde geliştirilecek önleyici çalışmalarda hedef kitlenin oluşturulması aşamasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

### *2.4.2. Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Oluşturulması ve Nicel Değerler Üzerinden Ayrıştırılması*

Araştırmanın ikinci amacı doğrultusunda, öncelikle Sahtekâr Fenomeni ile bazı nicel değişkenler (benlik saygısı, kendini zayıflatma davranışları, depresyon, anksiyete ve stres) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bulgular, yüksek Sahtekâr Fenomeni puanlarının azalan benlik saygısı ile oldukça yüksek düzeyde korelatif bir ilişkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, ilgili literatürde önemli bir yer tutan önceki bulgularla tutarlıdır (örn., Mascarenhas vd., 2019; Naser vd., 2022; Schubert ve Bowker, 2019).

Aynı zamanda, sahtelik hislerindeki artışla birlikte kendini zayıflatma davranışlarının da arttığı görülmüştür. Bu davranışlar aslında temelini Sosyal Baskınlık Kuramından (*Social Dominance Theory*; Sidanius ve Pratto, 1999) almaktadır. Sosyal Baskınlık Kuramına göre, hiyerarşik bir toplumda alt basamaklardaki grup üyeleri ile üst basamaklardakilerin davranış repertuarları birbirinden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Aslında temelde her iki grup da var olan hiyerarşik yapının devamlılığına hizmet edecek şekilde davranır. Ancak bu, avantajlı grupların kendi lehlerine olacak şekilde hareket

etmesi anlamına gelirken, dezavantajlı gruplar için tam tersi söz konusudur. Kuramcılar, gruplar arasında ortaya çıkan bu farklılığı "davranışsal asimetri" *(behavioral asymmetry)* olarak isimlendirmişlerdir (Sidanius ve Pratto, 1999: 43). Davranışsal asimetri kendisini, sahip olunan ideolojilerden günlük yaşamdaki davranışlara kadar pek çok farklı bağlamda gösterebilir. İşte bu asimetrinin bir uzantısı olan kendini zayıflatma davranışları da temelde, dezavantajlı grupların kendi gruplarına atfedilen olumsuz kalıpyargıları haklı çıkaracak biçimde davranmaları ile karakterizedir. Çoğunlukla dezavantajlı gruplar tarafından sergilenen bu davranış örüntüleri, bir yandan bu grupları kaynaklara ulaşmaktan alıkoyarken, diğer taraftan eşitsizliğin meşruluğuna kanıt sağlamış olur (Sidanius ve Pratto, 1999: 43-45). Şimdiki çalışma ise toplumsal cinsiyete yönelik dezavantajlılık bağlamında ele alınan kendini zayıflatma davranışları ile (bkz., Özdemir ve Kuşdil, 2016) sahtelik hisleri arasında göz ardı edilemeyecek bir ilişki olduğuna işaret etmiştir. Diğer bir ifadeyle kadınlar sahtelik hislerindeki artışla birlikte eğitim ve meslek hayatlarında yaftalanmalarına yol açan davranış örüntülerini de daha çok sergilemektedirler. Bu bulgu, Özdemir ve Kuşdil (2016) tarafından elde edilen bulgularla tutarlıyken, Sahtekâr Fenomeninin cinsiyet eşitsizliğine döngüsel olarak katkı sağlayan bir yapı olduğu görüşünü de desteklemektedir.

Bunlara ek olarak, artan sahtelik hislerinin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerindeki artışla ilişkisi de açığa çıkarılmıştır. Bu bulgular, Sahtekâr Fenomeninin psikolojik sağlığa yönelik olumsuz sonuçlarına işaret eden önceki araştırmaları destekler niteliktedir (örn., Fimiani vd., 2021; Holden vd., 2021; Liu vd., 2022; Maftei vd., 2021).

Öte yandan, önceki araştırmalar Sahtekâr Fenomeni ile olumsuz olarak değerlendirilebilecek bazı psikolojik çıktılar arasındaki ilişkinin, Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilen herkes için geçerli olmayabileceğine işaret etmiştir (Leary vd., 2000; Leonhardt vd., 2017; McElwee ve Yurak, 2007). Buradan hareketle benimsenen amaç doğrultusunda Leary ve arkadaşları (2000) tarafından izlenen yöntemle Sahtekâr Fenomeni "gerçek" ve "stratejik" olarak isimlendirilen türlerine göre kategorilendirilmiştir. Ancak elde edilen bulgular -beklenilenin aksine- benlik saygısı, kendini zayıflatma davranışları, depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri açısından Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundan ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan tam olarak ayrıştırılamadığını göstermiştir. Bu

bulgular, Sahtekâr Fenomeninin iki türünün çeşitli psikolojik değişkenler üzerinden farklılaştığını gösteren önceki çalışmaların bulgularını desteklememektedir (Leary vd., 2000; Leonhardt vd., 2017; McElwee ve Yurak, 2007). Bu sonuçların ardından, yalnızca Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları arasında yapılan nicel karşılaştırmalar, stres ve -marjinal düzeyde- benlik saygısı açısından beklenilen yönde bir farklılaşma olduğuna işaret etmiştir. Kendini zayıflatma davranışları, depresyon ve anksiyete açısından ise iki grup arasında anlamlı farklılıklara ulaşılamamıştır.

Elde edilen bu bulgular, nicel birtakım değerler üzerinden Sahtekâr Fenomeninin iki türünün birbirinden ayrıştırılmasının oldukça güç olduğuna işaret etmektedir. Karşılaşılan bu sonucun bir açıklaması, kadınlar tarafından kullanılan benlik sunum stratejilerinin, toplumsal cinsiyet rollerini karşılamaya yönelik olması (Deaux ve Major, 1987), dolayısıyla içselleştirilmiş bu beklentilerin kadınları gerçek sahtelik hislerine benzer şekilde pek çok alanda psikolojik problemlere yöneltmesidir. Karşılaşılan bu sonuçlar, araştırmanın öngörüleriyle çelişmektedir. Ancak Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomenini, kadınların toplumsal cinsiyet temsilleri ve cinsiyet kimlikleri doğrultusunda, kendilerini aynı tarafta ancak farklılaşan pozisyonlarda konumlandırmaları nedeniyle sahip oldukları temsil farklılıkları üzerinden araştırmaya yönelik amaç ve çabayı da haklı çıkarmaktadır.

### *2.4.3. Başarı Sosyal Temsilleri*

Bu bölümde, araştırmanın üçüncü ve temel hedefi doğrultusunda Sahtekâr Fenomeni ile "başarı" kavramına yönelik sosyal temsiller arasındaki ilişkilere dair elde edilen bulgular aktarılmış ve bu bulgular ilgili literatürler ışığında tartışılmıştır.

#### *2.4.3.1. Kadınların Başarı Sosyal Temsilleri*

Araştırmanın amaçları doğrultusunda, öncelikle tüm örneklemin "başarı" sosyal temsillerinin içeriği ve yapısı incelenmiştir. Türkiye'de kadınların eğitim, bilim ve mesleki kariyer alanlarındaki başarısının çok uzun bir geçmişe dayanmaması ve bu tür başarıların toplumsal cinsiyet rolleri tarafından desteklenmemesinden hareketle onların "başarı" sosyal temsillerinin düşük yoğunluğa sahip olması beklenmiştir. Hesaplanan indeksler, kadınların "başarı" sosyal temsillerinin görece yapılandırılmış olduğunu ancak bilişsel organizasyonunun düşük olduğunu göstermiş; dolayısıyla çalışmanın

öngörüsü ancak kısmen desteklenebilmiştir. Bu sonuçlar, kadınların "başarı" ile ilişkili gerçekliklerinin, dünya görüşleri ve mesleki kimlikleri gibi yapılar çerçevesinde bir miktar değişebilse de toplumsal cinsiyet temsilleri ve içinde yaşadıkları toplumun kültürel birikimi gibi daha öncelikli zeminler tarafından benzer hale getirildiği şeklinde yorumlanabilir.

Ayrıca araştırmada örneklemin genelinin "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin yapısı, içeriği ve içeriğinde yer alan unsurların birbiriyle olan ilişkisi de keşfedilmiştir. Bulgular kadınların "başarı" kavramını genel olarak başarıya yönelik araçların, amaçların ve duyguların üzerine inşa etiğini göstermiştir. Temsil yapısı içinde beliren başarı araçları, akademik/mesleki (örn., "çalışma", "eğitim") ve içsel/soyut (örn., "emek", "inanmak") araçlardan oluşmuştur. Amaçlar ise kişisel/soyut (örn., "özgüven"), akademik ("kariyer", "itibar") ya da daha somut (örn., "maddi gelir", "ödül") şekilde kendini göstermiştir. Duygu yüklü ifadeler açısından en önemli unsurun "mutluluk" olduğu görülmüştür. "Mutluluk" unsurunun baskın şekildeki merkeziliği hem temsillerin yapısının incelendiği hem de unsurlar arasındaki ilişkilerin araştırıldığı analizlerde tespit edilmiştir. Buna ek olarak temsil yapısının merkezi ve çevresel alanları içine dağılmış olan farklı duygular da mevcuttur (örn., "huzur", "gurur", "haz", "umut", "sevinç" vb.). Ayrıca bulgular, "aile" gibi kişilerarası ilişkilere vurgu yapan bir kavramın merkezi çekirdekteki varlığını ortaya çıkarmıştır. Çelişen unsurlar alanında yer alan bazı unsurların (örn., "kendini gerçekleştirmek", "hayat" "denge") ise "başarı" sosyal temsilleri içinde yer alan unsurların genelinden anlamsal olarak farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca ikinci çevresel alanda, olumsuz olarak değerlendirilebilecek bazı unsurların da (örn., "yorgunluk", "zorluk") yer aldığı fark edilmiştir.

Genel olarak bakıldığında çevresel alanların merkezi çekirdeği somutlaştırarak ya da çeşitlendirerek desteklediği ve koruduğu görülmüştür. Bu sonuç Abric (1993) tarafından çevresel sisteme atfedilen rollerle uyumludur. Öte yandan merkezi çekirdekte yer alan "mutluluk" ve "huzur" başta olmak üzere, "başarı" sosyal temsillerinin duygu yüklü ifadeler açısından zenginliği, duyguların sosyal temsiller içindeki önemine işaret eden literatürü destekler niteliktedir (bkz., Piermattéo, 2022). Toplumsal cinsiyet sisteminin duyguları sıklıkla kadınlara atfettiği düşünüldüğünde, elde edilen bu sonuçlar kadınların "başarı" kavramına yönelik gerçekliklerinin inşasında toplumsal cinsiyet temsillerinin

önemli rolüne işaret ediyor olabilir. Bununla birlikte "aile" gibi ilişkilere ve toplumsallığı işaret eden bir unsurun merkezi çekirdekteki varlığı, kadınların "başarı" sosyal temsillerinin merkezini şekillendirmede kültürel yapının önemli etkisinin bir göstergesi olarak da yorumlanabilir. Çelişen unsurlar alanında az kişi tarafından önemli görülen ancak genel yapı içindeki unsurlardan anlamsal olarak farklılaşan ve daha bireyci kültürel normlarla ilişkili olabileceği düşünülen unsurların varlığı ise küçük bir alt grubun varlığının işareti olarak değerlendirilebilir (bkz., Abric, 2003; akt., Wachelke ve Wolter, 2011: 523). Son olarak, ikinci çevresel alanda beliren olumsuz unsurlar kadınların "başarı" kavramını olumsuz anlamlar üzerine inşa ettiğinin bir işareti olarak ele alınabilir.

#### *2.4.3.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsilleri*

Bu çalışmanın temel amacı, kadınlardaki Sahtekâr Fenomenini "başarı" sosyal temsilleriyle ilişkisi üzerinden anlamak ve açıklamaktır. Bu doğrultuda ve ilgili literatürlerden hareketle, gerçek ve stratejik türlerini de içererek şekilde, Sahtekâr Fenomeninden muzdarip olan ve olmayan kadınların "başarı" sosyal temsil içerikleri açısından birbirlerinden farklılaşıp farklılaşmayacaklarına yönelik öngörüler oluşturulmuştur. Bu öngörülerdeki temel mantık, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan temsil içerikleri, bu içeriklerin konumsal özellikleri ve olumluluk düzeyleri açısından farklılaşacağı yönündedir. Öte yandan, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun, "başarı" temsillerinin merkezi çekirdek ve olumluluk düzeyleri açısından Sahtekâr Fenomeni olmayanların temsillerine benzer olması beklenmiştir.

Elde edilen bulgular, temsil unsurlarının anlamsal özellikleri açısından grupların büyük ölçüde birbirine benzer olduğuna işaret etmiştir. Bunun en önemli örneği, üç grup için de "başarı" sosyal temsillerinin merkezinde "mutluluk", "çalışma", "azim" ve "özgüven" ifadelerinin yer almasıdır. Bu durum, hem genel olarak kadınların hem de ayrı ayrı grupların "başarı" sosyal temsillerinin görece yoğun olmasıyla ilişkili olarak değerlendirilebilir. Öte yandan tüm grupların kendilerine has bazı farklılıklarının olduğu da görülmüştür. Dolayısıyla, beklentilerin kısmen desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Olumluluk düzeyleri açısından yapılan karşılaştırmalar ise Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" sosyal temsillerinin olumluluk düzeylerinin Sahtekâr

Fenomeni olmayan gruba kıyasla daha az olumlu olduğunu; ancak Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının birbirinden farklılaşmadığını, göstermiştir.

Temsillerin yapısının nitel ve nicel analizlerle incelenmesi sonucunda, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunu diğer gruplardan ayıranın, "özgürlük", "maddi gelir", "statü", "yükselmek", "üretim", "stres" ve "yorgunluk" unsurlarının temsil yapısı içindeki görece daha belirgin rolleri olduğu söylenebilir. Bu bulgular, literatürden yararlanılarak geliştirilmiş bir perspektif doğrultusunda anlamlandırılmaya çalışılabilir. Bir toplum içindeki eşitsizliklerin önemli bir nedeni ekonomiktir. Bu çalışmada alt düzey sosyo-ekonomik konuma sahip kişilerin sahtelik hislerinin daha yoğun olduğu da gösterilmiştir. Buna ek olarak literatürde, üniversite eğitiminin dezavantajlı gruplar için toplumsal hiyerarşinin üst basamaklarına çıkmanın bir aracı olarak değerlendirilebileceğine yönelik görüşler de mevcuttur (Jetten vd., 2008). Buradan hareketle "başarı" kavramına yönelik olarak bu unsurları diğer gruplara kıyasla daha belirgin kılmalarının temelinde, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun başarıyı yukarı doğru hareketlilik için bir araç olarak görmelerinin yattığı düşünülebilir. Diğer bir ifadeyle, çoğunluğu alt sosyo-ekonomik düzeyden olan bu grup, başarıya ulaşmanın kendilerine "özgürlük" ve "maddi gelir" sağlayacağını düşünüyor olabilir. Bu kazançlarsa bir üst "statü"ye "yükselmek" için kendilerine zemin sağlayacaktır.

Çelişen unsurlar alanında beliren "üretim" ise, bu grubun bazı kesimlerince toplumsal amaçların bireysel hareketliliğe tercih edilebileceğini düşündürmektedir. Bu bağlamda "özgürlük" unsurunun da bireysel değil toplumsal bir amaca yönelik olabileceği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca "özgür kadın" olmak Türkiye bağlamı içinde siyasi ve dini kimlikler ile ilişkili farklı ideolojiler ekseninde inşa edilmiş bir başka sosyal temsil olduğundan, kadınların "başarı" kavramında bu sosyal temsilin ve onun zeminini oluşturan sosyal kimliklerinin etkisi olması da mümkündür.

Öte yandan, bireysel sosyal hareketlilik perspektifinden bakılmaya devam edilirse, yukarı doğru hareketliliğin psikolojik maliyetlerinin olacağı düşünülebilir (bkz., Iyer vd., 2009; Jetten vd., 2008). Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun sosyal temsillerinde "stres" ve "yorgunluk" unsurlarının rolü bu bağlamda değerlendirilebilir. Üstelik bu grubun "başarı" sosyal temsillerinin görece düşük olumluluk düzeyleri de bu bağlamda

anlaşılır hale gelmektedir. Son olarak, olumluluk ile ilişkili bu sonuçların, Sahtekâr Fenomeninin artan başarı korkusu (Fried-Buchalter, 1992; Jöstl vd., 2012) ve düşük başarı motivasyonu (Tigranyan vd., 2021) ile ilişkili olduğunu gösteren araştırmaları destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için ise en belirgin farklılığın "kariyer" unsuru ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. "Kariyer" unsuru yalnızca Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu tarafından merkezi önemde görülmüştür. Nicel analizler de bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu kanıtlamıştır. Bu unsurun dışında, Sahtekâr Fenomeni için daha belirgin role sahip olduğu düşünülen unsurlar "azim", "itibar" ve "takdir" unsurlarıdır.

Stratejik Sahtekâr Fenomeninin diğer iki grupla arasındaki bu farklılaşmaları açıklamak için, farklılıkların en merkezi olanının "kariyer" kavramı olduğunu göz önünde bulundurmak önemli olabilir. "Kariyer" kavramının yansıtabileceği anlamları açığa çıkarmak için ise kolektif hafızaya başvurulabilir. Örneğin kitle iletişim araçlarının etkisiyle ülke genelinde yayılmış ve kadınlar tarafından benimsenmiş "çocuk da yaparım kariyer de"[9] cümlesi bu bağlamda ele alınabilir. Bu cümle, kadınların kadınlardan beklenilen cinsiyet rollerini yerine getirirken aynı zamanda erkeklere atfedilen başarılı mesleki hayata da sahip olabileceklerini işaret eder. Diğer bir ifadeyle bir kimliğin diğerine engel olmayacağını belirtir. Bu noktada toplumsal cinsiyete yönelik sosyal temsiller üzerine çalışan Duveen'in (1993), anaokulundaki çocuklarla yaptığı çalışmada, çocukların kendi cinsiyet rollerine uygun olarak işaretlenen oyuncaklara yöneldiğini hatırlatmak fayda sağlayabilir. Ancak araştırmacı aynı zamanda, nadiren de olsa bazı kız çocuklarının, erkeksi olan oyuncaklar için erkeklerle rekabete girdiğini belirtmiştir. Duveen (1993: 6) bu durumu bir "meydan okuma" olarak yorumlamıştır.

Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için ön plana çıkan "kariyer" unsurunu ve bu unsurun merkeziyetinde şekillenen "azim", "itibar" ile "takdir" unsurlarını bu açıklamalardan hareketle ele almak mümkündür. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu,

[9] Bu cümle kadınlara yönelik ürünler satan bir markanın 2003 yılında kitle iletişim araçları aracılığıyla dolaşıma soktuğu reklam şarkısının nakarat bölümünde yer alan sözlerdir. Aynı zamanda ürünün sloganı olarak kullanılmıştır.

kendi toplumsal cinsiyeti üzerinden ona atfedilen rollere sahip çıkarken, diğer taraftan, mesleki hayatı elde etmek için erkeklerle mücadele etmesi gerektiğine yönelik bir inançla "başarı" kavramını inşa ediyor olabilir. Sahtekâr Fenomeni ile kadınsı cinsiyet rollerini benimseme (örn., Fassl vd., 2020; Patzak vd., 2017) ve başarıyı bir yarışma olarak görme eğilimi (Ross vd., 2001) arasındaki pozitif yönlü ilişkilerin bu bakış açısını destekler nitelikte olduğu düşünülebilir.

Öte yandan bu açıklamalar, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için sunulan bakış açısının Stratejik Sahtekâr Fenomeni için geçerli olmayacağı anlamına gelmez. Üstelik bu açıklama da kimliklerin uyumsuzluğu sorununu gündeme getirir: Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunda bu uyumsuzluk yukarı doğru sosyal hareketlilik öncesi ve sonrası sahip olunan kimlikler için iken; Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunda toplumsal cinsiyet rolleri ve mesleki roller ile ilişkilidir. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna benzer şekilde görece daha olumsuz olmasının temelinde de yine bir kimlik uyumsuzluğunun yattığını ileri sürmek mümkündür. Öte yandan, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" kavramına yönelik getirilen bu farklı açıklamalardan hangisinin daha geçerli olduğunun daha fazla araştırılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Sahtekâr Fenomeni olmayan grup incelendiğinde ise "başarı" sosyal temsilleri en yoğun olan grubun bu grup olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, söz konusu grup için "başarı" kavramının daha fazla fikir birliğine dayalı bir içeriğe sahip olduğunu gösterir. Dolayısıyla Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için "başarı" kavramının inşasında uyumsuz sosyal kimliklerin ve temsillerin görece daha az etkili olduğu düşündürebilir. Bu grubun "başarı" sosyal temsillerinin olumsuz unsurları içermemesi ve görece daha olumlu olması, bu bağlamda anlaşılabilir.

Öte yandan, yapısal incelemeler üç grup için de "çalışmak" unsurunun merkezi rol oynadığını göstermiş; ancak nicel karşılaştırmalar Sahtekâr Fenomeni olmayanların bu unsuru ifade etme sıklıklarının diğer iki gruba kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu açığa çıkarmıştır. Buna ek olarak "inanmak" unsuru, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için merkezi konumda yer alırken, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni

grupları bu unsuru daha düşük sıklıkta ifade etmişlerdir. Üstelik Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ile Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları açısından bu fark nicel analizlerle de desteklenmiştir.

Bilindiği üzere, Sahtekâr Fenomeninin temel özelliklerinden olan sahtelik döngüsü bir ucu aşırı çalışmak, diğer ucu ise erteleme davranışıyla karakterizedir (Clance, 1985). Ayrıca, Sahtekâr Fenomeninin kadınların çalışmalarını sekteye uğratan erteleme (örn., Maftei vd., 2021; Rohrmann vd., 2016), kendini sabotaj (örn., Jensen ve Deemer, 2020; McElwee ve Yurak, 2007) ve kendini zayıflatma davranışları (Özdemir ve Kuşdil, 2016) gibi örüntülerin sergilenmesindeki artışla ilişkili olduğu da bilinmektedir. Hem Gerçek hem de Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları için "başarı" kavramının Sahtekâr Fenomeni olmayanlara kıyasla "çalışmak" ve "inanmak" unsurlarını daha az çağrıştırması bu bağlamda anlaşılabilir.

Özetle, elde edilen bulgular, başarı sosyal temsillerinde yer alan unsurların konumsal özellikleri açısından üç grubun da birbirinden farklılaşan yönleri olduğunu göstermiştir. Bu farklılıkların kültür, kolektif hafıza, toplumsal cinsiyete yönelik sosyal temsiller, ideolojiler ve sosyal kimlikler bağlamında ortaya çıkan kompleks yapılar olduğunu düşünmek mümkündür.

Öte yandan, önerilen açıklamalar oldukça geneldir ve sübjektif özellikler taşır. Ancak benzer bulgular farklı gruplar üzerinden de elde edildiği takdirde, bu açıklamaların geçerli olabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte, bu kompleks yapıda toplumsal cinsiyet sisteminin etkisini inceleyebilmek için kadınların "başarı" sosyal temsillerinin erkeklerinkiyle karşılaştırılması ihtiyacı doğmaktadır. Son olarak, "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerin görece yapılandırılmış olması nedeniyle öngörülen ayrımların açığa çıkmadığını düşünmek mümkündür. Dolayısıyla, Sahtekâr Fenomeni ile ilişkili olabilecek farklı sosyal objelere yönelik temsillerin de (örn., "başarısızlık", "değerlendirilme", "hata" vb.) incelenmesi, bu olgunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

# 3. İKİNCİ ÇALIŞMA

Bu bölümde, öncelikle ikinci çalışmanın amacı, araştırma soruları ve denencelerine yer verilmiştir. Ardından çalışmanın yöntemi ve bulguları aktarılmıştır. Son olarak, elde edilen bulgular Sahtekâr Fenomeni ve Sosyal Temsil Kuramı literatürü ışığında açıklanmış ve tartışılmıştır.

## 3.1. Çalışmanın Amacı, Araştırma Soruları ve Denenceleri

Bu alt bölümde öncelikle ikinci çalışmanın amaçları açıklanmıştır. Ardından bu amaçlar doğrultusunda oluşturulan denence ve araştırma sorularına yer verilmiştir.

### *3.1.1. Araştırmanın Kapsamı ve Amaçları*

Başlangıçta bu çalışmanın temel iki amaç doğrultusunda yapılması planlanmıştır. Bu amaçlardan ilki, birinci çalışmadan elde edilen bulguların daha spesifik, ortak bir kimliğe ve ortak bir dile sahip bir kadın grubu üzerinde sınanmasıdır. Böylelikle birinci çalışmadan elde edilen bulguların geçerliğinin ortaya konulabileceği düşünülmüştür. Bu amaç doğrultusunda, birinci çalışmadakine benzer biçimde, Sahtekâr Fenomeninin yapısı gereği uygun bir örneklemin seçilmesinin önemli olacağı düşünülmüştür. Dolayısıyla hem –önceki çalışmada olduğu gibi– Sahtekâr Fenomenini deneyimleyebilecek bir bağlama sahip hem de –önceki çalışmadan farklı olarak– "başarı" kavramına eşit mesafede duran ve mümkün olduğunca benzer sosyalizasyon süreçleri içinde yer alan bir kadın grubun seçilmesi hedeflenmiştir. İkinci neden doğrultusunda, kadın üyeleri olan bir meslek grubunun tercih edilmesine karar verilmiştir. Bu meslek grubunun belirlenmesinde Sahtekâr Fenomenini deneyimleyebilecek bir bağlamın olması gerekliliği göz önünde bulundurulmuştur. "Başarı" kavramının önemli görüldüğü, kişilerin başarılı olup olmadıklarının sıklıkla sınandığı ve rekabet içeren bir meslek grubunun bu bağlamı sağlayabileceği tahmin edilmiştir. Buna ek olarak, kadınların cinsiyet dezavantajının sürmekte olduğu bir mesleğin tercih edilmesinin, Sahtekâr Fenomenini gözlemlemek açısından kolaylaştırıcı olacağı düşünülmüştür.

Yukarıda aktarılan tüm ölçütler göz önünde bulundurularak, birinci çalışmadan elde edilen bulguların sınanması amacını taşıyan bu ikinci çalışmanın araştırma sahası olarak

Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversiteleri, araştırma evreni olarak bu üniversitelerde çalışan akademisyenler seçilmiştir. Akademisyenlik için "başarı" kavramının önemli olduğu açıktır. Ayrıca çalışılan kurumun, şehrin veya alt alanın özelliklerinden bağımsız olarak tüm akademisyenler için başarıyı ifade eden ortak bazı kriterler mevcuttur. Bu nedenle "başarı" kavramının inşasında meslektaşların arasında benzerliklerin yüksek olması mümkündür. Buna ek olarak akademisyenler, hem üretim sürecinde hem de kariyerlerinde sürekli olarak sınanmakta ve başarı ve/veya başarısızlık ile karşılaşmaktadırlar. Son olarak Türkiye'de akademinin hâlâ erkek egemen bir alan olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim 2021-2022 yıllarına ait Yükseköğretim Kurumu istatistikleri incelendiğinde, araştırma görevlisi kadrosu için erkek ve kadın sayısının eşit olduğu; ancak unvan yükseldikçe erkek ve kadın sayısı arasındaki eşitsizliğin de kadınların aleyhine olacak şekilde arttığı görülmektedir (bkz., https://istatistik.yok.gov.tr/). Hatta Türkiye'deki toplam kadın akademisyen sayısı, toplam erkek akademisyen sayısının yaklaşık yarısı kadardır. Dolayısıyla, araştırmanın ilk amacı için gerekli tüm ölçütleri karşıladığı düşünülerek araştırmanın Türkiye'deki akademisyenlerle yürütülmesi kararı verilmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki ikinci amaç ise Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomenine sahip kadınların sosyal temsillerini, mesleki kariyer alanında toplumsal olarak daha yetkin görülmeye devam eden erkeklerin sosyal temsilleriyle karşılaştırmaktır. Toplum tarafından, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden, kadın ve erkeğe farklı başarı kriterleri ve gerçeklikleri sunulduğu açıktır. Üstelik aile ve toplum tarafından erkeklere başarılarını destekleyen mesajların sunulduğu; ancak kadınların bundan yoksun kaldığı ve kadınlardaki Sahtekâr Fenomeninin kökeninde bu eşitsiz durumun yattığı ileri sürülmüştür (Clance ve O'Toole, 1987). Dolayısıyla Sahtekâr Fenomeninden muzdarip kadınların sosyal temsillerinin erkeklerin sosyal temsillerinden farklılaşacağı öngörülerek bu farklılıkların keşfedilmesi amaçlanmıştır. Hem Gerçek hem de Stratejik Sahtekâr Fenomenine sahip kadınların temsillerinin yalnız Sahtekâr Fenomeni olmayan diğer kadınlarla değil, erkeklerin sosyal temsilleriyle de karşılaştırılmasının fenomenin doğasını anlamak açısından katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Bu araştırmanın yukarıda açıklanan iki amaç doğrultusunda gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ancak birinci çalışmadan elde edilen bulgular, beklenilenin aksine, kadınların "başarı" sosyal temsillerinin görece yapılandırılmış olduğuna işaret etmiş; Sahtekâr Fenomeni gruplarının sosyal temsilleri çoğunlukla unsurların konumsal özellikler açısından farklılaşmıştır. Bu durum, ikinci çalışma kapsamında Sahtekâr Fenomeni ile yakından ilişkili olabilecek farklı sosyal objelere yönelik temsillerin incelenmesinin de gruplar arasındaki farklılıkları açığa çıkarmak açısından yararlı olabileceğini düşündürmüştür.

Felsefi bir perspektiften bakıldığında Sahtekâr Fenomeninin ontolojik olarak "başarı" ile ilişkili olması aynı zamanda ontolojik olarak "başarısızlık" ile de ilişkili olduğu anlamına gelmektedir. Üstelik bilimsel araştırmalar da Sahtekâr Fenomeninin başarısızlık korkusu ve utanç hissiyle ilişkili olduğunu göstermiştir (örn., Fried-Buchalter, 1992; Hudson ve González-Gómez, 2021). Dolayısıyla bu çalışmanın üçüncü amacı Sahtekâr Fenomeni ile "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsiller arasındaki olası ilişkileri incelemektir.

### *3.1.2. Araştırmanın Denence ve Soruları*

Birinci çalışmanın daha spesifik bir örneklem ile tekrarlanması amacı kapsamında, bu çalışmada Sahtekâr Fenomeninin yaygınlığına ve demografik risk profillerine yönelik araştırma soruları şu şekilde düzenlenmiştir:

*S1) Sahtekâr Fenomeni Türkiye'deki akademisyen kadınlar tarafından yaygın olarak deneyimlenmekte midir?*

*S2) Türkiye'deki akademisyen kadınlarda Sahtekâr Fenomeni düzeyleri çeşitli demografik özelliklere (yaş, meslekte bulunma süresi, kurumda bulunma süresi, hane geliri ve medeni durum) göre farklılaşır mı?*

Sahtekâr Fenomenine yönelik literatür incelendiğinde, kadınların erkeklere kıyasla daha dezavantajlı olduğunu gösteren çok sayıda çalışma bulgusu mevcuttur (örn., Alsaleem vd., 2021; Cokley vd., 2015; Hutchins vd., 2018). Ayrıca kadınsı cinsiyet kalıpyargılarının (örn., Patzak vd., 2017) ve erkeksi kalıpyargılar açısından üyesi olunan profesyonel grup prototipinden uzaklaşmanın Sahtekâr Fenomeni ile pozitif yönde

ilişkili olduğu (Özdemir ve Kuşdil, 2016) bilinmektedir. Bunlara ek olarak, Sahtekâr Fenomeninin olumsuz sonuçlarından kadınların erkeklere kıyasla daha çok etkilendiği ileri sürülmüştür (Clance ve O'Toole, 1987). Öte yandan, Sahtekâr Fenomeninin kadınlarda daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşan araştırmaların sayısı ile sahtelik hisleri ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığına işaret eden araştırmaların sayısının birbirine oldukça yakın olduğu da bilinmektedir (Bravata vd., 2020). Buradan hareketle, bu çalışmada Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin kadınlar ve erkekler arasında birbirinden farklı olup olmadığı sorusuna da cevap aranmıştır:

*S3) Sahtekâr Fenomeni ve cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?*

Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda Sahtekâr Fenomenini deneyimleme ihtimallerinin daha yüksek olduğunun bilinmesinin yanı sıra (örn., Fassl vd., 2020; Patzak vd., 2017), özellikle erkek egemen alanlarda çalışan kadınların söz konusu psikolojik olgu açısından daha kırılgan olabileceği öne sürülmüştür (Ivie ve Ephraim, 2009). Buna karşın, erkeklerin olduğu kadar kadınların da çoğunlukta olduğu alanlarda sahtelik hislerinin arttığına işaret eden bulgular mevcuttur (Chakraverty ve Rishi, 2021). Literatürde birbiriyle çelişkili gözüken bu bulguların varlığı ve konuya açıklık getirecek yeterince bilimsel bilgi birikiminin olmaması nedeniyle şimdiki çalışmada Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin çalışılan birimin ve birime katkı sağlayanların cinsiyet dağılımına göre farklılaşıp farklılaşmadığı keşifsel olarak incelenmiştir. İlgili araştırma soruları aşağıda yer almaktadır:

*S4) Kadınların Sahtekâr Fenomeni düzeyleri ile çalışılan birimin cinsiyet dağılımı arasında bir ilişki var mıdır?*

*S5) Kadınların Sahtekâr Fenomeni düzeyleri ile çalışılan birime katkı sağlayanların cinsiyet dağılımı arasında bir ilişki var mıdır?*

Sahtekâr Fenomeni türlerinin nicel değerler (D1a-D1e) üzerinden farklılaşmasına yönelik denenceler, birinci çalışmadakine benzer şekilde oluşturulmuştur. Aynı zamanda Gerçek Sahtekâr Fenomeni, Stratejik Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr Fenomeni olmayan grupların başarı sosyal temsillerinin içerik (D3a-D3d) ve olumluluk

düzeyleri (D4a-D4c) açısından birbirleri arasındaki farklılıkları/benzerlikleri öngören denenceler de birinci çalışmadaki ilgili denencelerle aynıdır (bkz., sf. 75).

Bu çalışmanın örneklemini aynı meslek grubundan kişilerin oluşturması nedeniyle kadınlar için "başarı" sosyal temsillerinin görece yapılandırılmış olacağı öngörülebilir. Ancak "başarı" kavramının inşasında kadınlar arasında farklılık olacağı argümanından hareketle, aynı mesleği icra eden erkeklere göre kadınların "başarı" sosyal temsillerinin daha fazla çeşitlilik içermesi beklenmiştir. Benzer bir bakış açısı "başarısızlık" sosyal temsilleri için de geçerlidir. Bu açıklamalar doğrultusunda oluşturulmuş denenceler aşağıdaki gibidir:

*D2a) Kadınların başarıya yönelik sosyal temsil içeriklerinin çeşitliliği erkeklere göre daha yüksektir.*

*D2b) Kadınların başarısızlığa yönelik sosyal temsil içeriklerinin çeşitliliği erkeklere göre daha yüksektir.*

Daha önce belirtildiği üzere, Bu çalışmanın temel bir amacı da Sahtekâr Fenomeni gruplarının sosyal temsillerini erkeklerin sosyal temsilleriyle karşılaştırmaktır. Clance ve O'Toole (1987) tarafından, kadınlara ve erkeklere başarı ile ilişkili farklı mesajlar verildiği ve Sahtekâr Fenomeninin temelinde de bu farklılığın kadınlar için yol açtığı dezavantajların bulunduğu ileri sürülmüştür. Buradan hareketle Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin hem merkezi çekirdek hem de çevresel alanları içindeki unsurlarının erkeklerinkinden farklı olması beklenmiştir. Öte yandan, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların başarı ile ilişkili bu tür mesajlara maruz kalmadıkları (ya da daha az maruz kaldıkları veya üstesinden geldikleri) düşünülebilir. Dolayısıyla "başarı" sosyal temsillerinin merkezi çekirdek içindeki unsurlarının meslektaş oldukları erkeklerle benzer olacağı öngörülmüştür. Çünkü merkezi çekirdek, bir olguya ilişkin konsensüse varılmış unsurları içerir (Abric, 1993) ve katılımcıların aynı meslek grubundan olması nedeniyle aralarında "başarı" kavramına yönelik mesleki bir konsensüsün olması beklenmiştir. Öte yandan çevresel alanlar bireysel farklılıkları yansıtabilirler (Abric, 1993). Bu nedenle Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların "başarı" sosyal temsillerinin çevresel alanları içindeki unsurların

erkeklerinkinden farklı olacağı göz önünde bulundurulmuştur. İlgili denenceler aşağıda aktarıldığı gibidir:

*D5a) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarı sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki ve çevresel alanlarındaki unsurlar ile erkeklerin temsil yapısındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

*D5b) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarı sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki unsurlar ile erkeklerin merkezi çekirdeğindeki unsurlar birbirine benzerdir.*

*D5c) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarı sosyal temsillerinin çevresel alanlarındaki unsurlar ile erkeklerin çevresel alanlarındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

*D5d) Sahtekâr Fenomeni olmayan kadınların başarı sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki unsurlar ile erkeklerin merkezi çekirdeğindeki unsurlar birbirine benzerdir.*

*D5e) Sahtekâr Fenomeni olmayan kadınların başarı sosyal temsillerinin çevresel alanlarındaki unsurlar ile erkeklerin çevresel alanlarındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

Olumluluk düzeyleri açısından değerlendirildiğinde ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" sosyal temsillerinin olumluluk düzeylerinin erkeklere kıyasla daha düşük olacağı öngörülmüştür. Ancak Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için böyle bir farklılaşmanın olması beklenmemiştir. Aktarılan açıklamalar doğrultusunda Sahtekâr Fenomeni gruplarının ve erkeklerin "başarı" sosyal temsillerine ilişkin oluşturulan denenceler aşağıda sunulmuştur:

*D6a) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarı sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri erkeklere göre istatistiksel açıdan anlamlı şekilde daha düşüktür.*

*D6b) Başarı sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.*

*D6c) Başarı sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ve erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.*

Araştırmanın bir diğer amacı, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ve erkekler arasında "başarı" sosyal temsillerine yönelik ortaya konulan denencelerin "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsiller açısından da sınanmasıdır. Bu bağlamda geliştirilmiş denenceler aşağıda sıralanmıştır:

*D7a) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki ve çevresel alanlarındaki unsurlar ile Sahtekâr Fenomeni olmayanların temsil yapısındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

*D7b) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki ve çevresel alanlarındaki unsurlar ile Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapısındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

*D7c) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki unsurlar ile Sahtekâr Fenomeni olmayanların merkezi çekirdeğindeki unsurlar birbirine benzerdir.*

*D7d) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin çevresel alanlarındaki unsurlar ile Sahtekâr Fenomeni olmayanların çevresel alanlarındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

*D8a) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri Sahtekâr Fenomeni olmayan gruba göre istatistiksel açıdan anlamlı şekilde daha düşüktür.*

*D8b) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna göre istatistiksel açıdan anlamlı şekilde daha düşüktür.*

*D8c) Başarısızlık sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.*

*D9a) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki ve çevresel alanlarındaki unsurlar ile erkeklerin temsil yapısındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

*D9b) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki unsurlar ile erkeklerin merkezi çekirdeğindeki unsurlar birbirine benzerdir.*

*D9c) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin çevresel alanlarındaki unsurlar ile erkeklerin çevresel alanlarındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

*D9d) Sahtekâr Fenomeni olmayan kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin merkezi çekirdeğindeki unsurlar ile erkeklerin merkezi çekirdeğindeki unsurlar birbirine benzerdir.*

*D9e) Sahtekâr Fenomeni olmayan kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin çevresel alanlarındaki unsurlar ile erkeklerin çevresel alanlarındaki unsurlar arasında anlamsal ve konumsal farklılıklar vardır.*

*D10a) Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınların başarısızlık sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri erkeklere göre istatistiksel açıdan anlamlı şekilde daha düşüktür.*

*D10b) Başarısızlık sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.*

*D10c) Başarısızlık sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ve erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.*

## 3.2. Yöntem

Bu bölümde, öncelikle çalışmanın örneklemi tanıtılmış ve araştırmada kullanılan ölçüm araçlarının psikometrik özellikleri sunulmuştur. Ardından, veri toplama aşamasında izlenen işlemler özetlenmiştir. Son olarak, araştırmanın denencelerinin sınanabilmesi için uygulamadan elde edilen verilerin hangi analizlere tâbi tutulacağı açıklanmıştır.

### *3.2.1. Örneklem*

Araştırmaya 204'ü (%52.71) kadın, 183'ü (%47.29) erkek olmak üzere toplam 387 akademik personel katılmıştır. Katılımcıların tamamı, Türkiye'deki vakıf ya da devlet üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerdir. Kadın katılımcıların yaşları 24 ile 71 arasında (*Ort.* = 38.39, *SS* = 8.89), erkek katılımcıların yaşları ise 23 ile 65 arasında (*Ort.* = 40.29, *SS* = 9.14) değişmektedir ($Ort._{toplam}$ = 39.29, *SS* = 9.05).[10]

Meslekte bulunma süreleri açısından incelendiğinde, kadın katılımcıların 2 aydan 49 yıl 5 aya kadar (*Ort.* = 12.46, SS = 8.88) değişen akademisyenlik tecrübesine sahip olduğu görülmüştür. Erkekler için ise bu süre 3 ay ile 40 yıl (*Ort.* = 14.02, *SS* = 9.75) arasında değişmektedir ($Ort._{toplam}$ = 13.20, SS = 9.32).[11] Ek olarak, katılımcıların kurumda bulunma süreleri de incelenmiştir. Kadın katılımcıların kurumda bulunma süreleri 2 ay ile 33 yıl 6 ay (*Ort.* = 8.64, *SS* = 7.56), erkek katılımcıların kurumda bulunma süreleri ise 1 ay ile 36 yıl 4 ay (*Ort.* = 9.36, *SS* = 8.20) arasında değişmektedir ($Ort._{toplam}$ = = 8.98, *SS* = 7.87).[12]

Çalışmada aylık hane geliri de incelenmiş ve örneklemin gelir açısından oldukça çeşitli olduğu görülmüştür. Kadın katılımcıların hane gelirleri 2500 TL ile 50000 TL arasında (*Ort.* = 11477.22, *SS* = 5852.82), erkek katılımcıların hane geliri ise 4000 TL ile 50000 TL arasında (*Ort.* = 11922.95, *SS* = 6248.79) değişmektedir ($Ort._{toplam}$ = 11687.99, *SS* = 6039.52).[13]

---

[10] Erkek katılımcıların yaş ortalaması kadınlara kıyasla anlamlı şekilde daha yüksektir ($t_{(385)}$ = 2.07, $p$ = .04).

[11] Erkek ve kadın katılımcılar meslekteki süreleri açısından birbirlerinden farklılaşmamaktadır ($t_{(385)}$ = 2.65, $p$ = .10).

[12] Erkek ve kadın katılımcılar kurumda bulunma süreleri açısından birbirlerinden farklılaşmamaktadır ($t_{(385)}$ = 0.80, $p$ = .37).

[13] Erkek ve kadın katılımcılar hane geliri açısından birbirlerinden farklılaşmamaktadır ($t_{(385)}$ = 0.72, $p$ = .47).

Örneklemin ikamet, medeni durum, eğitim, unvan, çalışılan kurum türü, çalışılan bölümün cinsiyet dağılımı ve bölüme sağlanan katkının cinsiyet dağılımı özelliklerini içeren demografik özelliklere ait diğer bilgileri ise Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Demografik Özellikleri (N = 387)

| | **Kadın (n = 204)** | | **Erkek ( n = 183)** | | **Toplam (N = 387)** | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | **Frekans** | **Yüzde** | **Frekans** | **Yüzde** | **Frekans** | **Yüzde** |
| **İkamet** | | | | | | |
| Köy | 3 | %1.5 | 2 | %1.1 | 5 | %1.3 |
| İlçe | 6 | %2.9 | 13 | %7.1 | 19 | %4.9 |
| Şehir | 77 | %37.8 | 66 | %36.1 | 143 | %37.0 |
| Büyükşehir | 118 | %57.8 | 102 | %55.7 | 222 | %56.8 |
| **Medeni Durum** | | | | | | |
| Bekar | 80 | %39.2 | 52 | %28.4 | 132 | %34.1 |
| Evli | 108 | %53.0 | 120 | %65.6 | 228 | %58.9 |
| Diğer | 16 | %7.8 | 11 | %6.0 | 27 | %7.0 |
| **Eğitim Durumu** | | | | | | |
| Üniversite mezunu | 1 | %0.5 | 2 | %1.1 | 3 | %0.8 |
| Yüksek lisans öğrencisi | 9 | %4.4 | 6 | %3.3 | 15 | %3.9 |
| Yüksek lisans mezunu | 13 | %6.4 | 17 | %9.3 | 30 | %7.8 |
| Doktora öğrencisi | 56 | %27.4 | 31 | %16.9 | 87 | %22.5 |
| Doktora mezunu | 125 | %61.3 | 127 | %69.4 | 252 | %65.1 |
| **Unvan** | | | | | | |
| Okutman | 7 | %3.4 | 2 | %1.1 | 9 | %2.3 |
| Araştırma Görevlisi | 57 | %27.9 | 40 | %21.9 | 97 | %25.1 |
| Doktor Araştırma Görevlisi | 10 | %4.9 | 11 | %6.0 | 21 | %5.4 |
| Öğretim Görevlisi | 24 | %11.8 | 18 | %9.8 | 42 | %10.9 |
| Doktor Öğretim Üyesi | 51 | %25.0 | 54 | %29.5 | 105 | %27.1 |
| Doçent | 33 | %16.2 | 26 | %14.2 | 59 | %15.2 |
| Profesör | 20 | %9.8 | 32 | %17.5 | 52 | %13.5 |
| Diğer | 2 | %1.0 | 0 | %0.0 | 2 | %0.5 |
| **Çalışılan Kurum Türü** | | | | | | |
| Devlet Üniversitesi | 184 | %90.2 | 171 | %93.4 | 355 | %91.7 |
| Vakıf Üniversitesi | 20 | %9.8 | 12 | %6.6 | 32 | %8.3 |
| **Bölümün Cinsiyet Dağılımı** | | | | | | |
| Tamamı kadın | 8 | %3.9 | 0 | %0.0 | 8 | %2.1 |
| Çoğunluğu kadın | 113 | %55.4 | 52 | %28.4 | 165 | %42.6 |
| Kadın ve erkek eşit | 21 | %10.3 | 28 | %15.3 | 49 | %12.7 |
| Çoğunluğu erkek | 60 | %29.4 | 93 | %50.8 | 153 | %39.5 |
| Tamamı erkek | 0 | %0.0 | 6 | %3.3 | 6 | %1.6 |
| **Bölüme Aktif Katkı Sağlayanların Cinsiyet Dağılımı** | | | | | | |
| Tamamı kadın | 18 | %8.8 | 1 | %0.5 | 19 | %4.9 |
| Çoğunluğu kadın | 86 | %42.2 | 22 | %12.0 | 108 | %27.9 |
| Kadın ve erkek eşit | 62 | %30.4 | 68 | %37.2 | 130 | %33.6 |
| Çoğunluğu erkek | 36 | %17.6 | 81 | %44.3 | 117 | %30.2 |
| Tamamı erkek | 2 | %1.0 | 11 | %6.0 | 13 | %3.4 |

Tablo 18 incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun şehir ve büyükşehirlerde ikamet ettiği görülmektedir. Yarısından fazlası doktora eğitimini tamamlamıştır. Ayrıca araştırmaya katılan akademisyenlerin %90'ından fazlasının Türkiye'deki devlet üniversitelerinden birinde çalıştığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların bölümleri incelendiğinde, bu değişkenin ciddi bir çeşitlilik sergilediği görülmüştür. Söz konusu dağılımlar, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından ISCED-F 2013'e göre sunulmuş sınıflandırmalar ve 2020-2021 akademik yılı istatistikleri baz alınarak (https://istatistik.yok.gov.tr/) Türkiye'deki öğretim elemanlarının cinsiyetlerine göre genel dağılımlarıyla kıyaslamalı bir biçimde

*Tablo 19*'da sunulmuştur.

*Tablo 19* incelendiğinde, hem kadın hem de erkek katılımcıların alanlara göre dağılımının, Türkiye'deki akademisyenlerin dağılımları ile büyük ölçüde benzer olduğu görülmektedir. Dolayısıyla örneklemin, çalışılan bölümler açısından oldukça temsil edici olduğu söylenebilir.

Tablo 19. Katılımcıların Bölümlerine Göre Dağılımlarının Türkiye'deki Akademisyenlerin Bölümlere Göre Dağılımları ile Karşılaştırılması

| YÖK Sınıflandırmaları | Türkiye Akademik Kadro Kadın Dağılımı (n = 69918) | Kadın Katılımcıların Bölümleri (n= 202)* | Araştırma Kadın Dağılımı (n= 202) | Türkiye Akademik Kadro Erkek Dağılımı (n= 82561) | Erkek Katılımcıların Bölümleri (n= 180)* | Araştırma Erkek Dağılımı (n = 180) | Türkiye Akademik Kadro Dağılımı (N = 152479) | Araştırma Tüm Katılımcıların Dağılımı (N= 382) |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **Bilişim ve İletişim Teknolojileri** | 648 (%0.93) | - | 0 (%0.00) | 1264 (%1.53) | Yazılım Mühendisliği; Yönetim Bilişim Sistemleri | 2 (%1.09) | 1912 (%1.25) | 2 (%0.52) |
| **Doğa Bilimleri, Matematik ve İstatistik** | 7904 (%11.30) | Biyoloji, İstatistik, Kimya, Matematik | 14 (%6.86) | 8765 (%10.62) | Biyoloji, İstatistik, Kimya, Matematik Fizik, Yer Sistem Bilimleri | 15 (%8.20) | 16669 (%10.93) | 29 (%7.49) |
| **Eğitim** | 4888 (%6.99) | Almanca Öğretmenliği, Eğitim Bilimleri, İngilizce Öğretmenliği, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi, Özel Eğitim, Müzik Öğretmenliği, Öğrenme ve Öğretme Gelişimi, Okul Öncesi Eğitimi, Resim-İş Eğitimi, Tarih Eğitimi, Temel Eğitim, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, | 25 (%12.25) | 5238 (%6.34) | Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, Coğrafya Eğitimi, Eğitim Bilimleri, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Eğitimi, Özel Eğitim, Resim-İş Eğitimi, Temel Eğitim, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi | 16 (%8.74) | 10126 (%6.64) | 41 (10.59) |

| | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **Hizmetler** | 1142 (%1.63) | Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği, Gıda, Meslek Yüksekokulu, Spor Yöneticiliği, Turizm, | 7 (%3.43) | 1808 (%2.19) | Acil Yardım ve Afet Yönetimi, Aşçılık, Besin Hijyeni ve Teknolojisi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi, İş Sağlığı ve Güvenliği, Rekreasyon Yönetimi, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği, Spor Bilimleri, Turizm İşletmeciliği | 13 (%7.10) | 2951 (%1.94) | 20 (%5.17) |
| **İş, Yönetim ve Hukuk** | 5182 (%7.41) | Enerji Yönetimi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, Hukuk, İnsan Kaynakları Yönetimi, İşletme, Lojistik Yönetimi | 11 (%5.39) | 6748 (%8.17) | Halkla İlişkiler, Hukuk, İnsan Kaynakları Yönetimi, İşletme, Kamu Hukuku, Muhasebe, Yönetim Organizasyon | 10 (%5.46) | 11930 (%7.82) | 21 (%5.43) |
| **Mühendislik, İmalat ve İnşaat** | 7198 (%10.29) | Bilgisayar Mühendisliği, Çevre Mühendisliği, Gıda Mühendisliği, Gıda Teknolojisi, İç Mimarlık, Kimya Mühendisliği, Mimarlık, Mühendislik, Şehir ve Bölge Planlama, Tekstil Mühendisliği | 17 (%8.33) | 13382 (%16.21) | Bilgisayar Mühendisliği, Çevre Mühendisliği, Elektrik Elektronik Mühendisliği, Elektronik ve Otomasyon, Endüstri Mühendisliği, Enerji Sistemleri Mühendisliği, Gıda Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği, Kimya Mühendisliği, Makine Mühendisliği, Makine ve Metal Teknolojileri, Mekatronik Mühendisliği, Metalürji ve Malzeme Mühendisliği, Mimarlık, Mühendislik, Orman Endüstri Mühendisliği, Otomotiv Mühendisliği | 28 (%15.30) | 20580 (%13.50) | 45 (%11.63) |

| | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **Sağlık ve Refah** | 22396 (%32.03) | Beslenme ve Diyetetik, Çocuk Gelişimi, Ebelik, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Hemşirelik, Patoloji, Sağlık, Sağlık Bakım Hizmetleri, Sağlık Bilimleri, Sağlık Hizmetleri ve Tıbbi Laboratuvar Teknikleri, Tıbbi Farmakoloji, Tıbbi Mikrobiyoloji, Tıp | 22 (%10.78) | 22006 (%26.65) | Diş Hekimliği, Hemşirelik, Patoloji, Radyoloji, Sağlık Yönetimi, Sosyal Hizmetler, Temel Tıp, Tıp | 12 (%6.56) | 44402 (%29.12) | 34 (%8.79) |
| **Sanat ve Beşeri Bilimler** | 10584 (%15.14) | Alman Dili ve Edebiyatı, Dilbilim, El Sanatları, Fars Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Felsefe ve Din Bilimleri, Grafik Tasarım, Güzel Sanatlar, İlahiyat, İngiliz Dili ve Edebiyatı, İslami İlimler, Konservatuar, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım, Mütercim Tercümanlık, Müzik, Radyo Sinema Televizyon, Resim, Sahne Sanatları, Sanat Tarihi, Seramik ve Cam, Tarih, Tekstil Tasarım, TÖMER, Türk Dili ve Edebiyatı, Yabancı Diller | 48 (%23.53) | 12524 (%15.17) | Arkeoloji, Felsefe, Felsefe ve Din Bilimleri, Görsel İletişim ve Tasarımı, Grafik Bölümü, Güzel Sanatlar, İlahiyat, İslam Tarihi ve Sanatları, Konservatuar, Müzik, Resim, Sanat Tarihi, Seramik, Tarih, Temel İslam Bilimleri, Türk Dili ve Edebiyatı, Yabancı Diller | 42 (%22.95) | 23108 (%15.15) | 90 (%23.26) |
| **Sosyal Bilimler, Gazetecilik ve Enformasyon** | 3886 (%5.56) | Coğrafya, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Ekonomi, Müzecilik, Psikoloji, Siyaset Bilimi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Ticaret ve Finansman, Uluslararası Ticaret ve Lojistik | 52 (%25.49) | 4792 (%5.80) | Antropoloji, Coğrafya, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Gazetecilik, İktisat, Maliye, Müzecilik, Psikoloji, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Ticaret | 31 (%16.94) | 8678 (%5.69) | 83 (%21.45) |
| **Tarım, Ormancılık, Balıkçılık ve Veterinerlik** | 1243 (%1.78) | Tarım Ekonomisi, Veterinerlik, Ziraat, Zootekni | 6 (%2.94) | 2740 (%3.32) | Bitki Koruma, Bitkisel ve Hayvansal Üretim, Deniz Bilimleri ve Teknolojisi, Orman Mühendisliği, Su Ürünleri, Veterinerlik | 11 (%6.01) | 3983 (%2.61) | 17 (%4.39) |

### *3.2.2. Veri Toplama Araçları*

Bu araştırmada, Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Clance, 1985; Özdemir ve Kuşdil, 2016), Öz ve Yansıtmalı Değerler Ölçeği (Leary vd., 2000), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (Çuhadaroğlu, 1986; Rosenberg, 1965), Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği (Özdemir ve Kuşdil, 2016) ve Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (Akın ve Çetin, 2007; Lovibond ve Lovibond, 1995) birinci araştırmadakine benzer biçimde kullanılmış olup, söz konusu ölçeklerin psikometrik özelliklerine ilişkin bilgi birinci araştırmanın veri toplama araçları bölümünde aktarılmıştır (bkz., sf. 85). Birinci araştırmadan farklı biçimde kullanılan Hiyerarşik Çağrışım Testi ve Demografik Bilgi Formu ise aşağıda tanıtılmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu "EK-3: İkinci Çalışma Anket Formu" başlığı içinde yer almaktadır.

#### *3.2.2.1. Hiyerarşik Çağrışım Testi*

Bu çalışmada, birinci çalışmada da olduğu gibi öncelikle tüm katılımcılardan, "başarı" kavramının kendilerinde çağrıştırdığı 7 adet kelimeyi yazmaları, bu kelimeleri önemine göre değerlendirmeleri ve her bir kelimenin ne derece olumlu algılandığını (-2 = Çok olumsuz, +2 = Çok olumlu) belirtmeleri istenmiştir. Bu işlemin akabinde, bu sefer katılımcılardan "başarısızlık" kavramının kendilerine çağrıştırdığı 7 adet kelimeyi de yazmaları istenmiştir. Ardından bu kelimeleri önemine göre değerlendirmişler ve yine her bir kelimenin ne derece olumlu olduğunu 5'li derecelendirme üzerinden (-2 = Çok negatif, +2 = Çok pozitif) puanlandırmışlardır.

#### *3.2.2.2. Demografik Bilgi Formu*

Demografik Bilgi Formu, katılımcıların hem kendi hem de mesleki bağlamdaki genel özelliklerinin tespit edilebilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu nedenle form, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, hane geliri gibi bilgilerin yanı sıra unvan, çalışılan üniversite türü (devlet veya vakıf), meslekte bulunma süresi, kurumda bulunma süresi, çalışılan bölümün cinsiyet dağılımı ve bölümün devamlılığına katkı sağlayanların cinsiyet dağılımı bilgilerinin edinilebilmesini sağlayan soruları içermiştir.

### *3.2.3. İşlem*

Veri toplama aşamasının başlatılabilmesi için öncelikle Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kuruluna başvuruda bulunularak etik onay alınmıştır (bkz., EK-4: İkinci Çalışma Etik Kurul İzni). Gönüllü katılım esasına dayanan araştırmanın veri toplama süreci, 23 Temmuz 2020-11 Mayıs 2021 tarihleri arasında *SurveyMonkey* isimli çevrimiçi portal üzerinden gerçekleştirilmiştir. Örnekleme tekniği olarak kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Türkiye'nin farklı üniversitelerinde görev yapan her unvandan katılımcıya ulaşabilmek için araştırma farklı kanallar aracılığı ile duyurulmuştur. Öncelikle araştırmanın anket bağlantısı Bursa Uludağ Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Birimi aracılığıyla Bursa Uludağ Üniversitesine bağlı akademik personelin kurumsal e-posta hesaplarına iletilmiştir. Aynı zamanda yine bu birim tarafından söz konusu anket bağlantısı Türkiye'deki diğer üniversitelerin Rektörlük Birimlerine ulaştırılmış ve Rektörlüklerden bağlantının akademik personel ile paylaşılması talep edilmiştir. Ek olarak, üniversitelerin kamuya açık internet sayfalarında yer alan personel e-posta adresleri kullanılarak akademisyenlere araştırmaya katılım daveti gönderilmiştir. Anket bağlantısına ulaşan kişiler öncelikle bilgilendirilmiş onam formunu okumuşlardır. Araştırmaya katılma şartlarını kabul ettiklerini belirtmeleri halinde anket formunu görüntüleyebilmişlerdir. Anketin tüm sorularının yanıtlanmasının ardından katılım sonrası bilgi formu sunulmuş ve veri toplama aşaması sonlandırılmıştır. Anketin tamamlanma süresi ortalama 23 dakika olarak hesaplanmıştır.

### *3.2.4. Veri Analizi*

Birinci çalışmaya benzer biçimde, bu çalışmada yakınsak desene sahiptir (bkz., Creswell ve Plano Clark, 2017). Araştırmanın nicel verilerinin analizleri SPSS 23 ve AMOS 16 programı ile gerçekleştirilmiştir. Analizlere geçmeden önce veri temizliği yapılmış ve normal dağılım kontrol edilmiştir. Ardından araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerliği Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri; güvenirlikleri ise Cronbach α değerinin hesaplanması ile incelenmiştir.

Sahtekâr Fenomeninin yaygınlığı ile ilişkili araştırma sorusunun (S1) cevaplanabilmesi için Frekans Analizinden yararlanılmıştır. Demografik değişkenler ile ilişkili araştırma

sorusu (S2) doğrultusunda sürekli demografik değişkenler için *Pearson* Korelasyon Analizi ve Kısmi Korelasyon Analizi, kategorik demografik değişkenler için Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır. Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı (S3) Bağımsız Örneklemler t-Testi *(Independent Sample t-Test)* ile incelenmiştir. Sahtekâr Fenomeni düzeyleri ile çalışılan birimin cinsiyet dağılımı arasındaki ilişkiye yönelik araştırma sorularının (S4 ve S5) cevapları Tek Yönlü Varyans Analizleri aracılığıyla incelenmiştir.

Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomenleriyle ilgili değişkenlerin nicel değerler üzerinden oluşturulması ve bunların ayrışmasına yönelik denencelerin (D1a-D1e) sınanabilmesi amacıyla Ayırma Analizi ve Tek Yönlü Varyans Analizleri kullanılmıştır.

Araştırmanın nitel verilerinin hazırlanması sürecinden Microsoft Excel ve Open Office Calc programlarından yararlanılmıştır. Nitel verilere yönelik analizler ise IRaMuTeQ programı ile gerçekleştirilmiştir.

Kadın ve erkeklerin "başarı" ve "başarısızlık" kavramlarına yönelik sosyal temsillerinin yoğunluklarıyla ilişkili denencelerin (D2a-D2b) sınanabilmesi için cinsiyetlere göre ayrı ayrı Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. Gerçek Sahtekâr Fenomeni, Stratejik Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar arasında "başarı" (D3a-D3d) ve "başarısızlık" (D7a-D7d) kavramlarına yönelik sosyal temsillerin farklılaşacağını öngören denencelerin sınanması amacıyla öncelikle "başarı" ve "başarısızlık" kavramlarına yönelik kelimeler söz birimleştirme işlemine tâbi tutulmuştur (bkz., EK-5: Dijital Ekler). Ardından her iki kavrama yönelik sosyal temsillerinin yapısını ve içeriğini keşfetmek için Prototip Analizi uygulanmıştır. Merkezi çekirdek ve birinci çevresel alan içindeki unsurlar frekans ve önem değerleri açısından gruplar arasında *Pearson* Ki Kare Testi ve *Kruskal Wallis* Testleri ile karşılaştırılmıştır. Grupların prototipiklik açısından kıyaslanmasında Tek Yönlü Varyans Analizinden yararlanılmıştır.

Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" (D5a-D5e) ve "başarısızlık" (D9a-D9e) sosyal temsillerinin erkeklerin sosyal temsillerine benzerliklerinin birbirlerinden farklı olacağına yönelik denencelerin sınanması amacıyla erkek katılımcıların verileri için de Prototip Analizi uygulanmıştır. Merkezi çekirdek ve birinci çevresel alan içindeki

unsurlar frekans ve önem değerleri açısından gruplar arasında *Pearson* Ki Kare Testi ve *Kruskal Wallis* Testleri ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca erkek katılımcıların sosyal temsillerine benzerlikleri açısından Sahtekâr Fenomeni gruplarının sosyal temsillerinin prototipiklikleri Tek Yönlü Varyans Analizi ile değerlendirilmiştir.

Sahtekâr Fenomeni gruplarının, "başarı" (D4a-D4c) ve "başarısızlık" (D8a-D8c) kavramına yönelik sosyal temsillerinin olumlulukları açısından birbirlerinden farklılaşacaklarını öngören denencelerin sınanabilmesi için kişiler üzerinden grupların Kutupluluk İndeksleri hesaplanmış ve bu değerler Tek Yönü Varyans Analizi ile karşılaştırılmıştır. Buna ek olarak katılımcıların olumluluk değerleri sürekli değişken olarak değerlendirilmiş ve grup ortalamalarının karşılaştırılması amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizinden yararlanılmıştır.

Sahtekâr Fenomeni gruplarının, "başarı" (D6a-D6c) ve "başarısızlık" (D10a-D10c) kavramına yönelik sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından erkeklerden farklılaşıp farklılaşmayacakları ile ilişkili denencelerin sınanması amacıyla erkekler için de Kutupluluk İndeksleri hesaplanmış ve Sahtekâr Fenomeni gruplarının Kutupluluk İndeksleri ile karşılaştırılabilmesi için Tek Yönü Varyans Analizinden yararlanılmıştır. Son olarak Sahtekâr Fenomeni grupları ve erkek katılımcıların sosyal temsillerinin olumluluk ortalamaları Tek Yönü Varyans Analizi ile incelenmiştir.

## 3.3. Bulgular

Bu bölümde, öncelikle veri temizliği ve ölçeklerin psikometrik özelliklerinin incelenmesi süreçlerine yer verilmiştir. Ardından araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulan denenceleri sınamak ve araştırma sorularını cevaplamak için yapılan analizler ve bu analizlerden elde edilen bulgular aktarılmıştır.

### *3.3.1. Veri Temizliği ve Ön Analizler*

Araştırmaya 209'u (%51.9) kadın, 194'ü (%48.1) erkek toplam 403 kişi katılmıştır. İlk incelemeler doğrultusunda 5 kişinin geçersiz bilgiler vermiş olduğu görülmüştür. Ek olarak 1 kişinin anketi iki kez yanıtladığı anlaşılarak geç tarihli verisi analizlerden çıkarılmıştır. Ardından kayıp/eksik veriler açısından incelenmiş ve 1 kişinin demografik bilgi forumunu ve 7 kişinin Hiyerarşik Çağrışım Testlerini eksik yanıtladığı

görülmüştür. Demografik bilgi formunda eksik yanıtı bulunan katılımcının verisi korunurken, çalışma açısından önemi göz önünde bulundurularak Hiyerarşik Çağrışım Testlerindeki eksikleri %50'den fazla olan 2 kişinin verisinin analizlerden çıkarılmasına karar verilmiştir.

Katılımcıların her bir ölçeğe verdikleri yanıtların sıklıkları da kontrol edilmiştir. Yapılan incelemeler doğrultusunda, üç ya da daha fazla sayıdaki ölçek için aynı cevabı verme oranı %85 ve üzerinde olan 8 katılımcının verisi analizlerden çıkarılmıştır. Ardından, katılımcıların ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar hesaplanmış (bkz., Tablo 20) ve uç veriler incelenmiştir. Alt ölçeklerle birlikte ölçeklerin %85 ve daha fazlasından uç ortalamalara sahip katılımcının olmadığı görülmüştür. Son olarak normal dağılım incelenmiş ve verilerin normal dağılım olarak kabul edilebilecek çarpıklık ve basıklık değerleri arasında olduğu tespit edilmiştir (Byrne 2010; George ve Mallery, 2010). Böylece toplamda 16 kişinin verisi çıkarılmış ve 204'ü (%52.71) kadın, 183'ü (%47.29) erkek olmak üzere toplam 387 kişinin verisi ile analizler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 20. Ölçeklerden Alınan Ortalama Puanlar, Standart Sapma Puanları ve Normal Dağılıma Yönelik Değerler (*N* = 387)

| | **Kadın (n=203)** | | | | | | | **Erkek (n=183)** | | | | | | | **Toplam (N=387)** | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Ölçekler | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Çarpıklık* | *Basıklık* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Çarpıklık* | *Basıklık* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Çarpıklık* | *Basıklık* |
| CSFÖ[a] | 2.48 | 0.76 | 1.00 | 4.85 | 3.85 | 0.48 | 0.03 | 2.22 | 0.58 | 1.05 | 4.10 | 3.05 | 0.75 | 0.85 | 2.36 | 0.69 | 1.00 | 4.85 | 3.85 | 0.67 | 0.45 |
| ÖDÖ[b] | 3.60 | 0.69 | 1.40 | 5.00 | 3.60 | -0.67 | 0.33 | 3.75 | 0.57 | 2.00 | 5.00 | 3.00 | -0.62 | 0.68 | 3.67 | 0.64 | 1.40 | 5.00 | 3.60 | -0.71 | 0.60 |
| YDÖ[c] | 3.74 | 0.60 | 1.40 | 5.00 | 3.60 | -0.62 | 1.08 | 3.80 | 0.51 | 2.00 | 5.00 | 3.00 | -0.96 | 1.98 | 3.77 | 0.56 | 1.40 | 5.00 | 3.60 | -0.77 | 1.45 |
| KZÖ[d] | 2.59 | 0.60 | 1.25 | 4.75 | 3.50 | 0.49 | 0.41 | 2.42 | 0.50 | 1.19 | 3.81 | 2.63 | 0.08 | -0.13 | 2.51 | 0.56 | 1.19 | 4.75 | 3.56 | 0.42 | 0.49 |
| RBSÖ[e] | 3.88 | 0.83 | 1.40 | 5.00 | 3.60 | -0.75 | -0.03 | 4.07 | 0.59 | 2.40 | 5.00 | 2.60 | -0.68 | 0.22 | 3.97 | 0.73 | 1.40 | 5.00 | 3.60 | -0.87 | 0.50 |
| $DAS^{f}_{Depresyon}$ | 2.04 | 1.00 | 1.00 | 5.00 | 4.00 | 1.03 | 0.33 | 1.66 | 0.71 | 1.00 | 4.75 | 3.75 | 1.64 | 2.99 | 1.86 | 0.89 | 1.00 | 5.00 | 4.00 | 1.34 | 1.35 |
| $DAS_{Anksiyete}$ | 1.69 | 0.74 | 1.00 | 4.11 | 3.11 | 1.30 | 1.05 | 1.49 | 0.57 | 1.00 | 3.89 | 2.89 | 1.80 | 3.44 | 1.59 | 0.67 | 1.00 | 4.11 | 3.11 | 1.54 | 1.98 |
| $DAS_{Stres}$ | 2.50 | 0.93 | 1.00 | 5.00 | 4.00 | 0.47 | -0.58 | 2.14 | 0.78 | 1.00 | 4.57 | 3.57 | 0.62 | -0.15 | 2.33 | 0.88 | 1.00 | 5.00 | 4.00 | 0.59 | -0.31 |

*[a] CSFÖ: Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği, [b] ÖDÖ: Öz Değerlendirmeler Ölçeği, [c] YDÖ: Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği, [d] RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği; [e] KZDÖ: Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği; [f] DAS: Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği*

### *3.3.2. Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri*

#### *3.3.2.1. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğine Yönelik Yapı Geçerliliği ve Güvenirlik Analizleri*

Birinci çalışmaya benzer şekilde, 20 maddelik CSFÖ'nün ikinci çalışmadaki yapı geçerliğini incelemek için de öncelikle Temel Bileşenler Analizi, boyut sayısı belirtilmeden ve rotasyonsuz olarak yapılmıştır. Bu işlem sonucunda, öz değeri 1'den büyük olan 4 boyut belirmiştir. Bu boyutlar sırasıyla %40.45 %6.81 %6.02 ve %5.04 olmak üzere toplam varyansın %58.33'ünü açıklamışlardır. Ancak çok sayıda maddenin farklı alt boyutlara yüklendiği dikkat çekmiştir. İkinci adımda, fenomenin ve orijinal ölçeğin yapısından hareketle (Chrisman, 1994; Chrisman vd., 1995; Clance, 1985), 3 faktörlü bir çözüme zorlanarak ve *Varimax* rotasyonu ile analiz tekrarlanmıştır. Üç boyut, varyansın sırasıyla %22.87, %20.62 ve %9.79'unu olmak üzere, toplamda %53.29'unu açıklamıştır. Ancak birden çok maddenin (faktör yükü .30'un altında kalanlar baskılandığında 7 madde) farklı alt boyutlara yüklendiği ve üçüncü faktörün aynı zamanda birden çok faktöre de yüklenen 2 maddeden oluştuğu görülmüştür. Üçüncü aşamada, kırılma grafiği (bkz., Şekil 8) ve önceki araştırmalar (örn., French vd., 2008; Fujie, 2010; Meurer ve Costa, 2021) göz önünde bulundurularak, 2 çözümlü bir yapı kullanılmış ve yine *Varimax* rotasyonuyla analizler yinelenmiştir. Bu çözümde, boyutlar varyansın sırasıyla %25.11 ve %22.16'sını açıklamıştır. Açıklanan toplam varyans ise %47.27'dir. Ancak, maddelerin birden çok boyuta yüklenmeleri durumu devam etmiştir (faktör yükü .30'un altında kalanlar baskılandığında 12 madde).

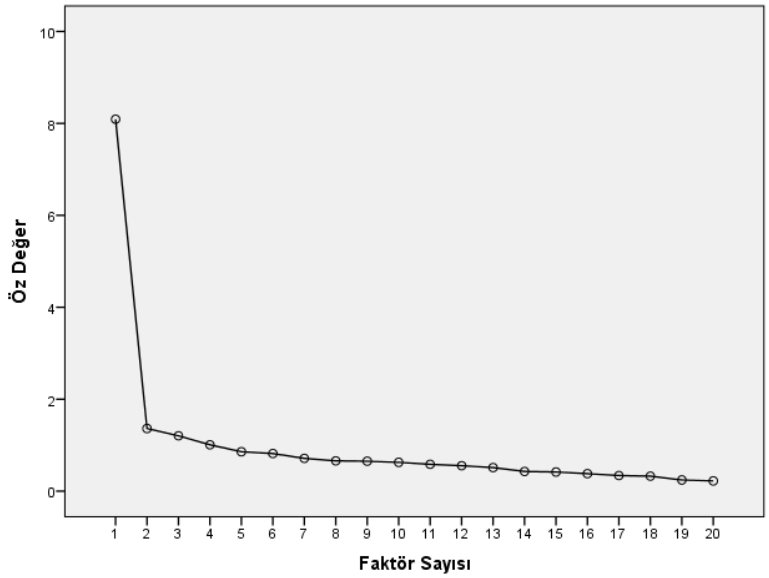


Şekil 8. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğinin Kırılma Grafiği (N = 387)

Son olarak, birinci çalışmaya benzer bir yol izlenmiş ve hem ilk boyutun açıklama gücü hem de ölçeğin Türkçeye uyarlama araştırması (Özdemir ve Kuşdil, 2017) göz önünde bulundurularak tek faktörlü yapı ile analiz yinelenmiştir. Tek boyutun açıkladığı varyans oranı %40.45'tir. Birinci çalışmada çıkarılmış olan 2. ve 19. maddeler bu araştırmada, diğer maddelere kıyasla görece düşük olmasına karşın, .30'un üzerinde faktör yükü almışlardır. Bu nedenle bu maddeler analizlerden çıkarılmamıştır. Ölçeğin, bu çalışmadaki faktör yükleri .82 ile .30 arasında değişim göstermiştir (bkz., Tablo 21).

Doğrulayıcı Faktör Analizi bulguları ise CSFÖ için düşük uyuma işaret etmiştir ($\chi 2$ = 578.063, *sd* = 170, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 3.40, *GFI* = .852, *CFI* = .876, *RMSEA* = .079, *SRMR* = .055). Bu analizin sonucuna göre, maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları .82 ile .26 arasında değişmektedir. İlk analizin ardından, düzeltme indekslerinden hareketle, uyum indekslerini iyileştirmek için bazı maddelerin hata puanları arasına (sırasıyla 6. ile 13., 9. ile 11., 14. ile 18., 14. ile 15. ve 1. ile 2. maddeler) kovaryansların eklenmiş ve analizler tekrarlanmıştır. Bu işlemin sonunda modelin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği tespit edilmiştir ($\chi 2$ = 397.561, *sd* = 165, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 2.409, *GFI* = .901, *CFI* = .929, *RMSEA* =.060, *SRMR* = .048). Standardize edilmiş katsayılara göre, maddelerin aldıkları faktör yükleri .80 ile .26 arasında değişmektedir (bkz., Şekil 9).

Tablo 21. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeğinin (CSFÖ) Faktör Analizi Bulguları

| CSFÖ | Faktör |
|---|---|
| | 1 |
| M13. Zaman zaman, diğer insanların bilgi ve yeteneklerimin ne kadar sınırlı olduğunu keşfedivereceklerinden korkarım. | .82 |
| M15. Bir konuda başarılı olup da bunun için takdir gördüğümde aynı başarıyı tekrarlayabileceğimden kuşkuya düşerim. | .79 |
| M14. Genelde neye kalkışsam gayet iyi yapmama karşın yeni bir ödev ya da görev verildiğinde başarısız kalabileceğimden korkuya kapıldığım sık olur. | .78 |
| M6. Değer verdiğim kişilerin gün gelip de benim sandıkları kadar yetkin biri olmadığımı fark edeceklerinden korkuyorum. | .78 |
| M18. Bir proje üstlendiğimde ya da bir sınava girmem gerektiğinde, çevremdekiler başarılı olacağımdan emin olsalar bile başarısızlıktan endişelendiğim çok olmuştur. | .75 |
| M10. Zekâm ya da başarılarım konusunda bana yapılan iltifatları hak ettiğime inanmakta zorlanırım. | .72 |
| M17. Sık sık kendi yeteneğimi çevremdekilerle kıyaslar ve onların benden daha zeki olabilecekleri fikrine kapılırım. | .71 |
| M4. İnsanlar beni başardığım bir şey için övdüklerinde, içten içe gelecekte onların beklentilerini karşılayamayacağımdan korkarım. | .70 |
| M3. Başkalarının beni değerlendirmesinden çok korkar; mümkünse bu tür durumlardan kaçınmaya çalışırım. | .70 |
| M7. Elimden gelenin en iyisini yaptığım zamanlardan çok, böyle davranmadığım olayları hatırlamaya daha eğilimliyimdir. | .64 |
| M9. Bazen, hayatımdaki ya da işimdeki başarımın bir hata sonucu gerçekleştiği hissine kapılıyorum. | 62 |
| M8. Bir ödev ya da görevi içime sinecek kadar iyi şekilde bitirdiğim çok nadirdir. | .59 |
| M11. Zaman zaman, başarımın asıl nedeninin şans olduğu hissine kapılırım. | .59 |
| M20. Başarıyla ilgili durumlarda eğer ben "en iyi" ya da en azından "çok özel biri" konumunda değilsem kendimi kötü ve yılgın hissederim. | .57 |
| M16. Başardığım bir şey için çok fazla övgü ve takdir aldığımda, yaptığım şeyin önemini düşük göstermeye çalışırım. | .51 |
| M12. Bazen ulaştığım başarılarımdan hoşnut kalmayıp şimdiye kadar çok daha fazlasını başarmış olmam gerektiğini düşünürüm. | .50 |
| M5. Bazen elde etmiş olduğum konumun ya da kazandığım bir başarının aslında doğru zamanda doğru yerde bulunmaktan ya da doğru insanları tanımaktan başka bir nedeni olmadığını düşünürüm. | .48 |
| M1. Başta yetersiz kalacağımdan korkmama rağmen sınav ya da görevlerimde başarıya ulaştığım çok olmuştur. | .47 |
| M19. Bir terfi ya da takdir almam söz konusu olduğunda, her şey iyice kesinleşmeden bunu başkalarına söylemekten kaçınırım. | .40 |
| M2. Başkaları üzerinde, gerçekte olduğumdan daha yetkin biriymişim izlenimi uyandırabilirim. | .30 |
| *Öz Değer:* | *8.09* |
| *Faktörün Açıkladığı Varyans Yüzdesi:* | *%40.45* |

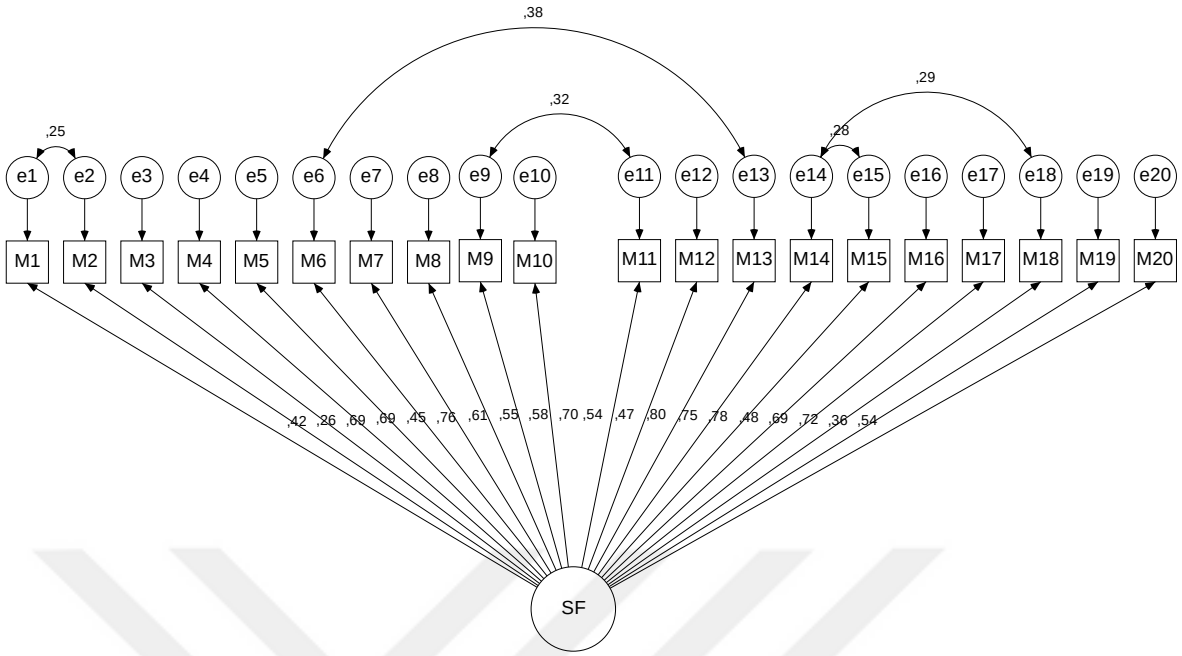


Şekil 9. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (CSFÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi (N = 387)

Güvenirlik analizi ise 20 maddelik CSFÖ'nün Cronbach α katsayısının .92 olduğunu göstermiştir.

*3.3.2.2. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi*

Öz Değerlendirmeler Ölçeğinin yapı geçerliği Temel Bileşenler Analizi ile incelenmiştir. Rotasyonsuz ve faktör sayısının serbest olduğu analizde, varyansın %51.49'unu açıklayan tek bir boyut olduğu görülmüştür. Maddelerin aldığı faktör yükleri .79 ile .61 arasında değişmektedir. Doğrulayıcı Faktör Analizi ise görece düşük uyuma işaret etmiştir ($\chi 2$ = 31.335, *sd* = 5, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 6.267, *GFI* = .969, *CFI* = .942, *RMSEA* = .117, *SRMR* = .045). İlk analize göre maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları .75 ile .47 arasında değişmektedir. Düzeltme indeksleri doğrultusunda bazı maddelerin (sırasıyla 2. ile 5. ve 4 ile 5. maddeler) hata puanları arasında eklenen kovaryansların ardından analiz yinelenmiştir. Bu durumda verinin modele iyi uyum sağladığı görülmüştür ($\chi 2$ = 0.934, *sd* = 3, $p$ = .817, $\chi 2/sd$ = 0.311, *GFI* = .999, *CFI* = 1.00, *RMSEA* =.00, *SRMR* = .008). Ölçeğin standardize edilmiş

regresyon katsayılarının .80 ile .35 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Standardize edilmiş Cronbach α katsayısı ise .76 olarak hesaplanmıştır.

Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeğinin yapı geçerliğini incelemek için uygulanan rotasyonsuz ve faktör sayısının serbest olduğu Temel Bileşenler Analizi öz değeri 1'den büyük olan iki faktöre işaret etmiştir. Bu faktörler varyansın sırasıyla %47.48 ve %20.27'sini açıklamış olup, açıklanan toplam varyans %67.75'tir. İlk faktörün açıklama gücü ve orijinal çalışma göz önünde bulundurularak, tek boyutlu bir yapı koşuluyla analiz tekrarlanmıştır. Analiz sonucunda tek boyutlu ölçeğin maddelerinin aldığı faktör yüklerinin .73 ile .56 arasında değiştiği görülmüştür. Doğrulayıcı Faktör Analizi ise görece düşük uyuma işaret etmiştir ($\chi 2$ = 53.385, *sd* = 5, *p* <.001, $\chi 2/sd$ = 10.677, *GFI* = .946, *CFI* = .871, *RMSEA* = .158, *SRMR* = .070). Maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayılarının .68 ile .39 arasında değiştiği görülmüştür. Düzeltme indeksleri doğrultusunda bazı maddelerin (2. ile 5. ve 4. ile 5. maddeler) hata puanları arasına kovaryanslar eklenerek analiz yinelenmiştir. Bu analizden elde edilen bulgular verinin modele iyi uyum sağladığını göstermiştir ($\chi 2$ = 5.069, *sd* = 3, *p* = .167, $\chi 2/sd$ = 1.690, *GFI* = .995, *CFI* = .994, *RMSEA* =.042, *SRMR* = .019). Bu analize göre, maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları .70 ile .23 arasında değişmektedir. Ölçeğin standardize edilmiş Cronbach α katsayısı ise .72'dir.

*3.3.2.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizleri*

Yapılan ilk Temel Bileşenler Analizi sonuçlarına göre, öz değeri 1'den büyük 2 faktör vardır. Bu faktörler sırasıyla varyansın %49.84'ünü ve %13.49'unu olmak üzere toplam %63.33'ünü açıklamıştır. Ölçeğin teorik yapısı ve ilk faktörün açıklama gücü göz önünde bulundurulmuş ve analiz tek faktörlü bir çözümle yinelenmiştir. Tek faktör varyansın %49.84'ünü açıklamıştır. Maddelerin faktör yüklerinin ise .82 ile .38 arasında değiştiği görülmüştür.

Doğrulayıcı Faktör Analizi ise ilk aşamada düşük uyuma işaret etmiştir ($\chi 2$ = 313.328, *sd* = 35, *p* < .001, $\chi 2/sd$ = 8.952, *GFI* = .845, *CFI* = .853, *RMSEA* = .144, *SRMR* = .075). Bu analizde maddelerin standardize edilmiş regresyon yüklerinin .83 ile .30 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Düzeltme indeksleri doğrultusunda bazı maddelerin (sırasıyla 6. ile 7., 9. ile 10., 2. ile 4., 1. ile 2. ve 1. ile 4. maddeler) hata puanları arasına

kovaryanslar eklenmiş ve yinelenen analizler doğrultusunda uyum indekslerinin iyi uyum düzeyine ulaştığı görülmüştür ($\chi 2$ = 55.490, *sd* = 30, $p < .01$, $\chi 2/sd$ = 1.850, *GFI* = .972, *CFI* = .987, *RMSEA* =.047, *SRMR* = .034). Bu son analiz akabinde, maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayılarının .81 ile .26 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ölçeğin standardize edilmiş Cronbach α katsayısı ise .88 olarak hesaplanmıştır.

*3.3.2.4. Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizleri*

Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeğinin yapı geçerliğini sınamak için yapılan ilk Temel Bileşenler Analizi bulguları, öz değeri 1'den büyük 4 faktörün ortaya çıktığını göstermiştir. Bu faktörler sırasıyla varyansın %27.71, %7.72, %7.54 ve %7.11'ini olmak üzere toplam %50.08'ini açıklamıştır. Teorik yapıdan hareketle (bkz., Özdemir ve Kuşdil, 2016) ölçek 3 faktörlü bir yapıya zorlanmış ve *Varimax* rotasyonu ile analiz yinelenmiştir. Üç faktör sırasıyla varyansın %20.05, %12.49 ve %10.44'ünü açıklamış olup, açıklanan toplam varyans %42.97'dir. Ancak bu çözümde çok sayıda maddenin (faktör yükü .30 altında kalan maddeler baskılandığında 5 madde) birden çok faktöre yüklendiği ve 1 maddenin de hiçbir faktöre yüklenmediği görülmüştür. Bu nedenle 2 faktörlü bir yapı için analiz yinelenmiş; ancak bu çözümde de 7 maddenin aynı anda farklı faktörlerde yer aldığı görülmüştür. Sonuç olarak, ilk faktörün açıklama gücünden hareketle analiz, tek boyutlu bir yapı için yinelenmiştir. Tek faktörlü çözümde açıklanan varyans oranı %27.71'dir. Maddelerin aldıkları faktör yükleri ise .65 ile .33 arasında değişmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi bulguları ise ölçek için düşük uyuma işaret etmiştir ($\chi 2$ = 53.385, *sd* = 5, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 10.677, *GFI* = .946, *CFI* = .871, *RMSEA* = .158, *SRMR* = .070). Maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları ise .70 ile .23 arasında değişmiştir. Düzeltme indeksleri doğrultusunda bazı maddelerin (sırasıyla 14. ile 16., 5. ile 11., 7. ile 13. ve 14. ile 15. maddeler) hata puanları arasına eklenen kovaryanslar ile analiz yinelenmiştir. Bulgular elde edilen düzeltilmiş modelin kabul edilebilir düzeyde uyumluluk sağladığını göstermiştir ($\chi 2$ = 194.047, *sd* = 100, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 1.940, *GFI* = .944, *CFI* = .918, *RMSEA* =.049, *SRMR* = .046). Son yapılan analize göre, maddelerin aldıkları standardize regresyon katsayıları .61 ile .27 arasında değişmiştir. Ölçeğin standardize edilmiş Cronbach α katsayısı ise .82 olarak bulunmuştur.

*3.3.2.5. Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi*

Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği için rotasyonsuz ve boyut sayısı belirtilmeden yapılan Temel Bileşenler Analizi, öz değeri 1'den büyük 5 faktör yapısı olduğuna işaret etmiştir. Bu faktörler varyansın sırasıyla %48.36, %5.32, %4.36, %2.9 ve %2.42'sini açıklamışlardır. Açıklanan toplam varyans %63.36'dır. Orijinal çalışma ve Türkçeye uyarlama çalışması göz önünde bulundurularak 3 faktörlü yapı, .30'un altındaki faktör yüklerinin baskılanması ve *Direct Oblimin* rotasyonu ile analiz yinelenmiştir. Ancak bu uygulamada ikinci faktör yapısının faktör yüklerinin tamamının negatif olarak belirmesi nedeniyle, başka bir eğik rotasyon olan *Promax* rotasyonu kullanılarak analiz tekrarlanmıştır. Bulgular 6 maddenin (7., 11., 13., 22., 28. ve 36. maddeler) birden çok faktöre yüklendiğini ortaya çıkarmıştır. Bu maddeler sırasıyla çıkarılmış ve yapı geçerliği her defasında tekrar incelenmiştir. Söz konusu maddelerin tamamı analizlerden çıkarıldığında, 1 maddenin daha (42. madde) birden çok faktöre yüklendiği tespit edilmiş ve bu madde de analizlerden çıkarılmıştır. Yapılan son analizden elde edilen bulgulara göre, 3 faktör varyansın sırasıyla %47.17, %6.19 ve %4.82'sini açıklamıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, alt ölçeklerin içeriğinin yalnızca 2 madde için (9. ve 30 maddeler) orijinal çalışma ve uyarlama çalışmasıyla örtüşmediği; "Anksiyete" alt boyutunda yer aldığı belirtilmiş bu maddelerin "Stres" alt ölçeğinde konumlandığı görülmüştür. Ayrıca "Depresyon" alt boyutu içinde yer alan maddelerin (37., 38., 16., 34., 17., 31., 21., 10., 24., 3., 26. ve 5. maddeler) faktör yüklerinin .96 ile .46, "Stres" alt boyutundakilerin (35., 27., 32., 33., 6., 14., 12., 29., 9., 8., 18., 1., 30. ve 39. maddeler) .93 ile .35 ve "Anksiyete" alt boyutundakilerin (23., 2., 19., 25., 41., 4., 15., 20. ve 40. maddeler) .77 ile .51 arasında değiştiği açığa çıkarılmıştır.

Doğrulayıcı Faktör Analizi bulguları ise düşük uyuma işaret etmiştir ($\chi 2$ = 1784.562, *sd* = 557, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 3.204, *GFI* = .790, *CFI* = .870, *RMSEA* = .076, *SRMR* = .053). Bu analize göre maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları "Depresyon" alt ölçeği için .85 ile .66 arasında, "Stres" alt ölçeği için .87 ile .50 ve "Anksiyete" alt ölçeği için .75 ile .51 arasında değişmektedir. Düzeltme indeksleri doğrultusunda "Depresyon" (sırasıyla 17. ile 34., 21. ile 38., 37. ile 38., 10 ile 16. ve 16. ile 31. maddeler) ve "Stres" (sırasıyla 32. ile 35., 27. ile 33., 8. ile 9. ve 6. ile 27. maddeler) alt ölçeklerindeki bazı maddelerin hata puanları arasına kovaryanslar eklenmiştir.

Gerçekleştirilen düzeltmelerin ardından uyum indekslerinin görece iyileştiği görülmüştür ($\chi 2$ = 1278.236, *sd* = 548, $p < .001$, $\chi 2/sd$ = 2.33, *GFI* = .845, *CFI* = .923, *RMSEA* = .059, *SRMR* = .046). Bu modelde, maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları "Depresyon" alt ölçeği için .84 ile .67, "Stres" alt ölçeği için .86 ile .49 ve "Anksiyete" alt ölçeği için .75 ile .51 arasında değişmektedir. Standardize edilmiş Cronbach α katsayısı "Depresyon" için .95, "Stres" için .94 ve Anksiyete için .88 olarak hesaplanmıştır.

### *3.3.3. Değişkenler Arası Korelasyon Analizleri*

Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkileri *Pearson* Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Çalışmaya ait sürekli değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 22'deki gibidir.

Tablo 22'de görüldüğü üzere, kadınların Sahtekâr Fenomeni düzeyleri ile benlik saygısı düzeyleri arasında negatif yönlü güçlü bir ilişki mevcuttur ($r$ = -.76, $p < .001$). Diğer bir ifadeyle katılımcıların Sahtekâr Fenomeni puanları arttıkça benlik saygısı puanları azalmaktadır. Kadınlardaki Sahtekâr Fenomeninin aynı zamanda kendini zayıflatma davranışları ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür ($r$ = .66, $p < .001$). Bu bulgu, kadın akademisyenlerin Sahtekâr Fenomeni düzeyleri arttıkça, kendini zayıflatma davranışlarında bulunma eğilimlerinin arttığına işaret etmektedir. Ek olarak, kadınlardaki Sahtekâr Fenomeninin depresyon ($r$ = .54, $p < .001$), anksiyete ($r$ = .51, $p < .001$) ve stres ($r$ = .58, $p < .001$) ile pozitif yönde korelasyona sahip olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, kadınların sahtelik hisleri arttıkça, depresyon, anksiyete ve stres yaşama ihtimallerinin de yükseldiği anlamına gelmektedir.

Tablo 22. Araştırmanın Sürekli Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları (N = 387)

| Değişkenler | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1. Yaş | 1 | .88*** | .68*** | .29*** | -.43*** | .24*** | .06 | .23*** | .35*** | -.21** | -.22** | -.19** | -.21** |
| 2. Meslekteki süre | .90*** | 1 | .75*** | .29*** | -.41*** | .25*** | .11 | .19** | .33*** | -.23*** | -.23*** | -.25*** | -.27*** |
| 3. Kurumdaki süre | .66*** | .74*** | 1 | .29*** | -.34*** | .17* | .10 | .11 | .24*** | -.12 | -.17* | -.20** | -.18* |
| 4. Aylık hane geliri | .25*** | .28*** | .22** | 1 | -.20** | .06 | .06 | -.01 | .20** | -.07 | -.22** | -.21** | -.16* |
| 5. SF[a] | -.23** | -.21** | -.11 | -.08 | 1 | -.62*** | -.32*** | -.45*** | -.76*** | .66*** | .54*** | .51*** | .58*** |
| 6. Öz Değ.[b] | .12 | .12 | .10 | .16* | -.49*** | 1 | .68*** | .53*** | .61*** | -.57*** | -.39*** | -.38*** | -.42*** |
| 7. Yansıtmalı Değ.[c] | .03 | .05 | .07 | .12 | -.21** | .58*** | 1 | -.26*** | .37*** | -.43*** | -.27*** | -.20** | -.32*** |
| 8. Ö-Y Fark[d] | .10* | .08 | .04 | .06 | -.35*** | .56*** | -.35*** | 1 | .37*** | -.26*** | -.20** | -.27*** | -.18* |
| 9. Benlik Saygısı | .21** | .21** | .16* | .13 | -.58*** | .59*** | .34*** | .33*** | 1 | -.62*** | -.69*** | -.50*** | -.62*** |
| 10. KZD[e] | -.25*** | -.24** | -.18* | -.11 | .57*** | -.20** | -.08 | -.15* | -.47*** | 1 | .57*** | .46*** | .64*** |
| 11. Depresyon | -.25*** | -.21** | -.12 | -.05 | .64*** | -.49*** | -.20** | -.36*** | -.63*** | .54*** | 1 | .66*** | .75*** |
| 12. Anksiyete | -.18* | -.12 | -.04 | -.04 | .53*** | -.37*** | -.16* | -.27*** | -.43*** | .50*** | .76*** | 1 | .74*** |
| 13. Stres | -.28*** | -.21** | -.12 | -.01 | .53*** | -.29*** | -.10 | -.23** | -.34*** | .53*** | .70*** | .72*** | 1 |

*Not.* Sağ üst köşe kadınlar için, sol alt köşe erkekler için hesaplanan korelasyon katsayılarını göstermektedir.

[a] *Sahtekâr Fenomeni,* [b]*Öz Değerlendirmeler;* [c] *Yansıtmalı Değerlendirmeler,* [d]*Öz Değerlendirmeler ile Yansıtmalı Değerlendirmeler Farkı;* [e]*Kendini Zayıflatma Davranışları.*

** p < .05, ** p < .01, *** p < .001*

### *3.3.4. Sahtekâr Fenomeninin Akademisyen Kadınlarda Yaygınlığı*

Araştırma Sorusu 1 kapsamında Sahtekâr Fenomeninin akademisyen kadınlardaki yaygınlığı, birinci çalışmadaki gibi literatürde belirtilen üç farklı yol izlenerek değerlendirilmiştir. Birinci yöntemde 20 maddelik CSFÖ için Clance (1985) tarafından önerilen kesme puanları kullanılmıştır. Frekans analizi, kadın katılımcıların (*n* = 204) 64'ünün (%31.37) nadiren (*Ort.* = 32.94, *SS* = 5.14), 93'ünün (%45.59) orta derece (*Ort.* = 50.46, *SS* = 5.45), 41'inin (%20.10) sıklıkla (*Ort.* = 67.85, *SS* = 5.30) ve 6'sının (%2.94) yoğun olarak (*Ort.* = 89.67, *SS* = 4.80) Sahtekâr Fenomeni deneyimlediğini göstermiştir. İkinci bir yol olarak, katılımcılar Holmes ve arkadaşları (1993) tarafından CSFÖ için önerilen 62 kesme puanı kullanılarak kategorilendirilmiştir. Buna göre kadınların 160'ı (%78.43) sahtelik hisleri deneyimlemezken (*Ort.* = 43.65, *SS* = 10.33), 44'ü (%21.57) sahtelik hislerinden muzdarip (*Ort.* = 71.30, *SS* = 8.94) olarak değerlendirilebilir. Son olarak kadın katılımcıların CSFÖ için ortalama ve standart sapma değerleri ile oluşturulan kesme puanları hesaplanmış ve bu puanlardan hareketle Sahtekâr Fenomeni deneyimleme düzeylerine göre dağılımları incelenmiştir. Buna göre alt kesme puanı 1.72 ve üst kesme puanı 3.24'tür. Frekans analizi sonuçları, kadın katılımcıların 35'inin (%17.16) alt kesme puanının altında (*Ort.* = 1.46, *SS* = 0.20), 32'sinin (%15.69) ise üst kesme puanının üzerinde puan aldığını (*Ort.* = 3.71, *SS* = 0.44) göstermiştir.

Bulgular, Türkiye'deki pek çok kadın akademisyenin de sahtelik hislerini deneyimlediğine işaret etmektedir. Birinci çalışmaya benzer şekilde, akademisyen kadınların da yaklaşık %3'ü çok yoğun düzeyde Sahtekâr Fenomeni yaşamaktadır. Ek olarak akademisyen kadınların yaklaşık %70'inin orta ve yoğun düzeylerde sahtelik hisleri deneyimlediği anlaşılmaktadır.[14]

[14] Erkek akademisyenler arasında sahtelik hislerinin ne derece yaygın olduğu da incelenmiştir. İzlenen birinci yol erkeklerin %37.16'sının nadiren, %50.64'ünün orta düzeyde, %7.65'inin sıklıkla ve %0.55'inin yoğun şekilde sahtelik hisleri deneyimlediğini göstermiştir. İkinci yol, erkek katılımcıların %91.80'inin Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ve %8.29'unun Sahtekâr Fenomeni olanlar biçiminde ayrıştırılabileceğine işaret etmiştir. Son yönteme göre ise, erkek katılımcılar için üst kesme puanı 2.80, alt kesme puanı 1.64 olarak hesaplanmış; alt kesme puanının altındakilerin oranının %14.21, üst kesme puanın üzerindekilerin oranının %13.66 olduğu görülmüştür. Bu değerlerin Bravata ve arkadaşları (2020) tarafından tespit edilen yaygınlık ranjı içinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Ancak kadınlarla kıyaslandığında sahtelik hislerini sıklıkla ve yoğun biçimde deneyimleyen erkeklerin oranının daha düşük olduğu; Sahtekâr Fenomeni deneyimleyenler olarak kategorilendirilebilecek erkeklerin sayısının da daha az olduğu görülmektedir.

### *3.3.5. Sahtekâr Fenomenin Demografik Değişkenlerle İlişkisi*

Araştırma Sorusu 2 kapsamında Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin akademisyen kadınların demografik özelliklerine göre değişip değişmediği incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle fenomen ile yaş, meslekte bulunma süresi, kurumda bulunma süresi ve hane geliri arasındaki ilişkiler *Pearson* Korelasyon Analizi aracılığıyla incelenmiştir (bkz., Tablo 22).

Tablo 22 incelendiğinde, Sahtekâr Fenomeni ile yaş arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişkinin mevcut olduğu görülmüştür ($r$ = -.43, $p$ < .001). Bu ilişki, genç kadın akademisyenlerin, yaşı görece daha büyük olanlara kıyasla daha yoğun sahtelik hisleri yaşadığını göstermektedir. Benzer şekilde Sahtekâr Fenomeni hem meslekte bulunma ($r$ = -.42, $p$ < .001) hem de kurumda bulunma ($r$ = -.34, $p$ < .001) süresiyle negatif yönde ve anlamlı şekilde ilişkili bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle akademide görece yeni olanlar ve çalıştığı kurumda daha az süredir bulunanlar diğerlerine göre Sahtekâr Fenomenini daha yoğun düzeyde deneyimlemektedirler. Sahtekâr Fenomeni ve hane geliri arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise iki değişken arasında yine negatif yönlü ve anlamlı korelatif bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r$ = -.20, $p$ = .004). Bu bulgu, hane geliri düştükçe sahtelik hislerinin arttığına işaret etmektedir.

Öte yandan yaş değişkeninin hem meslekte bulunma süresi ($r$ = .88, $p$ < .001) hem de kurumda bulunma süresi ($r$ = .68, $p$ < .001) ile pozitif yönde yüksek korelasyona sahip olduğu fark edilmiştir. Ek olarak hane gelirinin de yaş ile birlikte arttığı görülmüştür ($r$ = .29, $p$ < .001). Dolayısıyla, Sahtekâr Fenomeni ile meslekte bulunma süresi, kurumda bulunma süresi ve hane geliri arasındaki ilişkide yaş değişkeninin rolü olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle söz konusu ilişkiler yaş değişkeninin kontrol altına alınmasıyla tekrar incelenmiştir. Kısmı Korelasyon Analizi, katılımcıların yaşı sabit kaldığında Sahtekâr Fenomeni ile meslekte bulunma süresi ($r$ = -.09, $p$ = .23) ve kurumda bulunma süresi ($r$ = -.07, $p$ = .34) arasında anlamlı bir ilişki olmadığını açığa çıkarmıştır. Benzer şekilde, yaş sabit tutulduğunda Sahtekâr Fenomeni ile hane geliri arasında da anlamlı bir korelatif ilişki söz konusu değildir ($r$ = -.09, $p$ = .19).

Son olarak, Sahtekâr Fenomeni ve medeni durum arasındaki olası ilişki Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Kadın katılımcıların medeni durumlarına göre

Sahtekâr Fenomeni puanları arasındaki farklılıkların tespiti için öncelikle "diğer" grubunu oluşturan 16 veri, düşük frekans nedeniyle analizden çıkarılmıştır. Böylece Sahtekâr Fenomeni ile medeni durum arasındaki ilişki 108 evli ve 80 bekâr olmak üzere toplam 188 kadın katılımcının verisi üzerinden analiz edilmiştir. *Levene* Testi varyansların homojenliği varsayımının desteklenmediğini göstermiştir ($F_{(1, 186)} = 6.47$, $p = .012$). Varyans Analizinden elde edilen bulgular ise bekâr katılımcıların (*Ort.* = 2.80, *SS* = 0.83) Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin evli olanlara (*Ort.* = 2.28, *SS* = 0.62) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek olduğuna işaret etmiştir (*Welch's* $F_{(1, 141.19)} = 22.02$, $p < .001$). Diğer bir ifadeyle bekâr akademisyen kadınların sahtelik hisleri evli olanlara göre daha yoğundur.

Öte yandan, medeni durum ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkide yaş değişkeninin rolü olması beklenebilir. Bu durumu tespit etmek için yaş değişkenini kontrol altına alarak iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmış, ancak varyansların homojen dağılımı varsayımı reddedildiği için Kovaryans Analizi uygulanamamıştır (*Levene's* $F_{(1, 186)} = 4.59$, $p = .033$). Tek yönlü varyans analizi ise bekâr kadınların (*Ort.* = 33.85, *SS* = 6.78) evlilere (*Ort.* = 40.83, *SS* = 8.53) kıyasla anlamlı şekilde daha genç olduğunu ortaya koymuştur (*Levene's* $F_{(1, 186)} = 2.96$, $p = .087$; $F_{(1, 186)} = 36.48$, $\chi^2 = 2241.20$, $p < .001$). Dolayısıyla medeni durum ile Sahtekâr Fenomeni arasında tespit edilen ilişkide yaş değişkeninin bir rolü olabileceğini düşünmek mümkündür.

Özetle Sahtekâr Fenomeni ile yaş, meslekte bulunma süresi, kurumda bulunma süresi, hane geliri ve medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu açığa çıkarılmıştır. Ancak yaş değişkeni kontrol altına alındığında, bu ilişkilerin anlamlılığını yitirdiği görülmüştür. Dolayısıyla Sahtekâr Fenomeni için en belirleyici demografik özelliğin yaş değişkeni olduğunu söylemek mümkündür.

### *3.3.6. Sahtekâr Fenomeni ve Cinsiyet*

Araştırma Sorusu 3'ün cevaplanabilmesi için, kadın ve erkeklerin Sahtekâr Fenomeni puanları Bağımsız Örneklemler t-Testi ile karşılaştırılmıştır. *Levene* Testi varyansların homojenliği varsayımının desteklemediğini göstermiştir ($F_{(385)} = 15.31$, $p < .001$). Analiz sonuçları ise kadınların (*Ort.* = 2.48, *SS* = 0.76) erkeklere (*Ort.* = 2.22, *SS* = 0.58) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek Sahtekâr Fenomeni puanlarına

sahip olduğunu açığa çıkarmıştır ($t_{(376.29)}$ = 3.80, $p$ < .001). Diğer bir ifadeyle, Türkiye'deki üniversitelerde çalışan akademisyen kadınlar, erkek meslektaşlarına kıyasla daha fazla sahtekârlık hisleri deneyimlemektedir.

Öte yandan, örneklemde yer alan erkek katılımcıların (*Ort.* = 40.29, *SS* = 9.14) yaş ortalamasının kadınların yaş ortalamasından (*Ort.* = 38.39, *SS* = 8.89) anlamlı şekilde daha yüksek olduğu bilinmektedir ($t_{(385)}$ = 2.07, $p$ = .04; bkz., sf. 159). Dolayısıyla cinsiyet ve Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiyi yaş değişkenini kontrol altına alarak incelemenin önemli olabileceği düşünülmüştür. Ancak varyansların homojen dağılımı varsayımı karşılanmadığı için Kovaryans Analizi uygulanamamıştır (*Levene's* $F_{(80, 306)}$ = 1.46, $p$ = .01).

### *3.3.7. Sahtekâr Fenomeni ile Çalışılan Birimin Cinsiyet Dağılımı Arasındaki İlişkiler*

Araştırma Sorusu 4 ve Araştırma Sorusu 5 kapsamında, kadın akademisyenlerin Sahtekâr Fenomeni puanlarıyla çalıştıkları bölümün cinsiyet dağılımı ve bu bölüme aktif katkı sağlayanların cinsiyet dağılımı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle her iki değişken de 3 kategoriyi içerecek şekilde yeniden kodlanmıştır. Bu kategoriler şunlardır: "Tamamı ya da çoğunluğu kadındır", "Eşittir" ve "Tamamı ya da çoğunluğu erkektir". Ardından Tek Yönlü Varyans Analizleri ile grupların aldıkları Sahtekâr Fenomeni puan ortalamaları karşılaştırılmıştır.

*Levene* Testleri bölüme aktif katkı sağlayanların cinsiyet dağılımı için varyansların homojenliği varsayımının desteklendiğini ($F_{(2, 201)}$ = 2.03, $p$ = .13), bölümün cinsiyet dağılımı için desteklenmediğini açığa çıkarmıştır ($F_{(2, 199)}$ = 3.27, $p$ = .04). Bu nedenle bölümün cinsiyet dağılımı için yapılan analizde kategoriler arasındaki farklılıklar *Welch* ve *Brown-Forsythe* Testleri ile değerlendirilmiştir. Sahtekâr Fenomeni puanlarında ortaya çıkan anlamlı farklılıklar ise varyanslar homojen olduğunda *Tukey*, eşit olmadığında *Tamhane's T2* Testi ile karşılaştırılmıştır.

Varyans Analizleri, akademisyen kadınların Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin çalışılan bölümün cinsiyet dağılımına göre anlamlı şekilde farklılaştığına işaret etmiştir (*Welch's* $F_{(2, 56.45)}$ = 3.45, $p$ = .039; *Brown-Forsythe's* $F_{(2, 84.72)}$ = 3.71, $p$ = .029). Buna göre, tamamı ya da çoğunluğu kadın olan bölümlerde çalışan kadınların (*Ort.* = 2.60, *SS* =

0.82) Sahtekâr Fenomeni düzeyleri, tamamı ya da çoğunluğu erkek olan bölümlerde çalışanlara (*Ort.* = 2.33, *SS* = 0.60) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksektir. Cinsiyet dağılımının eşit olduğu bölümlerde çalışan kadınların (*Ort.* = 2.32, *SS* = 0.68) Sahtekâr Fenomeni puanları ise diğer gruplardan anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Benzer şekilde kadınların Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin bölüme aktif katkı sağlayanların cinsiyet dağılımına göre de anlamlı biçimde farklılaştığı görülmüştür ($F_{(2,\ 201)}$ = 3.73, $\chi^2$ = 1.90, $p$ = .036). Yapılan incelemeler sonucunda, bölüme katkı sağlayanların tamamı ya da çoğunluğunun kadın olduğu bölümlerde çalışan kadın akademisyenlerin (*Ort.* = 2.57, *SS* = 0.80), katkının kadın ve erkekler tarafından eşit sağlandığı bölümlerde çalışan hemcinslerine (*Ort.* = 2.27, *SS* = 0.68) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yoğun sahtelik hisleri deneyimledikleri görülmüştür. Ancak katkının tamamı ya da çoğunluğu erkekler tarafından yapıldığı bölümlerde çalışan kadınların (*Ort.* = 2.57, *SS* = 0.72) Sahtekâr Fenomeni puanları diğerlerinden anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır.

Özetle, Araştırma Sorusu 3 ve Araştırma Sorusu 4 kapsamında çalışılan birimin erkek egemen ya da kadın egemen olmasına göre kadınların Sahtekâr Fenomenini deneyimleme ihtimallerinin değişip değişmediği araştırılmıştır. Elde edilen bulgular, tamamı ya da çoğunluğu kadınlardan oluşan bölümlerde çalışanların erkeklerin çoğunlukta olduğu bölümlerde çalışanlara göre ve bölüme aktif katkı sağlayanların tamamının kadınlar tarafından sağlandığı bölümlerde çalışanların, katkının cinsiyetler arasında eşit dağıldığı bölümlerde çalışanlara kıyasla daha yüksek Sahtekâr Fenomeni düzeylerine sahip olduğunu göstermiştir.

### *3.3.8. Sahtekâr Fenomeni Grupların Oluşturulması ve Ayrıştırılması*

Sahtekâr Fenomeninin türlerine ilişkin öngörülerin sınanabilmesi amacıyla öncelikle kadın katılımcılardan oluşan örneklem ($n$ = 204) üzerinden Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının oluşturulması hedeflenmiştir. Öncelikle Leary ve arkadaşları (2000) tarafından önerilen yöntem doğrultusunda Ö-Y Farkı negatif ve pozitif olanlar tespit edilmiştir. Ardından kadın katılımcıların Sahtekâr Fenomeni ortalamalarının medyan değeri hesaplanmış ve kesme puanı olarak 2.45 değeri kullanılmıştır (bu değer erkekler için 2.25'tir). Sahtekâr Fenomeni puanı kesme puanının üzerinde kalan kadınlar arasında Ö-Y Fark puanları negatif olanlar "Gerçek Sahtekâr Fenomeni", Ö-Y

Fark puanları pozitif veya sıfır olanlar “Stratejik Sahtekâr Fenomeni” olarak gruplandırılmıştır. Sahtekâr Fenomeni puanı kesme puanının altında kalanlar ise “Sahtekâr Fenomeni olmayanlar” kategorisini oluşturmuştur. Oluşturulan grupların araştırmada yer alan değişkenlerden aldıkları ortalama puanlar ve standart sapma puanları, ranj değerleriyle birlikte Tablo 23’te aktarılmıştır.

Tablo 23. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Araştırma Değişkenlerinden Aldıkları Puanlar ve Betimleyici İstatistikleri (N = 677)

| | GSF (n = 65) | | | | | SSF (n = 35) | | | | | SF Olmayanlar (n = 104) | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **Değişkenler** | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| SF[a] | 3.19 | 0.57 | 2.50 | 4.85 | 2.35 | 2.95 | 0.39 | 2.50 | 3.90 | 1.40 | 1.88 | 0.37 | 1.00 | 2.45 | 1.45 |
| Öz Değ.[b] | 3.03 | 0.67 | 1.40 | 4.40 | 3.00 | 3.70 | 0.56 | 1.60 | 4.40 | 2.80 | 3.91 | 0.50 | 2.60 | 5.00 | 2.40 |
| Yansıtmalı Değ.[c] | 3.65 | 0.57 | 2.40 | 4.80 | 2.40 | 3.41 | 0.66 | 1.40 | 4.20 | 2.80 | 3.91 | 0.55 | 2.00 | 5.00 | 3.00 |
| Ö-Y Fark[d] | -0.62 | 0.41 | -1.60 | -0.20 | 1.40 | 0.29 | 0.51 | 0.00 | 2.40 | 2.40 | 0.01 | 0.36 | -0.80 | 1.80 | 2.60 |
| Benlik Saygısı | 3.29 | 0.79 | 1.40 | 5.00 | 3.60 | 3.56 | 0.84 | 1.70 | 4.70 | 3.00 | 4.36 | 0.51 | 2.70 | 5.00 | 2.30 |
| KZD[e] | 2.94 | 0.63 | 1.56 | 4.75 | 3.19 | 2.80 | 0.50 | 1.69 | 3.69 | 2.00 | 2.29 | 0.47 | 1.25 | 3.38 | 2.13 |
| Depresyon | 2.52 | 1.04 | 1.00 | 5.00 | 4.00 | 2.49 | 1.19 | 1.00 | 4.83 | 3.83 | 1.59 | 0.65 | 1.00 | 4.67 | 3.67 |
| Anksiyete | 2.05 | 0.90 | 1.00 | 4.11 | 3.11 | 1.98 | 0.71 | 1.00 | 4.00 | 3.00 | 1.37 | 0.44 | 1.00 | 3.00 | 2.00 |
| Stres | 2.99 | 0.92 | 1.07 | 5.00 | 3.93 | 2.97 | 0.92 | 1.07 | 4.50 | 3.43 | 2.04 | 0.67 | 1.00 | 3.86 | 2.86 |

[a] *Sahtekâr Fenomeni,* [b]*Öz Değerlendirmeler;* [c] *Yansıtmalı Değerlendirmeler,* [d]*Öz Değerlendirmeler ile Yansıtmalı Değerlendirmeler Farkı;* [e]*Kendini Zayıflatma Davranışları.*

Grupların çalışmadaki değişkenler açısından anlamlı biçimde ayrışıp ayrışmadığının incelenebilmesi için Ayırma Analizi "*Enter*" yöntemiyle uygulanmıştır. *Box's M* Testi, gruplar arası varyans ve kovaryans matrislerinin birbirine eşit olduğu varsayımını desteklememiştir (*Box's M* = 131.78, $F_{(30,\ 40348.35)}$ = 4.20, $p$ < .001). Bu nedenle kovaryans matrislerinin gruplar için ayrı ayrı kullanımıyla analizler tekrarlanmıştır. Değişkenler arası korelasyon katsayıların hiçbirinin .70'in üzerinde olmadığı görülmüştür. Bu durum çoklu bağlantı olmaması gerekliliğinin karşılandığı şeklinde yorumlanmıştır. Analizden elde edilen dağılım grafiği Şekil 10'daki gibidir.

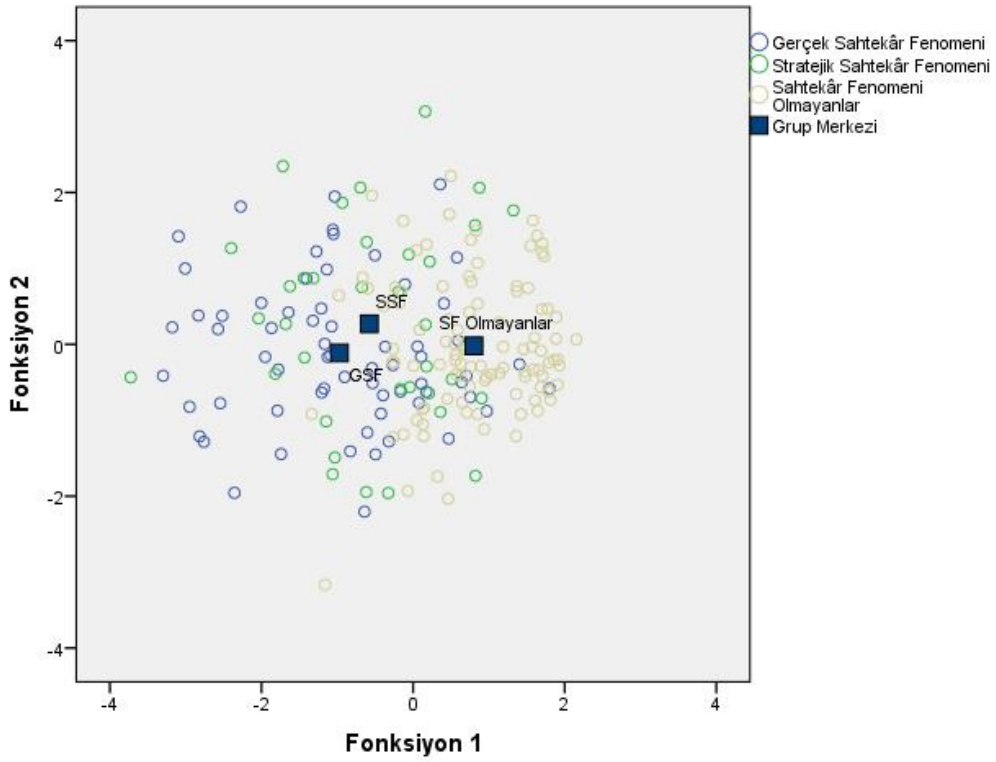


Şekil 10. Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Dağılım Grafiği (n = 204)

Analizden elde edilen bulgular istatistiksel olarak 2 fonksiyonun kombinasyonunun anlamlı olduğunu (Fonksiyon 1-2 için *Wilks' Lambada* = .58, $\chi^2$ = 108.58, *sd* = 10, *p* < .001); ikinci fonksiyonun tek başına anlamlı olmadığını göstermiştir. (Fonksiyon 2 için *Wilks's Lambada* = .98, $\chi^2$ = 3.37, *sd* = 4, *p* = .50). Kanonik korelasyonların karesi doğrultusunda Sahtekâr Fenomeni için gruplar arası değişkenliğin %41'inin birinci ve %2'sinin ikinci fonksiyon tarafından açıklandığı görülmüştür. Araştırma değişkenlerinin diskriminant fonksiyonları ile gösterdikleri korelasyonlar (grup içi yapı katsayıları) Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24. Ayrılık Analizi Bulguları (n = 204)

| **Değişkenler** | **Fonksiyon** | |
|---|---|---|
| | **1** | **2** |
| Benlik Saygısı | .90* | .15 |
| Stres | -.70* | .68 |
| KZD[a] | .69* | .04 |
| Depresyon | .61* | .53 |
| Anksiyete | .60* | .33 |
| *Öz Değer:* | *0.70* | *0.02* |
| *Varyans Yüzdesi:* | *%97.6* | *%2.4* |
| *Kanonik Korelasyon Katsayıları:* | *.64* | *.13* |

[a] *Kendini zayıflatma davranışları*
**p< .05*

Bulgular, birinci fonksiyon için sırasıyla benlik saygısı, stres, kendini zayıflatma davranışları, depresyon ve anksiyete değişkenlerinin anlamlı olduğunu göstermiştir. İkinci fonksiyon için değişkenler istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu fonksiyonlar üzerinden kişilerin gruplara doğru biçimde atanma olasılığının ise %71 olduğu görülmüştür. Sınıflandırma sonuçlarına göre, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna doğru atama oranı %70.77, Sahtekâr Fenomeni olmayan gruba doğru atama oranı ise %93.27'dir. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna doğru atama oranı ise %5.71 olarak hesaplanmıştır. Bu gruptakilerin %48.57'si Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna, %45.71'i Sahtekâr Fenomeni olmayan gruba atanmıştır. Birinci çalışmadan elde edilen sonuçlarla paralellik gösteren bu bulgular Stratejik Sahtekâr Fenomenin diğer gruplardan ayrıştırılmasındaki güçlüğe işaret etmektedir.

### *3.3.9. Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Nicel Veriler Üzerinden Karşılaştırılması*

Denence 1'in sınanabilmesi amacıyla Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları arasında benlik saygısı, kendini zayıflatma davranışları depresyon, anksiyete ve stres açısından anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, erkeklerin ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların verisi dışarıda bırakılarak, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının verileri üzerinde bir dizi Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmış ve iki grup birbiriyle karşılaştırılmıştır. *Levene* Testleri, Sahtekâr Fenomeni ($F_{(1,\ 98)}$ = 3.24, $p$ = .08), benlik saygısı ($F_{(1,\ 98)}$ = 0.10, $p$ = .76), kendini zayıflatma davranışları ($F_{(1,\ 98)}$ = 2.89, $p$ = .09), depresyon ($F_{(1,\ 98)}$ = 2.63, $p$ = .11) ve stres ($F_{(1,\ 98)}$ = 0.02, $p$ = .89) için varyansların homojenliği varsayımının karşılandığını göstermiştir. Ancak anksiyete değişkeni için varyansların homojen dağılımı varsayımı desteklenmemiştir (*Levene's* $F_{(1,\ 98)}$ = 7.46, $p$ = .008). Bu nedenle, anksiyete puanları açısından gruplar arasındaki farklılıklar *Welch* Testinin sonuçları kullanılarak değerlendirilmiştir.

Öncelikle gruplar arasında Sahtekâr Fenomeni puanları açısından anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. Bulgular Sahtekâr Fenomeni puanlarının gruplar arasında anlamlı şekilde farklılaştığına işaret etmiştir ($F_{(1,\ 98)}$ = 5.00, $\chi^2$ = 1.32, $p$ = .028). Bu bulgu, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun (*Ort.* = 3.19, *SS* = 0.57) Sahtekâr Fenomeni puanlarının Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna (*Ort.* = 2.95, *SS* = 0.439) göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Öte yandan, yapılan analizler benlik saygısı ($F_{(1,\ 98)}$ = 2.66, $\chi^2$ = 1.72, $p$ = .11) ve kendini zayıflatma davranışları ($F_{(1,\ 98)}$ = 1.21, $\chi^2$ = 0.41, $p$ = .27) açısından Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları arasında anlamlı farklılıklar olmadığını göstermiştir. Benzer şekilde depresyon ($F_{(1,\ 98)}$ = 0.02, $\chi^2$ = 0.02, $p$ = .89), anksiyete (*Welch's* $F_{(1,\ 85.33)}$ = 1.20, $p$ = .65) ve stres ($F_{(1,\ 98)}$ = 0.004, $\chi^2$ = 0.003, $p$ = .95) düzeyleri açısından da söz konusu gruplar birbirine benzer bulunmuştur. (Grupların değişkenlere ilişkin ortalama puan ve standart sapmaları için bkz., Tablo 23).

Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları arasında söz konusu bağımlı değişkenler açısından anlamlı farklılıklar elde edilememiş olmasına karşın, Sahtekâr Fenomeni puanları açısından gruplar arasında ortaya çıkan anlamlı fark nedeniyle, birinci çalışmadakine benzer biçimde Sahtekâr Fenomeni puanları sabit tutulmuş ve gruplar ilgili değişkenler açısından Kovaryans Analizi ile yeniden kıyaslanmıştır. Regresyon doğrularının eğilimlerinin eşit olduğu varsayımı desteklenmiştir (Benlik saygısı için $F_{(1, 96)} = 0.11$, $\chi^2 = 0.04$, $p = .74$; kendini zayıflatma davranışları için $F_{(1, 96)} = 0.05$, $\chi^2 = 0.01$, $p = .83$; depresyon için $F_{(1, 96)} = 1.65$, $\chi^2 = 1.71$, $p = .20$; anksiyete için $F_{(1, 96)} = 1.79$, $\chi^2 = 1.14$, $p = .18$; stres için $F_{(1, 96)} = 0.27$, $\chi^2 = 0.21$, $p = .60$). Aynı zamanda depresyon haricindeki diğer değişkenler için Levene Testleri varyansların eşit dağılımı varsayımının karşılandığını açığa çıkarmıştır (Benlik saygısı için $F_{(1, 98)} = 3.36$, $p = .07$; kendini zayıflatma davranışları için $F_{(1, 97)} = 0.02$, $\chi^2 = 0.01$, $p = .96$, $\eta^2 = .000$; depresyon için $F_{(1, 98)} = 10.49$, $p = .002$; anksiyete için $F_{(1, 98)} = 2.40$, $p = .12$; stres için $F_{(1, 98)} = 0.86$, $p = .36$). Bu nedenle depresyon değişkeni açısından gruplar Sahtekâr Fenomeni düzeyleri sabit tutularak karşılaştırılamamıştır. Yapılan analizler, Sahtekâr Fenomeni puanları kontrol altına alındığında da gruplar arasında benlik saygısı ($F_{(1, 97)} = 0.06$, $\chi^2 = 0.02$, $p = .81$, $\eta^2 = .001$), kendini zayıflatma davranışları ($F_{(1, 97)} = 0.02$, $\chi^2 = 0.01$, $p = .96$, $\eta^2 = .000$), anksiyete ($F_{(1, 97)} = 0.09$, $\chi^2 = 0.06$, $p = .77$, $\eta^2 = .001$) ve stres açısından ($F_{(1, 97)} = 0.53$, $\chi^2 = 0.40$, $p = .47$, $\eta^2 = .005$) anlamlı farklılıklar olmadığını göstermiştir.

Bu bulgular, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunda yer alan akademisyen kadınların Gerçek Stratejik Fenomeni grubundakilere kıyasla daha düşük Sahtekâr Fenomeni düzeylerine sahip olmalarına karşın, benlik saygısı (D1a), kendini zayıflatma davranışları (D1b), depresyon (D1c), anksiyete (D1d) ve stres (D1e) düzeyleri açısından onlardan farklılaşmadıklarını göstermiştir. Bu nedenle iki grup arasında söz konusu değişkenler açısından anlamlı farklılıklar olacağını öngören Denence 1'in desteklenmediğini söylemek mümkündür.

### *3.3.10. Başarı Kavramına Yönelik Sosyal Temsillerin İncelenmesi*

Bu bölümde, öncelikle kadın ve erkek katılımcıların "başarı" sosyal temsillerinin yapısının ve içeriğinin keşfedilmesi amaçlanmıştır. Ardından, kadın örneklemi için oluşturulmuş üç Sahtekâr Fenomeni grubunun (Gerçek Sahtekâr Fenomeni, Stratejik

Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar) "başarı" sosyal temsillerinin ayrı ayrı açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Son olarak üç Sahtekâr Fenomeni grubu hem birbirleriyle hem de erkeklerle sosyal temsil içerikleri ve temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından nitel ve nicel analizler aracılığıyla karşılaştırılmıştır.

#### *3.3.10.1. Kadın ve Erkek Katılımcıların Başarı Sosyal Temsillerinin İncelenmesi*

Bu bölümde "başarı" sosyal temsillerinin yapısı ve içeriği kadın ve erkekler için karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle kadın ve erkek katılımcıların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin söz birimleştirilmemiş ifadeler üzerinden Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. Ardından temsillerinin yapısı ve içerikleri Prototip Analizi ile açığa çıkarılmıştır. Son olarak her iki cinsiyetin sosyal temsillerinin bilişsel organizasyonu Benzerlik Analizi ile incelenmiştir.

##### *3.3.10.1.1. Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri*

Denence 2a kapsamında, söz birimleştirilmemiş kelimeler üzerinden kadın ($n$ = 204) ve erkek ($n$ = 183) katılımcıların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin Çeşitlilik ve Nadirlik indeksleri hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler ve bu değerlerle ilişkili veriler Tablo 25'teki gibidir.

Tablo 25. Kadın ve Erkeklerin Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri (N = 387)

| **Kategoriler** | **Farklı Kelime Sayısı** | **Bir kez yazılmış kelime sayısı** | **Toplam Kelime Sayısı** | **Çeşitlilik İndeksi** | **Nadirlik İndeksi** |
|---|---|---|---|---|---|
| Kadın Katılımcılar ($n$ = 204) | 614 | 449 | 1424 | .43 | .73 |
| Erkek Katılımcılar ($n$ = 183) | 639 | 494 | 1281 | .50 | .77 |

Tablo 25 incelendiğinde, "başarı" kavramı için hesaplanan Çeşitlilik İndeksinin hem kadınlar ($D$ = .43) hem de erkekler ($D$ = .50) için görece yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte erkeklerin Çeşitlilik İndeksleri, kadınlara kıyasla bir miktar daha yüksektir. "Başarı" için hesaplanan Nadirlik İndekslerinin de oldukça yüksek olduğu (kadınlar için $H$ = .73, erkekler için $H$ = .77) ve yine erkekler için hesaplanan puanların

bir miktar daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Türkiye'deki akademisyen kadın ve erkekler için "başarı" kavramının orta düzeyde yapılandırılmış olduğunu ve bilişsel organizasyonunun görece düşük olduğunu söylemek mümkündür. Elde edilen bu sonuçlardan hareketle, kadınların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsil içeriklerinin erkeklere kıyasla daha az yapılandırılmış olacağını öngören Denence 2a'nın desteklenmediğini söylemek mümkündür.

*3.3.10.1.2. Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Prototip Analizi ve Bulguları*

Katılımcıların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin yapısını incelemek amacıyla, söz birimleştirilmiş kelimeler kullanılarak kadın ($n$ = 204) ve erkek katılımcılar ($n$ = 183) için ayrı ayrı Prototip Analizi uygulanmıştır. Söz birimleştirme işleminin ardından elde edilen ve analizde kullanılan toplam kelime sayısı kadınlar için 1385, erkekler için 1222'dir. Kadın katılımcılar için farklı kelime sayısı 319, erkekler için 333'tür. Bir kez yazılmış kelime sayısı ise kadınlar için 166 ve erkekler için 189 olarak hesaplanmıştır. Prototip Analizi için minimum frekans eşiği 5 (örneklem sayılarının yaklaşık %2.5'i) olarak belirlenmiştir. Önem ve frekans değerleri için kesme puanı, minimum frekans eşiğinin altında kalan kelimelerin veriden çıkarılmasının ardından sadece analize dâhil edilen kelimelerin önem ve frekans değerlerinin ortalamalarının alınması yöntemiyle hesaplamıştır. Analizlerden elde edilen bulgular Tablo 26'da aktarılmıştır.

Tablo 26'da görülebileceği üzere, "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerin merkezi çekirdeğinde hem kadın hem de erkek katılımcılar için "çalışma" unsuru ön plana çıkmıştır. Bu durum, tüm katılımcıların "başarı" kavramına yönelik çağrışımları arasında en sık uyarılan ve en önemli görülen unsurun "çalışma" olduğunu göstermiştir. Yine her iki cinsiyet için de "yayın yapma", "araştırma", "üretim", "hedef" ve "disiplin" unsurları merkezi role sahiptir. Öte yandan kadınlar için "azim", ve "tatmin" merkezi öneme sahipken, bu unsurlar erkekler için merkezi çekirdekte değil, birinci çevresel alanda yer almıştır. "Etik" ve "bilgi" unsurları kadınlar tarafından sık ifade edilen ve "başarı" için merkezi önemde değerlendirilen diğer unsurlarken, erkekler için önemli fakat az ifade edilen unsurlar olduğu görülmüş ve çelişen unsurlar alanında yer almışlardır. Kadınlar için merkezi rolü olan "emek" unsurunun ise erkeklerin "başarı" sosyal temsillerinin yapısal içeriğinde yer almadığı görülmektedir. Öte yandan erkekler

için “öğrenci yetiştirme”, “eğitim”, “özveri”, “çaba” ve “fayda” unsurları merkezi çekirdek içinde konumlanırken, bu unsurlar kadınlar için birinci çevresel ve çelişen unsurlar alanlarında yer almıştır. Genel olarak bakıldığında, her iki cinsiyet için merkezi çekirdekte konumlanan unsurların başarı için gerekli olduğu düşünülen kişisel/soyut (örneğin “disiplin”, “azim”, “özveri”, “emek” vb.) ve akademik (örneğin “çalışma”, “yayın yapma”, “hedef” vb.) araçlardan oluştuğu söylenebilir. Ek olarak az da olsa başarıya yönelik amaçlar (“tatmin”, “üretim” ve “fayda” vb.) olarak değerlendirilebilecek unsurların da konumlandığı görülmüştür. Kişisel ve soyut araçlar kategorisi altında değerlendirilebilecek “emek” unsurunun kadınlarda merkezi öneme sahip olmasına rağmen erkekler için minimum frekans eşiğini aşamamış olması ise kadınların “başarı” kavramına yönelik sosyal temsillerinde soyut araçların daha belirgin bir rolü olduğuna işaret etmiştir.

Tablo 26. Kadın ve Erkek Katılımcıların Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (N = 387)

| | **Kadın Katılımcılar (*n* = 204)** | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ***Önem Ort. ≤ 3.79*** | | | | | ***Önem Ort. > 3.79*** | | | | | |
| | **Merkezi Çekirdek** | | | | | **Birinci Çevresel Alan** | | | | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 12.75*** | çalışma | 81 | 2.48 | tatmin | 21 | 3.67 | mutluluk | 65 | 3.85 | unvan | 16 | 4.94 |
| | yayın yapma | 50 | 3.34 | üretim | 21 | 2.90 | sabır | 26 | 3.85 | hırs | 15 | 5.33 |
| | azim | 42 | 3.17 | hedef | 19 | 3.00 | maddi gelir | 21 | 5.19 | öğrenci yetiştirme | 15 | 4.60 |
| | araştırma | 30 | 3.23 | disiplin | 18 | 3.56 | huzur | 21 | 4.05 | tanınırlık | 14 | 4.14 |
| | proje | 27 | 3.56 | etik | 13 | 3.08 | özveri | 18 | 4.22 | eğitim | 13 | 4.15 |
| | emek | 22 | 2.86 | bilgi | 13 | 3.46 | özgüven | 18 | 4.17 | | | |
| | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | | | | **İkinci Çevresel Alan** | | | | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 12.75*** | istikrar | 12 | 3.25 | katkı | 7 | 3.71 | haz | 12 | 4.92 | ilgi | 6 | 4.00 |
| | çaba | 11 | 3.64 | zeka | 7 | 3.43 | iletişim | 12 | 5.08 | yükselmek | 6 | 6.00 |
| | motivasyon | 11 | 3.18 | özgünlük | 7 | 3.00 | atıf | 11 | 4.45 | şans | 6 | 5.67 |
| | nitelikli yayın | 11 | 2.64 | özgürlük | 7 | 3.14 | yenilik | 11 | 3.82 | yaratıcılık | 6 | 4.50 |
| | kararlılık | 11 | 3.00 | mücadele | 6 | 3.00 | devamlılık | 10 | 4.00 | ekip | 6 | 4.83 |
| | fayda | 10 | 3.40 | pes etmemek | 6 | 3.67 | paylaşım | 10 | 5.40 | ödül | 6 | 5.50 |
| | akademik itibar | 10 | 3.50 | yetkinlik | 6 | 2.83 | güç | 10 | 4.40 | plan | 6 | 4.00 |
| | istek | 9 | 3.11 | zaman | 5 | 3.40 | gurur | 10 | 4.80 | yorgunluk | 6 | 4.17 |
| | sorumluluk | 8 | 3.25 | aile | 5 | 2.60 | ders | 9 | 4.89 | düzen | 6 | 4.50 |
| | dürüstlük | 7 | 3.43 | ilerlemek | 5 | 3.60 | takdir | 9 | 5.89 | saygı | 6 | 5.67 |
| | sebat | 7 | 3.29 | bilim | 5 | 2.40 | kariyer | 9 | 4.22 | güven | 5 | 5.40 |
| | | | | | | | yeterlilik | 8 | 4.13 | tez | 5 | 4.40 |
| | | | | | | | merak | 7 | 4.14 | sosyallik | 5 | 5.80 |
| | | | | | | | yabancı dil | 7 | 4.29 | sevgi | 5 | 5.40 |
| | | | | | | | okumak | 7 | 4.57 | amaç | 5 | 4.80 |
| | | | | | | | kendini gerçekleştirmek | 7 | 4.00 | güncellik | 5 | 5.20 |
| | | | | | | | kazanmak | 6 | 5.00 | bilimsel faaliyetler | 5 | 5.60 |
| | | | | | | | öğretmek | 6 | 4.00 | | | |

| | Erkek Katılımcılar (*n* = 183) | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ***Önem Ort. ≤ 3.79*** | | | | | | ***Önem Ort. > 3.79*** | | | | | |
| | **Merkezi Çekirdek** | | | | | | **Birinci Çevresel Alan** | | | | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 12.41*** | çalışma | 59 | 2.29 | eğitim | 18 | 2.83 | azim | 28 | 3.79 | akademik itibar | 17 | 4.71 |
| | yayın yapma | 56 | 3.18 | hedef | 17 | 3.12 | proje | 28 | 4.43 | tatmin | 16 | 3.75 |
| | disiplin | 26 | 2.77 | özveri | 16 | 3.31 | mutluluk | 26 | 3.85 | tanınırlık | 15 | 6.00 |
| | araştırma | 22 | 2.95 | çaba | 15 | 3.60 | atıf | 20 | 4.15 | özgüven | 13 | 4.23 |
| | üretim | 22 | 3.41 | fayda | 15 | 3.13 | sabır | 19 | 3.79 | huzur | 13 | 3.77 |
| | öğrenci yetiştirme | 21 | 3.67 | | | | maddi gelir | 17 | 5.12 | | | |
| | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | | | | **Ikinci Çevresel Alan** | | | | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 12.41*** | nitelikli yayın | 10 | 2.60 | özgürlük | 6 | 3.33 | güven | 12 | 3.83 | katkı | 7 | 4.43 |
| | bilgi | 9 | 2.78 | düşünme | 5 | 3.40 | işbirliği | 11 | 4.55 | ekip | 7 | 5.00 |
| | dürüstlük | 8 | 3.50 | öğrenmek | 5 | 2.80 | yenilik | 10 | 4.90 | çözüm | 7 | 4.00 |
| | merak | 8 | 3.25 | özgünlük | 5 | 2.00 | hırs | 10 | 6.20 | beceri | 6 | 3.83 |
| | ders | 6 | 3.33 | aile | 5 | 3.40 | liyakat | 10 | 4.30 | devamlılık | 6 | 4.00 |
| | etik | 6 | 2.67 | | | | paylaşım | 10 | 5.90 | yetenek | 6 | 4.50 |
| | | | | | | | istikrar | 10 | 3.90 | sosyallik | 6 | 5.67 |
| | | | | | | | patent | 9 | 4.44 | gelişmek | 6 | 4.50 |
| | | | | | | | ödül | 9 | 5.33 | inanmak | 6 | 4.83 |
| | | | | | | | kariyer | 9 | 4.22 | adalet | 5 | 5.00 |
| | | | | | | | bilimsel faaliyetler | 9 | 4.67 | tez | 5 | 4.20 |
| | | | | | | | takdir | 8 | 5.50 | iyi hoca | 5 | 4.00 |
| | | | | | | | iletişim | 8 | 4.13 | zeka | 5 | 5.20 |
| | | | | | | | saygı | 8 | 4.38 | yabancı dil | 5 | 4.00 |
| | | | | | | | unvan | 7 | 4.00 | kalite | 5 | 4.20 |
| | | | | | | | motivasyon | 7 | 4.71 | odaklanmak | 5 | 3.80 |

Frekansı yüksek ancak önemi düşük unsurları içeren birinci çevresel alan incelendiğinde, "mutluluk", "huzur", "özgüven", "maddi gelir" ve "tanınırlık" unsurlarının her iki cinsiyet için de ortak olduğu görülmektedir. Ancak kadınlar için "mutluluk" unsurunun en sık ifade edilen ikinci unsur olması dikkat çekicidir. Farklılıklar incelendiğinde, "unvan" ve "hırs" unsurlarının kadınlar için birinci çevresel alanda iken, erkekler için ikinci çevresel alanda yer aldığı tespit edilmiştir. Öte yandan "akademik itibar" ve "atıf" unsurları erkekler için birinci çevresel alanda kadınlar için ikinci çevresel ve çelişen unsurlar alanında konumlanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu alan içinde çoğunlukla başarının duygusal (örn., "mutluluk", "huzur" vb.), maddi/somut (örn., "maddi gelir" vb.) ve görece daha soyut (örn., "tanınırlık", "akademik itibar" vb.) amaçları olarak değerlendirilebilecek unsurların yer aldığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla, bu alanın başarının sonuçları aracılığı ile merkezi çekirdeği somutlaştırma rolünü yerine getirdiği söylenebilir. Aynı zamanda başarı için gerekli olduğu düşünülebilecek içsel/soyut (örn., "sabır", "hırs", "özveri" vb.) ve akademik (örn., "atıf", "eğitim" vb.) araçlar bu alanda da konumlanmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, birinci çevresel alan, merkezi çekirdeği destekleyen unsurları da içermiştir. Öte yandan kadınlar için "mutluluk" kavramının bu alandaki öncüllüğü, kadın akademisyenlerin başarıyı sıklıkla duygusal çıktılar aracılığıyla somutlaştırdıkları şeklinde yorumlanabilir.

Frekansı düşük ancak önemli olarak değerlendirilen unsurları içeren çelişen unsurlar alanı incelendiğinde, hem erkek hem de kadınlar için "nitelikli yayın", "özgünlük", "özgürlük", "dürüstlük" ve "aile" unsurlarının ortak bir biçimde ifade edilmiş unsurlar olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan bu alanda kadınlar ve erkekler için diğer cinsiyet grubunun temsil yapısında yer bulmayan unsurlar olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar için "kararlılık", "istek", "sorumluluk", "sebat", "mücadele" ve "pes etmemek"; erkekler için ise "düşünme" ve "öğrenmek" unsurları bu tespite örnek oluşturmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu alanda beliren unsurların başarıya yönelik akademik (örn., "nitelikli yayın", özgünlük", "öğrenmek" vb.) ve içsel/soyut (örn., "dürüstlük", "kararlılık", "sorumluluk", "pes etmemek" vb.) araçlardan oluştuğu görülmektedir. Merkezi çekirdekteki "yayın yapma" unsuru karşısında çelişen unsurlarda "nitelikli yayın" unsurunun belirmesi örneğinde olduğu gibi, bu alanın merkezi çekirdekte yer alan unsurları özelleştirdiği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte erkekler için bu

alandaki unsurların daha akademik, kadınlar için ise daha içsel araçlardan oluştuğu söylenebilir.

Hem önem hem de frekansı düşük unsurları içeren ikinci çevresel alanda her iki cinsiyet grubu için de ortak olan unsurlar incelendiğinde, "yenilik" ve "devamlılık" gibi içsel/soyut araçların, "yabancı dil", "tez" ve "bilimsel faaliyetler" gibi akademik araçların yer aldığı görülmüştür. Aynı zamanda "kariyer", "ödül", "takdir", "saygı", "güven" gibi, başarının amacı olarak değerlendirilebilecek unsurların da yer aldığı tespit edilmiştir. Bu unsurlar, çevresel alanın merkezi çekirdeği destekleme görevini yerine getirdiğini işaret etmektedir. Bunlara ek olarak, bu alanın dikkat çeken bir yönü "iletişim", "ekip", "sosyallik" ve "paylaşım" gibi başarıya yönelik kişilerarası araçların da yer almış olmasıdır. Bu unsurlar, çevresel unsurların bireysel farklılıkları yansıtması rolü çerçevesinde değerlendirilebilir. Ancak temsil içinde yer alan unsurların çoğunun kişisel düzlemde değerlendirilebilecek yapılar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, merkezi çekirdek ile çatışan unsurlar olarak da görülebilir. Öte yandan, kadınlar için bu alanda yer alan ancak erkekler için "başarı" sosyal temsillerinin yapısında konumlanmayan çok sayıda unsur olduğu dikkat çekmiştir. "Haz", "gurur" ve "sevgi" gibi duygusal; "güç", "kazanmak", "yükselmek" gibi görece kişisel ve "yorgunluk" gibi olumsuz sonuçlar buna örnektir. Tam tersi de söz konusudur: "Liyakat" ve "adalet" gibi toplumsal; "patent", "çözüm", "kalite" gibi akademik ve "inanmak", "yetenek", "beceri" gibi içsel araçlarınsa erkek katılımcılar için ikinci çevresel alanda yer aldığı görülmüştür. Bu unsurlar, kadın katılımcılar için minimum frekans eşiğini aşamamıştır.

Özetlemek gerekirse, her iki cinsiyet grubu için de "başarı" kavramına yönelik en temel çağrışımın "çalışmak" olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların "başarı" sosyal temsil içerikleri çoğunlukla başarı için gerekli görülen akademik, içsel ve kişilerarası araçlar ile duygusal, maddi/somut ve kişilerarası amaçlardan oluşmuştur. Öte yandan erkeklerin akademik araçlar, kadınların ise içsel araçlar yönünden ifade çeşitliliğine sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca kadınların "başarı" sosyal temsillerinin duygusal sonuçlar yönünden daha zengin olduğunu düşünmek mümkündür.

*3.3.10.1.3. Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Benzerlik Analizi ve Bulguları*

"Başarı" sosyal temsillerine yönelik unsurlar arasındaki çağrışımsal ilişkileri açığa çıkarabilmek için Benzerlik Analizi ile bir aradalık ilişkileri incelenmiştir. Analiz erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı uygulanmıştır. Bir aradalık için minimum frekans eşiği 3 olarak belirlenmiştir (Her iki örneklem için örneklem sayısının yaklaşık %1.5'i). Kadınlar için yapılan analizden elde edilen grafik Şekil 11'deki, erkeklerinki ise Şekil 12'deki gibidir.

Şekil 11 ve Şekil 12 karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda, kadın katılımcılardan "başarı" kavramına yönelik çağrışımları arasında "çalışma" bulunanların "mutluluk" (*f* = 27, %33.33), "azim" (*f* = 26, %32.10), "sabır" (*f* = 16, %19.75), "yayın yapma" (*f* = 13, %16.05) ve "özveri" (*f* = 13, %16.05) kelimelerini de sıklıkla kullandığı anlaşılmıştır. Erkek katılımcılar da –oranları farklılaşmakla birlikte– kadınlarla benzer ifadeleri "çalışmak" unsuru ile bir arada kullanmışlardır (mutluluk: *f* = 10, %16.50; azim: *f* = 20, %33.89; sabır: *f* = 11, %18.64; yayın yapma: *f* = 7, %11.86; özveri: *f* = 10, %16.95).

"Mutluluk" ifadesine yer veren kadın katılımcılar en sık "tatmin" (*f* = 14, %21.54), "emek" (*f* = 13, %20), "huzur" (*f* = 12, %18.46), "gurur" (*f* = 9, %13.85), "haz" (*f* = 9, %13.85) ve "maddi gelir" (*f* = 9, %13.85) ifadelerini kullanmışlardır. "Mutluluk" ifadesini kullanan erkek katılımcıların sıklıkla bir arada kullandığı ifadeler ise "tatmin" (%34.61), "maddi gelir" (%30.77), "özgüven" (%26.92) ve "huzur" (%26.92) kelimeleridir.

"Yayın yapma" ifadesine yer veren kadın katılımcılar "proje" (*f* = 23, %46), "unvan" (*f* = 10, %20), "öğrenci yetiştirme" (*f* = 10, %20) ve "atıf" (*f* = 10, %20) kelimelerini sıkla kullanmıştır. Aynı unsuru ifade eden erkekler için ise "proje" (%46.43), "atıf" (*f* = 10, %30.36), "öğrenci yetiştirme" (%25), "eğitim" (%21.43), "araştırma" (%16.07), "tanınırlık" (%14.29), "akademik itibar" (%14.29) ve "patent" (%14.29) ifadeleri sıklıkla bir arada kullanılan unsurlardır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Benzerlik Analizi sonuçlarının, kadın ve erkek katılımcıların "başarı" kavramına yönelik çağrışımlarının bilişsel olarak nasıl şekillendiği konusunda bilgi sağladığı söylenebilir.

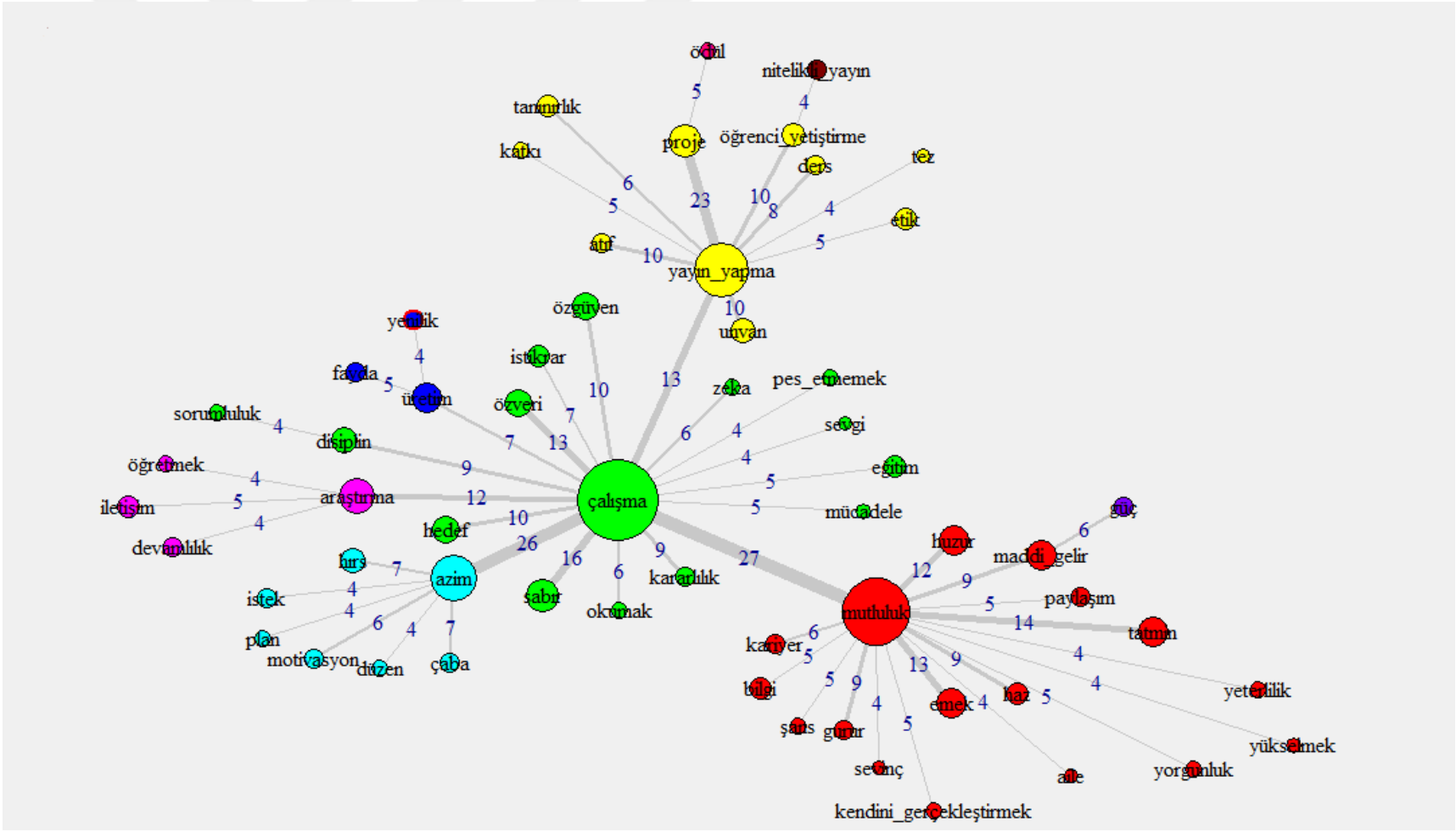


Şekil 11. Kadın Katılımcıların Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Analizi Grafiği (n = 204)

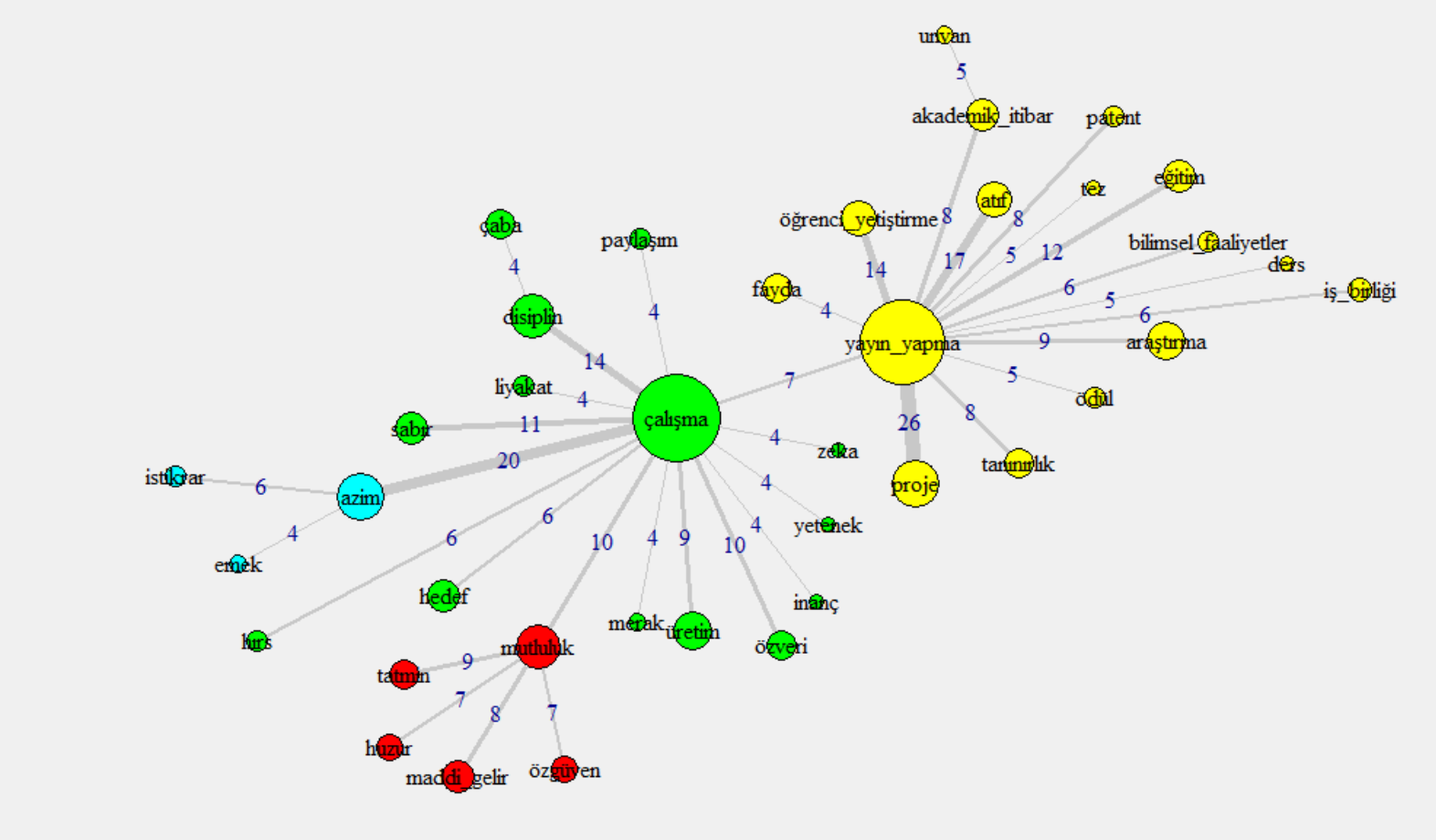


Şekil 12. Erkek Katılımcıların Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Analizi Grafiği

### *3.3.10.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması*

Bu bölümde, Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" sosyal temsillerinin birbiriyle (D3, D4) ve erkeklerin sosyal temsilleriyle (D5, D6) ilişkisini öngören denencelerin sınanması amacıyla yapılmış analizlere ve bu analizlerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öncelikle üç Sahtekâr Fenomeni grubu için, söz birimleştirilmemiş kelimeler üzerinden Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. Böylece, üç Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" kavramına yönelik temsillerinin yapısının ne derece yapılandırılmış olduğunun ayrı ayrı incelenmesi amaçlanmıştır. Ardından, söz birimleştirilmiş ifadelerle yapılan Prototip Analizleri aracılığıyla grupların "başarı" sosyal temsillerinin yapısı ve içeriği keşfedilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda üç grubun sosyal temsilleri birbirlerininkiyle ve erkeklerin sosyal temsil içerikleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü adımda, tespit edilen anlamsal ve konumsal farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Ki Kare ve *Kruskal Wallis* Testleri ile incelenmiştir. Son olarak, Kutupluluk İndeksinin hesaplanması ve Varyans Analizleri aracılığıyla temsil içeriklerinin olumluluk düzeyleri açısından gruplar yine kendi içlerinde ve erkekler ile kıyaslanmışlardır.

#### *3.3.10.2.1. Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri*

Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin ne derece yapılandırılmış olduğunun açığa çıkarılabilmesi için söz birimleştirilmemiş ifadeler üzerinden ayrı ayrı Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. İlgili veriler ve hesaplanan indeksler Tablo 27 içinde aktarıldığı gibidir.

Tablo 27. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri (n = 204)

| **Gruplar** | **Farklı Kelime Sayısı** | **Bir kez yazılmış kelime sayısı** | **Toplam Kelime Sayısı** | **Çeşitlilik İndeksi** | **Nadirlik İndeksi** |
|---|---|---|---|---|---|
| GSF[a] (*n* = 65) | 269 | 203 | 451 | .60 | .75 |
| SSF[b] (*n* = 35) | 151 | 110 | 245 | .62 | .73 |
| SF Olmayanlar[c] (*n* = 104) | 381 | 276 | 728 | .52 | .72 |

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Tablo 27 incelendiğinde üç grubun da "başarı" sosyal temsillerinin yüksek düzeyde çeşitlilik arz ettiği görülmüştür ($D_{GSF}$ = .60, $D_{SSF}$ = .62, $D_{SF\ Olmayanlar}$ = .52). Dolayısıyla üç grup için de "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin düşük düzeyde yapılandırılmış olduğunu söylemek mümkündür. Buna karşın, temsil içerikleri en tutarlı olanın Sahtekâr Fenomeni olmayan grup, en az tutarlı olanın da Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu olduğu söylenebilir.

Nadirlik İndeksleri incelendiğinde, grupların sosyal temsil içeriklerinin nadir kelimeler açısından da zengin olduğu görülmüştür ($H_{GSF}$ = .66, $H_{SSF}$ =.66, $H_{SF\ Olmayanlar}$ = .67). Hesaplanan değerler birbirine oldukça yakın olmakla birlikte, Nadirlik İndeksi en yüksek olanın Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu olduğu görülmüştür. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için ise benzer oranlar söz konusudur. Öte yandan Nadirlik İndeksleri üç grubun da "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin bilişsel organizasyonunun düşük olduğunu açığa çıkarmıştır.

#### *3.3.10.2.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Prototip Analizi Sonuçları*

Denence 3 ve Denence 5 kapsamında öncelikle Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu (*n* = 65), Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu (*n* = 35) ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların (*n* = 104) "başarı" sosyal temsil içeriklerinin açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda üç grup için ayrı ayrı Prototip Analizi yapılmıştır. Söz birimleştirme sonrası toplam kelime sayısı Gerçek Sahtekâr Fenomeni kategorisi için 432, Stratejik Sahtekâr Fenomeni kategorisi için 236 ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için 712'dir. Minimum frekans eşiği gruplar için sırasıyla 3, 2 ve 5 olarak belirlenmiştir (Tüm

kategoriler için örneklem sayısının yaklaşık %5'i). Önem ve frekans değerleri için kesme puanı, minimum frekans eşiğinin altında kalan kelimelerin veriden çıkarılmasının ardından sadece analize dâhil edilen kelimelerin önem ve frekans değerlerinin ortalamalarının alınması yöntemiyle hesaplamıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 28'de sunulmuştur.

Tablo 28 incelendiğinde, "çalışma" unsurunun tüm gruplar için başarının en temel ve en önemli unsuru olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, merkezi çekirdekteki "yayın yapma", "azim" ve "araştırma" unsurlarının da üç grup için ortak olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, üç grup için de "başarı" kavramının özünde akademik araçlar olarak değerlendirilebilecek unsurların yer aldığı söylenebilir.

Öte yandan, diğer unsurlar ya gruplara göre farklı alanlarda konumlanmış ya da her grubun sosyal temsil yapısında yer almamıştır. Tablo 28 üzerinde tespit edilen bu konumsal farklılıklar öncelikle yalnızca Sahtekâr Fenomeni grupları göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Ardından söz konusu farklılıklar Sahtekâr Fenomeni grupları ve erkek katılımcıların karşılaştırılmasıyla yeniden değerlendirilmiştir.

Tablo 28. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (n = 204)

| | GSF[a] (*n* =65) | | | | | | SSF[b] (*n* = 35) | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ***Önem Ort. ≤ 3.73*** | | | ***Önem Ort. > 3.73*** | | | ***Önem Ort. ≤ 3.64*** | | | ***Önem Ort. > 3.64*** | | |
| | **Merkezi Çekirdek** | | | **Birinci Çevresel Alan** | | | **Merkezi Çekirdek** | | | **Birinci Çevresel Alan** | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 5.91*** | çalışma | 25 | 2.56 | mutluluk | 20 | 4.05 | | | | | | |
| | yayın yapma | 20 | 3.00 | proje | 11 | 4.18 | | | | | | |
| | azim | 14 | 3.14 | tatmin | 11 | 4.00 | | | | | | |
| | emek | 10 | 3.00 | maddi gelir | 9 | 4.67 | | | | | | |
| | üretim | 7 | 2.29 | ders | 6 | 5.17 | | | | | | |
| | özgüven | 6 | 3.50 | tanınırlık | 6 | 4.17 | | | | | | |
| | bilgi | 6 | 3.67 | | | | | | | | | |
| | araştırma | 6 | 3.50 | | | | | | | | | |
| ***Frekans ≥ 3.72*** | | | | | | | mutluluk | 16 | 2.88 | özveri | 6 | 4.00 |
| | | | | | | | çalışma | 10 | 2.00 | maddi gelir | 6 | 6.17 |
| | | | | | | | yayın yapma | 10 | 3.40 | sabır | 4 | 5.00 |
| | | | | | | | azim | 7 | 3.00 | unvan | 4 | 5.75 |
| | | | | | | | araştırma | 7 | 3.00 | | | |
| | | | | | | | disiplin | 5 | 2.60 | | | |
| | | | | | | | tatmin | 5 | 2.40 | | | |
| | | | | | | | emek | 5 | 2.60 | | | |
| | | | | | | | atıf | 4 | 3.50 | | | |
| | | | | | | | devamlılık | 4 | 2.75 | | | |
| | | | | | | | akademik itibar | 4 | 3.00 | | | |
| | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | **İkinci Çevresel Alan** | | | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | **İkinci Çevresel Alan** | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 5.91*** | hedef | 5 | 3.20 | sabır | 5 | 4.00 | | | | | | |
| | motivasyon | 4 | 2.75 | iletişim | 5 | 5.60 | | | | | | |
| | eğitim | 4 | 3.50 | unvan | 4 | 4.50 | | | | | | |
| | haz | 3 | 3.67 | atıf | 4 | 3.75 | | | | | | |
| | yenilik | 3 | 3.33 | fayda | 4 | 4.00 | | | | | | |
| | katkı | 3 | 3.67 | tez | 4 | 4.25 | | | | | | |
| | iyi hoca | 3 | 1.67 | nitelikli yayın | 4 | 3.75 | | | | | | |
| | özgünlük | 3 | 3.33 | güç | 4 | 5.00 | | | | | | |
| | istek | 3 | 3.67 | şans | 4 | 5.75 | | | | | | |
| | huzur | 3 | 2.33 | yeterlilik | 4 | 4.00 | | | | | | |
| | istikrar | 3 | 2.33 | çaba | 3 | 4.67 | | | | | | |
| | yetkinlik | 3 | 3.33 | güven | 3 | 5.33 | | | | | | |
| | | | | özveri | 3 | 4.33 | | | | | | |
| | | | | hırs | 3 | 5.00 | | | | | | |
| | | | | takdir | 3 | 6.33 | | | | | | |
| | | | | verim | 3 | 4.33 | | | | | | |
| | | | | ödül | 3 | 5.33 | | | | | | |
| | | | | güncellik | 3 | 5.00 | | | | | | |
| | | | | gurur | 3 | 4.00 | | | | | | |
| ***Frekans < 3.72*** | | | | | | | proje | 3 | 2.67 | haz | 3 | 6.00 |
| | | | | | | | bilgi | 3 | 2.33 | öğrenci yetiştirme | 3 | 5.67 |
| | | | | | | | sorumluluk | 2 | 3.67 | huzur | 3 | 3.67 |
| | | | | | | | çaba | | | kendini | 3 | 5.33 |
| | | | | | | | | 2 | 2.00 | gerçekleştirmek | | |
| | | | | | | | etik | 2 | 3.00 | motivasyon | 2 | 4.50 |
| | | | | | | | nitelikli yayın | 2 | 1.00 | odaklanmak | 2 | 6.00 |
| | | | | | | | kararlılık | 2 | 2.00 | aile | 2 | 4.00 |
| | | | | | | | istikrar | 2 | 1.50 | takdir | 2 | 5.00 |
| | | | | | | | üretim | 2 | 1.50 | eğitim | 2 | 5.50 |
| | | | | | | | | | | güç | 2 | 4.50 |
| | | | | | | | | | | şans | 2 | 5.50 |
| | | | | | | | | | | saygı | 2 | 6.50 |
| | | | | | | | | | | ekip | 2 | 6.50 |
| | | | | | | | | | | yeterlilik | 2 | 5.00 |
| | | | | | | | | | | yorgunluk | 2 | 4.00 |
| | | | | | | | | | | gurur | 2 | 6.00 |
| | | | | | | | | | | kariyer | 2 | 5.00 |
| | | | | | | | | | | tanınırlık | 2 | 4.00 |

| | SF Olmayan[c] (n = 104) | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | Önem Ort. ≤ 3.73 | | | Önem Ort. > 3.73 | | |
| | Merkezi Çekirdek | | | Birinci Çevresel Alan | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 9.56*** | çalışma | 46 | 2.54 | mutluluk | 29 | 4.03 |
| | azim | 21 | 3.24 | huzur | 15 | 4.47 |
| | yayın yapma | 20 | 3.65 | özgüven | 12 | 4.50 |
| | sabır | 17 | 3.53 | disiplin | 11 | 3.91 |
| | araştırma | 17 | 3.24 | hırs | 11 | 5.27 |
| | proje | 13 | 3.23 | öğrenci yetiştirme | 10 | 4.60 |
| | üretim | 12 | 3.50 | | | |
| | hedef | 11 | 2.55 | | | |
| | Çelişen Unsurlar Alanı | | | İkinci Çevresel Alan | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 9.56*** | etik | 9 | 3.00 | özveri | 9 | 4.33 |
| | kararlılık | 7 | 3.43 | unvan | 8 | 4.75 |
| | emek | 7 | 2.86 | yenilik | 7 | 4.00 |
| | dürüstlük | 6 | 3.00 | paylaşım | 7 | 5.29 |
| | sorumluluk | 6 | 3.50 | eğitim | 7 | 4.14 |
| | çaba | 6 | 3.67 | istikrar | 7 | 4.14 |
| | sebat | 5 | 2.60 | haz | 6 | 5.00 |
| | motivasyon | 5 | 3.00 | maddi gelir | 6 | 5.00 |
| | fayda | 5 | 3.00 | iletişim | 6 | 4.33 |
| | merak | 5 | 3.60 | tanınırlık | 6 | 4.17 |
| | nitelikli yayın | 5 | 2.40 | kariyer | 5 | 4.20 |
| | istek | 5 | 2.60 | devamlılık | 5 | 4.60 |
| | mücadele | 5 | 3.20 | sosyallik | 5 | 5.80 |
| | | | | sevgi | 5 | 4.40 |
| | | | | tatmin | 5 | 4.20 |
| | | | | okumak | 5 | 4.80 |
| | | | | düzen | 5 | 4.60 |
| | | | | gurur | 5 | 4.80 |

*[a] Gerçek Sahtekâr Fenomeni, [b] Stratejik Sahtekâr Fenomeni, [c] Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

*3.3.10.2.2.1. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsil İçeriklerinin Anlamsal ve Konumsal Olarak Karşılaştırılması*

Denence 3 kapsamında Tablo 28 ayrıntılı olarak incelenmiş ve tespit edilen farklılıkların en belirgininin, başarının kişisel amaçları olarak görülebilecek unsurlarla ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda karşılaşılan en güçlü örnek "akademik itibar" unsurudur. "Akademik itibar", Stratejik Sahtekâr Fenomeni için merkezi çekirdekte konumlanmıştır. Ancak söz konusu unsur diğer iki grup için minimum frekans eşiğini aşamayarak temsil yapısında yer almamıştır. Dolayısıyla "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerde "akademik itibar" ifadesinin Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için, diğer gruplara kıyasla daha merkezi bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buna ek olarak aynı kategori içinde değerlendirilebilecek "unvan" ifadesi de Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu tarafından sık ifade edildiğinden birinci çevresel alanda, diğer gruplar için frekans kesme puanını aşamadığından ikinci çevresel alanda yer almıştır.

Öte yandan, "güç" ve "takdir" unsurları Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları için minimum frekans eşiğini aşarak ikinci çevresel alanda konumlanmış iken, Sahtekâr Fenomeni olmayanların sosyal temsil yapısında yer almamıştır. "Tanınırlık" unsuru ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunda birinci çevresel alandayken, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için ikinci çevresel alanda konumlanmıştır. "Kariyer" ise Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların sosyal temsilleri içinde, ikinci çevresel alanda kendisine yer bulabilmiştir.

Yine kişisel bir amaç olarak değerlendirilebilecek "özgüven" unsurunun Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" sosyal temsilleri içerisinde merkezi bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Buna karşın Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu tarafından söz konusu ifade hiç kullanılmadığı için bu grubun temsil yapısında yer almazken, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için önem kesme puanının altında bir önem ortalaması ile birinci çevresel alanda konumlanmıştır. Son olarak görece daha somut olmakla birlikte yine kişisel amaç olarak değerlendirilebilecek "maddi gelir" unsuru için de gruplar arasında konumsal farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu unsur hem Gerçek hem de Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu üyeleri tarafından sık ifade edilmiş ve bu gruplar için birinci çevresel alanda kendisine yer bulmuştur. Ancak Sahtekâr Fenomeni

olmayanlar için hem önem hem de frekans kesme puanını geçememiş ve bu grubun "başarı" temsilleri için ikinci çevresel alanda konumlanmıştır.

Elde edilen bu bulgular, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının kişisel amaçlar olarak değerlendirilebilecek unsurlara daha belirgin bir rol atfettiğine işaret etmektedir. Daha ayrıntılı incelendiğinde, "özgüven" unsurunun Gerçek Sahtekâr Fenomeni, "akademik itibar" unsurunun ise Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için merkezi olduğu görülmektedir. Öte yandan, daha derinlemesine incelendiğinde, söz konusu kişisel kazanımlar arasında "akademik itibar", "unvan", "tanınırlık", "güç", ve "takdir", ifadelerinin kişilerarası veya toplumsal bir yapılanmayı zorunlu kılan anlamsal özellikleri gereği diğerlerinden farklılaştığı öne sürülebilir. Bu unsurlar açısından bakıldığında Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun ön plana çıktığı görülmektedir. Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ise bu tür kişisel amaçları merkezi önemde değerlendirmemişlerdir.

Üç sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapılarında duygu ifadeleri açısından da bazı farklılıklar olduğu anlaşılmıştır. Örneğin, "mutluluk" ve "tatmin", Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için frekans ve önem kesme puanlarını aşarak merkezi çekirdekte konumlanmıştır. Öte yandan her iki unsur da hem Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu hem de Sahtekâr Fenomeni olmayanlar tarafından önemli görülmeyerek birinci ve ikinci alanlarda yer bulmuşlardır. Bunun aksine, "haz" ve "huzur" unsurları, Gerçek Sahtekâr Fenomeni için önemli olarak değerlendirilmiş ve çelişen unsurlar alanında konumlanmışken, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için önemli görülmeyerek birinci ve ikinci çevresel alanlarda yer almışlardır. Son olarak, "merak", "gurur" ve "sevgi" ifadelerinin Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için minimum frekans eşiğini geçtiği; ancak bu ifadelerin diğer iki grubun temsil yapısında bulunmadığı görülmüştür. Dolayısıyla farklı gruplar için farklı duyguların ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Ancak Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları arasında önem kesme puanını geçen çeşitli duygular bulunurken, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için "merak" dışındaki duygular önem kesme puanının altında kalmıştır. Bununla birlikte Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerin duygusal ifade çeşitliliğine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Gruplar arasında tespit edilen konumsal farklılıkların bir diğeri başarının kişilerarası/toplumsal bağlamda da değerlendirilebilecek amaçlarıyla ilişkilidir. Örneğin "üretim" unsurunun Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar tarafından sıkça ifade edildiği ve merkezi öneme sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle her iki grubun "başarı" sosyal temsilleri için "üretim" ifadesi merkezi çekirdekte konumlanmıştır. Öte yandan bu unsur Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için frekans kesme puanının altında kalarak çelişen unsurlar alanında yer almıştır. Benzer kategoride değerlendirilebilecek "katkı" ifadesi Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu tarafından önemli görülerek çelişen unsurlar alanında konumlanmıştır. Oysa diğer iki grubun temsil yapısında yer almamıştır. "Fayda" unsuru ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için ikinci çevresel alanda, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için çelişen unsurlar alanındadır. Stratejik Sahtekâr Fenomeni için ise temsil yapısında belirmemiştir. Bu tespitlerden hareketle, kişilerarası/toplumsal amaçların Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla daha belirgin bir role sahip olduğu söylenebilir.

Gruplar arasında başarıya yönelik kişisel/soyut araçlar olarak nitelendirilebilecek unsurlar açısından da farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin "emek" ifadesi, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları için merkezi çekirdekte, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için ise çelişen unsurlar alanında yer almıştır. Dolayısıyla, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları için "emek" daha belirgin bir role sahiptir. Yine bu bağlamda değerlendirilebilecek "istikrar", "motivasyon", "özveri" ve "çaba" ifadelerinin üç grubun da temsil yapısında yer aldığı, ancak farklı konumsal özelliklere sahip oldukları görülmüştür. Öte yandan, "istek" ve "sabır", Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun; "disiplin", "devamlılık", "sorumluluk" ve "kararlılık" ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun sosyal temsillerinin yapısında yer almamıştır. Dolayısıyla Gerçek Sahtekâr Fenomeni için kişisel/soyut araçlar arasından "emek" unsurunun belirgin bir role sahip olduğu söylenebilir. Öte yandan Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların temsilleri, başarı ile ilişkili kişisel/soyut araçlar olarak ele alınabilecek unsurlar açısından oldukça zengindir.

Son olarak başarıya yönelik akademik araçlar olarak nitelendirilebilecek unsurlar açısından gruplar arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Gerçek Sahtekâr Fenomeni

grubunun “başarı” sosyal temsilleri içerisinde “bilgi” unsurunun merkezi bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Bu unsur, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için çelişen unsurlar alanında yer alırken, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için minimum frekans eşiğini aşamamıştır. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için ise “atıf” unsuru merkezi çekirdekte konumlanmıştır. Söz konusu unsur Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunda ikinci çevresel alandayken, Sahtekâr Fenomeni olmayanların temsil içeriğinde bulunmamaktadır. Öte yandan Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için “proje” ifadesi merkezi çekirdekte yer almıştır. Bu unsur, Gerçek Sahtekâr Fenomeni için birinci çevresel, Stratejik Sahtekâr Fenomeni için ise çelişen unsurlar alanındadır. Dolayısıyla üç grubun akademik araç olarak görülebilecek unsurlar arasında merkezi öneme değer gördükleri unsurların anlamsal olarak birbirinden farklılaştığını söylemek mümkündür.

Özetlemek gerekirse, “başarı” kavramına yönelik sosyal temsillerinin yapısında yer alan unsurların konumsal ve anlamsal olarak üç Sahtekâr Fenomeni grubu arasında farklılaşabildiği görülmüştür. Gerçek Sahtekâr Fenomeni için “özgüven” gibi içsel amaçların, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için “akademik itibar” gibi kişilerarası veya toplumsal bağlamda kişiye kazanç sağlayacak amaçların merkezi olduğu görülmüştür. Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için ise bu tür kişisel amaçlar, “başarı” sosyal temsillerinde merkezi role sahip değildir. Duygusal ifadeler açısından ele alındığında, farklı gruplar için farklı duyguların ön plana çıktığı anlaşılmıştır. Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları için önem eşiğini geçen duygular bulunurken, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar tarafından “merak” dışındaki duygular önemli görülmemiştir. “Üretim”, “katkı”, “fayda” gibi kişilerarası/toplumsal amaçların ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla daha belirgin bir role sahip olduğu anlaşılmıştır. Başarıya yönelik kişisel/soyut araçlar olarak ele alınabilecek unsurlar açısından değerlendirildiğinde Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için “emek” unsurunun belirgin bir role sahip olduğu görülmüştür. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların temsilleri ise başarı ile ilişkili kişisel/soyut araçlar olarak ele alınabilecek unsurlar açısından çeşitlilik içermiştir. Son olarak merkezi görülen akademik araçların gruplar arasında anlamsal açıdan farklılaştığı tespit edilmiştir: Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için “bilgi”, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için “atıf” ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için “proje” merkezi öneme sahiptir.

Elde edilen sonuçlar, benzerlikleri de olmakla birlikte, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun hem merkezi çekirdek hem de çevresel alanlar açısından Sahtekâr Fenomeni olmayan gruptan farklılaşan yönleri olduğuna işaret etmiştir (D3a). Yine paylaşılan unsurlara karşın, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun hem merkezi çekirdek hem de çevresel alanlar açısından Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundan farklılaşan yönleri açığa çıkarılmıştır (D3b). Ayrıca, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun sosyal temsillerinin çevresel alanı içindeki unsurlarının, Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan farklılaşan özellikleri olduğu görülmüştür (D3d). Ancak, beklenilenin aksine, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların merkezi çekirdeğindeki unsurlar açısından da farklılıklar olduğu anlaşılmıştır (D3c). Dolayısıyla Denence 3a, Denence 3b ve Denence 3d'nin kısmen desteklendiği, Denence 3c'nin ise desteklenemediği söylenebilir.

*3.3.10.2.2.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsillerinin Erkek Katılımcıların Temsilleriyle Anlamsal ve Konumsal Olarak Karşılaştırılması*

Denence 5'in sınanabilmesi amacıyla, üç Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" sosyal temsilleri erkek katılımcıların sosyal temsilleriyle karşılaştırılmıştır. Tablo 26 ve Tablo 28 incelendiğinde, erkek katılımcıların sosyal temsilleri ile tüm Sahtekâr Fenomeni gruplarının sosyal temsilleri arasında bazı benzerlikler olduğu tespit edilmiştir: "Çalışma" "yayın yapma" ve "araştırma" unsurları dört grubun temsil yapısı içinde merkezi role sahiptir.

Öte yandan, üç Sahtekâr Fenomeni grubunun sosyal temsil içeriklerinin konumsal ve anlamsal özellikleri açısından erkek katılımcılarla ayrı ayrı bazı ortaklıklara sahip olduğu görülmüştür. Erkeklerin "başarı" sosyal temsil içerikleri Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu ile karşılaştırıldığında, iki grup için "üretim" (merkezi çekirdek), "mutluluk", "tatmin", "proje", "tanınırlık", "maddi gelir" (birinci çevresel alan), "özgünlük" (çelişen unsurlar), "unvan", "tez", "güven" ve "hırs" (ikinci çevresel alan) unsurlarının ortaklaştığı tespit edilmiştir. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuyla karşılaştırıldığında ise "disiplin" (merkezi çekirdek), "sabır", "maddi gelir" (birinci çevresel alan), "bilgi", "nitelikli yayın" (çelişen unsurlar) ve "motivasyon" (ikinci çevresel alan) unsurları için benzerlikler olduğu açığa çıkarılmıştır. Son olarak Sahtekâr Fenomeni olmayanlarla erkeklerin sosyal temsillerinin ortak özellikleri

karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada her iki grup için "hedef", "üretim" (merkezi çekirdek), "mutluluk" , "özgüven", "huzur" (birinci çevresel alan), "unvan", "istikrar", "devamlılık", "yenilik", "kariyer", "sosyallik", "paylaşım" (ikinci çevresel unsur), "nitelikli yayın", "merak" ve "dürüstlük" (çelişen unsurlar) ifadelerinin benzeştiği görülmüştür.

Buna ek olarak erkek katılımcıların sosyal temsilleri içinde yer alan unsurların 9'u Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun, 16'sı Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun ve 10'u Sahtekâr Fenomeni olmayan grubun temsil içeriklerinde yer almamıştır. Erkek katılımcılar için merkezi çekirdekte konumlanan unsurlar açısından bakıldığında ise bu sayılar sırasıyla 2, 2 ve 0'dır. Diğer bir ifadeyle erkekler için merkezi çekirdekte yer alan tüm unsurlar, farklı konumlarda olsalar da Sahtekâr Fenomeni olmayan katılımcıların sosyal temsilleri içinde yer almıştır. Öte yandan, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunu 8, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun 8 ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların 11 unsuru, erkeklerin sosyal temsili içinde yer almamıştır. Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları için merkezi çekirdekte yer alan 1 unsur ("emek") erkeklerin temsil yapısı içinde görülmezken, Sahtekâr Fenomeni olmayanların merkezi çekirdeğindeki tüm unsurlar erkek katılımcıların temsil yapısı içinde yer almıştır.

Yapılan bu incelemeler sonucunda, benzerliklerine karşın, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin hem merkezi çekirdek hem de çevresel alan içindeki unsurlarının anlamsal açıdan erkeklerinkinden farklılaşan yönleri olduğu açığa çıkarılmıştır (D5a). Ancak beklenilenin aksine Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun (D5b) ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların da (D5d) "başarı" sosyal temsillerinin merkezi çekirdek içindeki unsurları açısından erkek katılımcılarınkinden farklılaşan yönleri olduğu görülmüştür. Çevresel alanlar açısından Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu (D5c) ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların (D5e) erkek katılımcılardan farklılaşması ise çevresel alanların yapısı gereği beklendik bir durumdur. Buna karşın, özellikle merkezi çekirdek açısından erkek katılımcılarla benzerliği en fazla olan grubun Sahtekâr Fenomeni olmayan grup olduğu açığa çıkarılmıştır. Bu doğrultuda gruplar arasında farklılıklar olacağını öngören Denence 5a, Denence 5c ve Denence 5e'nin kısmen desteklendiği söylenebilir. Buna ek olarak merkezi çekirdek açısından açığa çıkarılan tespitler doğrultusunda Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ile erkeklerin merkezi çekirdek açısından benzer olacağını öngören Denence

5d'nin de kısmen desteklendiği ileri sürülebilir. Ancak Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun merkezi çekirdek açısından erkeklerle benzer olacağını ifade eden Denence 5c'nin desteklenmediği görülmüştür.

#### *3.3.10.2.3. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Sosyal Temsil İçeriklerinin Nicel Analizler Aracılığıyla Karşılaştırılması*

Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" kavramına yönelik sosyal temsil içeriklerinin hem kendi aralarında hem de erkeklerin sosyal temsilleriyle karşılaştırıldığında anlamsal ve konumsal açıdan farklılaşabildiği tespit edilmiştir. Ancak bu farklılaşmalar, doğrudan gruplar arasında istatistiksel açıdan farklılıklar olduğu anlamını taşımamaktadır. İstatistiksel açıdan olası farklılıkların açığa çıkarılabilmesi için Sahtekâr Fenomeni gruplarının ve erkeklerin "başarı" sosyal temsillerinin yapısında beliren unsurlara ait nicel değerlerin birbirinden farklı olup olmadığının analiz edilmesine ihtiyaç vardır.

Bu nedenle iki farklı yöntem izlenerek, Sahtekâr Fenomeni gruplarının merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanında beliren temsil unsurlarının sıklık ve önem açısından istatistiksel olarak birbirlerinden ve erkeklerden farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Birinci yöntem, merkezi çekirdek ve birinci çevresel alan içine yerleşen unsurlarının sıklık ve önem düzeyleri açısından dört grubun birbiriyle karşılaştırılmasıdır. Bu yöntemde *Pearson* Ki Kare ve *Kruskal Wallis* Testlerinden yararlanılmıştır. İkinci yöntemde ise tüm kadın ($n$ = 204) ve erkek ($n$ = 183) örneklemlerinin "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanındaki unsurlar baz alınarak, bu unsurların ifade edilme sıklıkları açısından üç Sahtekâr Fenomeni grubu arasında farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizleriyle değerlendirilmiştir.

##### *3.3.10.2.3.1. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Temsil Unsurlarının Sıklık ve Önem Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması: Pearson Ki Kare Analizleri ve Kruskal Wallis Testlerinin Bulguları*

Sahtekâr Fenomeni grupları ve erkek katılımcılar için merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanda beliren temsil unsurlarının sıklık ve önem açısından istatistiksel olarak birbirinden farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için parametrik olmayan analizlerden

yararlanılmıştır. Dört grubun söz konusu unsurları ifade etme-etmeme sıklıkları bir dizi *Pearson* Ki Kare Testi ile incelenmiştir. Önem düzeylerinin gruplar arasında karşılaştırılması için ise *Kruskal Wallis H* Testlerinden yararlanılmıştır.[15] Bir ya da birden çok grup için frekansı 5'ten düşük olan kelimeler analizlere dâhil edilmemiştir. Yapılan analizlere ilişkin frekans değerleri, ortalama önem puanları ve bulgular Tablo 29'da aktarıldığı gibidir.

Tablo 29'da görülebileceği üzere, "emek" ($\chi 2_{(3)} = 10.46$, $p = .02$) ve "mutluluk" ($\chi 2_{(3)} = 21.41$, $p < .001$) unsurlarının ifade edilme sıklıkları ile dört grup arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Bu ilişkinin hangi değerlerden kaynaklandığı gözlenen ve beklenen değerler arasındaki düzeltilmiş fark puanlarının hesaplanması ile incelenmiştir. Bulgular, erkek katılımcıların "emek" unsurunu Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuyla kıyaslandığında beklenenden anlamlı biçimde daha az ifade ettiğini göstermiştir ($p = .02$). Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ise "emek" unsurunun ifade sıklığı açısından diğer iki gruptan anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Erkek katılımcıların aynı zamanda "mutluluk" ifadesini diğer üç gruba kıyasla beklenenden anlamlı şekilde daha az kullandıkları tespit edilmiştir ($p < .001$). Dolayısıyla genel olarak kadın katılımcıların "başarı" çağrışımlarının erkeklere kıyasla daha fazla "mutluluk" unsurunu içerdiğini söylemek mümkündür.

Grupların "tatmin" ifadesini kullanma sıklıkları arasında ise marjinal düzeyde bir anlamlılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi 2_{(3)} = 7.84$, $p = .05$). Olası bu ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi için, erkek katılımcıların verisi dışarıda bırakılarak Sahtekâr Fenomeni grupları arasında "tatmin" ifadesinin kullanım sıklığı yeniden karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuç, Sahtekâr Fenomeni grupları ile "tatmin" ifadesinin kullanım sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğuna işaret etmiştir ($\chi 2_{(2)} = 7.09$, $p = .03$). Bu farklılık incelendiğinde, Sahtekâr Fenomeni olmayanların, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla bu ifadeyi anlamlı biçimde beklenenden daha az kullandığı anlaşılmıştır ($p = .01$). Stratejik Sahtekâr Fenomeni ise iki gruptan da farklılaşmamıştır.

[15] Grupların örneklem büyüklükleri birbirine eşit olmadığı ve bazı karşılaştırmalar için n < 30 olduğu için Tek Yönlü Varyans Analizi yerine *Kruskal Wallis* H Testi uygulanmıştır.

Tablo 29. Başarı Sosyal Temsillerinde Merkezi Çekirdek ve Birinci Çevresel Alanda Yer Alan Unsurların Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkek Katılımcılar İçin Frekansları ve Önem Ortalamaları (N = 387)

| **Kelimeler** | **GSF[a]** | | | **SSF[b]** | | | **SF Olmayan[c]** | | | **Erkek Katılımcılar** | | | **Analiz Sonuçları** | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | *f* | % | *Ort.* | *f* | % | *Ort.* | *f* | % | *Ort.* | *f* | % | *Ort.* | $\chi^2_{frekans}$ | *p* | $\chi^2_{önem}$ | *p* |
| çalışma | 25 | %38.46 | 2.56 | 10 | %28.57 | 2.00 | 46 | %44.23 | 2.54 | 59 | %32.24 | 2.29 | 5.17 | .16 | 2.56 | .47 |
| yayın yapma | 20 | %30.77 | 2.85 | 10 | %28.57 | 3.40 | 20 | %19.23 | 3.65 | 56 | %30.60 | 3.18 | 4.83 | .19 | 2.49 | .48 |
| azim | 14 | %21.54 | 3.14 | 7 | %20.00 | 3.00 | 21 | %20.19 | 3.24 | 28 | %15.30 | 3.79 | 1.88 | .60 | 1.50 | .68 |
| emek | 10 | %15.38 | 3.00 | 5 | %14.29 | 2.60 | 7 | %6.73 | 2.86 | 8b | %4.37 | 2.63 | 10.46 | .02 | 0.64 | .89 |
| araştırma | 6 | %9.23 | 3.50 | 7 | %20.00 | 3.00 | 17 | %16.35 | 3.24 | 22 | %12.02 | 2.95 | 3.36 | .34 | 0.60 | .90 |
| mutluluk | 20 | %30.77 | 4.05 | 16 | %45.71 | 2.88 | 29 | %27.88 | 4.03 | 16 | %14.21 | 3.85 | 21.41 | .00 | 3.77 | .29 |
| tatmin | 11 | %16.92 | 4.00 | 5 | %14.29 | 2.40 | 5 | %4.81 | 4.20 | 16 | %8.74 | 3.75 | 7.84 | .05 | 2.05 | .56 |
| maddi gelir | 9 | %13.85 | 4.67 | 6 | %17.14 | 6.17 | 6 | %5.77 | 5.00 | 17 | %9.29 | 5.12 | 5.30 | .15 | 1.68 | .64 |

*[a] Gerçek Sahtekâr Fenomeni, [b] Stratejik Sahtekâr Fenomeni, [c] Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Dört grubun söz konusu unsurlara atfettiği önem düzeyleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, önem ortalamaları açısından grupların birbirinden anlamlı biçimde farklılaşmadığı tespit edilmiştir (bkz., Tablo 29).

Özetle, tüm kadın katılımcılar için "mutluluk" unsurunun, "başarı" kavramının inşasında erkeklere kıyasla daha belirgin bir role sahip olduğu görülmüştür. Öte yandan, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" sosyal temsillerinde "emek" unsurunun erkeklere kıyasla daha sık yer aldığı anlaşılmıştır. Son olarak, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için "tatmin" ifadesinin Sahtekâr Fenomeni olmayanlara kıyasla daha yüksek sıklığa sahip olduğu tespit edilmiştir. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için ise "emek" ve tatmin" unsurlarının sıklığı açısından anlamlı bir farklılaşmaya ulaşılamamıştır. Dolayısıyla az sayıda unsur açısından olmasına karşın Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" sosyal temsillerinin, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ve erkek katılımcılarınkinden istatistiksel olarak farklılaşan yönleri olduğu tespit edilmiştir. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için ise bu geçerli değildir.

*3.3.10.2.3.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Sosyal Temsillerinin Prototipiklik Açısından Karşılaştırılması: Tek Yönlü Varyans Analizi ve Bulguları*

Bu bölümde öncelikle tüm kadın örneklemi ($n$ = 204) için merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanda beliren unsurların Sahtekâr Fenomeni grupları tarafından toplamda kaç kez kullanıldığı ayrı ayrı hesaplanmıştır. Böylece her bir grup için merkezi çekirdek, birinci çevresel alan ve her iki alandaki tüm unsurların birden (toplam) kaç kez ifade edildiğini gösteren üç farklı değer elde edilmiştir. Elde edilen bu puanlar Tek Yönlü Varyans Analizi ile karşılaştırılmıştır. Buradaki temel amaç, grupların birbirinden anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Ardından, aynı işlem erkek katılımcıların ($n$ = 183) "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanı içindeki unsurlar baz alınarak tekrarlanmıştır. Bu incelemenin amacı ise Sahtekâr Fenomeni gruplarını erkek katılımcılara benzerlikleri açısından karşılaştırmaktır. Söz konusu unsurların Sahtekâr Fenomeni grupları tarafından ifade edilme ortalamaları ve bu ortalamalara ait betimleyici istatistikler Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Kadın ve Erkeklerin Başarı Sosyal Temsilleri Baz Alınarak Hesaplanan Prototipiklik Puanlarına Yönelik Betimleyici İstatistikleri (n = 204)

| | **GSF[a]** | | | | | **SSF[b]** | | | | | **SF Olmayanlar[c]** | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| **Merkezi Çekirdek (K)** | 1.85 | 1.00 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 1.77 | 1.03 | 0.00 | 3.00 | 3.00 | 1.69 | 1.07 | 0.00 | 5.00 | 5.00 |
| **Birinci Çevresel (K)** | 1.00 | 0.92 | 0.00 | 3.00 | 3.00 | 1.31 | 0.76 | 0.00 | 3.00 | 3.00 | 1.20 | 1.03 | 0.00 | 6.00 | 6.00 |
| **Toplam (K)** | 2.85 | 1.34 | 0.00 | 6.00 | 6.00 | 3.09 | 1.09 | 0.00 | 5.00 | 5.00 | 2.89 | 1.31 | 0.00 | 6.00 | 6.00 |
| **Merkezi Çekirdek (E)** | 1.25 | 0.94 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 1.46 | 0.89 | 0.00 | 3.00 | 3.00 | 1.48 | 1.06 | 0.00 | 5.00 | 5.00 |
| **Birinci Çevresel (E)** | 1.40 | 1.10 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 1.51 | 0.92 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 1.21 | 0.96 | 0.00 | 4.00 | 4.00 |
| **Toplam (E)** | 2.65 | 1.26 | 0.00 | 5.00 | 5.00 | 2.97 | 1.10 | 0.00 | 5.00 | 5.00 | 2.69 | 1.23 | 0.00 | 5.00 | 5.00 |

*Not.* Kadın örneklemi baz alınarak hesaplanan değerler (K), erkek örneklemi baz alınarak hesaplanan değerler (E) ile işaretlenmiştir.
[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Kadın katılımcıların temsil yapısı baz alınarak hesaplanan grup ortalamalarını karşılaştırmak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. *Levene* Testleri varyansların homojen dağılımı varsayımının desteklendiğini göstermiştir (Merkezi çekirdek için $F_{(2, 201)} = 0.45$, $p = .64$; Birinci çevresel alan için $F_{(2, 201)} = 1.00$, $p = .37$; Toplam için $F_{(2, 201)} = 1.64$, $p = .20$). İncelemeler sonucunda üç değer için de gruplar arasında anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir (Merkezi çekirdek için $F_{(2, 201)} = 0.44$, $\chi 2 = 0.48$, $p = .65$; Birinci çevresel alan için $F_{(2, 201)} = 1.48$, $\chi 2 = 1.34$, $p = .23$; Toplam için $F_{(2, 201)} = 0.41$, $\chi 2 = 0.69$, $p = .66$).

Erkek katılımcıların temsil yapısı baz alınarak hesaplanan grup ortalamalarını karşılaştırmak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. *Levene* Testleri varyansların homojen dağılımı varsayımının desteklendiğini göstermiştir (Merkezi çekirdek için $F_{(2, 201)} = 0.51$, $p = .22$; Birinci çevresel alan için $F_{(2, 201)} = 1.97$, $p = .14$; Toplam için $F_{(2, 201)} = 1.73$, $p = .18$). İncelemeler sonucunda üç değer için de gruplar arasında anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir (Merkezi çekirdek için $F_{(2, 201)} = 1.18$, $\chi 2 = 1.17$, $p = .31$; Birinci çevresel alan için $F_{(2, 201)} = 1.47$, $\chi 2 = 1.48$, $p = .23$; Toplam için $F_{(2, 201)} = 0.89$, $\chi 2 = 1.32$, $p = .41$).

Elde edilen bu bulgular, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların "başarı" kavramına yönelik sosyal temsil unsurlarının, genel kadın örneklemi için ortaya çıkan merkezi ve birinci çevresel alandaki unsurları ifade etmeleri açısından birbirlerinden anlamlı biçimde farklılaşmadığını göstermektedir. Ek olarak söz konusu üç grubun erkek katılımcıların merkezi ve birinci çevresel alanında beliren unsurlar açısından da birbirinden farklılaşmadığı anlaşılmıştır.

#### *3.3.10.2.4. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Temsil İçeriklerinin Olumluluk Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması*

Denence 4 ve Denence 6 kapsamında, Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarı" sosyal temsilleri olumluluk değerleri açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç için öncelikle her bir katılımcı için Kutupluluk İndeksi hesaplanmıştır. Katılımcıların Kutupluluk İndeksleri için hesaplanan değerleri gruplarına göre Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31. Başarı Sosyal Temsilleri İçin Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkeklere Yönelik Kutupluluk İndeksleri (N = 387)

| **Gruplar** | ***f*** ***(< -.01)*** | ***f*** ***(-.01 < KE < .01)*** | ***f*** ***( > .01)*** | ***Ort.*** | ***SS.*** | ***Min.*** | ***Maks.*** | ***Ranj*** |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| GSF[a] | 1 (%1.54) | 2 (%3.08) | 62 (%95.38) | 0.76 | 0.34 | -0.71 | 1.00 | 1.71 |
| SSF[b] | 2 (%5.71) | 1 (%2.86) | 32 (%91.43) | 0.73 | 0.43 | -1.00 | 1.00 | 2.00 |
| SF Olmayanlar[c] | 4 (%3.85) | 1 (%0.96) | 99 (%95.19) | 0.79 | 0.35 | -1.00 | 1.00 | 2.00 |
| Erkekler | 1 (%0.55) | 3 (%1.64) | 179 (%97.81) | 0.87 | 0.23 | -0.14 | 1.00 | 1.14 |

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Tablo 31'de görülebileceği üzere, grupların büyük çoğunluğu için (her bir grup için %90'dan fazla) Kutupluluk İndeksi .01'den büyüktür. Dolayısıyla grupları fark etmeksizin katılımcıların çoğunun "başarı" kavramına yönelik olumlu çağrışımlara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte gruplar arasındaki olası farklılıkların tespiti için Tek Yönlü Varyans Analizi aracılığıyla grupların Kutupluluk İndeksleri ortalamaları karşılaştırılmıştır. Analiz için varyansların homojenliği varsayımı desteklenmemiştir (*Levene's* $F_{(3, 383)} = 6.60$, $p < .001$). Analiz ise Kutupluluk İndeks ortalamaları açısından grupların birbirinden anlamlı biçimde farklılaştığına işaret etmiştir (*Welch's* $F_{(3, 106.78)} = 3.85$, $p = .01$; *Brown- Forsythe's* $F_{(3, 136.26)} = 2.96$, $p = .03$). Ancak *Tamhane's T2* Testine göre gruplar, Kutupluluk İndeksleri açısından birbirinden anlamlı biçimde farklılaşmamıştır. Bu durum gruplar arası varyansın, grup içi varyanslardan büyük olduğu; ancak bu farklılığın doğrudan iki grup arasındaki ortalama farklılıklarından kaynaklanmadığı şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle, Tablo 31'deki veriler göz önünde bulundurulmuş ve söz konusu anlamlı bulgunun kaynağını incelemek amacıyla kadınlar ile erkeklerin Kutupluluk İndeksleri Tek Yönlü Varyans Analizi ile karşılaştırılmıştır.[16] Varyansların homojenliği varsayımının desteklenmediği (*Levene's* $F_{(1, 385)} = 17.17$, $p < .001$) ancak grupların anlamlı şekilde birbirlerinden farklılaştığı görülmüştür (*Welch's* $F_{(1, 349.64)} = 11.30$, $p = .001$). Bu sonuç, kadınların

[16] Tablo 31 doğrultusunda, Kutupluluk İndeksleri açısından gruplar arasındaki anlamlı farklılığın Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ile erkeklerin ortalama değerleri arasında olup olmadığı da sınanmıştır. Analiz bulguları iki grubun anlamlı şekilde farklılaşmadığına işaret etmiştir (*Levene's* $F_{(1, 216)} = 17.01$, $p < .001$; *Welch's* $F_{(1, 37.79)} = 3.86$, $p = .06$).

Kutupluluk İndekslerinin (*Ort.* = 0.77, *SS* = 0.36), erkeklere kıyasla (*Ort.* = 0.87, *SS* = 0.23) istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha düşük olduğunu göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, kadınların "başarı" sosyal temsilleri erkeklere kıyasla daha fazla olumsuz içeriğe sahiptir.

Son olarak, temsil içeriklerine verdikleri olumluluk değerlerinin ortalaması açısından grupların anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi ile araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda -2 ile +2 arasında yapılmış olan değerlendirmeler 1 ile 5 arasında olacak şekilde yeniden kodlanmıştır. Sahtekâr Fenomeni gruplarının ve erkek katılımcıların "başarı" sosyal temsillerine yönelik olumluluk değerlendirmelerinin ortalamaları ayrı ayrı Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32. Başarı Sosyal Temsillerine Yönelik Olumluluk Düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkekler İçin Dağılımı (N = 387)

| **Gruplar** | ***Ort.*** | ***SS.*** | ***Min.*** | ***Maks.*** | ***Ranj*** |
|---|---|---|---|---|---|
| GSF[a] | 4.22 (1.22) | 0.69 (0.69) | 1.57 (-1.43) | 5.00 (2.00) | 3.43 (3.43) |
| SSF[b] | 4.22 (1.22) | 0.74 (0.74) | 1.71 (-1.29) | 5.00 (2.00) | 3.29 (3.29) |
| SF Olmayan[c] | 4.39 (1.39) | 0.67 (0.67) | 1.00 (-2.00) | 5.00 (2.00) | 4.00 (4.00) |
| Erkekler | 4.51 (1.51) | 0.49 (0.49) | 3.00 (0.00) | 5.00 (2.00) | 2.00 (2.00) |

*Not. -2 ve +2 arasında değişen ham değerlere ait betimleyici istatistikler parantez içinde verilmiştir. [a] Gerçek Sahtekâr Fenomeni, [b] Stratejik Sahtekâr Fenomeni, [c] Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

*Levene* Testi varyansların homojen dağılımı varsayımının desteklenmediğini göstermiştir (*Levene's* $F_{(3, 383)} = 2.83$, $p = .04$). Tek Yönlü Varyans Analizi ile yapılan incelemeler sonucunda grupların olumluluk ortalamaları açısından anlamlı biçimde farklılaştığı görülmüştür (*Welch's* $F_{(3, 109.59)} = 4.56$, $p = .01$; *Brown- Forsythe's* $F_{(3, 166.92)} = 4.03$, $p = .01$). *Tamhane's T2* Testine göre Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu (*Ort.* = 4.22, *SS* = 1.22) için "başarı" kavramına yönelik sosyal temsiller erkeklere (*Ort.* = 4.51, *SS* = 0.49) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha az olumludur. Diğer gruplar ise "başarı" sosyal temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından anlamlı olarak birbirlerinden farklılaşmamıştır.

Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, beklenilenin aksine, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun olumluluk düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan (D4a)

ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundan (D4b) daha düşük olmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun olumluluk düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan farklılaşmaması (D4c) beklenir bir durumdur. Ayrıca öngörüye paralel bir biçimde, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun olumluluk puanları erkeklere göre daha düşük iken (D6a), Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu (D6b) ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar (D6c) erkeklerden farklılaşmamıştır. Dolayısıyla Denence 4c, Denence 6a, Denence 6b ve Denece 6c'nin desteklendiğini söylemek mümkündür.

### *3.3.11. Başarısızlık Kavramına Yönelik Sosyal Temsillerinin İncelenmesi*

Bu bölümde, öncelikle kadın ve erkek katılımcıların "başarısızlık" sosyal temsillerinin yapısının ve içeriğinin keşfedilmesi amaçlanmıştır. Ardından, üç Sahtekâr Fenomeni grubunun (Gerçek Sahtekâr Fenomeni, Stratejik Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar) "başarısızlık" sosyal temsillerinin ayrı ayrı açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Son olarak üç Sahtekâr Fenomeni grubu hem birbirleriyle hem de erkeklerle sosyal temsil içerikleri ve temsillerinin olumluluk düzeyleri açısından nitel ve nicel analiz yöntemleri aracılığıyla karşılaştırılmıştır.

#### *3.3.11.1. Kadın ve Erkek Katılımcıların Başarısızlık Sosyal Temsillerinin İncelenmesi*

Bu bölümde "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerinin yapısı ve içeriği kadın ve erkek katılımcılar için karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle kadın ve erkekler için söz birimleştirilmemiş ifadeler üzerinden Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. Ardından temsillerinin yapısı ve içerikleri Prototip Analizleri ile açığa çıkarılmıştır. Son olarak her iki cinsiyetin sosyal temsillerinin bilişsel organizasyonu Benzerlik Analizleri ile incelenmiştir.

##### *3.3.11.1.1. Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri*

Denence 2b kapsamında, kadın katılımcılar ($n$ = 204) ve erkek katılımcılar ($n$ = 183) için "başarısızlık" kavramına yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri ayrı ayrı hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler ve bu değerlerle ilişkili veriler Tablo 33'te aktarılmıştır.

Tablo 33. Kadın ve Erkeklerin Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri (N = 387)

| **Kategoriler** | **Farklı Kelime Sayısı** | **Bir kez yazılmış kelime sayısı** | **Toplam Kelime Sayısı** | **Çeşitlilik İndeksi** | **Nadirlik İndeksi** |
|---|---|---|---|---|---|
| Kadın Katılımcılar (*n* = 204) | 1043 | 837 | 1424 | .73 | .80 |
| Erkek Katılımcılar (*n* = 183) | 849 | 700 | 1274 | .67 | .82 |

Tablo 33 incelendiğinde, beklenilenin aksine, "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerin hem kadın (*D* = .73) hem de erkek katılımcılar (*D* = .67) için oldukça yüksek çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. "Başarısızlık" için hesaplanan nadirlik indekslerinin de oldukça yüksek olduğu (kadınlar için *H* =.80, erkekler için *H* = .82) dikkat çekmektedir. Bu bulgulardan hareketle "başarısızlık" kavramının Türkiye'deki akademisyen kadın ve erkekler için çok düşük düzeyde yapılandırılmış olduğunu ve tutarlı bir bilişsel organizasyonunun bulunmadığını söylemek mümkündür. Öte yandan Çeşitlilik İndeksleri doğrultusunda, kadınların erkeklerden daha çeşitli temsil yapısına sahip olacağını öngören Denence 2b'nin desteklendiğini söylemek mümkündür.

*3.3.11.1.2. Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Prototip Analizi ve Bulguları*

Katılımcıların "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerinin yapısını incelemek amacıyla, söz birimleştirilmiş kelimeler kullanılarak kadın (*n* = 204) ve erkek katılımcılar (*n* = 183) için ayrı ayrı Prototip Analizleri gerçekleştirilmiştir. Söz birimleştirme işleminin ardından elde edilen ve analizde kullanılan toplam kelime sayısı kadınlar için 1394, erkekler için 1236'dır. Kadın katılımcılar için farklı kelime sayısı 410, erkekler için 457'dir. Bir kez yazılmış kelime sayısı ise kadınlar için 210 ve erkekler için 258 olarak hesaplanmıştır. Prototip Analizi için minimum frekans eşiği 5 (örneklem sayılarının yaklaşık %2.5'i) olarak belirlenmiştir. Önem ve frekans değerleri için kesme puanı, minimum frekans eşiğinin altında kalan kelimelerin veriden çıkarılmasının ardından sadece analize dâhil edilen kelimelerin önem ve frekans

değerlerinin ortalamalarının alınması yöntemiyle hesaplamıştır. Analizden elde edilen sonuç Tablo 34'te aktarılmıştır.

Tablo 34'te görülebileceği üzere, "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerin merkezi çekirdeğinde kadın katılımcılar için "mutsuzluk" ve "tembellik", erkekler için ise sadece "tembellik" unsuru ön plana çıkmıştır. Erkekler için merkezi çekirdekte yer alan duygular ise "üzüntü" ve "hayal kırıklığı" olmuştur. Kadınlar için merkezi çekirdeği oluşturan diğer unsurlar "pes etmek", "motivasyon eksikliği", "üretememe", "çalışamama" ve "imkansızlık" unsurlarıdır. Erkekler için ise "plansızlık", "bilgisizlik", "hedefsizlik", "disiplinsizlik", "proje yapmama", "liyakatsizlik" ve "kayırmacılık" merkezi çekirdeği oluşturan diğer unsurlar olmuştur. "Yayın yapmama", "yetersizlik" ve "etik dışı davranma" ise cinsiyet grupları için merkezi çekirdekte bulunan ortak unsurlardır. Genel olarak bakıldığında bu alanda, başarısızlığın duygusal sonuçları ile (örn., mutsuzluk, üzüntü, hayal kırıklığı vb.), başarısızlığa yol açabilecek içsel (örn., tembellik, pes etmek, motivasyon eksikliği vb.), akademik (örn., çalışmama, proje yapmama vb.) ve toplumsal (örn., imkansızlık, kayırmacılık, liyakatsizlik) nedenler olarak düşünülebilecek unsurların bulunduğu görülmüştür.

Frekansı yüksek ancak önemi düşük unsurları içeren birinci çevresel alan incelendiğinde, "maddi sıkıntılar", "hırs", "umursamama", "isteksizlik", "bencillik" ve "güncel olmama" ifadelerinin her iki grup için de ortak olduğu görülmektedir. Öte yandan erkekler için "mutsuzluk" bu alanda yer alırken, kadınlar için "üzüntü", "hayal kırıklığı", "umutsuzluk", "kaygı", "huzursuzluk" gibi çok sayıda duygu ifadesi bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu alan içinde çoğunlukla başarısızlığın içsel nedenleri (örn., "isteksizlik", "bencillik", "umursamama" vb.) ile duygusal (örn., "mutsuzluk", "huzursuzluk", "kaygı" vb.) ve maddi/somut (örn., "maddi sıkıntılar" vb.) sonuçları olarak değerlendirilebilecek unsurların yer aldığını söylemek mümkündür. Kadınlar için duygusal ifadelerin çeşitliliği ise dikkat çekmektedir.

Tablo 34. Kadın ve Erkek Katılımcıların Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (N = 387)

| | **Kadın Katılımcılar (*n* = 204)** | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ***Önem Ort. ≤ 3.87*** | | | | | | ***Önem Ort. > 3.87*** | | | | | |
| | **Merkezi Çekirdek** | | | | | | **Birinci Çevresel Alan** | | | | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 10.95*** | mutsuzluk | 53 | 3.43 | özgüvensizlik | 15 | 3.00 | üzüntü | 36 | 3.86 | kaygı | 14 | 4.07 |
| | tembellik | 42 | 3.48 | üretememe | 14 | 3.79 | hayal kırıklığı | 30 | 4.00 | maddi sıkıntılar | 14 | 4.50 |
| | yetersizlik | 25 | 2.96 | çalışamama | 14 | 2.93 | umutsuzluk | 17 | 4.65 | isteksizlik | 13 | 4.46 |
| | yayın yapamama | 22 | 3.59 | güvensizlik | 13 | 3.69 | hırs | 16 | 4.81 | huzursuzluk | 12 | 4.08 |
| | pes etmek | 20 | 3.75 | kayıp | 12 | 3.58 | şanssızlık | 14 | 5.07 | güncel olmama | 11 | 5.18 |
| | etik dışı davranma | 17 | 1.53 | imkansızlık | 11 | 3.36 | umursamama | 14 | 4.71 | yeniden başlamak | 11 | 4.18 |
| | motivasyon eksikliği | 17 | 3.71 | | | | proje yapamama | 15 | 4.07 | bencillik | 11 | 4.91 |
| | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | | | | **İkinci Çevresel Alan** | | | | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 10.95*** | değersizlik | 10 | 3.20 | liyakatsizlik | 7 | 2.43 | depresyon | 10 | 5.50 | haksızlık | 6 | 4.17 |
| | stres | 9 | 3.22 | kendini geliştirememe | 7 | 3.57 | yalnızlık | 10 | 4.60 | saygısızlık | 6 | 2.83 |
| | bilgisizlik | 9 | 3.44 | zaman kaybı | 7 | 3.71 | hata | 9 | 4.67 | düzensizlik | 6 | 4.83 |
| | engel | 9 | 3.22 | ilgisizlik | 7 | 3.57 | denemek | 9 | 4.78 | zorluk | 6 | 5.17 |
| | karamsarlık | 9 | 3.67 | disiplinsizlik | 7 | 2.43 | korku | 9 | 4.56 | rekabet | 6 | 4.33 |
| | ret | 8 | 3.50 | tatminsizlik | 6 | 3.83 | daha fazla çaba | 8 | 3.88 | öğrenci yetiştirememe | 6 | 4.50 |
| | odaklanamama | 8 | 3.75 | amaçsızlık | 6 | 2.83 | kayırmacılık | 8 | 4.00 | beceriksizlik | 6 | 4.17 |
| | utanç | 8 | 3.25 | zamanı yönetememe | 6 | 3.83 | yorgunluk | 8 | 5.38 | iletişimislik | 6 | 4.17 |
| | niteliksiz yayın | 8 | 3.50 | daha fazla çalışma | 6 | 1.83 | eksiklik | 7 | 4.57 | rahatlık | 5 | 4.40 |
| | mobbing | 8 | 3.00 | araştırmama | 5 | 2.80 | erteleme | 7 | 3.86 | ilerleyememe | 5 | 4.20 |
| | tekrar | 8 | 3.63 | deneyim | 5 | 1.60 | baskı | 7 | 4.00 | uyumsuzluk | 5 | 4.80 |
| | | | | | | | kararsızlık | 7 | 4.71 | tükenmişlik | 5 | 5.20 |
| | | | | | | | öfke | 7 | 4.43 | dil bilmeme | 5 | 5.00 |
| | | | | | | | akademik itibarsızlaşma | 7 | 4.71 | kötü ders anlatma | 5 | 4.00 |
| | | | | | | | daha fazla zaman | 7 | 4.71 | sorumsuzluk | 5 | 4.40 |
| | | | | | | | sabırsızlık | 7 | 5.14 | | | |

| Erkek Katılımcılar (*n* = 183) | | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ***Önem Ort. ≤ 3.78*** | | | | | | ***Önem Ort. > 3.78*** | | | | | |
| | **Merkezi Çekirdek** | | | | | | **Birinci Çevresel Alan** | | | | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 9.97*** | tembellik | 56 | 2.95 | liyakatsizlik | 12 | 2.42 | mutsuzluk | 19 | 3.95 | özgüvensizlik | 14 | 4.50 |
| | yayın yapmama | 24 | 3.42 | proje yapamama | 11 | 3.55 | maddi sıkıntılar | 19 | 5.00 | tekrar | 12 | 3.83 |
| | yetersizlik | 17 | 3.00 | kayırmacılık | 10 | 3.20 | bencillik | 18 | 3.83 | hırs | 11 | 4.55 |
| | üzüntü | 16 | 3.44 | hedefsizlik | 10 | 2.60 | üretememe | 17 | 3.76 | düzensizlik | 11 | 4.18 |
| | plansızlık | 14 | 2.79 | disiplinsizlik | 10 | 3.40 | umursamama | 15 | 4.07 | güncel olmama | 10 | 3.90 |
| | etik dışı davranma | 14 | 2.86 | hayal kırıklığı | 10 | 3.40 | isteksizlik | 15 | 3.80 | | | |
| | bilgisizlik | 12 | 3.17 | | | | | | | | | |
| | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | | | | **İkinci Çevresel Alan** | | | | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 9.97*** | motivasyon eksikliği | 9 | 2.67 | amaçsızlık | 5 | 3.20 | yorgunluk | 9 | 4.89 | güvensizlik | 6 | 4.83 |
| | faydasızlık | 9 | 3.56 | akademik itibarsızlaşma | 5 | 2.80 | kıskançlık | 8 | 4.63 | ilerleyememe | 6 | 4.50 |
| | çalışmama | 9 | 3.11 | özensizlik | 5 | 3.60 | dedikodu | 8 | 4.63 | uyumsuzluk | 6 | 4.83 |
| | erteleme | 8 | 3.00 | mobbing | 5 | 2.20 | imkansızlık | 8 | 4.50 | kendini geliştirememe | 6 | 4.33 |
| | zaman kaybı | 7 | 3.71 | deneyim | 5 | 2.60 | çevre | 8 | 4.75 | monotonluk | 6 | 5.33 |
| | öğrenci yetiştirememe | 7 | 3.14 | sorumsuzluk | 5 | 3.20 | umutsuzluk | 8 | 3.75 | dil bilmeme | 6 | 4.83 |
| | yetersiz çaba | 6 | 3.67 | geri kalma | 5 | 3.40 | beceriksizlik | 8 | 3.88 | korku | 6 | 4.00 |
| | | | | | | | şanssızlık | 7 | 5.71 | iletişimsizlik | 6 | 4.67 |
| | | | | | | | verimsizlik | 7 | 4.86 | utanç | 5 | 5.00 |
| | | | | | | | kayıp | 7 | 5.14 | öfke | 5 | 5.20 |
| | | | | | | | kibir | 7 | 4.14 | ret | 5 | 4.20 |
| | | | | | | | pes etmek | 7 | 5.29 | ilgisizlik | 5 | 5.40 |
| | | | | | | | hata | 6 | 4.17 | katkı sağlamama | 5 | 4.60 |

Frekansı düşük ancak önemli olarak değerlendirilen unsurları içeren çelişen unsurlar alanı incelendiğinde, hem kadın hem de erkekler için "amaçsızlık", zaman kaybı", "deneyim" ve "mobbing" unsurlarının ortak bir biçimde ifade edilmiş unsurlar olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan kadınlar için bu alanın da duygu ifadesi yönünden çeşitlilik içerdiği görülmüştür: "Değersizlik", "stres", "karamsarlık", "utanç" ve "tatminsizlik" kadınların başarısızlığa yönelik temsillerinin çevresel unsurlar alanında bulunan bazı ifadelerdir. Erkekler için ise "erteleme", "yetersiz çaba", "sorumsuzluk" ve "akademik itibarsızlaşma" bu alandaki diğer unsurlara örnektir. Dolayısıyla bu alanın çoğunlukla başarısızlığın içsel (örn., amaçsızlık", "yetersiz çaba", "sorumsuzluk" vb.) ve kişilerarası/toplumsal (örn. mobbing) nedenleri ile duygusal (örn., "değersizlik", "utanç" vb.) sonuçları olarak değerlendirilebilecek unsurları içerdiği ileri sürülebilir. Ek olarak, "deneyim" gibi, başarısızlığa yönelik görece olumlu sonuçlar olarak değerlendirilebilecek ifadeler de bu alanda karşımıza çıkmıştır.

Hem önem hem de frekansı düşük unsurları içeren ikinci çevresel alanda her iki cinsiyet grubu için de ortak olan unsurlar incelendiğinde, "hata", "korku", "yorgunluk" "öfke", "beceriksizlik", "iletişimsizlik", "uyumsuzluk", "ilerleyememe" ve "dil bilmeme" unsurların yer aldığı görülmüştür. Kadın katılımcılar için ayrıca "depresyon", "yalnızlık", "tükenmişlik", "eksiklik", "kararsızlık", "haksızlık", "rekabet" gibi unsurların bulunduğu görülmüştür. Erkekler için ise bu alanda "kıskançlık", "dedikodu", "çevre", "kibir", "katkı sağlamama", "kötü ders anlatma" gibi unsurlar yer almıştır. Dolayısıyla diğer yapılara benzer şekilde bu alanda da başarısızlığın içsel (örn., "beceriksizlik" vb.) ve akademik nedenleri (örn., "dil bilmeme" vb.) ile duygusal (örn., "öfke" vb.) ve akademik (örn., "ilerleyememe") sonuçlarının yer aldığı görülmüştür. Öte yandan, diğer alanlardan farklı olarak, hem kadın hem de erkek katılımcıların bu alanda başarısızlığın kişilerarası nedenleri olarak görülebilecek unsurlara (örn., "uyumsuzluk", "iletişimsizlik", rekabet", "kıskançlık", "dedikodu", "çevre" vb.) daha geniş yer vermiş olduğu dikkat çekmiştir.

Özetlemek gerekirse, "başarısızlık" için en sık ifade edilen ve en önemli görülen unsurların kadınlar için "mutsuzluk" ve "tembellik", erkekler için ise "tembellik" olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların "başarısızlık" sosyal temsil içerikleri çoğunlukla başarısızlığın akademik, içsel ve kişilerarası/toplumsal nedenleri

ile duygusal, maddi/somut, akademik ve kişilerarası sonuçlardan oluşmuştur. Öte yandan kadınların "başarısızlık" sosyal temsillerinin, "başarı" sosyal temsilleri gibi duygusal sonuçlar yönünden daha zengin olduğu ileri sürülebilir.

*3.3.11.1.3. Kadın ve Erkek Katılımcılara Yönelik Benzerlik Analizi ve Bulguları*

"Başarısızlık" sosyal temsillerine yönelik unsurlar arasındaki çağrışımsal ilişkileri açığa çıkarabilmek için Benzerlik Analizi ile bir aradalık ilişkileri incelenmiştir. Analiz erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı uygulanmıştır. Bir aradalık için minimum frekans eşiği 3 olarak belirlenmiştir (Her iki örneklem için örneklem sayısının yaklaşık %1.5'i). Kadınlar için yapılan analizden elde edilen grafik Şekil 14'teki, erkeklerinki ise Şekil 15'teki gibidir.

Şekil 14 ve Şekil 15 karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda, "mutsuzluk" ifadesini kullanan kadın katılımcıların "hayal kırıklığı" (*f* = 12, %22.64), "özgüvensizlik" (*f* = 9, %16.98), "huzursuzluk" (*f* = 9, %16.98), "depresyon" (*f* = 7, %13.21) ve "kayıp" (*f* = 7, %13.21) gibi ifadeleri bir arada kullanabildiği anlaşılmıştır. Erkekler ise görece daha düşük sıklıkta ifade ettikleri "mutsuzluk" kavramı ile "tembellik" (*f* = 7, %36.84), "umutsuzluk" (*f* = 4, %21.05) ve "üzüntü" (*f* = 4, %21.05) unsurlarını bir arada kullanmışlardır.

Kadın katılımcılardan "başarısızlık" kavramına yönelik çağrışımları arasında "tembellik" bulunanların "isteksizlik" (*f* = 8, %19.05), "umursamama" (*f* = 8, %19.05), "ilgisizlik" (*f* = 6, %14.29), "motivasyon eksikliği" (*f* = 6, %14.29), "odaklanamama" (*f* = 5, %11.90) ve "bencillik" (*f* = 4, %9.52) kelimelerini de kullandığı anlaşılmıştır. Erkek katılımcıların "tembellik" unsuru ile bir arada kullandıkları ifadeler ise tutarlı olarak daha çeşitlidir. "Umursamama" (*f* = 10, %17.86), "yetersizlik" (*f* = 10, %17.86), "plansızlık" (*f* = 8, %14.29), "maddi sıkıntılar" (*f* = 8, %14.29), "bencillik" (*f* = 7, %12.50), "mutsuzluk" (*f* = 7, %12.50) ve "dedikodu" (*f* = 5, %8.93) bunlara örnek olarak verilebilir.

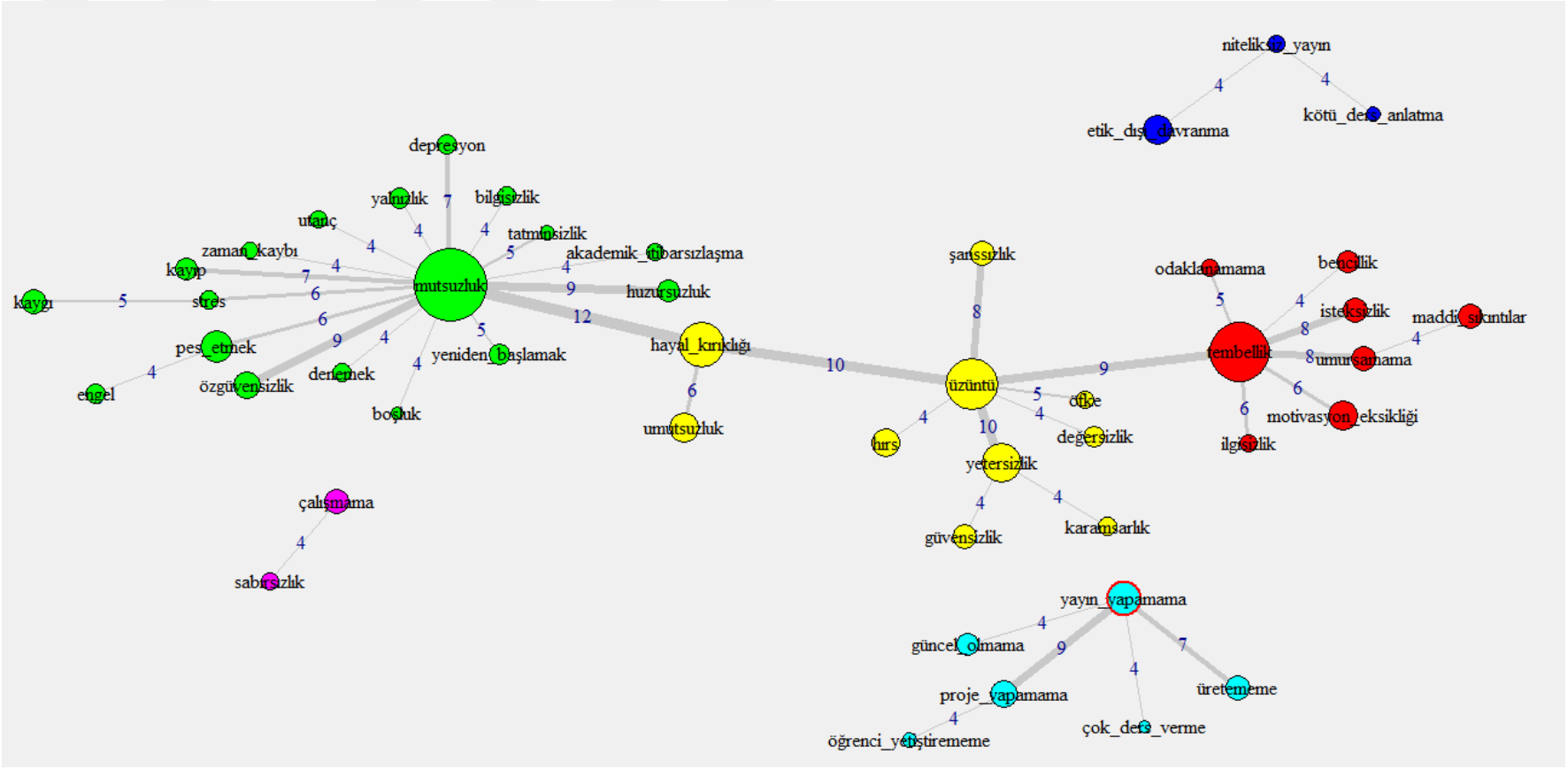


Şekil 14. Kadınların Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Analizi Grafiği (n = 204)

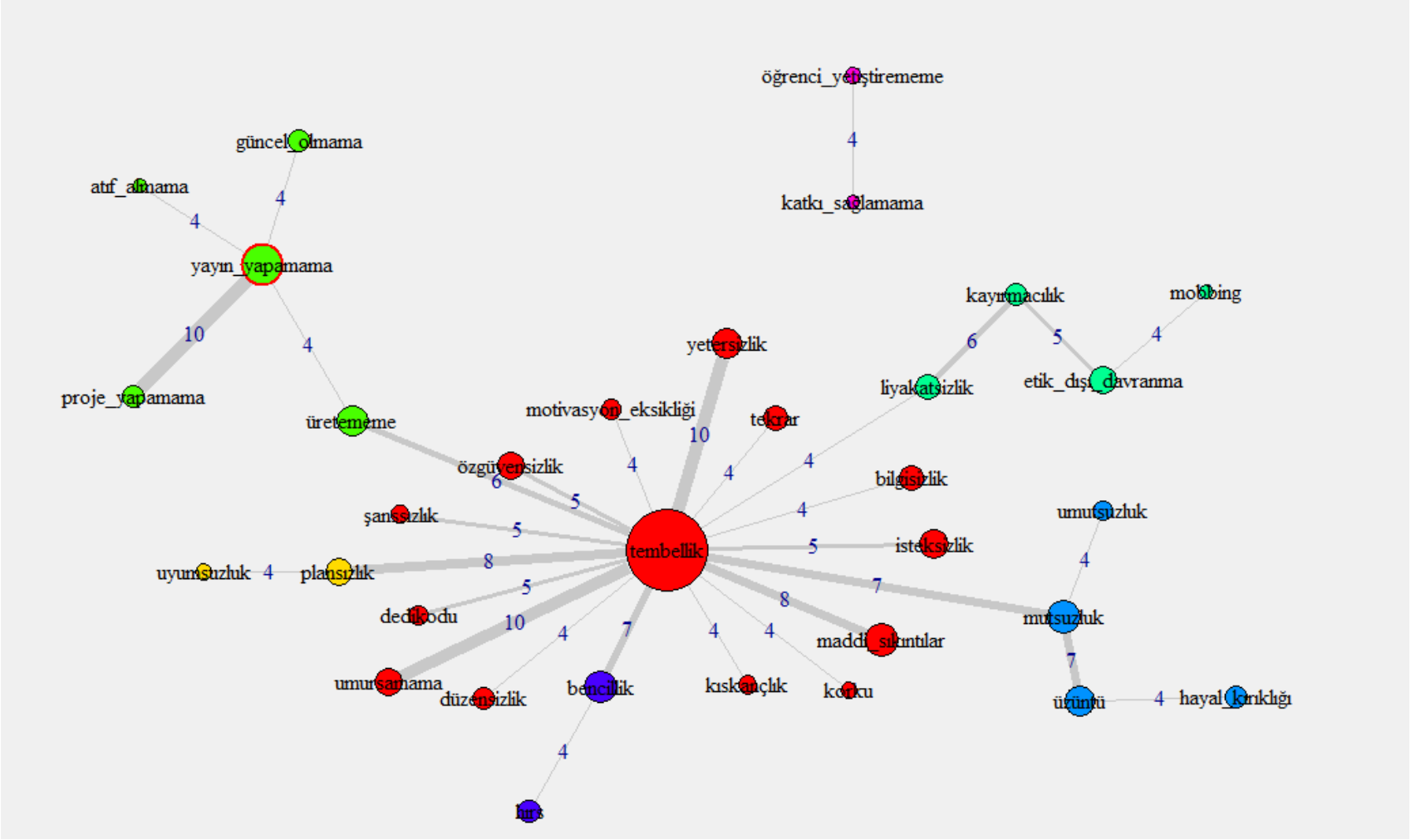


Şekil 15. Erkeklerin Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Benzerlik Analiz Grafiği (n = 183)

"Yayın yapamama" unsurunu kullanan hem kadın hem erkek katılımcılar "proje yapamama" (kadınlar için *f* = 9, %40.90; erkekler için *f* = 10, %41.67), "güncel olmama" (kadınlar için *f* = 4, %18.18; erkekler için *f* = 4, %16.67) ve "üretememe" (kadınlar için *f* = 7, %31.82; erkekler için *f* = 4, %16.67) ifadelerini de kullanılmışlardır. Ayrıca, Benzerlik Analizi grafiğinde (bkz., Şekil 14) kadın katılımcılar için "üzüntü" ve "hayal kırıklığı" ifadelerinin, farklı duygu ifadeleri ile bir arada kullanılan merkezi yapılar olduğu da tespit edilmiştir. Erkekler için ise böyle bir durum söz konusu değildir. Öte yandan, erkeklerin benzerlik analizi grafiğinde (bkz., Şekil 15) "kayırmacılık" unsuru ayrı bir merkezi nokta olarak belirmiş olup, bu ifadeyi kullananların çoğunluğu "liyakatsizlik" (*f* = 6, %60) ve "etik dışı davranma" (*f* = 5, %50) ifadelerine de yer vermişlerdir.

Özetle, kadınlar ile erkeklerin "başarısızlık" kavramına yönelik çağrışımsal süreçleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya çıkarılmıştır. Benzerlik Analizi sonuçları, "başarı" ile karşılaştırıldığında hem kadın hem de erkek katılımcıların "başarısızlık" kavramına yönelik çağrışımlarının bilişsel olarak çok daha az yapılanmış olduğuna işaret etmiştir.

#### *3.3.11.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarısızlık Sosyal Temsillerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması*

Bu bölümde, Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarısızlık" sosyal temsillerinin birbiriyle (D7, D8) ve erkeklerin sosyal temsilleriyle (D9, D10) farklılıklarını/benzerliklerini öngören denencelerin sınanması amacıyla yapılmış analizlere ve bu analizlerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öncelikle üç grup için ayrı ayrı Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri hesaplanmıştır. Böylece grupların sosyal temsil yapıları hakkında genel bir bilgiye ulaşılması amaçlanmıştır. Ardından, söz birimleştirilmiş ifadelerle yapılan Prototip Analizi aracılığıyla grupların "başarısızlık" sosyal temsillerinin yapısal özellikleri ve içeriği incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda üç grup birbirleriyle ve erkeklerle karşılaştırılmıştır.

Üçüncü adımda, Prototip Analizleri doğrultusunda tespit edilen anlamsal ve konumsal farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Ki Kare ve Varyans Analizleri ile incelenmiştir. Son olarak, Kutupluluk İndeksinin hesaplanması ve Varyans Analizleri

aracılığıyla temsil içeriklerinin olumluluk düzeyleri açısından gruplar yine kendi içlerinde ve erkekler ile kıyaslanmışlardır.

*3.3.11.2.1. Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri*

Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerinin ne derece yapılandırılmış olduğunun açığa çıkarılabilmesi için söz birimleştirilmemiş ifadeler üzerinden ayrı ayrı Çeşitlilik ve Nadirlik indeksleri hesaplanmıştır. İlgili veriler ve hesaplanan indeksler Tablo 35'te aktarıldığı gibidir.

Tablo 35. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Çeşitlilik ve Nadirlik İndeksleri (n = 204)

| **Gruplar** | **Farklı Kelime Sayısı** | **Bir kez yazılmış kelime sayısı** | **Toplam Kelime Sayısı** | **Çeşitlilik İndeksi** | **Nadirlik İndeksi** |
|---|---|---|---|---|---|
| GSF[a] (*n* = 65) | 325 | 274 | 455 | .71 | .84 |
| SSF[b] (*n* = 35) | 190 | 163 | 245 | .78 | .86 |
| SF Olmayanlar[c] (*n* = 104) | 487 | 399 | 724 | .67 | .82 |

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Tablo 35 incelendiğinde üç grubun da "başarısızlık" sosyal temsillerinin oldukça yüksek düzeyde çeşitlilik arz ettiği görülmüştür ($D_{GSF}$ = .71, $D_{SSF}$ = .78, $D_{SF\ Olmayanlar}$ = .67). Dolayısıyla üç grup için de "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerinin düşük düzeyde yapılandırılmış olduğunu söylemek mümkündür. Buna karşın, temsil içerikleri en tutarlı olanın Sahtekâr Fenomeni olmayan grup, en az tutarlı olanın da Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu olduğu söylenebilir.

Nadirlik İndeksleri incelendiğinde, grupların sosyal temsil içeriklerinin nadir kelimeler açısından da oldukça zengin olduğu görülmüştür ($H_{GSF}$ = .84, $H_{SSF}$ =.86, $H_{SF\ Olmayanlar}$ = .82). Hesaplanan değerler birbirine oldukça yakın olmakla birlikte, Nadirlik İndeksi en yüksek olanın Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu olduğu görülmüştür. Öte yandan Nadirlik İndeksleri üç grubun da "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerinin bilişsel organizasyonunun çok düşük olduğunu açığa çıkarmıştır.

*3.3.11.2.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarına Yönelik Prototip Analizi Sonuçları*

Denence 7 ve Denence 9 kapsamında öncelikle Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu ($n$ = 65), Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ($n$ = 35) ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların ($n$ = 104) "başarısızlık" sosyal temsil içeriklerinin açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda üç grup için ayrı ayrı Prototip Analizi yapılmıştır. Söz birimleştirme sonrası toplam kelime sayısı Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için 443, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için 239 ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için 712'dir. Minimum frekans eşiği sırasıyla 3, 2 ve 5 olarak belirlenmiştir (Tüm kategoriler için örneklem sayısının yaklaşık %5'i). Önem ve frekans değerleri için kesme puanı, minimum frekans eşiğinin altında kalan kelimelerin veriden çıkarılmasının ardından sadece analize dâhil edilen kelimelerin önem ve frekans değerlerinin ortalamalarının alınması yöntemiyle hesaplamıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 36'da sunulmuştur.

Tablo 36 incelendiğinde, üç grup için en merkezi unsurların birbirlerinden farklılaştığı dikkat çekmektedir. Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için "tembellik" ve "yetersizlik" en temel ögeler gibi gözükmektedir. Stratejik Sahtekâr Fenomeni için "üzüntü" ve "mutsuzluk", Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için ise "tembellik" ve "mutsuzluk" merkezi çekirdeğin özünü oluşturmuştur. Ancak her grup için "tembellik", "mutsuzluk", "yetersizlik", "pes etmek", "hayal kırıklığı" ve "üzüntü" unsurlarının frekans kesme puanını aşarak merkezi çekirdek veya birinci çevresel alanda konumlandığı görülmüştür. Öte yandan diğer çoğu unsurun ya gruplara göre farklı alanlarda konumlanmış ya da her grubun sosyal temsil yapısında yer almamış olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 36. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Prototip Analizi Bulguları (n = 204)

| | **GSF[a] (*n* =65)** | | | | | | **SSF[b] (*n* = 35)** | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ***Önem Ort. ≤ 3.82*** | | | ***Önem Ort. > 3.82*** | | | ***Önem Ort. ≤ 3.80*** | | | ***Önem Ort. > 3.80*** | | |
| | **Merkezi Çekirdek** | | | **Birinci Çevresel Alan** | | | **Merkezi Çekirdek** | | | **Birinci Çevresel Alan** | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 5.17*** | tembellik | 18 | 2.89 | mutsuzluk | 17 | 4.41 | üzüntü | 11 | 3.09 | umutsuzluk | 8 | 4.38 |
| | yetersizlik | 10 | 1.60 | üzüntü | 12 | 5.33 | mutsuzluk | 8 | 2.00 | tembellik | 6 | 5.17 |
| | yayın yapamama | 10 | 3.60 | hayal kırıklığı | 11 | 4.09 | utanç | 4 | 1.75 | hayal kırıklığı | 5 | 4.00 |
| | özgüvensizlik | 9 | 2.78 | şanssızlık | 10 | 5.20 | yetersizlik | 4 | 2.00 | yorgunluk | 5 | 5.20 |
| | pes etmek | 7 | 2.86 | umursamama | 6 | 5.83 | | | | ret | 4 | 4.25 |
| | etik dışı davranma | 6 | 1.50 | maddi sıkıntılar | 6 | 5.17 | | | | pes etmek | 4 | 4.00 |
| | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | **İkinci Çevresel Alan** | | | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | **İkinci Çevresel Alan** | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 5.17*** | stres | 5 | 3.80 | umutsuzluk | 5 | 5.20 | odaklanamama | 3 | 3.33 | hata | 3 | 4.00 |
| | güvensizlik | 5 | 2.40 | kayırmacılık | 4 | 4.00 | eksiklik | 3 | 3.33 | zamanı yönetememe | 3 | 4.00 |
| | üretememe | 5 | 3.00 | proje yapamama | 4 | 4.25 | yayın yapamama | 3 | 2.33 | motivasyon eksikliği | 3 | 4.67 |
| | erteleme | 4 | 3.50 | kayıp | 4 | 5.00 | mobbing | 3 | 1.67 | kayıp | 3 | 4.33 |
| | kaygı | 4 | 2.75 | güncel olmama | 4 | 5.00 | umursamama | 2 | 1.50 | uyumsuzluk | 3 | 4.00 |
| | değersizlik | 4 | 2.00 | isteksizlik | 4 | 4.50 | tekrar | 2 | 3.50 | değersizlik | 3 | 4.00 |
| | bilgisizlik | 4 | 2.50 | beceriksizlik | 4 | 4.00 | şanssızlık | 2 | 3.50 | bilgisizlik | 3 | 4.00 |
| | kötü ders anlatma | 3 | 3.67 | yalnızlık | 3 | 5.33 | saygısızlık | 2 | 3.50 | yalnızlık | 2 | 6.50 |
| | daha fazla çaba | 3 | 3.67 | zaman kaybı | 3 | 4.00 | çalışmama | 2 | 3.50 | rahatlık | 2 | 4.00 |
| | huzursuzluk | 3 | 3.67 | kararsızlık | 3 | 4.33 | yeniden başlamak | 2 | 1.50 | huzursuzluk | 2 | 5.00 |
| | anlamsızlık | 3 | 1.33 | motivasyon eksikliği | 3 | 4.33 | isteksizlik | 2 | 3.50 | kayırmacılık | 2 | 4.50 |
| | niteliksiz yayın | 3 | 3.67 | hata | 3 | 4.67 | etik dışı davranma | 2 | 1.50 | kararsızlık | 2 | 5.50 |
| | çalışmama | 3 | 1.67 | tatminsizlik | 3 | 4.33 | niteliksiz yayın | 2 | 2.50 | güvensizlik | 2 | 5.00 |
| | daha fazla çalışma | 3 | 2.00 | eksiklik | 3 | 6.33 | | | | korku | 2 | 5.50 |
| | mobbing | 3 | 3.33 | akademik itibarsızlaşma | 3 | 5.00 | | | | fırsat | 2 | 5.00 |
| | öğrenciyle iletişimsizlik | 3 | 3.33 | kendini geliştirememe | 3 | 4.33 | | | | ilgisizlik | 2 | 4.00 |
| | | | | depresyon | 3 | 4.33 | | | | güncel olmama | 2 | 5.00 |
| | | | | denemek | 3 | 5.33 | | | | maddi sıkıntılar | 2 | 5.00 |
| | | | | imkânsızlık | 3 | 5.00 | | | | gelecek kaygısı | 2 | 6.00 |
| | | | | desteklenmeme | 3 | 5.00 | | | | depresyon | 2 | 5.50 |
| | | | | | | | | | | denemek | 2 | 5.50 |
| | | | | | | | | | | danışmanlık yapamama | 2 | 4.50 |
| | | | | | | | | | | çaresizlik | 2 | 4.50 |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | ***SF Olmayan[c] (n = 104)*** | | | |
| | ***Önem Ort. ≤ 3.77*** | | | ***Önem Ort. > 3.77*** | | |
| | **Merkezi Çekirdek** | | | **Birinci Çevresel Alan** | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans ≥ 8.34*** | mutsuzluk | 28 | 3.25 | hayal kırıklığı | 14 | 3.93 |
| | tembellik | 18 | 3.50 | hırs | 14 | 4.64 |
| | üzüntü | 13 | 3.15 | yetersizlik | 11 | 4.55 |
| | motivasyon eksikliği | 11 | 3.27 | proje yapamama | 10 | 3.90 |
| | çalışmama | 9 | 3.22 | bencillik | 10 | 4.80 |
| | etik dışı davranma | 9 | 1.56 | kaygı | 9 | 4.33 |
| | | | | yayın yapamama | 9 | 4.00 |
| | | | | pes etmek | 9 | 4.33 |
| | **Çelişen Unsurlar Alanı** | | | **İkinci Çevresel Alan** | | |
| | *Kelime* | *f* | *Ort.* | *Kelime* | *f* | *Ort.* |
| ***Frekans < 8.34*** | engel | 8 | 2.88 | yeniden başlamak | 8 | 4.50 |
| | imkânsızlık | 8 | 2.75 | üretememe | 8 | 4.25 |
| | disiplinsizlik | 6 | 2.50 | huzursuzluk | 7 | 4.00 |
| | karamsarlık | 6 | 3.33 | isteksizlik | 7 | 4.71 |
| | maddi sıkıntılar | 6 | 3.67 | umursamama | 6 | 4.67 |
| | yalnızlık | 5 | 3.40 | sabırsızlık | 6 | 4.83 |
| | liyakatsizlik | 5 | 2.40 | güvensizlik | 6 | 4.33 |
| | amaçsızlık | 5 | 2.60 | öfke | 6 | 4.50 |
| | kayıp | 5 | 2.00 | daha fazla çaba | 5 | 4.00 |
| | baskı | 5 | 3.60 | korku | 5 | 4.00 |
| | | | | ilerleyememe | 5 | 4.20 |
| | | | | güncel olmama | 5 | 5.40 |
| | | | | depresyon | 5 | 6.20 |
| | | | | özgüvensizlik | 5 | 3.80 |

*[a] Gerçek Sahtekâr Fenomeni, [b] Stratejik Sahtekâr Fenomeni, [c] Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

*3.3.11.2.2.1. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarısızlık Sosyal Temsil İçeriklerinin Anlamsal ve Konumsal Olarak Karşılaştırılması*

Denence 7 kapsamında Tablo 36 incelendiğinde, üç grup için de başarısızlığın akademik nedenleri olarak ele alınabilecek unsurlar açısından ifade zenginliğinin olduğu görülmüştür. "Tembellik", "yayın yapamama", "etik dışı davranma", "çalışmama", "niteliksiz yayın", "bilgisizlik", "erteleme", "hata" ve "proje yapamama" bu kategori içinde değerlendirilebilir. Bu unsurlardan ilk üçü, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için merkezi çekirdekte konumlanmıştır. Aynı zamanda, Sahtekâr Fenomeni olmayanların da merkezi çekirdeğinde üç farklı akademik neden ifade eden unsurun yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak bu unsurlardan hiçbiri Stratejik Sahtekâr Fenomeni için merkezi konumda değildir. Ayrıca, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunda yer alan katılımcılar akademik nedenler olarak değerlendirilebilecek bu unsurları, çoğunlukla başarısızlığın önemli bir unsuru olarak görmüşlerdir. Bu nedenle, merkezi çekirdek dışında yer alan bu tür unsurların çoğunluğu da çelişen unsurlar alanında yer almıştır. Ancak Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için bu söz konusu değildir. Dolayısıyla Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun, başarısızlığın nedenleri olarak değerlendirilebilecek akademik birtakım nedenleri daha önemli değerlendirdikleri ileri sürülebilir.

Üç grup, başarısızlığın kişisel sonuçları olabilecek unsurlar açısından da ele alınmıştır. "Maddi sıkıntılar" ifadesi üç grubun da temsil yapısında mevcuttur. Bu unsur, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için birinci çevresel, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için ikinci çevresel ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için çelişen unsurlar alanında belirmiştir. Benzer şekilde "depresyon" unsuru açısından da gruplar birbirine benzerdir: Üç grup için de bu unsur ikinci çevresel alanda konumlanmıştır. Öte yandan bu kapsamda ele alınabilecek "yorgunluk" ve "ret" unsurları yalnızca Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapısında bulunmuş ve birinci çevresel alanda yer almışlardır. Dolayısıyla Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun, "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerinde, başarısızlığın kişiye yönelik olumsuz sonuçlarının daha fazla yer işgal ettiği söylenebilir.

Üç grubun "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsilleri incelendiğinde, temsil içeriklerinin duygu ifadeleri açısından oldukça çeşitli olduğu dikkat çekmiştir. Örneğin "hayal kırıklığı" üç grup için de birinci çevresel alanda yer almaktadır. "Üzüntü" ve

“mutsuzluk” ifadeleri ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için birinci çevresel alanda iken diğer iki grup için merkezi konumdadır. “Yalnızlık”, “umutsuzluk” ve “huzursuzluk” ifadeleri, farklı konumlarda olmakla birlikte, üç grup için de çevresel alanlarda yer almıştır. Öte yandan “korku”, yalnızca Stratejik Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar; “kaygı” ise yalnızca Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar tarafından frekans eşiğinin üzerinde ifade edilmiştir. Ayrıca “tatminsizlik” yalnızca Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun, “öfke” ise yalnızca Sahtekâr Fenomeni olmayanların temsil yapısında konumlanmıştır. Bunlara ek olarak “utanç” sadece Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapısında yer almış; dahası bu grup tarafından merkezi önemde görülmüştür. Özetle, üç grubun da duygu ifadeleri açısından oldukça çeşitli sosyal temsillere sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu çeşitliliğin içinde gruplar için ortak unsurlar olmakla birlikte, bir grup tarafından ifade edilen ancak diğer grupların “başarısızlık” temsilleri içinde yer almayan duygular da söz konusudur. Ayrıca ortak duyguların da konumsal açıdan gruplar arasında farklılaştığı tespit edilmiştir. Konumsal farklılıklar ayrıntılı incelendiğinde ise Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun “başarısızlık” sosyal temsillerinde, duyguların merkezi çekirdekte yer almadığı; ancak Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların birden fazla duyguyu merkezi çekirdekte konumlandırmış olduğu anlaşılmıştır.

Özetlemek gerekirse, “başarısızlık” kavramına yönelik sosyal temsillerin içeriğinin oldukça yüksek çeşitlilik içermesine bağlı olarak, üç grup arasında çok sayıda farklılık olduğu tespit edilmiştir. Üst anlam kategorileri aracılığıyla değerlendirildiğinde özellikle akademik nedenler, kişisel sonuçlar ve duygular açısından gruplar arasında ortaklıklar ve farklılaşmalar olduğu anlaşılmıştır. Öncelikle hem Gerçek Sahtekâr Fenomeni hem de Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için, başarısızlığın akademik nedenleri olarak değerlendirilebilecek unsurlardan bazılarının merkezi çekirdekte konumlandığı görülmüştür. Buna karşın Stratejik Sahtekâr Fenomeni için bu geçerli değildir. Aynı zamanda Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu, temsil yapısı içinde beliren bu türdeki ifadelerin öneminin yüksek olduğunu belirterek, önemli bir kısmının çelişen unsurlar alanında yer almasını sağlamıştır. Dolayısıyla, akademik başarısızlık nedenlerinin, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için daha belirgin bir role sahip olduğu söylenebilir. Duygu ifadeleri açısından bakıldığında ise Stratejik Sahtekâr Fenomeni

grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için birden fazla duygu ifadesinin merkezi çekirdekte konumlandığı görülmüştür. Dahası, diğer grupların temsil yapıları içinde yer almazken "utanç" ifadesinin Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için merkezi konumda olduğu açığa çıkarılmıştır. Aynı zamanda, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun çevresel alanları içinde başarısızlığın kişisel sonuçları olabilecek unsurlar açısından da ifade çeşitliliği söz konusudur.

Elde edilen sonuçlar, benzerlikleri de olmakla birlikte, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun hem merkezi çekirdek hem de çevresel alanlar açısından Sahtekâr Fenomeni olmayan gruptan farklılaşan yönleri olduğuna işaret etmiştir (D7a). Yine paylaşılan unsurlara karşın, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun hem merkezi çekirdek hem de çevresel alanlar açısından Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundan farklılaşan yönleri açığa çıkarılmıştır (D7b). Ayrıca Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun sosyal temsillerinin çevresel alanı içindeki unsurlarının, Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan farklılaşan özelliklerinin olması, çevresel unsurların yapısı gereği beklendik bir durumdur (D7d). Ancak, beklenilenin aksine, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların merkezi çekirdeğindeki unsurlar açısından da farklılıklar olduğu anlaşılmıştır (D7c). Dolayısıyla Denence 7a, Denence 7b ve Denence 7d kısmen desteklenirken, D7c'nin desteklenemediği söylenebilir.

#### *3.3.11.2.2.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarısızlık Sosyal Temsillerinin Erkek Katılımcıların Temsilleriyle Anlamsal ve Konumsal Olarak Karşılaştırılması*

Denence 9'un sınanabilmesi amacıyla, üç Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarısızlık" sosyal temsilleri erkek katılımcıların sosyal temsilleriyle karşılaştırılmıştır. Tablo 34 ve Tablo 36 karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, erkek katılımcıların sosyal temsilleri ile Sahtekâr Fenomeni gruplarının sosyal temsilleri arasında ortak unsurlar bulunduğu görülmüştür. Ancak dört grup için birden konumsal olarak da aynı özelliklere sahip herhangi bir unsurun olmadığı anlaşılmıştır.

Gruplar arasındaki ortaklıkları ve farklılıkları daha iyi anlamak için, her bir Sahtekâr Fenomeni grubunun sosyal temsil içeriği, teker teker erkek katılımcıların temsil içerikleriyle karşılaştırılmıştır. Erkek katılımcıların "başarısızlık" temsil içerikleri ile Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun temsil içerikleri karşılaştırıldığında, iki grup için

de “tembellik”, “yetersizlik”, “yayın yapamama”, “etik dışı davranma” (merkezi çekirdek), “mutsuzluk”, “umursamama”, “maddi sıkıntılar” (birinci çevresel alan), “çalışmama”, “mobbing”, “erteleme” (çelişen unsurlar), “kayıp”, “hata”, “umutsuzluk”, “imkânsızlık”, “beceriksizlik” ve “kendini geliştirememe” (ikinci çevresel alan) unsurlarının benzer konumsal özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Stratejik Sahtekâr Fenomeni ile karşılaştırıldığında ise “yetersizlik”, “üzüntü” (merkezi çekirdek), “çalışmama”, “mobbing” (çelişen unsurlar) “güvensizlik”, “kayıp”, “hata”, “korku”, “uyumsuzluk” ve “ilgisizlik” (ikinci çevresel alan) unsurlarının ortaklaştığı anlaşılmıştır. Son olarak erkek katılımcıların “başarısızlık” sosyal temsilleriyle Sahtekâr Fenomeni olmayanların temsilleri bir arada değerlendirilmiştir. İncelemeler sonucunda, “tembellik”, “etik dışı davranma”, “üzüntü” (merkezi çekirdek), “hırs” (birinci çevresel alan), “amaçsızlık” (çelişen unsurlar) “güvensizlik”, “umutsuzluk”, “korku”, “öfke” ve “ilerleyememe” (ikinci çevresel alan) unsurlarının iki grup için benzer olduğu açığa çıkarılmıştır. Ayrıca, erkeklerin temsil yapısında yer alan kelimelerden 33’ü Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun, 32’si Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun ve 36’sı Sahtekâr Fenomeni olmayanların temsil yapısında yer almamıştır. Öte yandan Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının “başarısızlık” sosyal temsillerinin içinde yer alan 17’şer unsurun erkek katılımcıların temsillerinde yer almadığı görülmüştür. Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için ise bu sayı 11’dir.

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda, benzerlikler de olmasına karşın, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun merkezi çekirdek ve çevresel alanlar içindeki unsurlar açısından erkeklerden farklılaşan yönleri olduğu söylenebilir (D9a). Öte yandan, beklenilenin aksine, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu (D9b) ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların da (D9d) temsil yapılarının erkeklerden farklılaşan yönleri olduğu görülmüştür. Hatta merkezi çekirdek ve çevresel alan açısından ortaklaşan unsurlar incelendiğinde, Gerçek Sahtekâr Fenomeni ile erkeklerin ortak unsur sayısının görece daha fazla olduğu görülmüştür. Hem Sahtekâr Fenomeni olmayanlar (D9e) hem de Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun (D9c) erkeklerden çevresel alanlar açısından farklılaşması ise, çevresel alanların yapısı gereği beklendik bir durumdur. Dolayısıyla Denence 9a, Denence 9c ve Denence 9e’nin kısmen desteklendiği; ancak Denence 9b ve Denence 9d’nin desteklenmediği söylenebilir.

### *3.3.11.2.3. Sosyal Temsil İçeriklerinin Nicel Analizler Aracılığıyla Karşılaştırılması*

Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsil içeriklerinin hem kendi aralarında hem de erkeklerin sosyal temsilleriyle karşılaştırıldığında anlamsal ve konumsal açıdan farklılaşabildiği tespit edilmiştir. Ancak bu farklılaşmalar, doğrudan gruplar arasında istatistiksel açıdan farklılıklar olduğu anlamını taşımamaktadır. İstatistiksel açıdan olası farklılıkların açığa çıkarılabilmesi için Sahtekâr Fenomeni gruplarının ve erkeklerin "başarısızlık" sosyal temsillerinin yapısında beliren unsurlara ait nicel değerlerin birbirinden farklı olup olmadığının analiz edilmesine ihtiyaç vardır.

Bu nedenle iki farklı yöntem izlenerek, Sahtekâr Fenomeni gruplarının merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanında beliren temsil unsurlarının sıklık ve önem açısından istatistiksel olarak birbirlerinden ve erkeklerden anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Birinci yöntem, merkezi çekirdek ve birinci çevresel alan içinde olduğu tespit edilen unsurlarının sıklık ve önem düzeyleri açısından dört grubun karşılaştırılmasıdır. Bu yöntemde *Pearson* Ki Kare ve *Kruskal Wallis* Testlerinden yararlanılmıştır. İkinci yöntemde ise tüm kadın ($n$ = 204) ve erkek ($n$ = 183) örneklemlerinin "başarısızlık" sosyal temsillerinin merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanındaki unsurlar baz alınarak, bu unsurların ifade edilme sıklıkları açısından üç Sahtekâr Fenomeni grubu arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizleriyle değerlendirilmiştir.

#### *3.3.11.2.3.1. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Temsil Unsurlarının Sıklık ve Önem Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması: Pearson Ki Kare Analizleri ve Kruskal Wallis Testlerinin Bulguları*

Sahtekâr Fenomeni grupları ve erkek katılımcılar, "başarısızlık" sosyal temsillerinin merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanında beliren unsurların sıklık ve önem değerleri açısından parametrik olmayan analizlerle kıyaslanmıştır. Dört grubun söz konusu unsurları ifade etme-etmeme sıklıkları bir dizi *Pearson* Ki Kare Testi; bu unsurlara atfettikleri önem ortalamaları ise *Kruskal Wallis* H Testi ile karşılaştırılmıştır.[17] Bir ya da birden çok grup için frekansı 5'ten düşük olan kelimeler analizlere dâhil

[17] Grupların örneklem büyüklükleri birbirine eşit olmadığı ve n < 30 olduğu için Tek Yönlü Varyans Analizi yerine *Kruskal Wallis* H Testi uygulanmıştır.

edilmemiştir. Yapılan analizlere ilişkin frekans değerleri, ortalama önem puanları ve bulgular Tablo 37'de aktarıldığı gibidir.

Tablo 37'de görülebileceği üzere, "mutsuzluk" ($\chi 2_{(3)} = 15.79$, $p < .001$), "üzüntü" ($\chi 2_{(3)} = 14.70$, $p = .002$) ve "hayal kırıklığı" ($\chi 2_{(3)} = 9.42$, $p = .02$) unsurlarının ifade edilme sıklıkları ile dört grup arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu ilişkinin hangi değerlerden kaynaklandığı gözlenen ve beklenen değerler arasındaki düzeltilmiş fark puanlarının hesaplanması ile incelenmiştir. Bulgular, erkek katılımcıların "mutsuzluk" unsurunu tüm kadın katılımcılarla kıyaslandığında beklenenden anlamlı biçimde daha az ifade ettiğini göstermiştir ($p < .001$). Sahtekâr Fenomeni grupları ise "mutsuzluk" unsurunun ifade edilmesi açısından birbirlerinden anlamlı olarak farklılaşmamıştır. "Üzüntü" açısından bakıldığında, erkeklerin bu ifadeyi hem Gerçek hem de Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla beklenenden anlamlı şekilde daha az ifade ettiği sonucuna ulaşılmıştır ($p < .001$). Ancak erkek katılımcılar ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar birbirinden anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Ayrıca, Sahtekâr Fenomeni olmayanların Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ile kıyaslandığında anlamlı biçimde daha az "üzüntü" ifadesini kullandığı görülmüştür. "Hayal kırıklığı" ifadesine yönelik analiz bulguları incelendiğinde, erkek katılımcıların Gerçek Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlarla kıyaslandığında, beklenenden anlamlı olarak daha az ifade sıklığına sahip olduğu görülmüştür ($p = .001$).

Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, genel olarak kadın katılımcıların "başarısızlık" çağrışımlarında erkeklere kıyasla duygu ifadelerinin daha fazla yer almış olduğu söylenebilir. Ek olarak, "üzüntü" ifadesinden hareketle, Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının bazı olumsuz duygu çağrışımlarını Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan daha fazla belirtmiş olduğunu da düşünmek mümkün gözükmektedir.

Tablo 37. Başarısızlık Sosyal Temsillerinde Merkezi Çekirdek ve Birinci Çevresel Alanda Yer Alan Unsurların Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkek Katılımcılar İçin Frekansları ve Önem Ortalamaları (N = 387)

| **Kelimeler** | **GSF[a]** | | | **SSF[b]** | | | **SF Olmayan[c]** | | | **Erkek Katılımcılar** | | | **Analiz Sonuçları** | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | *f* | % | *Ort.* | *f* | % | *Ort.* | *f* | % | *Ort.* | *f* | % | *Ort.* | $\chi^2_{frekans}$ | *p* | $\chi^2_{önem}$ | *p* |
| mutsuzluk | 17 | %26.15 | 4.41 | 8 | %22.86 | 2.00 | 28 | %26.92 | 3.25 | 19b | %10.38 | 2.95 | 15.79 | .001 | 7.77 | .051 |
| tembellik | 18 | %27.69 | 2.89 | 6 | %17.14 | 5.17 | 18 | %17.31 | 3.50 | 56 | %30.60 | 3.95 | 7.66 | .054 | 4.88 | .181 |
| Üzüntü | 12 | %18.46 | 5.33 | 11 | %31.43 | 3.09 | 13 | %12.50 | 3.15 | 16 | %8.74 | 3.44 | 14.70 | .002 | 7.93 | .047 |
| hayal kırıklığı | 11 | %16.92 | 4.09 | 5 | %14.29 | 4.00 | 14 | %13.46 | 3.93 | 10 | %5.46 | 3.40 | 9.42 | .024 | 0.80 | .848 |

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Dört grup, çeşitli unsurlar ifade etmeleri açısından değerlendirildikten sonra, bu unsurlara atfettikleri önem düzeyleri açısından da karşılaştırılmışlardır (bkz., Tablo 37). Elde edilen sonuçlar "mutsuzluk" ($\chi2_{(3)} = 7.77$, $p = .051$) ve "üzüntü" ($\chi2_{(3)} = 7.93$, $p = .047$) ifadelerine atfedilen önem düzeylerinin gruplar arasında marjinal şekilde anlamlı olarak farklılaştığını göstermiştir. Tespit edilen farklılıkların daha iyi anlaşılabilmesi için önem ortalamaları göz önünde bulundurularak (bkz., Tablo 37) yalnızca üç Sahtekâr Fenomeni grubunun verisi üzerinden gruplar yeniden karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun (*Ort.* = 4.41, *SS* = 2.35) Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna (*Ort.* = 2.00, *SS* = 1.31) kıyasla "mutsuzluk" ifadesini anlamlı şekilde daha az önemli gördüğüne işaret etmiştir ($\chi2_{(2)} = 6.91$, $p = .03$). Benzer şekilde, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu (*Ort.* = 5.33, *SS* = 1.78), Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna (*Ort.* = 3.09, *SS* = 1.64) kıyasla "üzüntü" unsurunu da anlamlı biçimde daha az önemli görmüştür ($\chi2_{(2)} = 7.34$, $p = .03$).

3.3.11.2.3.2. *Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Sosyal Temsillerinin Prototipiklik Açısından Karşılaştırılması: Tek Yönlü Varyans Analizi ve Bulguları*

Bu bölümde öncelikle üç Sahtekâr Fenomeni grubunun, kadınların ($n$ = 204) "başarısızlık" kavramına yönelik temsillerinin merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanındaki unsurları toplamda kaç kez kullandıkları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Böylece her bir grup için merkezi çekirdekteki, birinci çevresel alandaki ve her iki alandaki unsurları birlikte toplam kaç kez ifade ettiklerini gösteren üç farklı değer elde edilmiştir. Elde edilen bu puanlar Tek Yönlü Varyans Analizi ile karşılaştırılmıştır. Buradaki temel amaç, grupların birbirinden istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Ardından, aynı işlem erkek katılımcıların ($n$ = 183) "başarısızlık" sosyal temsillerinin merkezi çekirdek ve birinci çevresel alanı içindeki unsurlar baz alınarak tekrarlanmıştır. Bu incelemenin amacı ise Sahtekâr Fenomeni gruplarını erkek katılımcılara benzerlikleri açısından karşılaştırmaktır. Söz konusu unsurların Sahtekâr Fenomeni grupları tarafından ifade edilme ortalamaları ve bu ortalamalara ait betimleyici istatistikler Tablo 38'de verilmiştir.

Tablo 38. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Kadın ve Erkeklerin Başarısızlık Sosyal Temsilleri Baz Alınarak Hesaplanan Prototipiklik Puanları (n = 204)

| | **GSF[a]** | | | | | **SSF[b]** | | | | | **SF Olmayanlar[c]** | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **Değişkenler** | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* | *Ort.* | *SS* | *Min.* | *Maks.* | *Ranj* |
| Merkezi Çekirdek (K) | 1.54 | 1.03 | 0.00 | 5.00 | 5.00 | 1.11 | 0.83 | 0.00 | 3.00 | 3.00 | 1.31 | 0.93 | 0.00 | 4.00 | 4.00 |
| Birinci Çevresel (K) | 1.09 | 1.10 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 1.14 | 0.85 | 0.00 | 3.00 | 3.00 | 1.11 | 0.93 | 0.00 | 4.00 | 4.00 |
| Toplam (K) | 2.63 | 1.35 | 0.00 | 5.00 | 5.00 | 2.26 | 1.22 | 0.00 | 5.00 | 5.00 | 2.41 | 1.31 | 0.00 | 5.00 | 5.00 |
| Merkezi Çekirdek (E) | 1.26 | 0.96 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 1.11 | 0.90 | 0.00 | 3.00 | 3.00 | 1.00 | 0.86 | 0.00 | 3.00 | 3.00 |
| Birinci Çevresel (E) | 0.86 | 0.93 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 0.63 | 0.69 | 0.00 | 2.00 | 2.00 | 0.93 | 0.83 | 0.00 | 3.00 | 3.00 |
| Toplam (E) | 2.12 | 1.19 | 0.00 | 5.00 | 5.00 | 1.74 | 1.12 | 0.00 | 4.00 | 4.00 | 1.93 | 1.17 | 0.00 | 5.00 | 5.00 |

*Not.* Kadın örneklemi baz alınarak hesaplanan değerler (K), erkek örneklemi baz alınarak hesaplanan değerler (E) ile işaretlenmiştir.(Başarısızlık)

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Kadın katılımcıların temsil yapısı baz alınarak hesaplanan grup ortalamalarını karşılaştırmak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. *Levene* Testleri varyansların homojen dağılımı varsayımının desteklendiğini göstermiştir (Merkezi çekirdek için $F_{(2, 201)} = 1.83$, $p = .16$; Birinci çevresel alan için $F_{(2, 201)} = 2.26$, $p = .11$; Toplam için $F_{(2, 201)} = 0.30$, $p = .74$). İncelemeler sonucunda üç değer için de gruplar arasında anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir (Merkezi çekirdek için $F_{(2, 201)} = 2.48$, $\chi 2 = 2.22$, $p = .09$; Birinci çevresel alan için $F_{(2, 201)} = 0.03$, $\chi 2 = .03$, $p = .97$; Toplam için $F_{(2, 201)} = 1.04$, $\chi 2 = 1.78$, $p = .36$).

Erkek katılımcıların temsil yapısı baz alınarak hesaplanan grup ortalamalarını karşılaştırmak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. *Levene* Testleri varyansların homojen dağılımı varsayımının desteklendiğini göstermiştir (Merkezi çekirdek için $F_{(2, 201)} = 1.84$, $p = .16$; Birinci çevresel alan için $F_{(2, 201)} = 0.68$, $p = .51$; Toplam için $F_{(2, 201)} = 0.08$, $p = .92$). İncelemeler sonucunda üç değer için de gruplar arasında anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir (Merkezi çekirdek için $F_{(2, 201)} = 1.70$, $\chi 2 = 1.21$, $p = .19$; Birinci çevresel alan için $F_{(2, 201)} = 1.69$, $\chi 2 = 1.21$, $p = .19$; Toplam için $F_{(2, 201)} = 1.27$, $\chi 2 = 1.73$, $p = .28$).

Elde edilen bu bulgular, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsil unsurlarının, genel kadın örneklemi için ortaya çıkan merkezi ve birinci çevresel alandaki unsurları ifade etmeleri açısından birbirlerinden istatistiksek olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Ek olarak söz konusu üç grubun erkek katılımcıların merkezi ve birinci çevresel alanında beliren unsurlar açısından da birbirinden istatistiksel olarak farklılaşmadığı anlaşılmıştır.

#### *3.3.11.2.3.3. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Temsil İçeriklerinin Olumluluk Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması*

Denence 8 ve Denence 10 kapsamında Sahtekâr Fenomeni gruplarının "başarısızlık" sosyal temsilleri olumluluk değerleri açısından birbirleriyle ve erkeklerle karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç için öncelikle Kutupluluk İndeksi hesaplanmıştır. Katılımcıların Kutupluluk İndeksleri için hesaplanan değerlerin gruplarına göre dağılımı Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39. Başarısızlık Sosyal Temsilleri İçin Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkeklere Yönelik Kutupluluk İndeksleri (N = 387)

| **Gruplar** | ***f*** ***(< -.01)*** | ***f*** ***(-.01 < KE < .01)*** | ***f*** ***( > .01)*** | ***Ort.*** | ***SS.*** | ***Min.*** | ***Maks.*** | ***Ranj*** |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| GSF[a] | 59 (%90.76) | 1 (%1.54) | 5 (%7.70) | -0.70 | 0.46 | -1.00 | 0.86 | 1.86 |
| SSF[b] | 32 (%91.43) | 1 (%2.86) | 2 (%5.71) | -0.71 | 0.44 | -1.00 | 1.00 | 1.00 |
| SF Olmayanlar[c] | 91 (%87.50) | 0 (%0.00) | 13 (%12.50) | -0.65 | 0.57 | -1.00 | 1.00 | 1.00 |
| Erkekler | 153 (%83.61) | 9 (%4.92) | 21 (%11.47) | -0.63 | 0.56 | -1.00 | 1.00 | 1.00 |

[a] *Gerçek Sahtekâr Fenomeni,* [b] *Stratejik Sahtekâr Fenomeni,* [c] *Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

Tablo 39'da görülebileceği üzere, grupların büyük çoğunluğu için (her bir grup için %80'den fazla) Kutupluluk İndeksi -.01'den küçüktür. Dolayısıyla grupları fark etmeksizin katılımcıların çoğunun "başarısızlık" kavramına yönelik olumsuz çağrışımlara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte gruplar arasındaki olası farklılıkların tespiti için Tek Yönlü Varyans Analizi aracılığıyla grupların Kutupluluk İndeksleri ortalamaları karşılaştırılmıştır. Analiz için varyansların homojenliği varsayımı desteklenmiştir (*Levene's* $F_{(3,\ 383)} = 1.26$, $p = .29$). Bulgular Kutupluluk İndeksi ortalamaları açısından grupların birbirinden anlamlı biçimde farklı olmadığına işaret etmiştir ($F_{(3,\ 383)} = 0.34$, $\chi 2 = 0.10$, $p = .80$). Dolayısıyla Sahtekâr Fenomeni gruplarının kendi içinde ve erkeklerle kıyaslandığında, "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerinin Kutupluluk İndeksleri bakımından birbirlerinden farklılaşmadığını söylemek mümkündür.

Son olarak, temsil içeriklerine verdikleri olumluluk değerlerinin ortalaması açısından grupların anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi ile araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda -2 ile +2 arasında yapılmış olan değerlendirmeler 1 ile 5 arasında olacak şekilde yeniden kodlanmıştır. Sahtekâr Fenomeni gruplarının ve erkek katılımcıların "başarısızlık" sosyal temsillerine yönelik olumluluk değerlendirmelerinin ortalamaları ayrı ayrı Tablo 40'ta verilmiştir.

Tablo 40. Başarısızlık Sosyal Temsillerine Yönelik Olumluluk Düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni Grupları ve Erkekler İçin Dağılımı (N = 387)

| **Gruplar** | ***Ort.*** | ***SS.*** | ***Min.*** | ***Maks.*** | ***Ranj*** |
|---|---|---|---|---|---|
| GSF[a] | 1.82 (-1.18) | 0.79 (0.79) | 1.00 (-2.00) | 4.00 (1.00) | 3.00 (3.00) |
| SSF[b] | 1.85 (-1.15) | 0.78 (0.78) | 1.00 (-2.00) | 4.57 (1.57) | 3.57 (3.57) |
| SF Olmayan[c] | 1.94 (-1.06) | 1.02 (1.02) | 1.00 (-2.00) | 5.00 (2.00) | 4.00 (4.00) |
| Erkekler | 1.96 (-1.04) | 0.96 (0.96) | 1.00 (-2.00) | 5.00 (2.00) | 4.00 (4.00) |

*Not. -2 ve +2 arasında değişen ham değerlere ait betimleyici istatistikler parantez içinde verilmiştir. [a] Gerçek Sahtekâr Fenomeni, [b] Stratejik Sahtekâr Fenomeni, [c] Sahtekâr Fenomeni Olmayanlar*

*Levene* Testi varyansların homojen dağılımı varsayımının desteklendiğini göstermiştir ($F_{(3, 383)} = 0.78$, $p = .51$). Tek Yönlü Varyans Analizi ile yapılan incelemeler sonucunda grupların olumluluk ortalamaları açısından anlamlı biçimde farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($F_{(3, 383)} = 0.40$, $\chi 2 = 0.35$, $p = .76$). Tüm bulgular birlikte ele alındığında, "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerin olumluluk düzeyleri açısından Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun birbirinden, Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan ve erkeklerden farklılaşmadığını söylemek mümkündür.

Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, beklenilenin aksine, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarısızlık" kavramına yönelik olumluluk düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan (D8a) ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundan (D8b) daha düşük olmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun olumluluk düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan farklılaşmaması (D8c) beklenir bir durumdur. Buna ek olarak, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun olumluluk puanlarının erkeklerden de farklılaşmadığı görülmüştür (D10a). Ancak yine Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu (D10b) ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların (D10c) erkeklerden farklılaşmaması araştırma öngörüleriyle uyuşmaktadır. Dolayısıyla Denence 8a, Denence 8b, Denence 10a desteklenmezken, Denence 8c, Denence 10b ve Denence 10c'nin desteklendiği söylenebilir.

## 3.4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma üç temel amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki, birinci çalışmadan elde edilen bulguların, spesifik bir kadın grubu (akademisyenler) üzerinde sınanmasıdır. İkinci amacı, kadınların sosyal temsillerini erkeklerin sosyal temsilleriyle karşılaştırmaktır. Üçüncü ve son amacı ise Sahtekâr Fenomeninin "başarısızlık" sosyal temsilleriyle ilişkisini incelemektir. Elde edilen bulgular, ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

### *3.4.1. Yaygınlık ve Demografik Risk Faktörleri*

Akademisyenler ile yapılan bu çalışmada, Clance (1985) tarafından önerilen yöntem, kadın akademisyenlerin %45.59'unun orta derecede, %20.10'unun sıklıkla ve %2.94 yoğun olarak sahtelik hisleri ile mücadele ettiğine işaret etmiştir. Holmes ve arkadaşlarının (1993) önerisi, katılımcıların %21.57'sinin; ortalama üzerinden yapılan hesaplamalar ise %15.69'unun Sahtekâr Fenomeni olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla Clance (1985) tarafından önerilen değerlendirme sistemine göre ülkemizdeki akademisyen kadınların %68.63'ünün en az orta düzeyde sahtelik hisleriyle mücadele ettiği anlaşılmaktadır. Üstelik bunların yaklaşık %3'ü, bu hisleri oldukça yoğun bir biçimde deneyimlemektedir. Bu oranlar, Sahtekâr Fenomeninin Türkiye'de akademi alanda çalışanlar için de göz ardı edilemeyecek öneme sahip olduğunu açığa çıkarmıştır.

Çalışmada Sahtekâr Fenomeni ile ilişkisi araştırılan demografik değişkenler yaş, meslekte bulunma süresi, kurumda bulunma süresi, hane geliri ve medeni durumdur. Elde edilen bulgular, genç kadın akademisyenlerin, kendilerinden daha ileri yaştaki kadın meslektaşlarına kıyasla daha fazla sahtelik hisleri deneyimlediklerini açığa çıkarmıştır. Çalışmada ayrıca, medeni durum ile sahtelik hisleri arasındaki ilişki de incelenmiştir. Bulgular, bekâr kadın akademisyenlerin, evli olanlara kıyasla daha yoğun sahtelik hisleri deneyimlediğini; ama aynı zamanda bekârların evlilere kıyasla anlamlı şekilde daha genç olduğunu göstermiştir. Fakat bu çalışmada analizlerin varsayımları karşılanmadığı için yaş değişkeninin kontrol altına alınması mümkün olmamıştır. Birinci çalışmanın bulgularından hareketle, tespit edilen bu ilişkide yaş değişkeninin rol alıyor olabileceği ileri sürülebilir.

Öte yandan, bu çalışmada, yaş kontrol altına alındığında Sahtekâr Fenomeninin mesleki süre, kurumda bulunma süresi ve hane geliri ile de ilişkili olmadığı anlaşılmıştır. Bu bulgular, akademi alanının kendi karakteristiği ile ilgili olabilir. Çünkü akademi, kendi içinde basamaklardan oluşmakta ve akademisyenler her yeni basamakta yeni görevlerle karşılaşmaktadırlar. Buna ek olarak, akademi bu basamakları –yani unvanları– merkeze alan hiyerarşik bir yapılanmayı içerir. Üst basamaklara çıkmak ise ancak zamanla yani yaş ilerledikçe mümkün olabilmektedir. Kurumdaki süreye ilişkin bulgular ise, akademisyenlerin kurumlar arasındaki hareketliliklerinin oldukça az olmasından kaynaklanabilir. Mesleki süre ve kurumdaki süre arasındaki yüksek düzeydeki olumlu ilişki bu düşünceyi destekleyen ipuçları sunmuştur ($r$ = .75, $p$ < .001). Bu durum, yaşı görece ileri olan akademisyenlerin yeni normlarla ve yeni görevlerle karşılaşmalarını görece azaltarak sahtelik hisleri yaşamamalarını sağlıyor olabilir. Ayrıca akademisyenler, görece benzer sosyo-ekonomik düzeylere sahiptir. Üstelik örneklemin çoğunluğunu devlet üniversitelerinde çalışanlar oluşturmuştur. Bu üniversitelerde aynı unvandaki kişiler eşit gelir sağlarlar. Bu nedenler, birinci çalışmada sosyo-ekonomik düzey için bulunan ilişkiye karşın, şimdiki çalışmada hane geliri ile Sahtekâr Fenomeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamasına yol açmış olabilir.

Tüm bunlar ek olarak, kadınların kariyerlerinden vazgeçişlerini ifade eden sızdıran boru sendromunun (bkz., Kıroğlu Bayat ve Baykal Parıldar, 2021) etkisi de göz ardı edilmemelidir. Bilindiği üzere, pek çok kadın çeşitli sebeplerle (örn., eşitsizlik, rol çatışması, baskı vb.) henüz genç yaşlardayken kariyerlerini sonlandırma kararı alabilmektedir. Öte yandan bu durum, yaşı ileride olan kadın akademisyenlerin, zamanında bir seçilim baskısına maruz kalıp, "başarılı" şekilde evrimleşenler olabileceği ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Elde edilen bulgularda böyle bir sürecin etkisi olup olmadığı ise ancak boylamsal çalışmalarla açıklığa kavuşturulabilir.

### *3.4.2. Sahtekâr Fenomeni ve Cinsiyet*

İkinci çalışmada kadınlar ve erkeklerin Sahtekâr Fenomeni düzeyleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığının da araştırılması hedeflenmiştir. Elde edilen bulgular, kadın akademisyenlerin erkek meslektaşlarına göre daha fazla sahtelik hislerinden muzdarip olacağı öngörüsünü desteklemiştir. Bu bulgu, kadınlarda sahtelik hislerinin daha yoğun olduğuna işaret eden önceki araştırmalarla tutarlı (örn., Alsaleem vd., 2021; Cokley vd.,

2015; Holliday vd., 2020; Hutchins vd., 2018; Patzak vd., 2017); cinsiyet ile Sahtekâr Fenomeni arasında anlamlı bir ilişkinin bulunamadığı araştırmalarla ise tutarsızdır (örn., Kumar vd., 2022; Mascarenhas vd., 2019; Rohrmann vd., 2016; Vergauwe vd., 2015). Öte yandan çalışmanın örnekleminde yer alan erkeklerin yaşlarının kadınlardan anlamlı biçimde daha yüksek olduğu bulunmuş fakat analizlerin varsayımları karşılanmadığı için bu ilişkinin yaş değişkeni kontrol altına alınarak tekrar incelenmesi mümkün olamamıştır.

Kadınların, özellikle erkeklerin egemen olduğu alanlarda daha fazla sahtelik hisleri deneyimlediği düşünülür (Ivie ve Ephraim, 2009). Ülkemizde akademi giderek kadınların daha fazla dâhil olmaya başladığı bir çalışma alanıdır. Buna karşın, özellikle üst basamaklara çıkıldıkça hâlâ erkeklerin egemenliğinin sürdüğü görülebilir (bkz., https://istatistik.yok.gov.tr/). Dolayısıyla, akademi alanındaki kadınların erkeklerden daha fazla sahtelik hisleri deneyimlemesi, erkek egemen bir alanda çalışıyor olmalarıyla açıklanabilir.

Öte yandan, hemcinslerinin çoğunlukta olduğu alanlardaki kadınların, erkeklerin çoğunlukta olduğu alanlardakilere benzer biçimde yoğun sahtelik hisleri yaşadığına işaret eden önceki bulgular (Chakraverty ve Rishi, 2021) bu çıkarımın ne derece geçerli olduğunu sorgulatabilir. Bu nedenle ikinci çalışmada kadın akademisyenlerin çalıştıkları bölümlerin ve bölüme katkı sağlayanların cinsiyet dağılımlarının, bu kadınların sahtelik hisleriyle ilişkili olup olmadığının keşfedilmesi de hedeflenmiştir. Elde edilen bulgular, tamamı ya da çoğunluğu kadın olan bölümlerde çalışan kadınların, çoğunluğu erkek olan bölümlerde çalışanlara kıyasla daha yoğun sahtelik hisleri deneyimlediğine işaret etmiştir. Benzer şekilde, bölüme katkı sağlayanların tamamının ya da çoğunluğunun kadın olduğu bölümlerde çalışanlar, katkının kadın ve erkekler tarafından eşit sağlandığı bölümlerde çalışanlara kıyasla daha yüksek Sahtekâr Fenomeni düzeylerine sahiptir.

Araştırmada sahtelik hislerinin daha yoğun olduğu birimlerde yönetimin kadınların elinde olup olmadığı doğrudan sorulmamıştır. Ancak sayısal çoğunluğun yanı sıra bölümün yürütülmesine olan katkı da değerlendirilmiştir. Bu nedenle elde edilen bulguların, kadınlardaki sahtelik hislerinin erkek egemen alanlarda çalışmakla ilişkili olduğuna yönelik görüşle çeliştiğini düşünmek mümkündür. Hemcinslerinin sayıca

egemen olduğu bölümlerde kadınların daha yoğun sahtelik hisleri yaşamasının birkaç nedeni olabilir. Araştırma bulgularına yönelik bir açıklama "sosyal karşılaştırma" kavramı üzerinden getirilebilir. Sosyal karşılaştırma, bireylerin kendilerini diğer iç grup üyeleri ile karşılaştırması olarak açıklanır (Festinger, 1954). Bireyin kendisini bir iç grup üyesi ile karşılaştırması, kendisi ile hedef kişinin arasındaki farka odaklanmasına ve bu farkın kapatılamaz olduğuna inanmasına yol açabilir. Böyle bir karşılaştırma olumsuz duyguları (Smith, 2000) ve olumsuz psikolojik durumları deneyimlemeyi (McCarthy ve Morina, 2020) de beraberinde getirir. Sosyal karşılaştırmanın sahtelik hislerini tetikleyebildiği, literatürde pek çok kez gösterilmiştir (Fassl vd., 2020; Hutchins ve Rainbolt, 2017; Jensen ve Deemer, 2020). Bu açıdan bakıldığında, kadın akademisyenlerin kendilerini, erkeklerden ziyade, cinsiyet açısından da ortak bir iç grup kimliğini paylaştıkları diğer kadın meslektaşlarıyla daha fazla karşılaştırmaları muhtemeldir. Dolayısıyla kadınlar, tamamı ya da çoğunluğu kadınlardan oluşan bölümlerde, erkeklerin çoğunlukta olduğu bölümlere kıyasla sosyal karşılaştırma yapabilecekleri daha fazla uyarana sahiptir. Bu nedenle hemcinsleriyle çalışmak kadınların sahtelik hislerini, erkeklerle çalışmaya kıyasla daha fazla tetikliyor olabilir.

Bulgulara yönelik bir diğer açıklama Chakraverty ve Rishi (2021) tarafından da belirtildiği gibi kadın üstlerin astlarına yönelik fiziksel olmayan şiddet içerikli tutum ve davranışlar sergileyebilmesi ve bunun da kadınlardaki sahtelik hislerini tetiklemesi bağlamında anlaşılabilir. Erkeklerin lehine olan cinsiyet eşitsizliğini içselleştirmiş kadın yöneticilerin, kadın astlarına karşı kötü davranışlar sergilemelerini ve böylece cinsiyetle ilişkili hiyerarşik yapılanmayı meşru kılmalarını ifade eden "kraliçe arı sendromu" *(queen bee syndrome)* kavramının varlığı (Staines vd., 1974) bu açıklamayı destekler. Birim bazında olmasa da erkek egemen ideolojiyle cinsiyetlendirilmiş bir kurum olarak görülen akademi alanında (bkz., Tuncer, 2019) bir kadın olarak çalışmak, statükoda üst bir hiyerarşi basamağına geçmek anlamını taşıyabilir. Gerçekleştirdikleri bu bireysel hareketliliğin sonucunda kadınların kendilerini bu üst konumdaki prototip dışı örnekler olarak görmekle kalmayıp, kendi alanlarındaki hemcinslerini de toplumda kadınlarla ilişkilendirilmiş olumsuz kalıpyargılarla yaftaladıkları ve onlara karşı olumsuz tutumlara sahip olabildikleri bilinmektedir (Ellemers vd., 2004). Kraliçe arı sendromu ve bu sendroma yönelik sosyal kimlik perspektifli açıklamalar hemcinslerinin egemen olduğu bölümlerde kadınların sahtelik hisleri yaşamasının bir nedeni olarak

görülebilirse de bu bölümlerde diğer bölümlere kıyasla daha fazla sahtelik hislerinin yaşanmasını tam olarak açıklayamaz.

Elde edilen bulgulara yönelik son bir açıklama ise gerçekliğin bir grup içindeki iletişim ve işbirliği ile inşa edildiği görüşü üzerinden getirilebilir (bkz., Moscovici, 1984). Bu bakış açısı doğrultusunda, kadınların gerçekliklerini sırasıyla toplumsal cinsiyet sistemi ve toplumsal cinsiyet kimlikleri rehberliğinde ürettiklerini söylemek mümkündür (Duveen, 1993; Flores-Palacios ve Oswald, 2019). Ayrıca yoğun sahtelik hislerinin kadınsı cinsiyet rolleri tarafından yordandığı da bilinmektedir (Fassl vd., 2020; Patzak vd., 2017). Buradan hareketle, kadınların bu tür gerçek dışı korkularının aslında toplumsal cinsiyet kimlikleri aracılığıyla kendilerini konumlandırdıkları yerden dünyayı nasıl anlamlandırdıkları ile ilişkili olduğunu düşünmek akla yatkın görünür. Böyle bir çerçeveden bakıldığında, tamamı veya çoğunluğu kadın olan bölümlerin, gerçekliği üreten iş birliği ve iletişimin, çoğunlukla -paylaşılan cinsiyet kimliği nedeniyle- benzer gerçekliklere sahip olan kadınlar arasında yaşanması mecburiyetini beraberinde getireceği ileri sürülebilir (Ayrıca bu bölümlerde erkeklerin sahip olduğu gerçekliklerin -sayıca az olmaları nedeniyle- iletişim ve işbirliği ile ilişkili dolaşıma ancak kısıtlı bir biçimde dâhil olacağı da düşünülebilir). Dolayısıyla sahtelik hislerine yol açan ve bir nevi "yanlı" olarak nitelendirilebilecek gerçekliklerin, kadınların yoğunlukta olduğu bölümlerde iş birliği, iletişim ve onaylanma ile giderek güçlenmesi ve paylaşılan ortak bir gerçeklik haline dönüşmesi beklenilebilir bir durumdur. Bu durum, tamamı ve çoğunluğu hemcinslerinden oluşan ya da onlar tarafından yönetilen bölümlerde çalışan kadın akademisyenlerin diğer bölümlere kıyasla daha fazla sahtelik hissetmelerine kapsamlı bir açıklama sağlayabilir. Ancak bu açıklamanın bilimsel açıdan desteklenebilmesi için kadın yoğunluklu ve erkek yoğunluklu alanlarda gerçekliklerin nasıl üretildiği ve bu üretim sonucunda ortaya çıkan ürünlerin birbirlerinden nasıl farklılaştığının araştırılmasına ihtiyaç vardır.

### *3.4.3. Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Nicel Değerler Üzerinden Oluşturulması ve Ayrıştırılması*

Sahtekâr Fenomeninin türleri arasında farklılıklar olacağını öngören denencelerin sınanabilmesi amacıyla, birinci çalışmaya benzer bir biçimde, Sahtekâr Fenomeninin nicel değişkenler açısından ayrıştırılıp ayrıştırılamadığı incelenmiştir. İlk bulgular,

Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Gerçek Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr olmayanlardan ayrışmadığına işaret etmiştir. Ayrıca bu çalışmada benlik saygısı, kendini zayıflatma davranışları, depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri açısından Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonucun araştırma örnekleminin akademisyenlerden oluşması ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Akademinin psikolojik sağlığı olumsuz etkileyen zorlayıcı normları (Lau ve Pretorius, 2019), hem Gerçek hem de Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının benzer psikolojik deneyimler yaşamasına beraberinde getirebilir. Öte yandan, birinci çalışmaya benzer biçimde, grupların nicel veriler üzerinden farklılaşmaması, grupların sosyal temsilleri üzerinden de incelenmesi gerektiği görüşünü haklı çıkarmaktadır.

### *3.4.4. Başarı Sosyal Temsilleri*

Bu bölümde, Sahtekâr Fenomeni ile "başarı" kavramına yönelik sosyal temsiller arasındaki ilişkilere yönelik bulgular, ilgili literatürler ışığında tartışılmıştır.

#### *3.4.4.1. Kadın ve Erkeklerin Başarı Sosyal Temsilleri*

Araştırmada, toplumsal cinsiyet sisteminin kadınların akademik başarılarını desteklemediği savından hareketle, "başarı" sosyal temsillerinin erkeklerin sosyal temsillerine kıyasla daha az yapılandırılmış olduğu öngörülmüştür. Ancak, beklenilenin aksine erkek akademisyenlerin "başarı" sosyal temsillerinin yoğunluğunun, meslektaşları olan kadınlara kıyasla daha da düşük olduğu açığa çıkmıştır. Bu sonucun kadın ve erkek akademisyenlerin "başarı" kavramına yönelik "mesafeleriyle" ilişkili olabileceği ileri sürülebilir (bkz., Dany, 2016; Dany vd., 2014). "Başarı" ile ilişkili bilgi, katılım ve sosyal uygulamalar arttıkça, ona yönelik sosyal temsil içeriklerinin de farklılaşması beklenir. Bununla birlikte, "başarı" kavramına yönelik mesafe azaldıkça, bu kavramla ilgili uyarılan unsurların sayısının artması da olasıdır. Örneğin Rodrigues ve arkadaşları (2015), istatistiksel olarak anlamlılığa ulaşamasa da üreticilerin tüketicilere kıyasla ilgili ürün hakkında daha çok çağrışıma sahip olabileceklerine işaret etmiştir. Şimdiki çalışmada ise katılımcılardan yalnızca belirli sayıda kelime yazmaları talep edilerek cevapları sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla "başarı" objesine yaklaştıkça çağrışım sayısının artması, ancak kısıtlı sayıda unsur talebi doğrultusunda bu çeşitli

çağrışımlardan bazılarının seçilerek yazılmış olması mümkündür. Aynı mesleğe sahip oldukları için iki grubun da "başarı" kavramına aynı mesafede olmaları beklense de "akademik başarı" ile ilişkileri çok daha geçmişe dayanan ve toplumsal cinsiyet sistemi tarafından da bu yönde desteklenen erkeklerin, kadınlara kıyasla "başarı" ile ilişkili daha fazla çağrışım üretmiş oldukları düşünülebilir. Yapısal incelemelerin erkeklerin sosyal temsillerinin akademik araçlar açısından daha zengin olabileceğine işaret etmesi de bu görüşü destekler nitelikte değerlendirilebilir. Öte yandan bir temsilin yoğunluğu ile o temsil objesine mesafe arasındaki ilişkileri açığa çıkaracak görgül araştırmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Kadın ve erkek akademisyenlerin "başarı" sosyal temsillerinin yapısı ve içeriği incelendiğinde, genel olarak her ikisinin yapısında da akademik/mesleki araçların, görece daha içsel/soyut araçların, duyguların, maddi/somut amaçların ve görece daha soyut akademik amaçların olduğu görülmüştür. Erkekler için akademik/mesleki araçlar, kadınlar için içsel/soyut araçlar daha yoğunlukta gözükmektedir. İki grup için de merkezi çekirdekte "çalışma", "yayın yapma", "araştırma", "üretim" ve "disiplin unsurlarının ortak olduğu görülmüştür.

Birinci çalışmadan farklı olarak, "mutluluk" unsuru merkezi önemde görülmemiş; ancak yine de kadınlar için en yüksek frekansa sahip ikinci unsur olmuştur. Nitekim, unsurların bir aradalığına ilişkin incelemeler birinci çalışmadakine benzer şekilde, kadın akademisyenler için de "mutluluk" kavramının önemli rolüne işaret etmiştir. Ayrıca nicel karşılaştırmalar, kadın akademisyenlerin "mutluluk" unsurunu erkeklere kıyasla anlamlı biçimde daha sık ifade ettiğini göstermiştir. Bu durum, "başarı" kavramının kadınlar tarafından, kendilerine daha fazla duygu yüklü kalıpyargılar ve roller atfeden cinsiyet sistemi üzerinden demirlendiğinin bir işareti olarak değerlendirilebilir.

Çalışmadaki görülen bir diğer önemli farklılık, ikinci çevresel alanda yer alan "yorgunluk" gibi başarıyla ilişkili görece olumsuz unsurların kadınların çağrışımlarında yer almış olmasıdır. Erkekler "başarı" objesine yönelik bu tür çağrışımlara sahip değillerdi. Nitekim nicel analizler, kadınların "başarı" sosyal temsillerinin erkeklere kıyasla daha düşük olumluluk düzeyine sahip olduğunu da açığa çıkarmıştır. Erkekler için ise bu alanda toplumsal birtakım araçların ("liyakat" ve "adalet") belirdiği dikkat

çekmektedir. Aynı zamanda hem kadın hem de erkek akademisyenler için bu alanda kişilerarası araçlar ("iletişim", "ekip", "sosyallik", "paylaşım") yer almıştır. Akademisyenlerin temsillerinin diğer alanlarındaki bireysel perspektif düşünüldüğünde, bu unsurların temsilin merkezi çekirdeği ile çatışma içinde olduğu düşünülebilir. Sonuç olarak, "başarı" kavramının kadınlar için olumsuz yönleri olduğu, erkekler için toplumsal birtakım meseleler üzerinden inşa edilebildiği ve hem kadın hem erkekler için kişilerarası ilişkileri de çağrıştırabildiği söylenebilir.

#### *3.4.4.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarı Sosyal Temsilleri*

Araştırma için kurulan temel mantık çerçevesinde, çalışmada Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun, Stratejik Sahtekâr Fenomeni, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ve erkeklerden "başarı" sosyal temsillerinin içeriği, bu içeriğin konumsal özellikleri ve olumluluk düzeyleri açısından farklılaşacağı düşünülmüştür. Diğer üç grubun sosyal temsillerinin ise merkezi çekirdeğindeki unsurlar ve olumluluk düzeyleri açısından benzer olması beklenmiştir. Elde edilen bulgular, birinci çalışmaya benzer şekilde, sosyal temsilleri açısından tüm grupların benzerlik ve farklılıkları olduğuna işaret etmiştir.

Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunu, onu diğer gruplardan ayıran temsil içerikleri incelendiğinde, "özgüven", "emek", "bilgi", "tatmin", "maddi gelir" ve "tanınırlık" unsurlarının ön plana çıktığı görülmüştür. Birinci çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda sağlanan perspektifin aksine, bu çalışmada Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun sosyal temsillerinde ön plana çıkan unsurların yukarı doğru bireysel hareketlilik için "başarı" kavramının bir araç olarak görülmesi mümkün gözükmemektedir. Bu durum, örneklemin hali hazırda belirli bir sosyo-ekonomik düzeydeki kişileri içermesinden kaynaklanmış olabilir. Ekonomik dezavantaj giderildiğinde dezavantajlı grup kimliğinin "başarı" kavramına yönelik rehberliği sona ermiş olur ve bu da temsilin zamanla değişip ve dönüşmesine yol açabilir. Buna karşın, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" sosyal temsillerinin olumluluk düzeylerinin erkeklere kıyasla anlamlı şekilde daha düşük olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, "başarı" sosyal temsillerinin inşasıyla deneyimledikleri sahtelik hisleri arasındaki ilişkinin bu örneklem için de sürdüğü anlaşılmaktadır. Ancak "başarı" kavramını cinsiyet kimlikleri ve mesleki kimliklerin etkileşimiyle inşa eden bu kadınlar

için, bu ilişkinin söz konusu bulgular ile açıklığa kavuşturulması güçleşmiş gözükmektedir.

Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" sosyal temsilleri incelendiğinde, "akademik itibar", "atıf", "unvan" ve "takdir" unsurlarının, diğer gruplara kıyasla bu grup için daha belirgin rolleri olduğu görülmüştür. Bu çalışmada "akademik itibar" olarak kavramsallaştırılan unsur, Stratejik Sahtekâr Fenomeni için merkezi çekirdekte konumlanmıştır. Ancak söz konusu unsur diğer iki grubun temsil yapısında yer almamıştır. Dolayısıyla birinci çalışmada "itibar" ifadesinin Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için diğer gruplara kıyasla daha belirgin bir role sahip olduğu görüşü ikinci çalışmadan elde edilen bulgularla desteklenmiştir. Öte yandan, "akademik itibar" ifadesinin erkek katılımcıların "başarı" sosyal temsillerinin de birinci çevresel alanında konumlandığı görülmüştür. Bu durum, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun bu unsur açısından, diğer kadın gruplarındansa erkek katılımcılara daha benzer olduğu şeklinde yorumlanabilir. Buna ek olarak, diğer grupların temsil yapısı içinde yer alamayan "atıf" unsurunun Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için merkezi çekirdekte konumlandığı görülmüştür. Ayrıca "unvan" ifadesi Stratejik Sahtekâr Fenomeni için birinci çevresel alanda, diğer gruplar için ikinci çevresel alanda yer almıştır. "Takdir" ise Stratejik ve Gerçek Sahtekâr Fenomeni grupları için minimum frekans eşiğini aşarak ikinci çevresel alanda konumlanmış iken, Sahtekâr Fenomeni olmayanların sosyal temsil yapısında yer almamıştır.

Birinci çalışmada Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerini anlamaya yönelik sunulan perspektif "kariyer" kavramı ve bu kavramın kolektif hafızadaki yeri üzerinden açıklanmaya çalışılmıştı. Bu çalışmada "kariyer" unsurunun bu grup için belirginliği söz konusu değildir. Ancak erkeklerle ortak biçimde ve diğer kadın gruplarından farklı olarak "başarı" kavramını "akademik itibar" unsurunun merkeziyetinde inşa etmesi, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubundaki kadınlar için birinci çalışmada sağlanan perspektife benzer biçimde, bu kadınların "başarı" kavramını örtük olarak erkeklere "meydan okuma" motivasyonuyla (Duveen, 1993: 6) inşa ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Buna ek olarak, Stratejik Sahtekâr Fenomeni için belirginleşen, "atıf", "itibar", "takdir" gibi unsurlar göz önünde

bulundurulduğunda, bu grubun "başarı" kavramına yönelik anlayışı, zorunlu olarak diğerlerinin varlığını gerektiriyor gibi gözükmektedir.

Sahtekâr Fenomeni olmayanların "başarı" temsilleri incelendiğinde ise "proje" ifadesinin bu grup için daha belirgin olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, Gerçek Sahtekâr Fenomeni için öne çıkan akademik aracın "bilgi", Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için "atıf" ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar için "proje" unsuru olduğu anlaşılmıştır. "Bilgi" unsuru daha temel bir anlamı ifade eder. "Atıf" kişinin katılımından ziyade, diğerlerinin varlığı ve beğenisi ile ilişkilidir. Öte yandan "proje" daha kapsamlı, kolektif çalışmayı gerektirecek ve aynı zamanda sosyal katılımı ifade eden bir unsur olarak değerlendirilebilir. Unsurlar arasındaki bu fark, objeye mesafenin, o objeye yönelik temsilin işlevsel ve normatif unsurlar üzerinden inşa edilmesini farklılaştıracağı yönündeki anlayıştan hareketle anlaşılabilir (bkz., Dany, 2016; Dany vd., 2014).

Bunlara ek olarak, Sahtekâr Fenomeni olmayan grubun "başarı" sosyal temsillerinin duygusal ifade çeşitliliği açısından zengin olduğu; ancak Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni gruplarının aksine, bu grup için önem kesme puanını geçen tek duygunun çelişen unsurlar alanında konumlanan "merak" unsuru olduğu tespit edilmiştir. Bu duygu, aynı zamanda erkeklerin "başarı" sosyal temsillerinde de çelişen unsurlar alanında yer almaktadır. Ayrıca nitel yöntemler üzerinden yapılan karşılaştırmalar, temsil içerikleri açısından, "başarı" sosyal temsilleri erkeklerin sosyal temsillerine en benzer grubun bu grup olduğunu açığa çıkarmıştır. Dolayısıyla Sahtekâr Fenomeni olmayanların "başarı" sosyal temsillerinin, kadınsı toplumsal cinsiyet kimliğinin, diğer dezavantajlı kimliklerinin ve bu kimliklerin etkileşimlerinin rehberliğinden uzaklaştıkları alanlarda diğer iki grubun temsillerinden farklılaştığı söylenebilir. Uzaklaşılan bu alanlarda, belki de sosyalizasyon süreçleriyle, toplumsal cinsiyet temsillerinin diğer kutbunun ya da mesleki kimliğin rol almış olduğu düşünülebilir. Özdemir ve Kuşdil (2016) tarafından yapılan araştırmada mesleki ve erkeksi kalıpyargılar üzerinden, çalışılan birimin prototipinden farklılaşmanın kadınların sahtelik hislerini artıracağı bulgusu da bu düşünceyi desteklemektedir. Dolayısıyla, birinci çalışmada bu grup için sunulan ve temsillerinin inşasında uyumsuz sosyal kimliklerin görece daha az etkili olabileceğini ifade eden perspektif, bu çalışmadaki bulgularla desteklenmiş olur.

### *3.4.5. Başarısızlık Sosyal Temsilleri*

Bu bölümde, Sahtekâr Fenomeni ile "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsiller arasındaki ilişkilere yönelik bulgular, ilgili literatürler ışığında tartışılmıştır.

#### *3.4.5.1. Kadın ve Erkeklerin Başarısızlık Sosyal Temsilleri*

Kadınların "başarısızlık" sosyal temsillerinin erkeklere göre daha az yapılandırılmış olduğu beklentisinden hareketle öncelikle "başarısızlık" sosyal temsillerinin yoğunluğu incelenmiştir. Kadın ve erkeklerin bu kavrama yönelik fikir birliği ve bilişsel tutarlılıklarının oldukça düşük olduğu bulunmuştur. Bu düşük yoğunluk, unsurlar arasındaki ilişkilerin incelendiği analizlerde de kendisini göstermektedir. "Başarısızlık" sosyal temsillerinin yapılandırılmamış olmasının temelinde kültürel birtakım nedenler yatıyor olabilir. Örneğin, başarısızlık karşısındaki tolerans düzeyinin kültürle ilişkili olabileceği bilinmektedir (Zhang ve Cross, 2011). Bu toleransı oluşturan kolektif hafıza ve kültürün aynı zamanda başarısızlık temsilinin yapılandırılmamasına da yola açtığı ileri sürülebilir. Buna karşın, kadınların "başarısızlık" kavramına yönelik sosyal temsillerinin görece daha çeşitli olduğu görülmüştür. Bu bulgu araştırmanın öngörüsünün desteklediğini göstermektedir.

Katılımcıların "başarısızlık" sosyal temsillerin yapısı incelendiğinde, iki cinsiyet grubu için de "başarısızlık" kavramının duygular, akademik/mesleki nedenler, içsel/soyut nedenler, toplumsal nedenler, maddi/somut sonuçlar ve akademik/mesleki sonuçlar üzerine inşa edildiği görülmüştür. Her iki grup için de merkezi çekirdekte "tembellik", "yayın yapmama", "yetersizlik" ve "etik dışı davranma" unsurlarının ortak olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan kadınlar için "mutsuzluk" kavramı ön plana çıkmıştır. Bu unsurun kadınların sosyal temsilleri içindeki merkezi rolü, unsurlar arasındaki ilişkilerin incelendiği analizlerde de açıktır. Buna ek olarak nicel karşılaştırmalar da kadınların çağrışımlarında "mutsuzluk" ifadesinin erkeklere kıyasla daha sık yer aldığına işaret etmiştir. "Başarı" kavramında "mutluluk" üzerine yapılan karşılaştırmalar neticesinde, kadınların "başarısızlık" kavramını da toplumsal cinsiyete yönelik sosyal temsiller ve cinsiyet kimliklerinden hareketle duygu yüklü unsurlar üzerinden anlamlandırdıkları ileri sürülebilir. Ayrıca kadınların "başarısızlık" sosyal temsillerinde duygu yüklü ifadelerinin oldukça çeşitli olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum belki de "başarısızlık"

gibi olumsuz ya da tehdit oluşturan öncelikli durumlarda söz konusu sosyal objenin yol açtığı farklı aşamalardaki gerilimlerin (bkz., Bouriche, 2022) acil olarak giderilebilmesi için, onun toplumsal cinsiyete yönelik sosyal temsiller gibi çok daha doğal (Flores-Palacios ve Oswald, 2019) ve bilişsel olarak çok daha hızlı ulaşılabilir olan temsiller üzerinden demirlenip nesneleştirildiğine işaret ediyor olabilir. Öte yandan ilgili literatürün de işaret ettiği gibi, sosyal temsillerde duyguların rolünün daha fazla araştırılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

#### *3.4.5.2. Sahtekâr Fenomeni Gruplarının Başarısızlık Sosyal Temsilleri*

Çalışmada Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun, Stratejik Sahtekâr Fenomeni, Sahtekâr Fenomeni olmayanlar ve erkeklerden "başarısızlık" sosyal temsillerinin içeriği, bu içeriğin konumsal özellikleri ve olumluluk düzeyleri açısından farklılaşacağı; diğer üç grubun ise birbirinden farklılaşmayacağı öngörülmüştür. Elde edilen bulgular, "başarı" sosyal temsillerine ilişkin bulgulara benzer biçimde, "başarısızlık" sosyal temsilleri açısından da tüm gruplar arasında bazı benzerlik ve farklılıkların bulunduğunu ortaya çıkarmıştır.

Gerçek Sahtekâr Fenomeninin "başarısızlık" sosyal temsilleri incelendiğinde, "maddi sıkıntılar", "özgüvensizlik", "tatminsizlik", "yayın yapmama" ve "üretememe", "şanssızlık" unsurlarının diğer gruplara kıyasla daha belirgin olduğu görülmüştür. Bu grubun "başarı" sosyal temsillerinde "maddi gelir", "özgüven" ve "tatmin" unsurlarının rollerinin diğer gruplardan farklılaştığı tespit edilmişti. Dolayısıyla "başarısızlık" sosyal temsilleri için aynı yönde beliren bu bulgular, bir yandan "başarı" temsilleri ile ilişkili elde edilen bulgularla açıklanabilirken, diğer taraftan onları desteklemiş olur.

Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların "başarısızlık" sosyal temsillerinde akademik birtakım nedenleri, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla daha sık kullandığı görülmüştür. Ayrıca Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun bu türden unsurları Sahtekâr Fenomeni olmayanlara kıyasla daha önemli gördükleri anlaşılmıştır. Merkezi çekirdekteki "yayın yapamama" ve çelişen unsurlar alanındaki "üretememe" unsurları buna örnektir. Önemli bir başka bulgu, "şanssızlık" unsuru ile ilişkilidir. Sahtekâr Fenomeninin, kişilerin başarılarını içselleştiremeyerek onu "şans" gibi dışsal nedenlere atfetmelerini içerdiği bilinmektedir (Clance ve Imes, 1978). Oysa

Sahtekâr Fenomeni grubu için "başarı" çağrışımlarında "şans" unsuru görece nadir yer almıştır. Bu grubun, gerçek başarının şans ile açıklanamayacak olduğuna yönelik olası inancı bu bulguları açıklayabilir. Öte yandan, "başarısızlık" sosyal temsillerinde, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için ikinci çevresel alanda yer alan, Sahtekâr Fenomeni için ise herhangi bir konumda bulunmayan "şanssızlık" unsurunun Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için birinci çevresel alanda konumlanmış olması dikkat çekicidir. Bu grubu diğerlerinden ayıran bir başka husus ise duygu yüklü ifadelere ilişkindir. Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için, diğer iki grubun aksine "başarısızlık" sosyal temsilinin merkezi çekirdeğinde duygu yüklü bir unsur bulunmamaktadır.

Literatürde, bir temsil objesine yönelik korkunun, o objeye yönelik temsilin merkezi çekirdeğini kişiselleştirilmemiş bilgiler üzerinden yapılandırmayı artırdığına işaret eden bulgular mevcuttur (örn., Curelaru vd., 2012). Bu bağlamda, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu tarafından "başarısızlık" kavramının sosyal ve/veya bireysel kimliğe artan bir biçimde tehdit olarak algılandığı ve bu nedenle ilgili temsilin söz konusu tehdidi "filtrelemeye" (bkz., Elejabarrieta, 1994: 243) hizmet edecek şekilde, dışsallaştırarak inşa edildiği düşünülebilir. Buradan hareketle, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarısızlık" kavramını daha çok dışsallaştırılmış akademik nedenlerle, "şanssızlık" unsuruyla ve daha az duygusal içerikle yapılandırmış olması anlaşılabilir. Sahtelik hislerinin, temelde olası bir başarısızlık karşısında benliği koruma çabası olarak değerlendirilen kendini sabotaj davranışları (Jones ve Berglas, 1978: 201) ile pozitif yönlü ilişkisi (örn., Jensen ve Deemer, 2020; McElwee ve Yurak, 2007) doğrultusunda, başarısızlığın bu grubu diğerlerinden daha çok tehdit ediyor olabileceği düşüncesi desteklenmektedir. Ayrıca, Sahtekâr Fenomeni ile başarısızlık korkusu arasındaki pozitif yönlü ilişkiye dair bulgular da bu açıklamayı destekler niteliktedir (örn., Jensen ve Deemer, 2020; Koshy vd., 2022). Birinci çalışmada, bu grubun diğer gruplardan farklılaşan "başarı" sosyal temsil içeriklerini anlamaya yönelik perspektifle, bu grup için "başarısızlık" kavramının, statüsünü, dolayısıyla sosyal kimliğini değiştirememek anlamına gelebileceğini, dolayısıyla bunun benlik için bir tehdit oluşturacağını düşünmek mümkündür. Öte yandan bu çalışmada "başarı" sosyal temsilleri için elde edilen bulguların, söz konusu perspektife destek sağlamadığı hatırlatılmalıdır.

Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarısızlık" sosyal temsillerinin diğer gruplardan farklılaşmasında önemli rol oynadığı düşünülen unsurlar, "üzüntü", "mutsuzluk", "utanç", "yorgunluk" ve "ret" unsurları olmuştur.

Diğer iki grup için "başarısızlık" sosyal temsillerinin merkezinde başarısızlığın akademik nedenleri olarak ele alınabilecek unsurlar yer almışken, Stratejik Sahtekâr Fenomeni için bu geçerli değildir. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun merkezi çekirdeğini, diğer grupların aksine, büyük oranda duygu yüklü ifadelerin oluşturduğu dikkat çekmiştir. Bu unsurlardan başlıca olanları "üzüntü" ve "mutsuzluk" unsurlardır. Nicel analizler, bu unsurların Stratejik Sahtekâr Fenomeni için daha öncelikli olabileceğine işaret etmiştir. Bu analizlere göre, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla "mutsuzluk" ifadesini daha önemli görmüştür. "Üzüntü" açısından incelendiğinde, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun bu ifadeyi yine Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubuna kıyasla daha önemli gördüğü anlaşılmıştır. Öte yandan hem Stratejik Sahtekâr Fenomeni hem de Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu bu ifadeyi anlamlı bir biçimde erkeklerden daha sık kullanmıştır. Bunlara ek olarak, belki de en önemli farklılaşma "utanç" unsuruna ilişkindir. "Utanç", yalnızca Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapısında yer almış; dahası bu grup tarafından merkezi önemde görülmüştür. Dolayısıyla literatürde yer eden ve başarısızlık durumunun sahtelik hisleriyle etkileşerek utancı artırdığını gösteren bulguların (Hudson ve González-Gómez, 2021), Gerçek Sahtekâr Fenomeninden ziyade Stratejik Sahtekâr Fenomeni ile ilişkili olabileceğini düşünmek mümkündür. Bu grubu diğerlerinden farklılaştıran son unsurlar ise "yorgunluk" ve "ret" unsurlarıdır. Bu unsurlar yalnızca Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun temsil yapısında bulunmuş ve birinci çevresel alanda yer almışlardır.

Genel kadın örneklemine benzer şekilde, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu için de "başarısızlık" sosyal temsillerinde duygu yüklü ifadelerin sıklıkla belirmesinin bir nedeni, "başarısızlık" kavramına yönelik belirsizliğin tehdit oluşturması ve bu belirsizliği gidermek için en çabuk ulaşılabilen temsillere (yani toplumsal cinsiyete yönelik sosyal temsillere) başvurulması olabilir. Ayrıca "utanç" ve "ret" unsurlarının görece daha belirgin rolü nedeniyle, Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" kavramına benzer biçimde "başarısızlık" kavramının anlamını da diğerlerinin zorunlu

varlığı üzerinden inşa ettiği ileri sürülebilir. “Başarısızlık” için elde edilen bulgular, bu grup için “başarı” sosyal temsilleri ile sahtelik hisleri arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik sunulan perspektifle çelişmemektedir.

Sahtekâr Fenomeni olmayanların “başarısızlık” sosyal temsillerinde görece ön plana çıktığı düşünülmüş olan unsurlar ise “çalışmama”, “motivasyon eksikliği”, “proje yapamama” ve “öfke” unsurlarıdır. “Proje yapmama” unsuru, Sahtekâr Fenomeni olmayanların “başarı” sosyal temsillerindeki “proje yapma” unsurunun, diğer gruplara kıyasla daha belirgin role sahip olduğu bulgusundan hareketle anlaşılabilir. Ayrıca birinci çalışmada “başarı” kavramı için bu grubun “çalışma” unsuruyla ön plana çıktığını hatırlatmak, “çalışmama” unsurunun şimdiki belirgin rolünün anlaşılmasında fayda sağlayabilir.

Bu grup için “başarı” ve “başarısızlık” sosyal temsillerine yönelik çıkarımlar bir arada ele alındığında, birinci çalışmada sunulan perspektifin geçerli olabileceği görülür. Buna göre, Sahtekâr Fenomeni olmayan grubun sosyal temsilleriyle diğer grupların temsilleri arasındaki fark, bu farklılık alanın inşasında toplumsal cinsiyet kimliklerinin (ve diğer dezavantajlı grup kimliklerin) rehberliği olmamasına ilişkindir. Öte yandan temsil yapısında “öfke” gibi daha çok erkeksi görülebilecek duygu yüklü bir ifadenin varlığı, bu fark alanının inşasında hangi “çimentonun” kullanıldığı hakkında bir ipucu vermektedir (bkz., Özdemir ve Kuşdil, 2016).

# 4. GENEL DEĞERLENDİRME

Sahtekâr Fenomeni kavramını ileri süren ve şimdi seksenli yaşlarında olan Pauline Rose Clance ve Suzanne Ament Imes, yazar Leslie Jamison (2023) ile gerçekleştirdikleri oldukça güncel bir röportajda, kendilerinde fark ettikleri gerçek dışı duygulardan başlayarak fenomenin günümüze dek süren inişli çıkışlı serüvenine değinirler. Bu serüven esnasında Clance, 70'li yıllarda kaleme aldıkları orijinal makalelerini yayınlatmakta nasıl güçlük çektiklerinden bahseder. Oysa son yıllarda sosyal medyanın aracılığı ile Sahtekâr Fenomeni "Sahtekar Sendromu" *(Imposter Syndrome)* olarak etiketlenmiş; bu şekliyle de bilimsel perspektifin olduğu kadar günlük yaşantının da giderek artan biçimde merak uyandıran bir unsuru haline dönüşmüştür (ayrıca bkz., Bravata vd., 2020; Stone-Sabali vd., 2022). Ancak hem Clance hem de Imes verdikleri röportajda aile dinamikleri ve toplumsal cinsiyet rollerinin önemini vurgulayarak kavramın "sendrom" olarak popülerleşmesinin ne denli yanıltıcı olabileceğini tartışırlar. Imes "sendrom ifadesini duydukça midesine kramplar girdiğinden" söz ederken, Clance Sahtekâr Fenomenin "bir patolojiden çok bir deneyim" olduğunun altını çizer (Jamison, 2023).

Öte yandan toplumsal cinsiyet, bir çocuğun içine doğduğu dünyada onu çepeçevre saran ve sürekli olarak yeniden ve yeniden inşa edilen kadim bir yapıdır. Bu yapı o kadar doğal ve kaçınılmaz görünür ki, sonuçları zarar verse de – ve bu zararın telafisi için bir yüzyıldan fazla bir zaman gerekse de – dünyaya gözünü açan herkes önce kendi varlığını sonra da tüm dünyasını bu yapı üzerinden kategorilendirmeye, konumlandırmaya ve anlamlandırmaya yönelir. Çocukları daha anaokulundayken ellerinde tuttukları oyuncağın kendi cinsiyetlerine uygun olup olmadığını düşünmeye iten bu yapının, yaşları ilerleyip de iyi bir eğitime ve kariyere ulaştıklarında da onları ellerindeki başarının kendilerine ait olup olmadığını sorgulatmaya yöneltmesi muhtemeldir. Kadınlardaki yaygınlığı ve kadınsı toplumsal cinsiyet rolleri tarafından tetiklendiği bilinen Sahtekâr Fenomeni kavramına böyle bir anlayışın ışığında bakıldığında, kişilerin bir türlü kendilerinin olduğuna ikna olmadıkları başarılarının altında aslında "başarı" kavramını kendi cinsiyet kimlikleri doğrultusunda nasıl inşa ettiklerinin yatıyor olduğu düşünülebilir. Toplumsal cinsiyet sisteminin "başarı"

konusunda kadınları onların aleyhine olacak asimetrik bir düzene teşvik ettiğinin bilinmesi, bu düşünceyi daha da kuvvetlendirir.

Bu anlayış doğrultusunda ve Sahtekâr Fenomeni literatüründe tespit edilen eksikliklerden hareketle gerçekleştirilen bu araştırmanın ilk çalışması üç amaca hizmet etmektedir. Bunlardan birincisi, Türkiye'de henüz yeni yeni bilimsel merakın hedefinde olmaya başlayan Sahtekâr Fenomeninin ülkemiz kadınlarındaki yaygınlığını tespit etmek ve onlar için bir demografik risk profili oluşturmaktır. Araştırmanın ikinci amacı, ilk kez 2000'li yıllarda önerilmiş olmasına karşın hâlâ hakkında yeterince fikir üretilememiş ve sınanamamış olan Stratejik Sahtekâr Fenomeninin anlaşılmasına katkı sağlayabilmektir. Araştırmanın üçüncü ve en temel amacı ise Sahtekâr Fenomenine Sosyal Temsil Kuramı ve bu kurama getirilen yapısal yaklaşım çerçevesinden bakarak, "başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerle sahtelik hisleri arasındaki ilişkiyi keşfedebilmek için bir adım atmaktır. Bilimsel öngörüler ve birinci çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda gerçekleştirilen ikinci çalışma ise ilk çalışmanın bulgularının daha spesifik bir örneklemde sınanmasını, kadınların sosyal temsillerinin erkeklerin sosyal temsilleriyle karşılaştırılmasını ve "başarı" kavramının yanı sıra "başarısızlık" sosyal temsillerinin de sahtelik hisleriyle ilişkisinin araştırılmasını amaçlamıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda, öncelikle her iki çalışmada da Sahtekâr Fenomeninin kadınlardaki yaygınlığı araştırılmış ve iki çalışmada da oldukça benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu bulgulara göre, hem Türkiye'nin dört büyük şehrinde lisans/lisansüstü eğitimi gören ya da çalışan hem de Türkiye'nin farklı üniversitelerinde çalışan kadınlar için sahtelik hislerinin en az orta düzeyde deneyimlenme oranı %65'in üzerindedir. Üstelik her iki çalışmada da en yoğun deneyimlenme oranının yaklaşık %3 olduğu görülmüştür. İki ayrı zamanda, iki farklı kadın grubundan elde edilen sonuçların birbirine bu denli benzer olması, bulguların Türkiye'deki 18 yaş üstü eğitimli kadınlara genellenebileceği ihtimalini gün yüzüne çıkarır. Bu bulgular ışığında, ülkemizde bu psikolojik olguyu anlamaya yönelik daha fazla araştırma yapılmasına ve kadınları bu tür duygular karşısında güçlendirecek önleme ve müdahale programlarının geliştirilmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Literatürde Sahtekâr Fenomeni ile demografik özellikler arasındaki ilişkiye yönelik tutarlı bilgi birikimi olmaması nedeniyle, bu araştırmada demografik risk faktörlerinin keşfedilmesi de amaçlanmıştır. Her iki çalışmanın sonuçları, genç kadınların kendilerinden daha ileri yaştaki hemcinslerine kıyasla daha fazla sahtelik hisleri deneyimlediğini göstermiştir. Ayrıca sosyo-ekonomik düzey, eğitim durumu ve meslekte geçirilen sürenin sahtelik hisleri için risk oluşturabileceğine işaret eden bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bu bulguların, Sahtekâr Fenomeni konusunda önleyici uygulamalar geliştirilmesine ek katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın diğer amaçları doğrultusunda, iki araştırmada da Leary ve arkadaşları (2000) tarafından önerilen yöntemle Gerçek Sahtekâr Fenomeni, Stratejik Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlar olmak üzere üç grup oluşturulmuştur. Bu yöntemin kullanılmasının ilk nedeni onun, Sahtekâr Fenomenine yönelik ölçüm aracından alınan puan yüksek olsa dâhi açıkça bu olgunun temel özelliklerine aykırı olan inançları açığa çıkarmasıdır. Bu yöntemle oluşturulan Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubu üyeleri, kendilerinin başkaları tarafından, gerçekte olduklarından daha iyi değerlendirildiklerini düşünmüyorlardır. Aksine, başkalarının kendilerine hak ettikleri değeri vermediklerine inanıyorlardır. Bu durum, kişilerin kendilerini "gerçekten" sahte hissetmediklerinin açık bir göstergesi olarak yorumlanabilir; çünkü onların kendilerini sahtekâr gibi hissetmek için bir nedenleri yoktur. Söz konusu yöntemin kullanılmasındaki ikinci neden, bu alanda gerçekleştirilmiş üç çalışmadan ikisinde kullanılmış olması ve bu çalışmalarda Sahtekâr Fenomeni puanları açısından farklılaşmayan ancak çeşitli değişkenler açısından farklılaşan iki grubun elde edilebilmiş olmasıdır. Fakat bu araştırmada elde edilen bulgular -beklenilenin aksine- benlik saygısı, kendini zayıflatma davranışları, depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri üzerinden Stratejik Sahtekâr Fenomeninin Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubundan ve Sahtekâr Fenomeni olmayanlardan tam olarak ayrıştırılamadığını göstermiştir. Bu bulgular, Sahtekâr Fenomeninin iki türünün çeşitli psikolojik değişkenler üzerinden farklılaştığını gösteren önceki çalışmaların bulgularını desteklememektedir (Leary vd., 2000; Leonhardt vd., 2017; McElwee ve Yurak, 2007). Öte yandan, Sahtekâr Fenomeni türlerinin nicel veriler üzerinden ayrışmaması, nitel bazı değişkenler üzerinden anlaşılmasına yönelik çalışma önerisini haklı çıkarmıştır. Ancak yine de Sahtekâr Fenomeninin türlerini ortaya çıkarmak için kullanılan bu yöntemin ne düzeyde geçerli

olduğu konusu üzerinde de durulmasına ihtiyaç vardır. Nitekim Likert tipi ölçeklerden elde edilen ortalamalar ve hesaplanan kesme puanları doğrultusunda yapılan kategorizasyon işlemi, özellikle kesme puanlarına yakın ortalamalara sahip olan katılımcıların farklı kategorilere atanmasına yol açabilmektedir. Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomenine yönelik beklenen anlamlı farklılıkların elde edilememiş olmasında bu durumun da etkisi olabileceği göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla, Sahtekâr Fenomenini türlerine ayrıştırmak için farklı yöntemlerin de geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Bu noktada ele alınması önemli olan bir başka konu, hem birinci hem de ikinci çalışmada CSFÖ'nün tek boyutlu bir yapı olduğunun bulunmuş olmasına ilişkindir. Elde edilen bu bulgu, hem Batı'da gerçekleştirilen bazı çalışmalarla (örn., Erekson vd., 2022; Freeman vd., 2022; Jöstl vd., 2012; Simon ve Choi, 2018) hem de Türkiye'de yürütülen örnekleriyle (Özdemir ve Kuşdil, 2016; Şahin ve Uslu Gülşen 2022) tutarlıdır. Öte yandan, ölçeğin iki (örn., French vd., 2008; Meurer ve Costa, 2021) ya da üç boyutlu (örn., Brauer ve Wolf, 2016; Chrisman vd., 1995; McElwee ve Yurak, 2010) olduğuna işaret eden önceki çalışmaları desteklememiştir. Mak ve arkadaşları (2019: 12) tarafından da belirtildiği üzere, literatürde yer alan bu tutarsız bulgular, bir yandan Sahtekâr Fenomeninin Clance (1985) tarafından önerildiği gibi çok boyutlu bir yapı olmayabileceği tartışmalarını, diğer taraftan -eğer fenomen çok boyutlu ise- CSFÖ'nün kullanımının sahtelik hislerini değerlendirmede ne derece yeterli olduğu şüphesini gündeme getirmektedir. Ayrıca, şimdiki çalışmalarda özellikle "sahtelik" boyutunun elde edilememiş olmasının Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin birbirinden nicel veriler üzerinden ayırt edilmesini güçleştirmiş olduğu da düşünülebilir. Literatür incelendiğinde, her ne kadar sahtelik hislerini daha kapsamlı bir biçimde değerlendirebilme amacıyla geliştirilmiş görece yeni araçlar bulunsa da (örn., Ibrahim vd., 2000; Walker ve Saklofske, 2023) bu ölçeklerin de doğrudan fenomenin türlerini ayrıştırmaya yönelik bir içeriğe sahip olmadıkları dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, Sahtekâr Fenomenini farklı şekillerde deneyimleyenleri daha titiz bir biçimde birbirinden ayırabilecek ölçüm araçlarının geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Çalışmalarda, Sahtekâr Fenomeni gruplarının karşılaştırılmasına geçmeden önce, genel örneklemlerin sosyal temsillerinin yapısı ve içeriği de açığa çıkarılmıştır. Genel örneklemlerin "başarı" ve "başarısızlık" kavramlarına yönelik sosyal temsillerinin keşfedilmesi sonucunda cinsiyetle ilişkili olarak tespit edilen en önemli farklılık, kadınların bu kavramları çoğunlukla duygular üzerinden inşa etmesidir. "Mutluluk" unsurunun "başarı" için, "mutsuzluk" unsurunun da "başarısızlık" için, kadınların sosyal temsillerinde oldukça merkezi role sahip olduğu tespit edilmiştir. Kadınların bu kavramları duygular üzerinden inşa etmesinde, toplumsal cinsiyet sisteminin duyguları kadınlara atfetmesinin rol oynadığı ileri sürülmüştür. Özellikle "başarısızlık" kavramı için uyarılan duygu yüklü ifadelerdeki zenginlik, daha fazla tehdit oluşturan durumlarda, doğallığı (Flores-Palacios ve Oswald, 2019) ve ulaşılabilirliği yüksek olan sosyal temsillere daha fazla başvuruluyor olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca ikinci çalışmada, erkeklerin başarı temsillerinin kadınlara kıyasla daha çeşitli olduğu görülmüştür. Araştırma beklentileriyle çatışan bu durum, erkeklerin "akademik başarı" kavramına kadınlardan daha yakın konumlanmış olabileceği düşüncesinden hareketle açıklanmıştır. Ancak bu argümanların geçerliğini sınamak için görgül olarak araştırılmasına ihtiyaç vardır.

Genel örneklemlerin sosyal temsilleriyle ilişkili olarak, çalışmada karşılaşılan beklenmedik bir başka durum, birinci çalışmadaki örneklemin "başarı" sosyal temsillerinin ikinci çalışmadaki kadın örnekleminin sosyal temsillerine kıyasla daha yoğun olmasıdır. Oysa ikinci çalışmanın akademisyen kadınlar üzerinden yürütülmesinin sebeplerinden biri, spesifik bir meslek grubunun "başarı" temsillerinin, farklı meslek alanlarından kişileri içeren bir grubun temsillerine kıyasla daha yoğun olacağı öngörüsüdür. Tespit edilen bu sonucun, erkek akademisyenlerin kadın meslektaşlarından daha çeşitli sosyal temsil içeriklerine sahip olmalarına yönelik getirilen açıklamalara paralel olarak anlamlandırmak mümkündür. Diğer bir ifadeyle bu sonuç, ikinci çalışmadaki akademisyen kadınların, ilk çalışmadaki kadınlara kıyasla "başarı" kavramına daha yakın konumlanmalarından kaynaklanmış olabilir (bkz., Dany, 2016; Dany vd., 2014). Burada "yakın konumlanmak" ifadesi ile kast edilen, "başarı" ile ilişkili bilgi, katılım ve sosyal uygulamaların daha fazla olmasıdır. Bu yakın konumun, başarıya yönelik çağrışımları da çeşitlendirip çoğaltacağını düşünmek mümkündür. Öte yandan, objeye mesafe kavramına göre kişiler, gruplar ve sosyal

objeler aynı psiko-sosyal bağlamdaki konumları üzerinden değerlendirilir (bkz., Dany, 2016; Dany vd., 2014). Ancak şimdiki araştırmanın birinci ve ikinci çalışmalarında psiko-sosyal bağlamın aynı olmadığına dikkat edilmelidir. Çünkü ikinci çalışmada, toplumsal cinsiyet temsillerinden bağımsız olduğu düşünülemezse de Türkiye akademisinin tarihi ve normları da (dolayısıyla mesleki kimlik veya akademisyen kimliği) söz konusu sosyal bağlamın zeminini oluşturmaktadır. Dolayısıyla ikinci çalışmada "başarı" ve başarısızlık" sosyal temsillerinin yapısal özelliklerinde başta toplumsal cinsiyet kimliği ve mesleki kimlikler olmak üzere farklı sosyal kimliklerin etkileşimi olduğunu düşünmek mümkündür.

Araştırmanın hedefleri doğrultusunda her iki çalışmada da Sahtekâr Fenomeni gruplarının sosyal temsilleri, nitel ve nicel analizlerin bir arada kullanımı ile incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Sonuçta Gerçek Sahtekâr Fenomeni, Stratejik Sahtekâr Fenomeni ve Sahtekâr Fenomeni olmayanların sosyal temsilleri arasında hem birtakım benzerlikler hem de farklılıklar olduğu keşfedilmiştir. Bu farklılıkları anlamlandırmak için, ilk çalışmada elde edilen bulgulardan hareketle ve ilgili literatür doğrultusunda, bazı perspektifler önerilmiştir. Bu perspektifler temelde sahtelik hislerinin dezavantajlı sosyal kimliklerle ilişkisine dayanmaktadır. Birinci çalışmanın bulguları doğrultusunda Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubunun "başarı" kavramını yukarı doğru bireysel hareketlilik için bir araç olarak inşa edebileceği ileri sürülmüştür. Stratejik Sahtekâr Fenomeni grubunun ise kadınsı cinsiyet rollerinin rehberliğinde, toplum tarafından erkeklere sunulan avantajları elde etme motivasyonuna sahip olabileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla her iki grup için "başarı" kavramının inşasında uyuşmayan kimliklerin aynı anda etki göstermesinin sahtelik hisleri ile sonuçlanıyor olabileceği görüşü üzerinde durulmuştur. Sahtekâr Fenomeni olmayan grubun "başarı" sosyal temsillerini açıklamaya yönelik önerilen perspektif ise, bu grubun temsillerinde kimlik uyuşmazlığı etkilerinin görece az olması ile ilişkilidir. İkinci çalışmanın bulguları doğrultusunda ulaşılan çıkarımlar, Gerçek Sahtekâr Fenomeni grubu için önerilen perspektifin her zaman geçerli olmayabileceğini gösterirken, diğer iki grup için önerilen perspektiflere destek sağlandığına işaret etmiştir. Öte yandan, bu perspektiflerin araştırmacıdan bağımsız, objektif perspektifler olmadığı hatırlatılmalıdır. Dolayısıyla, elde edilen bulguların anlamlı bir bütün içinde okunması için, bulgular ve literatürden

hareketle oluşturulmuş bu önerilerin geçerliğinin farklı araştırmalarla sınanması ihtiyacı söz konusudur.

Sonuç olarak bu araştırmanın literatürde yer alan bilgi birikime katkı sağlayabilecek bulgular ürettiği düşünülebilir. Öncelikle Türkiye'de ilk kez, kadınlardaki Sahtekâr Fenomeninin yaygınlığına yönelik bir çalışma yürütülmüş; sahtelik hislerinden muzdarip olan kadınlar için yaş ranjı geniş bir örneklemle demografik risk faktörleri araştırılmıştır. Bu bulguların, ülkemizde henüz yeni yeni çalışılmaya başlanan bu olgu üzerine eğilmek konusunda ülkemiz bilim insanlarını motive edebileceğine inanılmaktadır. Ayrıca, bu çalışmada ilgili alanda henüz hakkında yeterli bilgi birikiminin oluşmadığı Stratejik Sahtekâr Fenomeni de araştırılmıştır. Dolayısıyla, Stratejik Sahtekâr Fenomeninin öncüllerini ve sonuçlarını açıklamaya yönelik olarak yapılacak gelecekteki araştırmaların da elde edilen bu bulgulardan faydalanabileceği düşünülmektedir. Tüm bunlara ek olarak, bu araştırmanın Sahtekâr Fenomenini özcü olmayan bir perspektifle incelemeye yönelik bir yöntem sunmuş olması onun en önemli katkısı olarak değerlendirilebilir. Sunulan bu yöntemin hem ilgili literatüre hem de Sahtekâr Fenomeni gibi farklı analiz düzeylerinden açıklamaları olabilen kompleks bir yapıya yönelik anlayışın gelişmesine önemli katkıları olabileceğini ileri sürmek mümkündür. Ayrıca kişilerin deneyimledikleri psikolojik yapılar ile sahip oldukları sosyal temsiller arasındaki bağlantıyı anlamaya yönelik girişimin, bu kuramsal çerçeveyi benimsemiş araştırmacılar için de farklı bir araştırma alanı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bu katkılarına karşın, araştırmanın önemli kısıtlılıkları da mevcuttur. Öncelikle bu çalışma kesitsel bir desene sahiptir. Dolayısıyla araştırmada tespit edilen ilişkileri neden-sonuç ilişkisi olarak değerlendirmek mümkün değildir. Buna ek olarak, her ne kadar mümkün olduğunca literatüre bağlı kalınarak objektif çıkarımlar yapma gayreti içinde olunmuşsa da nitel yöntemin doğası gereği, araştırmanın ilgili her adımının belirli ölçülerde bir sübjektifliği içermesi muhtemeldir. Bu süreç, söz birimleştirme aşamasından başlayarak bulguların yorumlanmasına kadar olan her aşamayı içerir. Bu aşamalarda oluşabilecek yanlılıkları asgari ölçüde tutabilmek veya bu yanlılığı mümkün mertebe şeffaf bir biçimde sunabilmek amacıyla, söz birimleştirme de dâhil olmak üzere, araştırmacı tarafından verilmesi gerekmiş olan tüm kararların ayrıntılı bir

biçimde aktarılması yöntemi izlenmiştir. Buna karşın elde edilen bulgular ve çıkarımlar değerlendirilirken bu kararların da incelenmesi ve sorgulanması önemlidir.

Bunlara ek olarak, bu araştırmanın ikinci çalışmasına yönelik veri toplama aşaması, daha önce de belirtildiği üzere, 23 Temmuz 2020 - 11 Mayıs 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bilindiği üzere, ülkemizdeki etkisi Mart 2020 tarihi itibariyle görülmeye başlayan ve küresel çapta bir pandemiye neden olan COVID-19 salgını, verilerin toplandığı bu süreçte de insanların fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerinde önemli bir güce sahipti. Söz konusu bu durumun insanların yanıtları üzerinde de etkisi olabileceğini düşünmek mümkündür. Bu etki kendisini katılımcıların depresyon, anksiyete ve stres gibi nicel verileri üzerinde göstererek, katılımcıların psikolojik iyilik haline yönelik daha olumsuz bir tablonun ortaya çıkmasına yol açmış olabilir. Aynı zamanda profesyonel çalışma yaşantısının çoğu akademisyen için ev ortamına taşınmış olduğu bu dönemde, katılımcıların "akademik başarı" kavramına yönelik sosyal temsillerinin de pandemi öncesine göre farklılaşan yönleri olabileceği düşünülebilir. Etkisinde kalınan pandemi ve alışkın olunan akademik ortamdan uzaklaşma hem "başarı" hem de "başarısızlık" kavramlarının duyguları daha fazla çağrıştırmasını beraberinde getirmiş olabilir. Buna ek olarak, mesleki roller ile ev içi rollerin sınırlarının oldukça muğlaklaştığı bu dönem, özellikle toplumsal cinsiyet rolleri gereği ev içi sorumluluğu daha çok olan kadınları olumsuz ya da duygu yüklü ifadelere, erkeklere kıyasla daha fazla sevk etmiş olabilir. Bu da kadınlar ve erkekler arasındaki sosyal temsillerin pandemi öncesine göre birbirinden daha da farklı hale gelmesiyle sonuçlanmış olabilir. Fakat araştırmadaki tüm kadınların benzer koşullar içinde olması nedeniyle, Sahtekâr Fenomeni grupları açısından ortaya çıkan farklılıkların bu süreçten etkilenmiş olma ihtimalinin daha düşük olduğu da iddia edilebilir. Buna karşın ikinci çalışmadan elde edilen bulguların değerlendirilmesinde bu kısıtlılık da göz önünde bulundurulmalıdır.

Ayrıca çalışmada, araştırmanın soru ve denenceleri gerektirmediği için, katılımcıların sosyal kimliklerine ilişkin bilgiler talep edilmemiştir. Breakwell (1993) tarafından da belirtildiği gibi, sosyal kimliklerden sosyal temsillere giden yolda hangi kimliğin ne yönde belirleyici olacağını saptamak güçtür. Ayrıca elde edilen temsil içeriklerinin, kolektif hafıza ve sosyal kimliklerden kopuk bir biçimde değerlendirilmesi mümkün

değildir. Bu nedenle çalışmada keşfedilen sosyal temsil içerikleri üzerinden kişi ve grupların içinde bulundukları psiko-sosyal bağlam hakkında fikirler üretilmiştir. Aslında bu, objeye mesafe kavramının bakış açısına benzer bir yaklaşımdır (bkz., Dany, 2016; Dany vd., 2014). Öte yandan sosyal temsiller üzerinde farklı sosyal kimliklerin rehberlikleri, bu kimlikler hakkında çıkarım yapmayı da güçleştirmektedir. Buna ek olarak, bu çalışmada kişilerin öngörülemez sosyal kimliklerinin de söz konusu yapılarda etkileri olacağı düşünülebilir. Bu durumun, özellikle bulguları anlamlandırmak için sunulan perspektiflerdeki etkisinin göz önünde bulundurulması önemlidir. Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeni ki Gelecek çalışmalarda, bu araştırmanın sosyal temsil objelerini oluşturan "başarı" ve "başarısızlık" kavramlarının sosyal kimlikler ile ilişkili bu kısıtlılıkların giderilerek tekrar incelenmesi önerilmektedir.

Ayrıca, araştırmanın bulgularını yorumlamak için sunulan perspektiflerden hareketle, kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekâr Fenomeninin izlenilen kimlik yönetim stratejileri (bkz., Tajfel ve Turner, 1979) ile ilişkili olabileceğini düşünmek de mümkün gözükmektedir. Hem erkeksi hem de kadınsı özellikler ile kendini kalıpyargılamanın kadınların bireysel hareketlilik stratejisini pozitif şekilde yordadığına işaret eden araştırmalar (örn., Akdoğan, 2020) ışığında, Sahtekâr Fenomeni gruplarının sosyal kimliklerinin yanı sıra onların kimlik yönetim stratejilerini de incelemenin sahtelik hislerine yönelik anlayışımızı geliştireceği düşünülmektedir.

Son olarak, bu araştırmada kadın ve erkeklerin "başarı" ve "başarısızlık" sosyal temsilleri birbiriyle karşılaştırılmıştır. Ancak, Prost ve arkadaşlarının (2022) görüşlerinden hareketle, kadınlar tarafından erkeklere yapılan temsili yakıştırmaların bu kadınların sahtelik hislerinde, erkeklerin gerçek sosyal temsillerine kıyasla daha belirleyici olabileceği düşünülebilir. Bu araştırmanın birden çok amaç çerçevesinde oluşturulması, ölçüm araçlarının da sayıca artmasına yol açmıştır. Erkeklerin temsillerine ilişkin yaptıkları yakıştırmaların bilgisini de toplamak, araştırmanın uygulama bölümünün süresini uzatırken elde edilen verilerin güvenirliğini azaltabilirdi. Ayrıca ulaşılabildiği kadarıyla Türkiye'de erkeklerin "başarı" ve "başarısızlık" sosyal temsillerinin gerçekte ne olduğuna ilişkin bir bulgu da söz konusu değildi. Bu nedenlerle araştırmada yalnızca kadınların sosyal temsilleri erkeklerin "gerçek" temsilleriyle karşılaştırılmıştır. Gelecekteki araştırmalarda, kadınların "başarı" ve

“başarısızlık” kavramlarına yönelik erkekler için yaptıkları temsili yakıştırmaların incelenmesinin bu alana önemli katkılar sağlayacağını düşünmek mümkündür.

.

## KAYNAKÇA


Abric, J. C. (1993). Central system, peripheral system: Their functions and roles in the dynamics of social representations. *Papers on Social Representations*, *2*(2), 75-78.

Ahmed, A., Cruz, T., Kaushal, A., Kobuse, Y. ve Wang, K. (2020). Why is there a higher rate of impostor syndrome among BIPOC. *Across the Spectrum of Socioeconomics. 1*(2), 1–17. https://doi.org/10.5281/zenodo.4310477

Aim, M. A., Decarsin, T., Bovina, I. ve Dany, L. (2018). Health and social representations: A structural approach. *Papers on Social Representations*, *27*(1), 3.1-3.21

Akdoğan, N. (2020). Kimlik yönetim stratejilerinin grup üyeliği kaynakli belirleyicileri [Yayınlanmamış doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

Akın, A. ve Çetin, B. (2007). The depression anxiety and stress scale (DASS): The study of validity and reliability. *Educational Sciences: Theory & Practice*, *7*(1), 260-268.

Akın, A., Yalnız, A., Akın, Ü. ve Özçelik, B. (2015). Sahtekârlık ölçeği Türkçe formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 50*, 309-315.

Alrayyes, S., Dar, U. F., Alrayes, M., Alghutayghit, A. ve Alrayyes, N. (2020). Burnout and imposter syndrome among Saudi young adults. The strings in the puppet show of psychological morbidity. *Saudi Medical Journal, 41*(2), 189-194. https://doi.org/10.15537/smj.2020.2.24841

Alsaleem, L., Alyousef, N., Alkaff, Z., Alzaid, L., Alotaibi, R. ve Shaik, S. A. (2021). Prevalence of self-esteem and imposter syndrome and their associated factors among King Saud University medical students. *Journal of Nature and Science of Medicine, 4*, 226-231. https://doi.org/10.4103/jnsm.jnsm_167_20

Ambri, S., Tahir, L. M. ve Alias, R. A. (2019). An overview of glass ceiling, tiara, imposter, and queen bee barrier syndromes on women in the upper echelons. *Asian Social Science, 15*(1), 8-13. https://doi.org/10.5539/ass.v15n1p8

Arkonaç, S. (2008). Psikolojide insan modelleri ve yerel insan modelimiz. Nobel Yayınları.

Badawy, R. L., Gazdag, B. A., Bentley, J. R. ve Brouer, R. L. (2018). Are all impostors created equal? Exploring gender differences in the impostor phenomenon-performance link. *Personality and Individual Differences*, *131*, 156-163. https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.04.044

Barr-Walker, J., Bass, M. B., Werner, D. A. ve Kellermeyer, L. (2019). Measuring impostor phenomenon among health sciences librarians. *Journal of the Medical Library Association, 107*(3), 323-332. https://doi.org/10.5195/jmla.2019.644

Bauer, M. W. ve Gaskell, G. (1999). Towards a paradigm for research on social representations. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, *29*(2), 163-186.

Bernard, D. L. (2015). The moderating influence of racial identity profiles on the relationship between racial discrimination and the imposter phenomenon [Yayınlanmamış yükseklisans tezi]. University of North Carolina.

Bernard, N. S., Dollinger, S. J. ve Ramaniah, N. V. (2002). Applying the big five personality factors to the impostor phenomenon. *Journal of Personality Assessment, 78*(2), 321-333. https://doi.org/10.1207/S15327752JPA7802_07

Bezerra, T. C. G., Barbosa, L. H. G. D. M., Vione, K. C., Athayde, R. A. A. ve Gouveia, V. V. (2021). Escala Clance do fenômeno do impostor: Adaptação Brasileira [Clance impostor phenomenon scale: Brazilian adaptation]. *Psico-USF, 26*, 333-343. https://doi.org/10.1590/1413-82712021260211

Bouriche, B. (2022). Social representations as cognitive-emotional processes: An integrative approach proposal. *Papers on Social Representations, 31*(2), 2.1-2.24.

Boussoco, J., Urdapilleta, I., Dany, L., Schwartz, C., Gaillard, A. ve Giboreau, A. (2015). Impact of cooking distance/proximity and food neophobia in French culinary social representations. *Menu, Journal of Food and Hospitality Research, 4*, 5-10.

Brauer, K. ve Wolf, A. (2016). Validation of the German-language Clance impostor phenomenon scale (GCIPS). *Personality and Individual Differences, 102*, 153-158. https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.06.071.

Bravata, D. M., Watts, S. A., Keefer, A. L., Madhusudhan, D. K., Taylor, K. T., Clark, D. M., ... ve Hagg, H. K. (2020). Prevalence, predictors, and treatment of impostor syndrome: A systematic review. *Journal of General Internal Medicine, 35*(4), 1252–1275. https://doi.org/10.1007/s11606-019-05364-1

Breakwell, G. (1993). Social representations and social identity. *Papers on Social Representations, 2*(3), 198-217.

Brennan-Wydra, E., Chung, H. W., Angoff, N., ChenFeng, J., Phillips, A., Schreiber, J., Young, C. ve Wilkins, K. (2021). Maladaptive perfectionism, impostor phenomenon, and suicidal ideation among medical students. *Academic Psychiatry, 45*(6), 708-715. https://doi.org/10.1007/s40596-021-01503-1

Burr, V. (2012). Sosyal inşacılık. (S. Arkonaç, Çev). Nobel Yayınları.

Byrne, B. M. (2010). Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming. Routledge.

Camara, G. F., de Santiago Campos, I. F., Carneiro, A. G., de Sena Silva, I. N., de Barros Silva, P. G., Peixoto, R. A. C., ... ve Peixoto, A. A. (2022). Relationship between resilience and the impostor phenomenon among undergraduate medical students. *Journal of Medical Education and Curricular Development, 9*, 1-5. https://doi.org/10.1177/23821205221096105

Canning, E. A., LaCosse, J., Kroeper, K. M. ve Murphy, M. C. (2020). Feeling like an imposter: The effect of perceived classroom competition on the daily psychological experiences of first-generation college students. *Social Psychological and Personality Science, 11*(5), 647-657. https://doi.org/10.1177/1948550619882032

Castel, P., Morlot, R. ve Lacassagne, M. F. (2012). On methods of access to the structure of social representations: The example of Europe. *The Spanish Journal of Psychology*, *15*(3), 1222-1232. http://dx.doi.org/10.5209/rev_SJOP.2012.v15.n3.39409

Castro, D. M., Jones, R. A. ve Mirsalimi, H. (2004). Parentification and the impostor phenomenon: An empirical investigation. *The American Journal of Family Therapy*, *32*(3), 205-216. https://doi.org/10.1080/01926180490425676

Chae, J. H., Piedmont, R. L., Estadt, B. K. ve Wicks, R. J. (1995). Personological evaluation of Clance's imposter phenomenon scale in a Korean sample. *Journal of Personality Assessment*, *65*(3), 468-485. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6503_7

Chakraverty D. ve Rishi, M. (2021). Impostor phenomenon and discipline-specific experiences of violence in science, technology, engineering, and mathematics. *Violence & Gender, 0*(0), 1-8. https://doi.org/10.1089/vio.2021.0025

Chaves, M. M. N., dos Santos, A. P. R., dos Santosa, N. P. ve Larocca, L. M. (2017). Use of the software IRAMUTEQ in qualitative research: An experience report. *Computer Aupported Qualitative Research*, *71*, 39-48. https://doi.org/10.1007/978-3-319-43271-7_4

Chayer, M. H. ve Bouffard, T. (2010). Relations between impostor feelings and upward and downward identification and contrast among 10- to 12-year-old students. *European Journal of Psychology of Education*, *25*(1), 125-140. https://doi.org/10.1007/s10212-009-0004-y

Chrisman, S. M. (1994). Validation of the Clance imposter phenomenon scale [Yayınlanmamış yükseklisans tezi]. Georgia State University.

Chrisman, S. M., Pieper, W. A., Clance, P. R., Holland, C. L. ve Glickauf-Hughes, C. (1995). Validation of the Clance imposter phenomenon scale. *Journal of Personality*, *65*(3), 456-467.

Christensen, M., Aubeeluck, A., Fergusson, D., Craft, J., Knight, J., Wirihana, L. ve Stupple, E. (2016). Do student nurses experience Imposter Phenomenon? An international comparison of final year undergraduate nursing students readiness for registration. *Journal of Advanced Nursing*, *72*(11), 2784-2793.

Clance, P. R. (1985). The impostor phenomenon: Over coming the fear that haunts your success. Peachtree Publishers.

Clance, P. R. ve Imes, S. (1978). The imposter phenomenon in high achieving women: Dynamics and therapeutic intervention. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, *15*(3), 241- 248.

Clance, P. R., Dingman, D., Reviere, S. L. ve Stober, D. R. (1995). Impostor phenomenon in an interpersonal/social context: Origins and treatment. *Women & Therapy*, *16*(4), 79-96.

Clance, P. R. ve O'toole, M. A. (1987). The imposter phenomenon: An internal barrier to empowerment and achievement. *Women & Therapy, 6*(3), 51-64.

Clark, P., Holden, C., Russell, M. ve Downs, H. (2022). The impostor phenomenon in mental health professionals: Relationships among compassion fatigue, burnout, and compassion satisfaction. *Contemporary Family Therapy, 44*(2), 185-197. https://doi.org/10.1007/s10591-021-09580-y

Clark, M., Vardeman, K. ve Barba, S. (2014). Perceived inadequacy: A study of the imposter phenomenon among college and research librarians. *College & Research Libraries, 75*(3), 255-271. https://doi.org/10.5860/crl12-423

Cohen, E. D. ve McConnell, W. R. (2019). Fear of fraudulence: Graduate school program environments and the impostor phenomenon. *The Sociological Quarterly, 60*(3), 457-478. https://doi.org/10.1080/00380253.2019.1580552

Cokley, K., Awad, G., Smith, L., Jackson, S., Awosogba, O., Hurst, A., Stone, S., Blondeau, L. ve Roberts, D. (2015). The roles of gender stigma consciousness, impostor phenomenon and academic self-concept in the academic outcomes of women and men. *Sex Roles, 73*(9-10), 414-426. https://doi.org/10.1007/s11199-015-0516-7

Cokley, K., McClain, S., Enciso, A. ve Martinez, M. (2013). An examination of the impact of minority status stress and impostor feelings on the mental health of diverse ethnic minority college students. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 41*(2), 82-95. https://doi.org/10.1002/j.2161-1912.2013.00029.x

Cowie, M. E., Nealis, L. J., Sherry, S. B., Hewitt, P. L. ve Flett, G. L. (2018). Perfectionism and academic difficulties in graduate students: Testing incremental prediction and gender moderation. *Personality and Individual Differences, 123*, 223-228. https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.11.027

Cozzarelli, C. ve Major, B. (1990). Exploring the validity of the impostor phenomenon. *Journal of Social and Clinical Psychology, 9*(4), 401-417. https://doi.org/10.1521/JSCP.1990.9.4.401

Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2017). Designing and conducting mixed methods research (3. Baskı). Sage.

Curelaru, M., Cristea, M. ve Negură, I. (2010). Ideological context and social representations of the European Union. *Annals of the University Alexandru Ioan Cuza, Psychology Series, 19*, 37-50.

Curelaru, M., Neculau, A. ve Cristea, M. (2012). What people think about cloning? Social representation of this technique and its associated emotions. *Journal for the Study of Religions and Ideologies, 11*(31), 3-30.

Cusack, C. E., Hughes, J. L. ve Nuhu, N. (2013). Connecting gender and mental health to imposter phenomenon feelings. *Psi Chi Journal of Psychological Research, 18*(2), 74-81.

Çavuşoğlu, M., Özdemir, G. ve Kuşdil, M. E. (2021). Can flashbulb memory characteristics predict prototypicality in social representations? A study on a Turkish sample's recollections of the 2016 coup attempt. *Papers on Social Representations, 30*(2), 1.1-1.24

Çuhadaroğlu, F. (1986). Adölesanlarda benlik saygısı [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Dany, L. (2016). From the study of social practices to the study of "distance to the object". *Papers on Social Representations, 25*(2), 1-19.

Dany, L. ve Abric, J. C. (2007). Distance à l'objet et représentations du cannabis [Distance to the object and representations of cannabis]. *Revue Internationale de Psychologie Sociale, 20*(3), 77-104.

Dany, L., Apostolidis, T. ve Harabi, S. (2014). Distance to the object and social representations: Replication and further evidences. *The Spanish Journal of Psychology, 17*, E87. https://doi.org/10.1017/sjp.2014.97

Dany, L., Urdapilleta, I. ve Lo Monaco, G. (2015). Free associations and social representations: Some reflections on rank-frequency and importance-frequency methods. *Quality & Quantity*, *49*(2), 489-507. https://doi.org/10.1007/s11135-014-0005-z

de Andrade, A. L. ve Wachelke, J. (2011). The association of structural configurations of romantic relationships with beliefs about couple relationships: A social representations study. *Anales de Psicología*, *27*(3), 834-842.

Deaux, K. ve Major, B. (1987). Putting gender into context: An interactive model of gender-related behavior. *Psychological Review, 94*(3), 369-389.

Degraeve, B., Granié, M. A. ve Pravossoudovitch, K. (2014, Nisan). Men and women drivers: A study of social representations through prototypical and correspondence analysis. 5th International Conference on Women's Issues in Transportation - Bridging the Gap, Paris, France.

de-Graft Aikins, A. (2012). Familiarising the unfamiliar: Cognitive polyphasia, emotions and the creation of social representations. *Papers on Social Representations, 21*, 7.1-7.28.

de Sousa Bezerra de Menezes, T., Carneiro Maciel, S., Faro, A., Lourenço da Silva, L. ve Vasconcelos Dias, C. C. (2021). Social representation of obesity: An analysis with students of middle and university education. *Ciencias Psicológicas*, *15*(1), 1-15. https://doi.org/10.22235/cp.v15i1.2388

Doise, W., CleÂmence, A. ve Lorenzi-Cioldi, F. (1993). The quantitative analysis of social representations. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.

Duveen, G. (1993). The development of social representations of gender. *Papers on Social Representations, 2*(3), 171-177.

Dvoryanchikov, N., Bovina, I., Vikhristuck, O., Berezina, E., Bannikov, G. ve Konopleva, I. (2014). Self-murder and self-murderers in social representations of young Russians: An exploratory study. *Psichologija, 50*, 33-48.

Edwards, P. W., Zeichner, A., Lawler, N. ve Kowalski, R. (1987). A validation study of the Harvey impostor phenomenon scale. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 24*(2), 256-259. https://doi.org/10.1037/h0085712

Egwurugwu, J. N., Ugwuezumba, P. C., Ohamaeme, M. C., Dike, E., Eberendu, I. G., Egwurugwu, E. N., Ohamaeme, R. C. ve Egwurugwu, U. F. (2018). Relationship

between self-esteem and impostor syndrome among undergraduate medical students in a Nigerian University. *International Journal of Brain and Cognitive Sciences, 7*(1), 9-16. https://doi.org/10.5923/j.ijbcs.20180701.02

Elejabarrieta, F. (1994). Social positioning: A way to link social identity and social representations. *Social Science Information, 33*(2), 241-253.

Ellemers, N., Van den Heuvel, H., De Gilder, D., Maass, A. ve Bonvini, A. (2004). The underrepresentation of women in science: Differential commitment or the queen bee syndrome?. *British Journal of Social Psychology, 43*(3), 315-338.

Erekson, D. M., Larsen, R. A., Clayton, C. K., Hamm, I., Hoskin, J. M., Morrison, S., ... ve Beecher, M. E. (2022). Is the measure good enough? Measurement invariance and validity of the Clance imposter phenomenon scale in a university population. *Psychological Reports, 0*(0), 1-22. https://doi.org/10.1177/00332941221139991

Ewing, K. M., Richardson, T. Q., James-Myers, L. ve Russell, R. K. (1996). The relationship between racial identity attitudes, worldview, and African American graduate students' experience of the imposter phenomenon. *Journal of Black Psychology, 22*(1), 53-66. https://doi.org/10.1177/00957984960221005

Fasanelli, R., Liguori, A. ve Galli, I. (2016). A similarity graph-based approach to study social representations of the economic crisis: A comparison between Italian and Greek social groups. C. Roland-Lévy, P. Denoux, B. Voyer, P. Boski ve W. K. Gabrenya Jr. (Eds.), içinde *Unity, Diversity and Culture: Proceedings from the 22nd Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology* (ss. 277-288). International Association for Cross-Cultural Psychology.

Fassl, F., Yanagida, T. ve Kollmayer, M. (2020). Impostors dare to compare: Associations between the impostor phenomenon, gender typing, and social comparison orientation in university students. *Frontiers in Psychology, 11*, Makale 1225, 1-10. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01225

Fattori, F., Curly, S., Jörchel, A. C., Pozzi, M., Mihalits, D. ve Alfieri, S. (2015). Authority relationship from a societal perspective: Social representations of obedience and disobedience in Austrian young adults. *Europe's Journal of Psychology, 11*(2), 197-214.

Feenstra, S., Begeny, C. T., Ryan, M. K., Rink, F. A., Stoker, J. I. ve Jordan, J. (2020). Contextualizing the impostor "syndrome". *Frontiers in psychology, 11*, Makale 575024, 1-6. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.575024

Ferrari, J. R. (2005). Impostor tendencies and academic dishonesty: Do they cheat their way to success?. *Social Behavior and Personality, 33*(1), 11-18.

Ferrari, J. R. ve Thompson, T. (2006). Impostor fears: Links with self-presentational concerns and self-handicapping behaviours. *Personality and Individual Differences, 40*(2), 341-352. https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.07.012

Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations, 7*(2), 117-140.

Fimiania, R., Leonardia, j., Gormanb, B. ve Gazzilloa, F. (2021). Interpersonal guilt, impostor phenomenon, depression, and anxiety. *Psychology Hub, 38*(2), 31-40. . https://doi.org/10.13133/2724-2943/17528

Flores-Palacios, F. ve Oswald, S. (2019). Social representations, gender and identity: Interactions and practices in a context of vulnerability. *Papers on Social Representations, 28*(2), 3.1-3.41.

Fraenza, C. B. (2016). The role of social influence in anxiety and the imposter phenomenon. *Online Learning*, *20*(2), 230-243.

Freeman, K. J., Houghton, S., Carr, S. E. ve Nestel, D. (2022). Measuring impostor phenomenon in healthcare simulation educators: A validation of the Clance impostor phenomenon scale and Leary impostorism scale. *BMC Medical Education, 22*(1), 139-145. https://doi.org/10.1186/s12909-022-03190-4

Freeman, A., Tyrovolas, S., Koyanagi, A., Chatterji, S., Leonardi, M., Ayuso-Mateos, J. L., Tobiasz-Adamczyk, B., Koskinen, S., Rummel-Kluge, C. ve Haro, J. M. (2016). The role of socio-economic status in depression: Results from the COURAGE (aging survey in Europe). *BMC Public Health, 16*(1), Makale 1098, 1–8. https://doi.org/10.1186/s12889-016-3638-0

French, B. F., Ullrich-French, S. C. ve Follman, D. (2008). The psychometric properties of the Clance Impostor Scale. *Personality and Individual Differences, 44*(5), 1270-1278. https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.11.023

Fried-Buchalter, S. (1992). Fear of success, fear of failure, and the imposter phenomenon: A factor analytic approach to convergent and discriminant validity. *Journal of Personality Assessment, 58*(2), 368-379. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5802_13

Fujie, R. (2010). Development of the state impostor phenomenon scale. *Japanese Psychological Research, 52*(1), 1–11. https://doi.org/10.1111/j.1468-5884.2009.00417.x

Gangl, K., Kastlunger, B., Kirchler, E. ve Voracek, M. (2012). Confidence in the economy in times of crisis: Social representations of experts and laypeople. *The Journal of Socio-Economics*, *41*(5), 603-614. http://dx.doi.org/10.1016/j.socec.2012.05.018

Gaymard, S. (2014). Social representation of work by women and girls with intellectual disabilities. *Life Span and Disability*, *17*(2), 145-173.

Gaymard, S. (2006). The representation of old people: Comparison between the professionals and students. *Revue Internationale de Psychologie Sociale*, *19*(3), 69-91.

Gelo, O. C. G., Ziglio, R., Armenio, S., Fattori, F. ve Pozzi, M. (2016). Social representation of therapeutic relationship among cognitive-behavioral psychotherapists. *Journal of Counseling Psychology*, *63*(1), 42-56. http://dx.doi.org/10.1037/cou0000104

George, D. ve Mallery, M. (2010). SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update. Pearson

Ghorbanshirodi, S. (2012). The relationship between self-esteem and emotional intelligence with imposter syndrome among medical students of Guilan and Heratsi universities. *Journal of Basic and Applied Scientific Research, 2*(2), 1793-1802. ISSN 2090-4304

Gibson-Beverly, G. ve Schwartz, J. P. (2008). Attachment, entitlement, and the impostor phenomenon in female graduate students. *Journal of College Counseling, 11*(2), 119-132. https://doi.org/10.1002/j.2161-1882.2008.tb00029.x

Gravious, J. (2007). You're not fooling anyone. *The Chronicle of Higher Education, 54*(11), A1. https://www.chronicle.com/article/youre-not-fooling-anyone/

Grubb, III, W. L. ve Grubb, L. K. (2021). Perfectionism and the imposter phenomenon. *Journal of Organizational Psychology, 21*(6), 1-18 https://doi.org/10.33423/jop.v21i6.4831

Haar, J. ve de Jong, K. (2022). Imposter phenomenon and employee mental health: What role do organizations play?. *Personnel Review,* Gelişmiş çevrimiçi yayın. https://doi.org/10.1108/PR-01-2022-0030

Harvey, J. C. (1982). The imposter phenomenon and achievement: A failure to internalize success [Yayınlanmamış doktora tezi]. Temple University.

Harvey, J. C. ve Katz, C. (1985). If I'm so successful, why do I feel like a fake?. Random House.

Hayes, K. M. ve Davis, S. F. (1993). Interpersonal flexibility, type A individuals, and the impostor phenomenon. *Bulletin of the Psychonomic Society, 31*, 323-325. https://doi.org/10.3758/BF03334942

He, J. C. ve Kang, S. K. (2021). Covering in cover letters: Gender and self-presentation in job applications. *Academy of Management Journal, 64*(4), 1097-1126.

Hellman, C. M. ve Caselman, T. D. (2004). A psychometric evaluation of the Harvey imposter phenomenon scale. *Journal of Personality Assessment, 83*(2), 161-166. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8302_10

Henning, K., Ey, S. ve Shaw, D. (1998). Perfectionism, the impostor phenomenon and psychological adjustment in medical, dental, nursing and pharmacy students. *Medical Education, 32*(5), 456-464.

Holden, C. L., Wright, L. E., Herring, A. M. ve Sims, P. L. (2021). Imposter syndrome among first-and continuing-generation college students: The roles of perfectionism and stress. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice, 0*(0), 1-15. https://doi.org/10.1177/15210251211019379

Holliday, A. M., Gheihman, G., Cooper, C., Sullivan, A., Ohyama, H., Leaf, D. E. ve Leaf, R. K. (2020). High prevalence of imposterism among female Harvard medical and dental students. *Journal of General Internal Medicine, 35*(8), 2499-2501. https://doi.org/10.1007/s11606-019-05441-5

Holmes, S. W., Kertay, L., Adamson, L. B., Holland, C. L. ve Clance, P. R. (1993). Measuring the impostor phenomenon: a comparison of Clance's IP Scale and Harvey's I-P Scale. *Journal of Personality Assessment, 60*, 48-59. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6001_3

Holt-Lunstad, J., Birmingham, W. ve Jones, B. Q. (2008). Is there something unique about marriage? The relative impact of marital status, relationship quality, and network social support on ambulatory blood pressure and mental health. *Annals of Behavioral Medicine, 35*(2), 239-244. https://doi.org/10.1007/s12160-008-9018-y

Höijer, B. (2011). Social representations theory: A new theory for media research. *Nordicom Review, 32*(2), 3-16.

Höijer, B. (2010). Emotional anchoring and objectification in the media reporting on climate change. *Public Understanding of Science*, *19*(6), 717-731. https://doi.org/10.1177/0963662509348863

Hudson, S. ve González-Gómez, H. V. (2021). Can impostors thrive at work? The impostor phenomenon's role in work and career outcomes. *Journal of Vocational Behavior, 128*, Makale 103601, 1-16. https://doi.org/10.1016/j.jvb.2021.103601

Hutchins, H. M., Penney, L. M. ve Sublett, L. W. (2018). What imposters risk at work: Exploring imposter phenomenon, stress coping, and job outcomes. *Human Resource Development Quarterly, 29*, 31-48. https://doi.org/10.1002/hrdq.21304

Hutchins, H. M. ve Rainbolt, H. (2017). What triggers imposter phenomenon among academic faculty? A critical incident study exploring antecedents, coping, and development opportunities. *Human Resource Development International, 20*(3), 194-214. https://doi.org/10.1080/13678868.2016.1248205

Ibrahim, F., Münscher, J. C. ve Herzberg, P. Y. (2020). The facets of an impostor – development and validation of the impostor-profile (ipp31) for measuring impostor phenomenon. *Current Psychology,* Gelişmiş çevrimiçi yayın. https://doi.org/10.1007/s12144-020-00895-x

Idoiaga, N., Berasategi, N., Eiguren, A. ve Picaza, M. (2020). Exploring children's social and emotional representations of the Covid-19 pandemic. *Frontiers in Psychology*, *11*, Makale 1952, 1-9. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01952

Ikbaal, M. Y. ve Salim Musa, N. A. (2018). Prevalence of impostor phenomenon among medical students in a Malaysian private medical school. *International Journal of Medical Students*, *6*(2), 66-70. https://doi.org/10.5195/ijms.2018.10

Ivie, R. ve Ephraim, A. (2009, Ekim 21-23). Mentoring and the imposter syndrome in astronomy graduate students. A. L. Kinney, D. Khachadourian, P. S. Millar ve C. N. Hartman (Ed.), içinde *Meeting the Challenges of an Increasingly Diverse Workplace* (ss. 25-33).

Iyer, A., Jetten, J., Tsivrikos, D., Postmes, T. ve Haslam, S. A. (2009). The more (and the more compatible) the merrier: Multiple group memberships and identity compatibility as predictors of adjustment after life transitions. *British Journal of Social Psychology, 48*(4), 707-733.

Jamison, L. (2023, 6 Şubat). Why everyone feels like they're faking it. *The New Yorker*. https://www.newyorker.com/

Jannetti, A. F (1997). Perceived fraudulence, self-consdousness and eating attitudes in male bulimics [Yayınlanmamış doktora tezi]. Pacific Graduate School of Psychology.

Jensen, L. E. ve Deemer, E. D. (2020). Attachment style and self-handicapping: The mediating role of the imposter phenomenon. *Social Psychology of Education: An International Journal*, *23*(5), 1259-1276. https://doi.org/10.1007/s11218-020-09580-0

Jetten, J., Iyer, A., Tsivrikos, D. ve Young, B. M. (2008). When is individual mobility costly? The role of economic and social identity factors. *European Journal of Social Psychology*, *38*, 866-879. https://doi.org/10.1002/ejsp.471

Joia, L. A. ve Melon, M. (2020). The social representation of success in IT projects. *International Journal of Managing Projects in Business*, *13*(7), 1578-1599. https://doi.org/10.1108/IJMPB-01-2019-0005

Jones E. E. ve Berglas, S. (1978). Control of attributions about the self through self-handicapping strategies: The appeal of alcohol and the role of under-achievement. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *4*(2), 200-206.

Jost, J. T. (1997). An experimental replication of the depressed-entitlement effect among women. *Psychology of Women Quarterly*, *21*(3), 387–393. https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1997.tb00120.x

Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, *25*(6), 881-919.

Jöstl, G., Bergsmann, E., Lüftenegger, M., Schober, B. ve Spiel, C. (2012). When will they blow my cover? The impostor phenomenon among Austrian doctoral students. *Zeitschrift für Psychologie, 220*(2), 109-120. https://doi.org/10.1027/2151-2604/a000102

Jury, M., Smeding, A., Stephens, N. M., Nelson, J. E., Aelenei, C. ve Darnon, C. (2017). The experience of low-SES students in higher education: Psychological barriers to success and interventions to reduce social-class inequality. *Journal of Social Issues*, *73*(1), 23-41. https://doi.org/10.1111/josi.12202

Kamarzarrin, H., Khaledian, M., Shooshtari, M., Yousefi, E. ve Ahrami, R. A. (2013). Study of the relationship between self-esteem and the imposter phenomenon in the physicians of Rasht city (Iran). *European Journal of Experimental Biology*, *3*(2), 363-366.

Kaşdarma, E. (2020). "Namuslu kadın" ile "namuslu erkek" temsillerinin kalıpyargı içeriği modeline entegre edilmesi ve toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının sistemi meşrulaştırıcı işlevinin incelenmesi [Yayınlanmamış doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

Khan, N. A., Miah, M.S.U., Shahjalal M., Sarwar, T. B. ve Rokon, S. (2022). Predicting young imposter syndrome using ensemble learning. *Hindawi Complexity, 2022,*Article 8306473, 1-10. https://doi.org/10.1155/2022/8306473

Kıroğlu Bayat, İ. ve Baykal Parıldar, B. (2021). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının yarattığı engeller: Çalışma yaşamında varolmaya çalışan kadın. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23*(3), 745-762.

Kimball, K. A., Roecker, C. B. ve Hoyt, K. (2021). Impostor phenomenon among US chiropractic students. *The Journal of Chiropractic Education, 35*(2), 209-214. https://doi.org/10.7899/JCE-19-10

Kolligian, J.ve Sternberg, R. J. (1991). Perceived fraudulence in young adults: Is there an "impostor syndrome"? *Journal of Personality Assessment, 56*(2), 308-326. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5602_10

Koshy, H. A., Wilson, P. P., Abraham, K. R., Sebastian, S. T., Jacob, F. G., Nair, N. B. ve John, J. M. (2022). Imposter phenomenon, perfectionism and fear of failure among emerging adults. *International Journal of Research Publication and Reviews, 3*(12), 2763-2766. https://doi.org/10.55248/gengpi.2022.31293

Kumar, S. ve Jagacinski, C. M. (2006). Imposters have goals too: The imposter phenomenon and its relationship to achievement goal theory. *Personality and Individual Differences, 40*(1), 147-157. https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.05.014

Kumar, S., Kailasapathy, P. ve Sedari Mudiyanselage, A. (2022). It's my luck: Impostor fears, the context, gender and achievement-related traits. *Personnel Review, 51*(9), 2222-2238. https://doi.org/10.1108/PR-03-2021-0149

Kuşdil, M. E., Tosun, L. P, Öztürk, A., Özdemir, G., Çavuşoğlu, M., Alparslan, K., Karlıdağ, S., Kablanoğlu, A., Polat, D., Enöz, N., Söker, S., Şengül, B. ve Zeybek, D. M. (2022, Haziran 11-12). Gençlerin sosyal mesafe kurallarıyla ilişkili riskli davranışlarında yaşçılık etkisi: Önyargı farkındalığı artırmaya yönelik anonim bir çevrimiçi program önerisi [Poster sunumu]. IV. Sosyal Psikoloji Kongresi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Lahlou, S. ve Abric, J. C. (2011). What are the "elements" of a representation?. *Papers on Social Representations, 20*(2), 20-1.

Lane, J. A. (2015). The imposter phenomenon among emerging adults transitioning into professional life: Developing a grounded theory. *Adultspan Journal, 14*(2), 114-128. https://doi.org/10.1002/adsp.12009

Landry, M. J., Bailey, D. A., Lee, M., Van Gundy, S. ve Ervin, A. (2022). The impostor phenomenon in the nutrition and dietetics profession: An online cross-sectional survey. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(9), Makale 5558, 1-15. https://doi.org/10.3390/ijerph19095558

Lau, R. W. K. ve Pretorius, L. (2019). Intrapersonal wellbeing and the academic mental health crisis. L. Pretorius, L. Macaulay ve B. Cahusac de Caux (Ed.), içinde *Wellbeing in Doctoral Education: Insights and Guidance From the Student Experience* (ss. 37-45). Springer.

Leach, P. K., Nygaard, R. M., Chipman, J. G., Brunsvold, M. E. ve Marek, A. P. (2019). Impostor phenomenon and burnout in general surgeons and general surgery residents. *Journal of Surgical Education, 76*(1), 99-106. https://doi.org/10.1016/j.jsurg.2018.06.025

Leary, M. R., Patton, K. M., Orlando, A. E. ve Wagoner Funk, W. (2000). The impostor phenomenon: Self-perceptions, reflected appraisals, and interpersonal strategies. *Journal of Personality, 68*(4), 725-756.

Lebrun, A. M., Souchet, L. ve Bouchet, P. (2013). Social representations and brand positioning in the sporting goods market. *European Sport Management Quarterly*, *13*(3), 358-379. https://doi.org/10.1080/16184742.2013.787539

Lee, H., Anderson, C. B., Yates, M. S., Chang, S. ve Chakraverty, D. (2020). Insights into the complexity of the impostor phenomenon among trainees and professionals in stem and medicine. *Current Psychology,* Gelişmiş çevrimiçi yayın. https://doi.org/10.1007/s12144-020-01089-1

Legassie, J., Zibrowski, E. M. ve Goldszmidt, M. A. (2008). Measuring resident well-being: Impostorism and burnout syndrome in residency. *Journal of General Internal Medicine, 23*(7), 1090-1094. https://doi.org/10.1007/s11606-008-0536-x

Leonhardt, M., Bechtoldt, M. N. ve Rohrmann, S. (2017). All impostors aren't alike–differentiating the impostor phenomenon. *Frontiers in Psychology, 8*, Makale 1505, 1-10. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01505

Levant, B., Villwock, J. A. ve Manzardo, A. M. (2020). Impostorism in American medical students during early clinical training: gender differences and intercorrelating factors. *International Journal of Medical Education, 11*, 90-96. https://doi.org/10.5116/ijme.5e99.7aa2

Lige, Q. M., Peteet, B. J. ve Brown, C. M. (2017). Racial identity, self-esteem, and the impostor phenomenon among African American college students. *Journal of Black Psychology*, *43*(4), 345-357. https://doi.org/10.1177/0095798416648787

Lin, F., He, D., Jin, Y., Tao, Y. ve Jiang, Z. (2013). Mapping the central structure core in social representation of pain. *Journal of Applied Social Psychology*, *43*(9), 1931-1945.

Lin, S. A. (2007). The imposter phenomenon among high-achieving women of color: Are world view, collective self-esteem and multigroup ethnic identity protective? [Yayınlanmamış doktora tezi]. Fordham University.

Lins, S., Melo, C. F., Alves, S. G. ve Silva, R. L. (2019). "Our voices, our meaning": The social representations of sports for Brazilian athletes with disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, *36*(1), 42-60. https://doi.org/10.1123/apaq.2017-0206

Liu, R. Q., Davidson, J., Van Hooren, T. A., Van Koughnett, J. A. M., Jones, S. ve Ott, M. C. (2022). Impostorism and anxiety contribute to burnout among resident physicians. *Medical Teacher*, *44*(7), 758-764, https://doi.org/10.1080/0142159X.2022.2028751

Lo Monaco, G., Piermattéo, A., Rateau, P. ve Tavani, J. L. (2017). Methods for studying the structure of social representations: A critical review and agenda for future research. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, *47*(3), 306-331. https://doi.org/10.1111/jtsb.12124

Lorant, V., Deliege, D., Eaton, W., Robert, A., Philippot, P. ve Ansseau, M. (2003). Socioeconomic inequalities in depression: A meta-analysis. *American Journal of Epidemiology*, *157*(2), 98-112. https://doi.org/10.1093/aje/kwf182

Lovibond, P. F. ve Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scale (DASS) with the beck depression and anxiety inventories. *Behaviuor Research and Therapy, 33*(3), 335-343.

MacInnis, C. C., Nguyen, P., Buliga, E. ve Boyce, M. A. (2019). Cross-socioeconomic class friendships can exacerbate imposturous feelings among lower-SES students. *Journal of College Student Development, 60*(5), 595-611. https://doi.org/10.1353/csd.2019.0056

Maftei, A., Dumitriu, A. ve Holman, A. C. (2021). "They will discover I'm a fraud!" The imposter syndrome among psychology students. *Studia Psychologica, 63*(4), 337-351. https://doi.org/10.31577/sp.2021.04.831

Mak, K. K. L., Kleitman, S. ve Abbott, M. J. (2019) Impostor phenomenon measurement scales: A systematic review. *Frontiers in Psychology, 10,* Makale 671, 1-15. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00671

Manchaiah, V., Danermark, B., Ahmadi, T., Tomé, D., Zhao, F., Li, Q., ... ve Germundsson, P. (2015a). Social representation of "hearing loss": Cross-cultural exploratory study in India, Iran, Portugal, and the UK. *Clinical Interventions in Aging*, 10, 1857-1872.

Manchaiah, V., Danermark, B., Vinay, Ahmadi, T., Tomé, D., Krishna, R. ve Germundsson, P. (2015b). Social representation of hearing aids: Cross-cultural study in India, Iran, Portugal, and the United Kingdom. *Clinical Interventions in Aging, 10,* 1601-1615. https://doi.org/10.2147/CIA.S86108

Manchaiah, V., Zhao, F., Widen, S., Auzenne, J., Beukes, E. W., Ahmadi, T., ... ve Germundsson, P. (2017). Social representation of "music" in young adults: A cross-cultural study. *International Journal of Audiology, 56*(1), 24-32.

Markovà, I. ve Wilkie, P. (1987). Representations, concepts and social change: The phenomenon of AIDS. *Journal for the Theory of Social Behaviour, 17*(4), 389-409. https://doi.org/10.1111/ j.1468-5914.1987.tb00105.x

Marzana, D., Pozzi, M., Fasanelli, R., Mercuri, F. ve Fattori, F. (2016). The relation between participatory social practices and social representations of citizenship in young adulthood. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, 27,* 1152-1170. https://doi.org/10.1007/s11266-015-9607-x

Mascarenhas, V. R., D'Souza, D. ve Bicholkar, A. (2019). Prevalence of impostor phenomenon and its association with self-esteem among medical interns in Goa, India. *International Journal of Community Medicine & Public Health, 6*(1), 355-359. http://dx.doi.org/10.18203/2394-6040.ijcmph20185272

Maura, P., Roberto, F., Elena, M., Mauro, E. A., Giuseppe, V., Adriana, D. T. ve Carlo, P. (2022). Social representation of family: A comparative study on Italian young and older adults. *Journal of Family Issues, 43*(3), 752-768. https://doi.org/10.1177/0192513X21994160

McCarthy, P. A. ve Morina, N. (2020). Exploring the association of social comparison with depression and anxiety: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology & Psychotherapy, 27*(5), 640-671. https://doi.org/10.1002/cpp.2452

McClean, M. ve Avella, J. (2016). Impostor phenomenon in information technology. *Journal of Information Technology Management*, *27*(4), 138-150.

McElwee, R. ve Yurak, T. J. (2010). The phenomenology of the impostor phenomenon. *Individual Differences Research*, *8*(3), 184-197.

McElwee, R. O. B. ve Yurak, T. J. (2007). Feeling versus acting like an impostor: Real feelings of fraudulence or self-presentation?. *Individual Differences Research*, *5*(3), 201-220.

McGregor, L. N., Gee, D. E. ve Posey, K. E. (2008). I feel like a fraud and it depresses me: The relation between the imposter phenomenon and depression. *Social Behavior and Personality*, *36*(1), 43-48.

Melendrez-Ruiz, J., Arvisenet, G., Laugel, V., Chambaron, S. ve Monnery-Patris, S. (2020). Do French consumers have the same social representations of pulses as food industry professionals?. *Foods*, *9*(147), 1-13. https://doi.org/10.3390/foods9020147

Meurer, A. M. ve Costa, F. (2021). I want, I can, but am I able to? The Impostor phenomenon among graduate students from the business field. *Journal of Education and Research in Accounting*, *15*(4), 486-505. http://dx.doi.org/10.17524/repec.v15i4.2818

Mirel, E. E. ve Ögel-Balaban, H. (2021). The investigation of the mediating role of impostor phenomenon in the relationship between maladaptive perfectionism and depression among residents. *Journal of Clinical Psychology Research*, *5*(3), 244-253. https://doi.org/10.5455/kpd.26024438m000048

Moliner, P. ve Abric, J. C. (2015). Central core theory. G. Sammut, E. Andreouli, G. Gaskell ve J. Valsiner (Ed.), içinde *The Cambridge Handbook of Social Representations* (ss. 83-95). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9781107323650.009

Moliner, P. ve Tafani, E. (1997). Attitudes and social representations: A theoretical and experimental approach. *European Journal of Social Psychology*, *27*(6), 687-702.

Moloney, G., Leviston, Z., Lynam, T., Price, J., Stone-Jovicich, S., & Blair, D. (2014). Using social representations theory to make sense of climate change: What scientists and nonscientists in Australia think. Ecology and Society 19(3), 19-27. http://dx.doi.org/10.5751/ ES-06592-190319

Moloney, G., Sutherland, M., Norton, M. ve Walker, I. (2019). When is the gift given? Organ donation, social representations, and an opportunity to register. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, *29*(3), 207-221. https://doi.org/10.1002/casp.2395

Montiel, C. J., Marshaley, B. ve Inzon, C. M. (2013). Conflicting group meanings of territorial rights in Central Mindanao: Muslim–Christian social representations of land entitlement. *Journal of Pacific Rim Psychology*, *7*(1), 1-11. https://doi.org/10.1017/prp.2013.1

Moscovici, S. (2000).The phenomenon of social representations. S. Moscovici ve G. Duveen (Ed.), içinde *Social Representations: Explorations in Social Psychology* (ss. 18-77). Cambridge University Press: Polity.

Moscovici, S. (1984). The phenomenon of social representations. R. M. Farr ve S. Moscovici (Eds.), içinde *Social Representations* (ss. 3-70). Cambridge University Press.

Mouret, M., Monaco, G. L., Urdapilleta, I. ve Parr, W. V. (2013). Social representations of wine and culture: A comparison between France and New Zealand. *Food Quality and Preference, 30*(2), 102-107. http://dx.doi.org/10.1016/j.foodqual.2013.04.014

Muntaner, C., Eaton, W. W., Miech, R. ve O'campo, P. (2004). Socioeconomic position and major mental disorders. *Epidemiologic Reviews, 26*(1), 53-62. https://doi.org/10.1093/epirev/mxh001

Naser, M. J., Hasan, N. E., Zainaldeen, M. H., Zaidi, A., Mohamed, Y. M. A. M. H. ve Fredericks, S. (2022). Impostor phenomenon and its relationship to self-esteem among students at an international medical college in the middle east: A cross sectional study. *Frontiers in Medicine, 9*, Makale 850434, 1-9. https://doi.org/10.3389/fmed.2022.850434

Neureiter, M. ve Traut-Mattausch, E. (2017). Two sides of the career resources coin: Career adaptability resources and the impostor phenomenon. *Journal of Vocational Behavior, 98*, 56-69. http://dx.doi.org/10.1016/j.jvb.2016.10.002

Neureiter, M. ve Traut-Mattausch, E. (2016). Inspecting the dangers of feeling like a fake: An empirical investigation of the impostor phenomenon in the world of work. *Frontiers in Psychology, 7*, Makale 1445, 1-12. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01445

Olsen, J., Kogler, C., Stark, J. ve Kirchler, E. (2017). Income tax versus value added tax: A mixed-methods comparison of social representations. *Journal of Tax Administration, 3*(2), 87-107. http://jota.website/article/view/145

Oriel, K., Plane, M. B. ve Mundt, M. (2004). Family medicine residents and the impostor phenomenon. *Family Medicine-Kansas City, 36*(4), 248-252.

Orosz, G. ve Roland-Lévy, C. (2013). Social representation of competition and fraud. *Citizenship Teaching & Learning, 8*(2), 157-177. https://doi.org/10.1386/ctl.8.2.157_1

Özdemir, G. ve Kuşdil, M. E (2016, Kasım 17-19). Başarılarımın sahibi ben değilim: Sosyal kimlik, sosyal baskınlık ve sistemi meşrulaştırma kuramları perspektifinden sahtekâr fenomeni [Sözlü bildiri]. I. Sosyal Psikoloji Kongresi, Başkent Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Özkan Demir, K. (2022). Kadın üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri ve sosyal temsillerinin değişim olasılıkları: Barış ve savaş üzerine odak grup tartışmalarına katılımın etkisi [Yayınlanmamış doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

Paladugu, S., Wasser, T. ve Donato, A. (2021) Impostor syndrome in hospitalists- a cross-sectional study. *Journal of Community Hospital Internal Medicine Perspectives, 11*(2), 212-215. https://doi.org/10.1080/20009666.2021.1877891

Pannhausen, S., Klug, K. ve Rohrmann, S. (2022). Never good enough: The relation between the impostor phenomenon and multidimensional perfectionism. *Current Psychology, 41*, 888-901. https://doi.org/10.1007/s12144-020-00613-7

Patzak, A., Kollmayer, M. ve Schober, B. (2017). Buffering impostor feelings with kindness: The mediating role of self-compassion between gender-role orientation and the impostor phenomenon. *Frontiers in Psychology, 8*, Makale 1289, 1-12. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01289

Penz, E., Meier-Pesti, K. ve Kirchler, E. (2004). "It's practical, but no more controllable": Social representations of the electronic purse in Austria. *Journal of Economic Psychology*, *25*(6), 771-787. https://doi.org/110.1016/j.joep.2003.07.002

Pervez, A., Brady, L. L., Mullane, K., Lo, K. D., Bennett, A. A. ve Nelson, T. A. (2021). An empirical investigation of mental illness, impostor syndrome, and social support in management doctoral programs. *Journal of Management Education, 45*(1), 126-158. https://doi.org/10.1177/1052562920953195

Peteet, B. J., Brown, C. M., Lige, Q. M. ve Lanaway, D. A. (2015). Impostorism is associated with greater psychological distress and lower self-esteem for African American students. *Current Psychology*, *34*, 154-163. https://doi.org/10.1007/s12144-014-9248-z

Pickering, W. S. E. (2000). *Durkheim and representations*. Routledge.

Piermattéo, A. (2022). Social representations and emotions: A review of effects in two directions. *European Psychologist, 27*(4), 302-319. https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000459

Pozzi, M., Fattori, F., Bocchiaro, P. ve Alfieri, S. (2014). Do the right thing! A study on social representation of obedience and disobedience. *New Ideas in Psychology*, *35*, 18-27. http://dx.doi.org/10.1016/j.newideapsych.2014.06.002

Pratto, F. ve Walker, A. (2004). The bases of gendered power. A. H. Eagly, A. E. Beall ve R. J. Sternberg (Ed.), içinde *The Psychology of Gender* (ss. 242-268). Guilford Press.

Prost, M., Piermattéo, A. ve Lo Monaco, G. (2022). Social representations, social identity, and representational imputation: A review and an agenda for future research. *European Psychologist*, Gelişmiş çevrimiçi yayın. https://dx.doi.org/10.1027/1016-9040/a000489

Rateau, P., Moliner, P., Guimelli, C. ve Abric, J. (2012). Social representation theory. P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski ve E. T. Higgins (Ed.), içinde *Handbook of Theories of Social Psychology: Volume 2* (ss. 477-497). Sage Publications.

Robinson, S. L. ve Goodpaster, S. K. (1991). The effects of parental alcoholism on perception of control and imposter phenomenon. *Current Psychology, 10*, 113-119. https://doi.org/10.1007/BF02686785

Rodrigues, H., Ballester, J., Saenz-Navajas, M. P. ve Valentin, D. (2015). Structural approach of social representation: Application to the concept of wine minerality in experts and consumers. *Food Quality and Preference, 46*, 166-172. https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2015.07.019

Rohrmann, S., Bechtoldt, M. N. ve Leonhardt, M. (2016). Validation of the impostor phenomenon among managers. *Frontiers in Psychology, 7*, Makale 821, 1-11. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00821

Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.

Ross, S. R., Stewart, J., Mugge, M. ve Fultz, B. (2001). The imposter phenomenon, achievement dispositions, and the Five Factor Model. *Personality and Individual Differences, 31*(8), 1347-1355. https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00228-2

Sabadini, G. ve Martins-Silva, P. D. O. (2023). Career social representations: A study with professionals of different ages. *Psico-USF*, *27*(4), 661-673. http://dx.doi.org/10.1590/1413-82712022270405

Sarrica, M. ve Wachelke, J. (2010). Peace and war as social representations: A structural exploration with Italian adolescents. *Universitas Psychologica*, *9*(2), 315-330. ISSN 1657-9267

Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. ve Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research, 8*(2), 23-74.

Schonhardt-Bailey, C. (2013). *Deliberating American monetary policy: A textual analysis*. *Book Appendix I*. MIT Press.

Schubert, N. ve Bowker, A. (2019). Examining the impostor phenomenon in relation to self-esteem level and self-esteem instability: Research and reviews. *Current Psychology*, *38*(3), 749-755. https://doi.org/10.1007/s12144-017-9650-4

Schultes, M. T., Kollmayer, M., Mejeh, M. ve Spiel, C. (2018). Attitudes toward evaluation: An exploratory study of students' and stakeholders' social representations. *Evaluation and Program Planning*, *70*, 44-50. https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2018.06.002

September, A. N., McCarrey, M., Baranowsky, A., Parent, C. ve Schindler, D. (2001). The relation between well-being, impostor feelings, and gender role orientation among Canadian University students. *The Journal of Social Psychology, 141*(2), 218-232. https://doi.org/10.1080/00224540109600548

Shreffler, M. B., Murfree, J. R., Huecker, M. R. ve Shreffler, J. R. (2020). The impostor phenomenon and work–family conflict: An assessment of higher education. *Management in Education*, Gelişmiş çevrimiçi yayın. https://doi.org/10.1177/0892020620959745

Sidanius, J. ve Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge University Press.

Simmel, G. (1903/1996). Metropol ve zihinsel yaşam. B. Ö. Düzgören (Çev.), içinde *Kent ve Kültürü: Cogito YKY Üç Aylık Düşünce Dergisi* (ss. 81-89). Yapı Kredi Yayınları

Simon, M. ve Choi, Y. (2018). Using factor analysis to validate the clance impostor phenomenon scale in sample of science, technology, engineering and mathematics doctoral students. *Personality and Individual Differences, 121,* 173-175. https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.09.039.

Sire, A., Rateau, P. ve Trémolière, B. (2018). Integrating people's reasoning differences to the study of social representations and conspiracy theories. *PsyArXiv*, Gelişmiş çevrimiçi yayın. https://doi.org/10.31234/osf.io/e3w8s

Smith, R. H. (2000). Assimilative and contrastive emotional reactions to upward and downward social comparisons. J. Sul ve L. Wheeler (Ed.), içinde *Handbook of Social Comparison: Theory and Research* (ss. 173-200). Plenum.

Sonnak, C. ve Towell, T. (2001). The impostor phenomenon in British university students: Relationships between self-esteem, mental health, parental rearing style and socioeconomic status. *Personality and Individual Differences, 31*(6), 863-874. https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00184-7

Staines, G., Tavris, C. ve Jayaratne, T. E. (1974). The queen bee syndrome. *Psychology Today, 7*, 55-60.

Stone-Sabali, S., Bernard, D. L., Mills, K. J. ve Osborn, P. R. (2023). Mapping the evolution of the impostor phenomenon research: A bibliometric analysis. *Current Psychology*, Gelişmiş çevrimiçi yayın. https://doi.org/10.1007/s12144-022-04201-9

Striegel-Moore, R. H., Silberstein, L. R. ve Rodin, J. (1993). The social self in bulimia nervosa: Public self-consciousness, social anxiety, and perceived fraudulence. *Journal of Abnormal Psychology, 102*(2), 297-303. https://doi.org/10.1037/0021-843x.102.2.297

Sullivan, J. B. ve Ryba, N. L. (2020). Prevalence of impostor phenomenon and assessment of well-being in pharmacy residents. *American Journal of Health-System Pharmacy, 77*(9), 690-696. https://doi.org/10.1093/ajhp/zxaa041

Şahin, E. E. ve Uslu Gülşen, F. (2022). Clance impostor phenomenon scale (CIPS): Adaptation and validation in Turkish university students. *Psycho-Educational Research Reviews, 11*(1), 270-282. https://doi.org/10.52963/PERR_Biruni_V11.N1.17

Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin, ve S. Worchel (Ed.), içinde *The Social Psychology of Intergroup Relations* (ss. 33-37). Brooks/Cole.

Taparia, M. ve Lenka, U. (2022). An integrated conceptual framework of the glass ceiling effect. *Journal of Organizational Effectiveness: People and Performance, 9*(3), 372-400. http://doi.10.1108/JOEPP-06-2020-0098

Tavani, J. L., Zenasni, F. ve Pereira-Fradin, M. (2009). Social representation of gifted children: A preliminary study in France. *Gifted and Talented International, 24*(2), 61-70. https://doi.org/10.1080/15332276.2009.11673530

Thomas, M. ve Bigatti, S. (2020). Perfectionism, impostor phenomenon, and mental health in medicine: A literature review. *International Journal of Medical Education, 11*, 201-213. https://doi.org/10.5116/ijme.5f54.c8f8

Thompson, T., Davis, H. ve Davidson, J. (1998). Attributional and affective responses of impostors to academic success and failure outcomes. *Personality and Individual Differences, 25*(2), 381-396. https://doi.org/10.1016/S0191-8869(98)00065-8

Tigranyan, S., Byington, D. R., Liupakorn, D., Hicks, A., Lombardi, S., Mathis, M. ve Rodolfa, E. (2021). Factors related to the impostor phenomenon in psychology doctoral students. *Training and Education in Professional Psychology, 15*(4), 298-305. https://doi.org/10.1037/tep0000321

Topping, M. E. ve Kimmel, E. B. (1985). The imposter phenomenon: Feeling phony. *Academic Psychology Bulletin, 7*(2), 213-226.

Tuncer, S. (2019). Cinsiyetlendirilmiş bir kurum olarak akademi: Türkiye'de akademinin cinsiyet kültürüne bakmak. *Kültür ve İletişim, 22*(44), 173-208.

Türkiye İstatistik Kurumu (2022). İş gücü istatistikleri, ekim 2022. https://data.tuik.gov.tr/

Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Toplumsal cinsiyet istatistikleri 2021. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/toplumsal_cinsiyet_istatistikleri_2021.pdf

Urdapilleta, I., Dany, L., Boussoco, J., Schwartz, C. ve Giboreau, A. (2016). Culinary choices: A sociopsychological perspective based on the concept of distance to the object. *Food Quality and Preference, 48*(Part A), 50-58. https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2015.08.007

Urdapilleta, I., Demarchi, S. ve Parr, W. V. (2021). Influence of culture on social representation of wines produced by various methods: Natural, organic and conventional. *Food Quality and Preference, 87*, Makale 104034, 1-11. https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2020.104034

Urwin, J. (2018). Imposter phenomena and experience levels in social work: An initial investigation. *British Journal of Social Work, 48*(5), 1432-1446. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcx109

Veltri, G. (2015). Social semiotics and social representations. G. Sammut, E. Andreouli, G. Gaskell ve J. Valsiner (Ed.), içinde *The Cambridge Handbook of Social Representations* (ss. 234-249). Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781107323650.020

Vergauwe, J., Wille, B., Feys, M., De Fruyt, F. ve Anseel, F. (2015). Fear of being exposed: The trait-relatedness of the impostor phenomenon and its relevance in the work context. *Journal of Business and Psychology, 30*(3), 565-581. https://doi.org/10.1007/s10869-014-9382-5

Vidrio, S. G. (2019). The affective dimension of social representations: Donald Trump and the social representation of illegal immigration. *Papers on Social Representations, 28*(2), 1-26.

Villwock, J. A., Sobin, L. B., Koester, L. A. ve Harris, T. M. (2016). Impostor syndrome and burnout among American medical students: A pilot study. *International Journal of Medical Education, 7*, 364-369. https://doi.org/10.5116/ijme.5801.eac4

Wachelke, J. (2008a). Relationship between response evocation rank in social representations associative tasks and personal symbolic value. *Revue Internationale de Psychologie Sociale, 21*(3), 113-126.

Wachelke, J. (2008b). Brazilian fans' social representations on soccer. *Revista Internacional de Ciencias del Deporte, 13*(4), 1-19.

Wachelke, J. ve Contarello, A. (2011). Italian students' social representation on aging: An exploratory study of a representational system. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, *24*(3), 551-560.

Wachelke, J. ve Wolter, R. (2011). Critérios de construção e relato da análise prototípica para representações sociais [Criteria related to the realization and reporting of prototypical analysis for social representations]. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, *27*(4), 521-526.

Wagner, W., Duveen, G., Farr, R., Jovchelovitch, S., Lorenzi-Cioldi, F., Marková, I. ve Rose, D. (1999). Theory and method of social representations. *Asian Journal of Social Psychology*, *2*(1), 95-125.

Walker, D. L. ve Saklofske, D. H. (2023). Development, factor structure, and psychometric validation of the impostor phenomenon assessment: A novel assessment of impostor phenomenon. Assessment, Gelişmiş çevrimiçi yayın. https://doi.org/10.1177/10731911221141870

Wang, B., Andrews, W., Bechtoldt, M. N., Rohrmann, S. ve de Vries, R. E. (2022). Validation of the short Clance impostor phenomenon scale (CIPS-10*). European Journal of Psychological Assessment*, Gelişmiş çevrimiçi yayın. https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000747

Wang, K. T., Sheveleva, M. S. ve Permyakova, T. M. (2019). Imposter syndrome among Russian students: The link between perfectionism and psychological distress. *Personality and Individual Differences*, *143*, 1-6. https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.02.005

Want, J. ve Kleitman, S. (2006). Imposter phenomenon and self-handicapping: Links with parenting styles and self-confidence. *Personality and Individual Differences*, *40*(5), 961-971. https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.10.005

World Economic Forum (2022). *The global gender gap report 2022*. The World Economic Forum Publishing. ISBN-13: 978-2-940631-36-0

Yaffe, Y. (2020). Does self-esteem mediate the association between parenting styles and imposter feelings among female education students?. *Personality and Individual Differences*, 156, Makale 109789, 1-7. https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.109789

Yousef Jeledan, T. M. (2019). Prevalence of imposter phenomenon among Saudi female faculty & Its roots during their childhood: Qualitative approach. *SSRG International Journal of Humanities and Social Science 6*(2), 6-13. https://doi.org/10.14445/23942703/IJHSS-V6I2P102

Zhang, M. ve Cross, S. E. (2011). Emotions in memories of success and failure: A cultural perspective. *Emotion*, *11*(4), 866-880. https://doi.org/10.1037/a0024025

Zouhri, B. ve Rateau, P. (2015). Social representation and social identity in the black sheep effect. *European Journal of Social Psychology*, *45*(6), 669-677. http://dx.doi.org/10.1002/ejsp.2138

# EKLER

## EK-1: Birinci Çalışma Anket Formu

### EK.1.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

**BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU**

Bu çalışma, Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR'in, öğretim üyesi Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL danışmanlığında yürütülen doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır.

Araştırmanın amacı; Türkiye'deki başarılı kadınların, başarı kavramını oluşturan unsurların neler olduğunu anlamak ve bu ögeleri, onların kişisel ve başarıyla ilişkili birtakım özellikleri açısından değerlendirmektir.

Anket formunu doldurarak çalışmaya katılmak, araştırmanın amacına uygun bir biçimde belirli kriterlerin sağlanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla anketi yalnızca **18 yaşını doldurmuş, çalışan ve/veya lisans-lisansüstü eğitimine devam eden KADINLAR** doldurmalıdır. Bu kriterleri sağlamıyorsanız, anketi doldursanız dahi bilgileriniz çalışmaya dâhil edilmeyecektir.

Anket formu içinde yer alan sorular, bireysel olarak doldurulacaktır. Bu soruların doğru veya yanlış cevapları bulunmamaktadır. Önemli olan sizin düşüncelerinizdir. Anketi tamamlamak yaklaşık **20 dakikanızı** alacaktır.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük esasına** dayalıdır. Size sunulan ankette kimliğinizi açığa çıkaracak ya da size rahatsızlık verecek herhangi bir soru bulunmamaktadır. Ayrıca sağlamış olduğunuz bilgiler, araştırmacılar tarafından gizli tutulacak, yalnızca bilimsel amaçlı yayınlarda ve sunumlarda kullanılacaktır. Buna karşın, araştırmayı istediğiniz bir aşamada sonlandırıp bırakma hakkına sahipsiniz. Anketi tamamlamamanız, sizin için herhangi bir dezavantaja neden olmayacaktır.

Aşağıda verilmiş olan iletişim bilgilerinden bize ulaşabilir, çalışma hakkında daha fazla bilgi alabilir ve araştırma sonuçlardan haberdar olabilirsiniz.

Araştırma Sorumlusu/ Tez Danışmanı:
Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL
Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Araştırmacı:
Doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR

*"Yukarıdaki metni okudum ve Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü tarafından yürütülen bu çalışmanın amacını, üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım zaman herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmayacağımı anladım. Bu koşullarda söz konusu çalışmaya kendi rızamla, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak katılmayı ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum."*

Onaylıyorsanız lütfen yandaki kutucuğu işaretleyiniz. ☐

## EK-1.2. Başarıya Yönelik Hiyerarşik Çağrışımlar

**HÇT-BAŞARI**

Lütfen okuyan veya çalışan bir kadın olarak **BAŞARI** denilince aklınıza gelen ilk yedi (7) kelimeyi aşağıda bırakılan boşluğa yazınız.

| | |
|---|---|
| **1.** | |
| **2.** | |
| **3.** | |
| **4.** | |
| **5.** | |
| **6.** | |
| **7.** | |

Lütfen yukarıdan yazığınız kelimeleri, **önem sırasına göre sıralayarak**, aşağıdaki boşluğa tekrar yazınız. İlk sıraya yazdığınız kelime en önemli; son sıraya yazdığınız kelime ise en önemsiz gördüğünüz kelime olmalıdır.

Ardından yazdığınız her bir kelimenin **sizin için ne derece olumlu bir niteliğe sahip olduğunu**, kelimelerin yanında yer alan sayılardan sizin için en uygun olanını işaretleyerek belirtiniz (-2: Çok Olumsuz; +2: Çok Olumlu).

| | | **Çok olumsuz** | **Olumsuz** | **Nötr** | **Olumlu** | **Çok olumlu** |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **1.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **2.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **3.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **4.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **5.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **6.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **7** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |

## EK-1.3. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği

**CSFÖ**

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadeye ne derecede katıldığınızı o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

| | Hiç doğru değil | Nadiren | Bazen | Sıklıkla | Çok doğru |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Başta yetersiz kalacağımdan korkmama rağmen sınav ya da görevlerimde başarıya ulaştığım çok olmuştur. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Başkaları üzerinde, gerçekte olduğumdan daha yetkin biriymişim izlenimi uyandırabilirim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Başkalarının beni değerlendirmesinden çok korkar; mümkünse bu tür durumlardan kaçınmaya çalışırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Insanlar beni başardığım bir şey için övdüklerinde, içten içe gelecekte onların beklentilerini karşılayamayacağımdan korkarım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. Bazen elde etmiş olduğum konumun ya da kazandığım bir başarının aslında doğru zamanda doğru yerde bulunmaktan ya da doğru insanları tanımaktan başka bir nedeni olmadığını düşünürüm. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 6. Değer verdiğim kişilerin gün gelip de benim sandıkları kadar yetkin biri olmadığımı fark edeceklerinden korkuyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 7. Elimden gelenin en iyisini yaptığım zamanlardan çok, böyle davranmadığım olayları hatırlamaya daha eğilimliyimdir. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 8. Bir ödev ya da görevi içime sinecek kadar iyi şekilde bitirdiğim çok nadirdir. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 9. Bazen, hayatımdaki ya da işimdeki başarımın bir hata sonucu gerçekleştiği hissine kapılıyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 10. Zekâm ya da başarılarım konusunda bana yapılan iltifatları hak ettiğime inanmakta zorlanırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 11. Zaman zaman, başarımın asıl nedeninin şans olduğu hissine kapılırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 12. Bazen ulaştığım başarılarımdan hoşnut kalmayıp şimdiye kadar çok daha fazlasını başarmış olmam gerektiğini düşünürüm. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 13. Zaman zaman, diğer insanların bilgi ve yeteneklerinin ne kadar sınırlı olduğunu keşfedivereceklerinden korkarım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 14. Genelde neye kalkışsam gayet iyi yapmama karşın yeni bir ödev ya da görev verildiğinde başarısız kalabileceğimden korkuya kapıldığım sık olur. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 15. Bir konuda başarılı olup da bunun için takdir gördüğümde aynı başarıyı tekrarlayabileceğimden kuşkuya düşerim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 16. Başardığım bir şey için çok fazla övgü ve takdir aldığımda, yaptığım şeyin önemini düşük göstermeye çalışırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 17. Sık sık kendi yeteneğimi çevremdekilerle kıyaslar ve onların benden daha zeki olabilecekleri fikrine kapılırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 18. Bir proje üstlendiğimde ya da bir sınava girmem gerektiğinde, çevremdekiler başarılı olacağımdan emin olsalar bile başarısızlıktan endişelendiğim çok olmuştur. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 19. Bir terfi ya da takdir almam söz konusu olduğunda, her şey iyice kesinleşmeden bunu başkalarına söylemekten kaçınırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 20. Başarıyla ilgili durumlarda eğer ben "en iyi" ya da en azından "çok özel biri" konumunda değilsem kendimi kötü ve yılgın hissederim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-1.4. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği (Öz Değerlendirmeler)

**ÖYDÖ-1**

Aşağıda aktarılmış olan alanlarda kendinizle ilgili gerçek ve samimi fikirlerinizi merak ediyoruz. Insanlar bazen kendilerini hissettiklerinden daha olumlu (iyi görünmek için) ya da daha olumsuz (övünürmüş gibi görünmemek için) değerlendirebilirler. Ancak aşağıda yer alan değerlendirmede sizden, tamamen içinizden geldiği gibi yanıt vermenizi önemle rica ediyoruz.

Lütfen aşağıda yer alan özellikler açısından **kendinizi ne derece olumlu değerlendirdiğinizi**, her bir ifadenin yanında yer alan sayılardan düşüncenize uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

| | Çok olumsuz | Olumsuz | Nötr | Olumlu | Çok olumlu |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Genel olarak kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Fiziksel görünüşünüzü nasıl değerlendiriyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Akademik ve entelektüel görevlerdeki yeteneğinizi ve zekânızı nasıl değerlendiriyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Sosyal ortamlardaki becerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. Sportif konulardaki (egzersiz, bedensel beceriler vb.) yeteneğinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-1.5. Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği

**KZDÖ**

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadeyi **son altı ay içinde** ne derecede gerçekleştirdiğinizi, o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

| | Hiçbir zaman | Nadiren | Bazen | Sıklıkla | Her zaman |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Mesai/ders saatlerinde, internet üzerindeki sosyal ağlarda gereğinden fazla zaman harcamak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Rekabet gerektiren durumlardan kaçınmak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Görünüşümün beğenilmeyeceğinden korktuğum zamanlarda, yapmam istenen işleri gerektiği gibi yerine getirememek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Bir çalışmada veya projede, yönlendirici kişi olma imkânım varken yardımcı kişi pozisyonunda olmayı tercih etmek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. İşyerinde/okulda bir sorun yaşadığımda aşırı duygusal tepkiler göstermek (ağlamak, bağırmak vs.) | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 6. Meslek/eğitim hayatımla ilgili çalışmalarımın her aşamasında bana yol gösterecek birine ihtiyaç duymak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 7. İşyerinde/okulda arkadaşlarla fazla zaman harcamak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 8. Bir işin planlama ve başlangıç aşamaları için gereğinden fazla zaman harcamak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 9. Gerçekçi hedefler koymakta zorlanmak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 10. Ev/aile içi rollerimin, kariyerle/eğitimle ilgili çalışmalarımı aksatmasına engel olamamak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 11. İşyerinde/okulda yaşanan tartışmalar sonucunda meslektaşlarıma/iş arkadaşlarıma/okul arkadaşlarıma ve/veya hocalarıma küsmek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 12. Sıklıkla, "daha az stresli bir mesleğe/eğitim alanına sahip olsam nasıl olurdu" diye düşünmek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 13. İşyerinde/sınıfta gereğinden çok konuşmak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 14. Yapmakla yükümlü olmadığım görevler verildiğinde "hayır" diyememek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 15. Dâhil olduğum bir projede ya da çalışmada, fikirlerimde ısrarcı olmamak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 16. Yoğun bir biçimde çalışmam gereken zamanlarda bile, yardım isteyenleri geri çevirmemek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-1.6. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

**RBSÖ**

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadenin **sizi ne derecede tanımladığını**, o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

| | **Beni hiç tanımlamıyor** | **Beni tanımlamıyor** | **Kararsızım** | **Beni tanımlıyor** | **Beni çok iyi tanımlıyor** |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 6. Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 7. Genel olarak kendimden memnunum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-1.7. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği (Yansıtmalı Değerlendirmeler)

**ÖYDÖ-2**

Aşağıda aktarılmış olan alanlarda, başkalarının sizi nasıl algıladığını merak ediyoruz. Diğer insanlar sizi, sizin kendinizi gördüğünüz gibi değerlendirebilirler ya da sizin kendinizi gördüğünüzden daha olumlu veya daha olumsuz algılayabilirler. Sadece diğer insanların sizi aşağıda aktarılan özellikler açısından nasıl değerlendireceğini hayal etmeye çalışın.

Lütfen aşağıda yer alan özellikler açısından **başkalarının** sizi ne derece olumlu değerlendirdiğini, her bir ifadenin yanında yer alan sayılardan düşüncenize uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

| | Çok olumsuz | Olumsuz | Nötr | Olumlu | Çok olumlu |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Genel olarak, diğer insanların sizi nasıl değerlendirdiklerini düşünüyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Diğer insanların fiziksel görünüşünüzü nasıl değerlendirdiklerini düşünüyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Diğer insanların, akademik ve entelektüel görevlerdeki yeteneğinizi ve zekânızı nasıl değerlendirdiklerini düşünüyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Diğer insanların sosyal ortamlardaki becerinizi nasıl değerlendirdiklerini düşünüyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. Diğer insanların sportif konulardaki (egzersiz, bedensel beceriler vb.) yeteneğinizi nasıl değerlendirdiklerini düşünüyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-1.8. Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği

**DAS**

Lütfen geçtiğimiz **son 1 hafta içinde** kendinizi aşağıda yer alan durumlar içinde ne sıklıkta bulduğunuzu, her bir maddenin yanındaki sayıları işaretleyerek belirtiniz.

| | Hiçbir zaman | Nadiren | Bazen | Sıklıkla | Her zaman |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Oldukça önemsiz şeyler için üzüldüğümü fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Ağzımda kuruluk olduğunu fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Hiç olumlu duygu yaşayamadığımı far kettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Soluk almada zorluk çektim (*örneğin fizik egzersiz yapmadığım halde aşırı hızlı nefes alma, nefessiz kalma gibi*). | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. Hiçbir şey yapamaz oldum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 6. Olaylara aşırı tepki vermeye meyilliyim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 7. Bir sarsaklık duygusu vardı *(sanki bacaklarım beni taşıyamayacakmış gibi)*. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 8. Kendimi gevşetip salıvermek zor geldi. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 9. Kendimi, beni çok tedirgin ettiği için sona erdiğinde çok rahatladığım durumların içinde buldum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 10. Hiçbir beklentimin olmadığı hissine kapıldım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 11. Keyfimin pek kolay kaçırılabildiği hissine kapıldım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 12. Sinirsel enerjimi çok fazla kullandığımı hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 13. Kendimi üzgün ve depresif hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 14. Herhangi bir şekilde *geciktirildiğimde ( asansörde, trafik ışıklarında, bekletildiğimde)* sabırsızlandığımı hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 15. Baygınlık hissine kapıldım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 16. Neredeyse her şeye karşı olan ilgimi kaybettiğimi hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 17. Birey olarak değersiz olduğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 18. Alıngan olduğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 19. Fizik egzersiz veya aşırı sıcak hava olmasa bile belirgin biçimde terlediğimi gözledim *(örneğin ellerim terliyordu)*. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 20. Geçerli bir neden olmadığı halde korktuğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

**(Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği Devamı)**

| | Hiçbir zaman | Nadiren | Bazen | Sıklıkla | Her zaman |
|---|---|---|---|---|---|
| 21. Hayatın değersiz olduğunu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 22. Gevşeyip rahatlamakta zorluk çektim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 23. Yutma güçlüğü çektim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 24. Yaptığım işlerden zevk almadığımı fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 25. Fizik egzersiz söz konusu olmadığı halde kalbimin hareketlerini hissettim *(kalp atışlarımın hızlandığını veya düzensizleştiğini hissettim)*. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 26. Kendimi perişan ve hüzünlü hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 27. Kolay sinirlendirilebildiğimi fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 28. Panik haline yakın olduğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 29. Bir şey canımı sıktığında kolay sakinleşemediğimi fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 30. Onemsiz fakat alışkın olmadığım bir işin altından kalkamayacağım korkusuna kapıldım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 31. Hiçbir şey bende heyecan uyandırmıyordu. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 32. Bir şey yaparken ikide bir rahatsız edilmeyi hoş göremediğimi fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 33. Sinirlerimin gergin olduğunu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 34. Oldukça değersiz olduğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 35. Beni yaptığım işten alıkoyan şeylere dayanamıyordum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 36. Dehşete düştüğümü hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 37. Gelecekte ümit veren bir şey göremedim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 38. Hayatın anlamsız olduğu hissine kapıldım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 39. Kışkırtılmakta olduğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 40. Panikleyip kendimi aptal durumuna düşüreceğim durumlar nedeniyle endişelendim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 41. Vücudumda *(örneğin ellerimde)* titremeler oldu. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 42. Bir iş yapmak için gerekli olan ilk adımı atmada zorlandım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-1.9. Demografik Bilgi Formu

**DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU**

1. Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek

2. Yaşınız: _____

3. Eğitim durumunuz:

☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora

4. Medeni durumunuz:

☐ Bekâr ☐ Evli

5. Ikamet ettiğiniz yerleşim yeri:

☐Köy ☐ İlçe ☐ Şehir ☐ Büyükşehir

6. Çalışan veya öğrenci olma durumunuz:

☐Öğrenciyim ☐ Çalışanım ☐ Hem öğrenci hem çalışanım

7. Eğer öğrenciyseniz, aşağıdaki seçeneklerden sizin için uygun olanı işaretleyiniz. Öğrenci değilseniz bu soruyu boş bırakınız.

☐ Lisans öğrencisiyim ☐ Yüksek lisans öğrencisiyim ☐Doktora öğrencisiyim☐

8. Eğer öğrenciyseniz, lütfen eğitiminizi sürdürdüğünüz üniversitenin adını yazınız. Öğrenci değilseniz bu soruyu boş bırakınız.

_____

9. Eğer öğrenciyseniz, lütfen okuduğunuz bölümü yazınız. Öğrenci değilseniz bu soruyu boş bırakınız.

_____

**(Demografik Bilgi Formu Devamı)**

10. Eğer çalışansanız, lütfen sizin için uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Çalışan değilseniz, bu soruyu boş bırakınız.

☐ Kamu sektöründe çalışmaktayım. ☐ Özel sektörde çalışmaktayım.

11. Eğer çalışansanız, lütfen mesleğinizi yazınız. Çalışan değilseniz, bu soruyu boş bırakınız.

_____

12. Eğer çalışansanız, lütfen meslekte bulunma sürenizi yazınız. Çalışan değilseniz, bu soruyu boş bırakınız.

_____

13. Türkiye'deki sosyal ve ekonomik yapılanmayı, en alt düzeyi 1. ve en üst düzeyi 7. basamağı olan bir merdiven olarak hayal ediniz. Buna göre, lütfen sosyal ve ekonomik refah durumunuzu düşünerek, hangi basamakta bulunduğunuzu e işaretleyiniz.

☐ 1. Basamak ☐ 2. Basamak ☐ 3. Basamak ☐ 4. Basamak

☐ 5. Basamak ☐ 6. Basamak ☐ 7. Basamak

Çalışmaya katıldığınız için teşekkürlerimizi sunarız. Eklemek istediğiniz herhangi bir görüşünüz varsa lütfen belirtiniz.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

## EK-1.10. Katılım Sonrası Bilgi Formu

### KATILIM SONRASI BİLGİ FORMU

Araştırmamıza katıldığınız için çok teşekkür ederiz.

Daha önce de belirtildiği üzere, bu çalışma, Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR'in, aynı bölümün öğretim üyesi Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL danışmanlığında yürütülen doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır. Gönüllü katılımınız doğrultusunda gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı kadınların başarı kavramını belirleyen çeşitli unsurları incelemek ve bu unsurların çeşitli özelliklere göre belirlenecek gruplar arasında nasıl değiştiğini anlamaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda sağlamış olduğunuz veriler kişisel bazda değil, genel grup eğilimlerini saptama amacı doğrultusunda analizlere dâhil edilecektir.

Buna karşın tüm katılımcıların sundukları bilgilerin çalışmada kullanılmamasını isteme hakları vardır. Böyle bir durumda araştırmacılara bilgilerinizin kullanılmamasını istediğinizi belirtmeniz yeterlidir; verileriniz herhangi bir neden sorulmaksızın tüm kayıtlardan kalıcı biçimde silinecek ve hiçbir analizde kullanılmayacaktır. Kullanılmasına onay verdiğiniz takdirde, verileriniz kişisel bilgilerinizle ilişkilendirilmeyecek, gizli tutulacak ve sadece bilimsel amaçlı çalışmalarda kullanılacaktır.

Çalışmanın sonuçlarını öğrenmek ya da bu araştırma hakkında daha fazla bilgi edinmek için aşağıda verilen iletişim bilgileri aracılığı ile bize başvurabilirsiniz.

Araştırma Sorumlusu/Tez Danışmanı:

Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL

Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü,

Araştırmacı:

Doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR

## EK-2: Birinci Çalışma Etik Kurul İzni

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**
**ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI**
**(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)**
**TOPLANTI TUTANAĞI**

**OTURUM TARİHİ**
**28 Eylül 2018**

**OTURUM SAYISI**
**2018-08**

**KARAR NO 3:** Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR'in "Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekar Fenomeninin Başarı Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak anket sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR'in "Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekar Fenomeninin Başarı Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak anket sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

## EK-3: İkinci Çalışma Anket Formu

### EK-3.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

**BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU**

Bu çalışma, Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR'in, öğretim üyesi Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL danışmanlığında yürütülen doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır.

Araştırmanın amacı; Türkiye'deki akademisyenlerin başarı ve başarısızlık kavramlarını oluşturan unsurların neler olduğunu anlamak ve bu unsurları, onların birtakım kişisel özellikleri açısından incelemektir.

Anket formu içinde yer alan sorular, bireysel olarak doldurulacaktır. Bu soruların doğru veya yanlış cevapları bulunmamaktadır. Önemli olan sizin düşüncelerinizdir. Anketi tamamlamak yaklaşık **20 dakikanızı** alacaktır.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük esasına** dayalıdır. Size sunulan ankette kimliğinizi açığa çıkaracak ya da size rahatsızlık verecek herhangi bir soru bulunmamaktadır. Ayrıca sağlamış olduğunuz bilgiler, araştırmacılar tarafından gizli tutulacak, yalnızca bilimsel amaçlı yayınlarda ve sunumlarda kullanılacaktır. Buna karşın, araştırmayı istediğiniz bir aşamada sonlandırıp bırakma hakkına sahipsiniz. Anketi tamamlamamanız, sizin için herhangi bir dezavantaja neden olmayacaktır.

Aşağıda verilmiş olan iletişim bilgilerinden bize ulaşabilir, çalışma hakkında daha fazla bilgi alabilir ve araştırma sonuçlardan haberdar olabilirsiniz.

Araştırma Sorumlusu/ Tez Danışmanı:
Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL
Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü,

Araştırmacı:
Doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR

*"Yukarıdaki metni okudum ve Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü tarafından yürütülen bu çalışmanın amacını, üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım zaman herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmayacağımı anladım. Bu koşullarda söz konusu çalışmaya kendi rızamla, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak katılmayı ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum."*

Onaylıyorsanız lütfen yandaki kutucuğu işaretleyiniz. ☐

## EK-3.2. Hiyerarşik Çağrışım Testi (Başarı)

**HÇT-BAŞARI**

Lütfen bir akademisyen olarak **BAŞARI** denilince aklınıza gelen ilk yedi (7) kelimeyi aşağıda bırakılan boşluğa yazınız.

| | |
|---|---|
| **1.** | |
| **2.** | |
| **3.** | |
| **4.** | |
| **5.** | |
| **6.** | |
| **7.** | |

Lütfen yukarıdan yazığınız kelimeleri, **önem sırasına göre sıralayarak**, aşağıdaki boşluğa tekrar yazınız. İlk sıraya yazdığınız kelime en önemli; son sıraya yazdığınız kelime ise en önemsiz gördüğünüz kelime olmalıdır.

Ardından yazdığınız her bir kelimenin **sizin için ne derece olumlu veya olumsuz bir niteliğe sahip olduğunu**, kelimelerin yanında yer alan sayılardan sizin için en uygun olanını işaretleyerek belirtiniz (-2: Çok Olumsuz; +2: Çok Olumlu).

| | | **Çok olumsuz** | **Olumsuz** | **Nötr** | **Olumlu** | **Çok olumlu** |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **1.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **2.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **3.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **4.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **5.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **6.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **7** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |

## EK-3.3. Hiyerarşik Çağrışım Testi (Başarısızlık)

### HÇT-BAŞARISIZLIK

Lütfen akademisyen olarak **BAŞARISIZLIK** denilince aklınıza gelen ilk yedi (7) kelimeyi aşağıda bırakılan boşluğa yazınız.

| | |
|---|---|
| **1.** | |
| **2.** | |
| **3.** | |
| **4.** | |
| **5.** | |
| **6.** | |
| **7.** | |

Lütfen yukarıdan yazığınız kelimeleri, **önem sırasına göre sıralayarak**, aşağıdaki boşluğa tekrar yazınız. İlk sıraya yazdığınız kelime en önemli; son sıraya yazdığınız kelime ise en önemsiz gördüğünüz kelime olmalıdır.

Ardından yazdığınız her bir kelimenin **sizin için ne derece olumlu veya olumsuz bir niteliğe sahip olduğunu**, kelimelerin yanında yer alan sayılardan sizin için en uygun olanını işaretleyerek belirtiniz (-2: Çok Olumsuz; +2: Çok Olumlu).

| | | **Çok olumsuz** | **Olumsuz** | **Nötr** | **Olumlu** | **Çok olumlu** |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **1.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **2.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **3.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **4.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **5.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **6.** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |
| **7** | | -2 | -1 | 0 | 1 | +2 |

## EK-3.4. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği

**CSFÖ**

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadeye ne derecede katıldığınızı o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

| | Hiç doğru değil | Nadiren | Bazen | Sıklıkla | Çok doğru |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Başta yetersiz kalacağımdan korkmama rağmen sınav ya da görevlerimde başarıya ulaştığım çok olmuştur. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Başkaları üzerinde, gerçekte olduğumdan daha yetkin biriymişim izlenimi uyandırabilirim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Başkalarının beni değerlendirmesinden çok korkar; mümkünse bu tür durumlardan kaçınmaya çalışırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Insanlar beni başardığım bir şey için övdüklerinde, içten içe gelecekte onların beklentilerini karşılayamayacağımdan korkarım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. Bazen elde etmiş olduğum konumun ya da kazandığım bir başarının aslında doğru zamanda doğru yerde bulunmaktan ya da doğru insanları tanımaktan başka bir nedeni olmadığını düşünürüm. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 6. Değer verdiğim kişilerin gün gelip de benim sandıkları kadar yetkin biri olmadığımı fark edeceklerinden korkuyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 7. Elimden gelenin en iyisini yaptığım zamanlardan çok, böyle davranmadığım olayları hatırlamaya daha eğilimliyimdir. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 8. Bir ödev ya da görevi içime sinecek kadar iyi şekilde bitirdiğim çok nadirdir. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 9. Bazen, hayatımdaki ya da işimdeki başarımın bir hata sonucu gerçekleştiği hissine kapılıyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 10. Zekâm ya da başarılarım konusunda bana yapılan iltifatları hak ettiğime inanmakta zorlanırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 11. Zaman zaman, başarımın asıl nedeninin şans olduğu hissine kapılırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 12. Bazen ulaştığım başarılarımdan hoşnut kalmayıp şimdiye kadar çok daha fazlasını başarmış olmam gerektiğini düşünürüm. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 13. Zaman zaman, diğer insanların bilgi ve yeteneklerimin ne kadar sınırlı olduğunu keşfedivereceklerinden korkarım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 14. Genelde neye kalkışsam gayet iyi yapmama karşın yeni bir ödev ya da görev verildiğinde başarısız kalabileceğimden korkuya kapıldığım sık olur. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 15. Bir konuda başarılı olup da bunun için takdir gördüğümde aynı başarıyı tekrarlayabileceğimden kuşkuya düşerim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 16. Başardığım bir şey için çok fazla övgü ve takdir aldığımda, yaptığım şeyin önemini düşük göstermeye çalışırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 17. Sık sık kendi yeteneğimi çevremdekilerle kıyaslar ve onların benden daha zeki olabilecekleri fikrine kapılırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 18. Bir proje üstlendiğimde ya da bir sınava girmem gerektiğinde, çevremdekiler başarılı olacağımdan emin olsalar bile başarısızlıktan endişelendiğim çok olmuştur. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 19. Bir terfi ya da takdir almam söz konusu olduğunda, her şey iyice kesinleşmeden bunu başkalarına söylemekten kaçınırım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 20. Başarıyla ilgili durumlarda eğer ben "en iyi" ya da en azından "çok özel biri" konumunda değilsem kendimi kötü ve yılgın hissederim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-3.5. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği (Öz Değerlendirmeler)

**ÖYDÖ-1**

Aşağıda aktarılmış olan alanlarda kendinizle ilgili gerçek ve samimi fikirlerinizi merak ediyoruz. Insanlar bazen kendilerini hissettiklerinden daha olumlu (iyi görünmek için) ya da daha olumsuz (övünürmüş gibi görünmemek için) değerlendirebilirler. Ancak aşağıda yer alan değerlendirmede sizden, tamamen içinizden geldiği gibi yanıt vermenizi önemle rica ediyoruz.

Lütfen aşağıda yer alan özellikler açısından **kendinizi ne derece olumlu değerlendirdiğinizi**, her bir ifadenin yanında yer alan sayılardan düşüncenize uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

| | Çok olumsuz | Olumsuz | Nötr | Olumlu | Çok olumlu |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Genel olarak kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Fiziksel görünüşünüzü nasıl değerlendiriyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Akademik ve entelektüel görevlerdeki yeteneğinizi ve zekânızı nasıl değerlendiriyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Sosyal ortamlardaki becerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. Sportif konulardaki (egzersiz, bedensel beceriler vb.) yeteneğinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-3.6. Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği

**KZDÖ**

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadeyi **son altı ay içinde** ne derecede gerçekleştirdiğinizi, o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

| | Hiçbir zaman | Nadiren | Bazen | Sıklıkla | Her zaman |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Mesai/ders saatlerinde, internet üzerindeki sosyal ağlarda gereğinden fazla zaman harcamak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Rekabet gerektiren durumlardan kaçınmak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Görünüşümün beğenilmeyeceğinden korktuğum zamanlarda, yapmam istenen işleri gerektiği gibi yerine getirememek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Bir çalışmada veya projede, yönlendirici kişi olma imkânım varken yardımcı kişi pozisyonunda olmayı tercih etmek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. İşyerinde/okulda bir sorun yaşadığımda aşırı duygusal tepkiler göstermek (ağlamak, bağırmak vs.) | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 6. Meslek/eğitim hayatımla ilgili çalışmalarımın her aşamasında bana yol gösterecek birine ihtiyaç duymak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 7. İşyerinde/okulda arkadaşlarla fazla zaman harcamak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 8. Bir işin planlama ve başlangıç aşamaları için gereğinden fazla zaman harcamak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 9. Gerçekçi hedefler koymakta zorlanmak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 10. Ev/aile içi rollerimin, kariyerle/eğitimle ilgili çalışmalarımı aksatmasına engel olamamak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 11. İşyerinde/okulda yaşanan tartışmalar sonucunda meslektaşlarıma/iş arkadaşlarıma/okul arkadaşlarıma ve/veya hocalarıma küsmek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 12. Sıklıkla, "daha az stresli bir mesleğe/eğitim alanına sahip olsam nasıl olurdu" diye düşünmek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 13. İşyerinde/sınıfta gereğinden çok konuşmak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 14. Yapmakla yükümlü olmadığım görevler verildiğinde "hayır" diyememek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 15. Dâhil olduğum bir projede ya da çalışmada, fikirlerimde ısrarcı olmamak | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 16. Yoğun bir biçimde çalışmam gereken zamanlarda bile, yardım isteyenleri geri çevirmemek | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-3.7. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

**RBSÖ**

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadenin **sizi ne derecede tanımladığını**, o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

| | **Beni hiç tanımlamıyor** | **Beni tanımlamıyor** | **Kararsızım** | **Beni tanımlıyor** | **Beni çok iyi tanımlıyor** |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 6. Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 7. Genel olarak kendimden memnunum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-3.8. Öz ve Yansıtmalı Değerlendirmeler Ölçeği (Yansıtmalı Değerlendirmeler)

**ÖYDÖ-2**

Aşağıda aktarılmış olan alanlarda, başkalarının sizi nasıl algıladığını merak ediyoruz. Diğer insanlar sizi, sizin kendinizi gördüğünüz gibi değerlendirebilirler ya da sizin kendinizi gördüğünüzden daha olumlu veya daha olumsuz algılayabilirler. Sadece diğer insanların sizi aşağıda aktarılan özellikler açısından nasıl değerlendireceğini hayal etmeye çalışın.

Lütfen aşağıda yer alan özellikler açısından **başkalarının** sizi ne derece olumlu değerlendirdiğini, her bir ifadenin yanında yer alan sayılardan düşüncenize uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

| | Çok olumsuz | Olumsuz | Nötr | Olumlu | Çok olumlu |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Genel olarak, diğer insanların sizi nasıl değerlendirdiklerini düşünüyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Diğer insanların fiziksel görünüşünüzü nasıl değerlendirdiklerini düşünüyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Diğer insanların, akademik ve entelektüel görevlerdeki yeteneğinizi ve zekânızı nasıl değerlendirdiklerini düşünüyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Diğer insanların sosyal ortamlardaki becerinizi nasıl değerlendirdiklerini düşünüyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. Diğer insanların sportif konulardaki (egzersiz, bedensel beceriler vb.) yeteneğinizi nasıl değerlendirdiklerini düşünüyorsunuz? | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-3.9. Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği

**DAS**

Lütfen geçtiğimiz **son 1 hafta içinde** kendinizi aşağıda yer alan durumlar içinde ne sıklıkta bulduğunuzu, her bir maddenin yanındaki sayıları işaretleyerek belirtiniz.

| | Hiçbir zaman | Nadiren | Bazen | Sıklıkla | Her zaman |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Oldukça önemsiz şeyler için üzüldüğümü fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 2. Ağzımda kuruluk olduğunu fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 3. Hiç olumlu duygu yaşayamadığımı far kettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 4. Soluk almada zorluk çektim (*örneğin fizik egzersiz yapmadığım halde aşırı hızlı nefes alma, nefessiz kalma gibi*). | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 5. Hiçbir şey yapamaz oldum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 6. Olaylara aşırı tepki vermeye meyilliyim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 7. Bir sarsaklık duygusu vardı *(sanki bacaklarım beni taşıyamayacakmış gibi)*. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 8. Kendimi gevşetip salıvermek zor geldi. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 9. Kendimi, beni çok tedirgin ettiği için sona erdiğinde çok rahatladığım durumların içinde buldum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 10. Hiçbir beklentimin olmadığı hissine kapıldım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 11. Keyfimin pek kolay kaçırılabildiği hissine kapıldım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 12. Sinirsel enerjimi çok fazla kullandığımı hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 13. Kendimi üzgün ve depresif hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 14. Herhangi bir şekilde *geciktirildiğimde ( asansörde, trafik ışıklarında, bekletildiğimde)* sabırsızlandığımı hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 15. Baygınlık hissine kapıldım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 16. Neredeyse her şeye karşı olan ilgimi kaybettiğimi hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 17. Birey olarak değersiz olduğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 18. Alıngan olduğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 19. Fizik egzersiz veya aşırı sıcak hava olmasa bile belirgin biçimde terlediğimi gözledim *(örneğin ellerim terliyordu)*. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 20. Geçerli bir neden olmadığı halde korktuğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

**(Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği Devamı)**

| | Hiçbir zaman | Nadiren | Bazen | Sıklıkla | Her zaman |
|---|---|---|---|---|---|
| 21. Hayatın değersiz olduğunu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 22. Gevşeyip rahatlamakta zorluk çektim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 23. Yutma güçlüğü çektim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 24. Yaptığım işlerden zevk almadığımı fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 25. Fizik egzersiz söz konusu olmadığı halde kalbimin hareketlerini hissettim *(kalp atışlarımın hızlandığını veya düzensizleştiğini hissettim).* | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 26. Kendimi perişan ve hüzünlü hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 27. Kolay sinirlendirilebildiğimi fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 28. Panik haline yakın olduğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 29. Bir şey canımı sıktığında kolay sakinleşemediğimi fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 30. Onemsiz fakat alışkın olmadığım bir işin altından kalkamayacağım korkusuna kapıldım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 31. Hiçbir şey bende heyecan uyandırmıyordu. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 32. Bir şey yaparken ikide bir rahatsız edilmeyi hoş göremediğimi fark ettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 33. Sinirlerimin gergin olduğunu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 34. Oldukça değersiz olduğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 35. Beni yaptığım işten alıkoyan şeylere dayanamıyordum. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 36. Dehşete düştüğümü hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 37. Gelecekte ümit veren bir şey göremedim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 38. Hayatın anlamsız olduğu hissine kapıldım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 39. Kışkırtılmakta olduğumu hissettim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 40. Panikleyip kendimi aptal durumuna düşüreceğim durumlar nedeniyle endişelendim. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 41. Vücudumda *(örneğin ellerimde)* titremeler oldu. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |
| 42. Bir iş yapmak için gerekli olan ilk adımı atmada zorlandım. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 |

## EK-3.10. Demografik Bilgi Formu

### DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek

2. Doğum Yılınız: _____

3. Medeni durumunuz:

☐ Bekâr ☐ Evli

4. Aylık hane geliriniz: _____

5. Eğitim durumunuz:

☐ Üniversite mezunu ☐ Yüksek lisans öğrencisi ☐ Yüksek lisans mezunu ☐ Doktora öğrencisi ☐ Doktora mezunu ☐ Diğer: _____

6. Unvanınız:

☐ Okutman ☐ Araştırma Görevlisi ☐ Doktor Araştırma Görevlisi ☐ Doktor Öğretim Üyesi ☐ Doçent ☐ Profesör ☐ Diğer: _____

7. Çalışmakta olduğunuz üniversite için en uygun seçeneği işaretleyiniz:

☐ Devlet Üniversitesi ☐ Vakıf Üniversitesi ☐ Diğer: _____

8. Çalışmakta olduğunuz bölüm: _____

9. Meslekte bulunma süreniz: _____

10. Kurumunuzda bulunma süreniz: _____

11. Akademik kadronuzun yaklaşık olarak,

- ☐ Tamamı kadınlardır.
- ☐ Çoğunluğu kadınlardır.
- ☐ Yarısı kadınlar yarısı erkeklerdir.
- ☐ Çoğunluğu erkeklerdir.
- ☐ Tamamı erkeklerdir.
- ☐ Diğer

12. Akademik biriminizdeki çalışmaların yürütülmesine ve bölümün devamlılığına aktif bir biçimde katkı sağlayanların:

- ☐ Tamamı kadınlardır.
- ☐ Çoğunluğu kadınlardır.
- ☐ Yarısı kadınlar yarısı erkeklerdir.
- ☐ Çoğunluğu erkeklerdir.
- ☐ Tamamı erkeklerdir.
- ☐ Diğer

## EK-3.11. Katılım Sonrası Bilgi Formu

### KATILIM SONRASI BİLGİ FORMU

Araştırmamıza katıldığınız için çok teşekkür ederiz.

Daha önce de belirtildiği üzere, bu çalışma, Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR'in, aynı bölümün öğretim üyesi Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL danışmanlığında yürütülen doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır. Gönüllü katılımınız doğrultusunda gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı Türkiye'deki akademisyenlerin başarı kavramını belirleyen çeşitli unsurları incelemek ve bu unsurların çeşitli kişisel özelliklere göre belirlenecek gruplar açısından nasıl değiştiğini anlamaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda sağlamış olduğunuz veriler kişisel bazda değil, genel grup eğilimlerini saptama amacı doğrultusunda analizlere dâhil edilecektir.

Buna karşın tüm katılımcıların sundukları bilgilerin çalışmada kullanılmamasını isteme hakları vardır. Böyle bir durumda araştırmacılara bilgilerinizin kullanılmamasını istediğinizi belirtmeniz yeterlidir; verileriniz herhangi bir neden sorulmaksızın tüm kayıtlardan kalıcı biçimde silinecek ve hiçbir analizde kullanılmayacaktır. Kullanılmasına onay verdiğiniz takdirde, verileriniz kişisel bilgilerinizle ilişkilendirilmeyecek, gizli tutulacak ve sadece bilimsel amaçlı çalışmalarda kullanılacaktır.

Çalışmanın sonuçlarını öğrenmek ya da bu araştırma hakkında daha fazla bilgi edinmek için aşağıda verilen iletişim bilgileri aracılığı ile bize başvurabilirsiniz.

Araştırma Sorumlusu/Tez Danışmanı:

Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL

Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü,

Araştırmacı:

Doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR

## EK-4: İkinci Çalışma Etik Kurul İzni

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**
**ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI**
**(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)**
**TOPLANTI TUTANAĞI**

| OTURUM TARİHİ | OTURUM SAYISI |
|---|---|
| 03 Haziran 2020 | 2020-03 |

**KARAR NO 10:** Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünden alınan Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR'in "Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekar Fenomeninin Başarı ve Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve ölçek sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünden alınan Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Gamze ÖZDEMİR'in "Kadınlardaki Gerçek ve Stratejik Sahtekar Fenomeninin Başarı ve Sosyal Temsilleri Üzerinden İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve ölçek sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

## EK-5: Dijital Ekler

| | |
|---|---|
| Birinci Çalışmadaki (N = 677) "Başarı" Kavramına Yönelik Hiyerarşik Çağrışım Testlerinden Elde Edilen Kelimeler ve Bu Kelimelerin Söz Birimleştirilmiş Halleri: | https://docs.google.com/spreadsheets/d/1qBApdRgeaK1b_kbqaO4_7jafLmCtBU7j/edit?usp=sharing&ouid=103050825571370043709&rtpof=true&sd=true |
| İkinci Çalışmadaki (N = 387) "Başarı" Kavramına Yönelik Hiyerarşik Çağrışım Testlerinden Elde Edilen Kelimeler ve Bu Kelimelerin Söz Birimleştirilmiş Halleri: | https://docs.google.com/spreadsheets/d/1kYvneUDggzOlvdW1Uin-pfWOD2-qAd7b/edit?usp=sharing&ouid=103050825571370043709&rtpof=true&sd=true |
| İkinci Çalışmadaki (N = 387) "Başarısızlık" Kavramına Yönelik Hiyerarşik Çağrışım Testlerinden Elde Edilen Kelimeler ve Bu Kelimelerin Söz Birimleştirilmiş Halleri: | https://docs.google.com/spreadsheets/d/1P3ThMQmq16xGIy8Y_0hQAAylH-triYHj/edit?usp=sharing&ouid=103050825571370043709&rtpof=true&sd=true |

## EK-6: Özgeçmiş

<table>
<tr><th colspan="4">ÖZGEÇMİŞ</th></tr>
<tr><td>Adı-Soyadı</td><td colspan="2">Gamze</td><td>ÖZDEMİR PLANALI</td></tr>
<tr><td>Doğum Yeri ve Yılı</td><td colspan="2"></td><td></td></tr>
<tr><td>Bildiği Yabancı Diller</td><td colspan="2">İngilizce</td><td></td></tr>
<tr><td>Eğitim Durumu</td><td colspan="2">Başlama - Bitirme Yılı</td><td>Kurum Adı</td></tr>
<tr><td>Lise</td><td>2003</td><td>2007</td><td>Ulubatlı Hasan Anadolu Lisesi</td></tr>
<tr><td>Lisans</td><td>2007</td><td>2012</td><td>Bursa Uludağ Üniversitesi</td></tr>
<tr><td>Yüksek Lisans</td><td>2013</td><td>2015</td><td>Bursa Uludağ Üniversitesi</td></tr>
<tr><td>Doktora</td><td>2015</td><td>2023</td><td>Bursa Uludağ Üniversitesi</td></tr>
<tr><td>Çalıştığı Kurum (lar)</td><td colspan="2">Başlama - Ayrılma Yılı</td><td>Çalışılan Kurumun Adı</td></tr>
<tr><td>1.</td><td>2018</td><td>Devam</td><td>Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi</td></tr>
<tr><td>Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td>Katıldığı Proje ve Toplantılar</td><td colspan="3"><u>Projeler</u><br><br>•Bursiyer: Gençlerin Sosyal Mesafe Önlemleriyle İlişkili Riskli Davranışlarında Yaşçılık Etkisi: Önyargı Farkındalığı Artırmaya Yönelik Anonim Bir Çevrimiçi Program Önerisi. ARDEB-1001, Covid-19 ve Toplum: Salgının Sosyal, Beşeri ve Ekonomik Etkileri, Sorunlar ve Çözümler başlıklı TUBİTAK Projesi (Proje No: 120K435).<br><br>•Araştırmacı: Şiddete İlişkin Örtük Tutumların Bazı Sosyal Psikolojik Değişkenlerle İlişkisi. Hızlı destek projesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Hızlı Destek Projesi (Proje No: SHD-2019-2987; Proje ID:2987; Tarih: 19.07.2019-20.07.2020).<br><br><u>Bildiriler</u><br><br>• Kıral Uçar, G., Gezici Yalçın, M., Özdemir Planalı, G. ve Reese, G. (2022). Çevre Yanlısı Eylemlerin Yordayıcıları Olarak Sosyal Kimlikler, İklim Değişikliği İnkârı ve Yetkinlik İnançları. Psikolojide Çevre ve İklim Değişikliği Çalışmaları Sempozyumu (26-27 Kasım 2022). Çevrimiçi Sempozyum.<br><br>• Kıral Uçar, G., Kaynak Malatyalı, M., Özdemir Planalı, G. ve Kanık, B. (2022). Kişilik ve Çevre Yanlısı Davranışlar: Karanlık Üçlü, Aydınlık Üçlü ve Değer Yönelimlerinin Rolü. Psikolojide Çevre ve İklim Değişikliği Çalışmaları Sempozyumu (26-27 Kasım 2022). Çevrimiçi Sempozyum.<br><br>•Özdemir, G. ve Kuşdil, M. E. (2019). Kadınların başarı kavramına yönelik sosyal temsillerinin yapısal içerik analizi (s. 102). III. Sosyal Psikoloji Kongresi (20-21 Aralık 2019). Kadir Has Üniversitesi: Ankara.</td></tr>
</table>

| | |
|---|---|
| | •Öztürk, A., Tosun, L. P. ve **Özdemir, G.** (2019). Dijital sosyal ağlarda karşılaştırma yapmanın açığa çıkardığı duygular ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkide sosyal kimliğin düzenleyici rolü (s.122). III. Sosyal Psikoloji Kongresi (20-21 Aralık 2019). Kadir Has Üniversitesi: Ankara.<br><br>•**Özdemir, G.** ve Kuşdil, M. E. (2019). My achievements are not mine: The imposter phenomenon from an intergroup perspective. (s. 887). XVI. European Congress of Psychology (5-7 Temmuz 2019). Moskova: Rusya.<br><br>•Öztürk, A. ve **Özdemir, G.** (2018). Gerçeği idealle karşılaştırmanın yaşam doyumuna etkisi: Öz belirleme ve öz şefkatin genç yetişkine katkıları. (s. 193-194). 20. Ulusal Psikoloji Kongresi (15-17 Kasım 2018). Ted Üniversitesi: Ankara.<br><br>•**Özdemir, G.** ve Kuşdil, M. E. (2016). Başarılarımın sahibi ben değilim: Sosyal kimlik, sosyal baskınlık ve sistemi meşrulaştırma kuramları perspektifinden sahtekâr fenomeni. (s. 158-172). I. Sosyal Psikoloji Kongresi (17-18-19 Kasım 2016). Başkent Üniversitesi: Ankara.<br><br>•**Özdemir, G.** (2016). Gerçek yaşam laboratuarı olarak sinema: Sahtekâr üyeye yönelik sosyal psikolojik bulguların Erkekler Ağlamaz filmi üzerinden değerlendirilmesi. V. Psikoloji ve Sanat Sempozyumu (13 - 14 Ekim 2016). Başkent Üniversitesi: Ankara.<br><br>**<u>Poster Sunumları</u>**<br>• Kuşdil, M. E, Tosun, L. P, Öztürk, A., **Özdemir, G.,** Çavyşoğlu, M., Alparslan, K., Karlıdağ, S., Kablanoğlu, A., Polat, D., Enöz, N., Söker, S., Şengül, B. ve Zeybek, D. M. (2022). Gençlerin sosyal mesafe kurallarıyla ilişkili riskli davranışlarında yaşçılık etkisi: Önyargı farkındalığı artırmaya yönelik anonim bir çevrimiçi program önerisi. IV. Sosyal Psikoloji Kongresi (11-12 Haziran 2022). Dokuz Eylül Üniversitesi: İzmir.<br><br>•Kiral Uçar G., Gezici Yalcin M., Özdemir, G. (2019). The role of climate change denial in the pro-environmental collective action model. (s. 1441). XVI. European Congress of Psychology, (5-7 Temmuz 2019). Moskova: Rusya. |
| **Yayınlar:** | **<u>Makaleler</u>**<br><br>•Kuşdil, M. E., Tosun, L. P., Öztürk, A., Alparslan, K., **Özdemir, G.**, Çavuşoğlu, M., Kablanoğlu, A., Karlıdağ, S. ve Polat, D. (2022). Lise son sınıf öğrencilerinin covid-19 salgınından korunma tedbirlerine verdikleri destek, riskli davranışları ve yaşçılık eğilimleri. *Milli Eğitim Dergisi, 51*(234), 1709- 1732. |

| | |
|---|---|
| | •Çavuşoğlu, M., **Özdemir, G.** ve Kuşdil, M. E. (2021). Can flashbulb memory characteristics predict prototypicality in social representations? A study on a Turkish sample's recollections of the 2016 coup attempt. *Papers on Social Representations, 30*(2), 1.1-1.24.<br><br>•**Özdemir Planalı G.,** ve Kıral Uçar, G. (2021). Erkeklerin toplumsal cinsiyet ve şiddete ilişkin örtük çağrışımlarının demografik özellikler ve adil dünya inancı perspektifinden incelenmesi. *Nesne, 9*(21), 572-586.<br><br>•Kiral Uçar ve **Özdemir, G.,** (2021). Social dominance, hostile sexism and justifications: Examining attitudes towards wife abuse among Turkish men. *Personality and Individual Differences, 176,* 1-5.<br><br>•Öztürk, A., Tosun, L. P., **Özdemir, G**., Çavuşoğlu, M., Alparslan, K., Polat, D., Karlıdağ, S. Kablanoğlu, A. ve Kuşdil, M. E. (2020). A validity and reliability study of the Turkish version of the ambivalent ageism scale. *Turkish Journal of Geriatrics, 23*(4), 534-545.<br><br>•Tosun, L. P., Öztürk, A. ve **Özdemir, G.** (2020). Mother to mother: Mothers' social comparison-based emotions on social networking sites. *Europe's Journal of Psychology, 16*(4), 602-618.<br><br>•Kiral Uçar, G., Gezici Yalçın, M. ve **Özdemir, G.** (2019). İklim değişikliği inkarının ekolojik adil dünya inancı ve sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20,* 739-764.<br><br>**<u>Kitap Bölümü:</u>**<br><br>•Türkeş, C., Cirhinlioğlu, F. G. ve **Özdemir, G.** (2019). Öz bilince ilişkin olumsuz duygular: Utanç ve suçluluk. Y. Mercan (Ed.). *içinde* Multidisipliner Perspektiften Psikoloji (s. 25-54). Ankara: İksad Yayınevi. ISBN: 978-625-7029-80-3 |
| **Diğer:** | |
| **İletişim (e-posta):** | |
| **Tarih:** | **17.02.2023** |
| **İmza:** | |
| **Adı-Soyadı:** | **Gamze ÖZDEMİR PLANALI** |